
OFFICE OF THE DIRECTOR GENERAL OF ARCHAEOLOGY
Library Regr No
INDIA

NOTULEN

VAN DE

ALGEMEENE EN DIRECTIEVERGADERINGEN

VAN HET

BATAVIAASCH GENOOTSCHAP

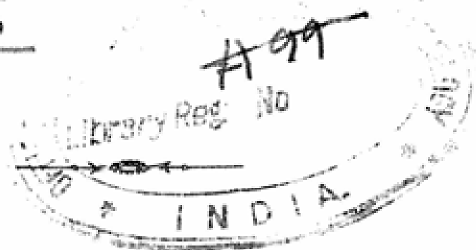
VAN

KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

OPGERICHT 1778.

DEEL XLII — 1904

BATAVIA
G. KOLFF & Co.

's-GRAVENHAGE
M. NIJHOFF.

1905.

Brieven, enz. voor de Directie bestemd, zijn te adresseeren aan den Secretaris van het Genootschap, zonder vermelding van diens naam.

Behalve van de oudere jaargangen, zijn er ook van de laatstverschenen edita enkele uitgeput; H. H. Leden, die daarvan waarlooze exemplaren mochten bezitten, zullen de Directie met toezending daarvan bijzonder verplichten. Het zijn de volgende: Verhandelingen deel XLIX 2e stuk, deel L 2e stuk, Notulen deel XXXIV afl. 3, Ned. Ind. Plakaatboek deel XVI.

Inzonderheid op het XVI deel van het Nederlandsch-Indisch Plakaatboek wordt prijs gesteld, en wordt dit deel voor rekening van het Genootschap door den Secretaris opgekocht voor f 2.50 per exemplaar.

INHOUD.

Notulen der eerste Directievergadering, gehouden op Maandag den 18en Januari 1904.

Tegenwoordig de Heeren: Dr. C. Snouck Hurgronje, President, Mr. J. H. Abendanon, Dr. J. L. A. Brandes, Dr. Ph. S. van Ronkel, Dr. G. A. J. Hazeu, Ds. A. S. Carpentier Alting, C. den Hamer, V. Zimmermann en H. N. Stuart, Secretaris.

Afwezig de Heer Mr. J. A. van der Chijs.

De Notulen der vorige Vergadering, zijnde die van 14 December 1903, worden goedgekeurd en gearresteerd.

De President,

I. Stelt aan de orde de door den Thesaurier ingediende Rekening en Verantwoording over 1903 en de Begrooting voor 1904.

Ter voldoening aan art. 13 van het Reglement van Orde worden de Heeren Zimmermann en van Ronkel uitgenoodigd de Rekening en Verantwoording na te zien en daarvan in de eerstvolgende Vergadering verslag uit te brengen.

Op de begrooting wordt alsnog gebracht eene post van *f* 5000.— voor bestrijding der kosten van uitgaaf der driemaandelijksche-rapporten van de Commissie voor oudheidkundig onderzoek op Java en Madoera (zie deze Notulen II *c*).

en een van *f* 500.— onder het hoofd Ethnographische Verzameling (aankoop) voor de aanschaffing van een stel Balineesche Wajangpoppen (zie deze Notulen III, 16e pag. 11).

Overigens wordt de ingediende Begrooting ongewijzigd vastgesteld.

II. Neemt in behandeling de navolgende uit de rondlezing terug ontvangen stukken:

a. Renvooi van den Directeur van O., E. en N. dd°. 1 December '03, N°. 32165 en dd°. 5 December '03, N°. 32791, houdende aanbieding van het 8ste en 9de Rapport der Commissie in Ned. Indië voor oudheidkundig onderzoek op Java en Madoera, loopende over de maanden April-Juni en Juli-Sept. '03.

Publiceeren.

b. Missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 17 December j.l. N°. 20099, waarbij ter uitgave wordt aangeboden een door den tijdelijken ambtenaar J. S. A. VAN DISSEL te Fak-fak samengesteld „Overzicht der spraakkunst van het Kapauersch-Papoesch".

Blijkens de overgelegde beoordeelingen van de Heeren Dr. J. L. A. BRANDES en Dr. C. SNOUCK HURGRONJE, respectievelijk dd°. 22 September j.l. en 27 October d. a. v. N°. 78 (schrijft genoemde Departementschef), is het in zijn tegenwoordigen vorm niet geheel en al voor publicatie geschikt. Met gebruikmaking van bedoelde beoordeelingen zou de autorisatie van den schrijver zijn te vragen om het manuscript uit te geven in den gewijzigden vorm, indien althans Uwe Directie in het algemeen tegen het uitgeven voor rekening van het Genootschap geen bezwaar heeft.

Met het oog op de wenschelijkheid om aan elk der in de betrokken streken geplaatste ambtenaren een spraakkunst en een woordenlijst van de bovengenoemde taal te verstrekken, zou de Regeering voorts gaarne een 50-tal afzonderlijke afdrukken van de spraakkunst te Harer beschikking zien gesteld, zoo noodig tegen betaling der kosten, terwijl de Heer VAN DISSEL wordt uitgenoodigd om een woordenlijst samen te stellen, waarmede t. z. t. op dezelfde wijze zal worden gehandeld als thans met het aangeboden manuscript geschiedt.

Wordt besloten den Directeur vd. mede te deelen dat het Genootschap genegen is het manuscript in bovenbedoelden gewijzigden vorm uit te geven.

c. Verslag van Dr. J. L. A. BRANDES (zie Notulen 14 Dec. '03, I *g*) van den volgenden inhoud:

„In verband met de opdracht in de December-vergadering 1903 vindt men hieronder een opgave ter benadering van de onkosten, benoodigd voor de uitgave der driemaandelijksche rapporten der oudheidkundige commissie, tot en met het 9e, in een trant als dit wenschelijk voorkomt.

Ten einde zich den pas niet af te snijden tot het plaatsen van platen van een niet te klein formaat, liefst ongevouwen, omdat het veeltijds te doen zal zijn om òf mooie voorwerpen te vertoonen, òf ornamentskwesties te behandelen, verdient dat van de Hommage, d. i. dat der Verhandelingen, aanbeveling. De drukkosten daarvan zijn, bij een zelfde aantal exemplaren, *f* 70.— per vel.

Bij het aanmaken der platen, waarvoor hier photolithographische reproductie in aanmerking komt, kan op de volgende wijze gehandeld worden. Het boek over de Tj. Mendoet is van formaat tweemaal zoo groot als de Hommage. De platen moeten zoo veel mogelijk gedrukt worden alsof zij voor zulk een Mendoetboek bestemd waren, maar zóó dat zij doorgesneden kunnen worden. Daardoor zal telkens maar éénmaal de druk betaald behoeven te worden voor ieder tweetal platen. De drukkosten zijn het, zooals men weet, die altijd het ergste drukken.

Een plaat van het Mendoet-formaat kost, voor een zelfde aantal als boven reeds is aangegeven, met inbegrip van het papier, dat in aanmerking moet worden gebracht, *f* 57.50. Dit geldt zoowel voor de reproducties der lijnteekeningen, als voor de zoogenaamde raster-photolithographie, waarmede men thans de eigentlijk gezegde prentjes maakt.

Moeten in een gegeven geval de platen grooter zijn of van een andere soort, wat vermoedelijk maar zeer zelden zal voorkomen, dan zullen er bijzondere maatregelen getroffen moeten worden, wat hier dus buiten beschouwing kan blijven. In de meeste gevallen zal men zich ook dan nog met een dubbele Mendoetplaat kunnen helpen.

Illustratie, ook van de rapporten, is zeer gewenscht. Ik vermoed, dat toen de rapporten in rondlezing waren, zich dit wel heeft laten voelen. Voor den steller er van is het van zelf minder merkbaar, omdat hem de objecten waarover gehandeld werd, bekend waren. Hierbij wordt een schema overgelegd van hetgeen hem in dien trant onmisbaar toeschijnt. Gaarne vernam hij alsnog wat wellicht door de Directie verder of opzettelijk daarvoor in aanmerking gebracht zou worden. Zoo zou de gelegenheid geopend zijn om uit te maken of de gevraagde illustraties straks van zelf komen (bijv. bij de speciale behandeling van bepaalde onderwerpen), of wel, dat zij alsnog niet geleverd kunnen worden, of in een ander verband weer beter op haar plaats zullen zijn. Hier zijn uitgesloten geworden geheele tjandi's, ook, als er op dit oogenblik reeds eenige gedeelten van in photo voorhanden waren, maar de kans bestaat, dat zij later monographisch behandeld zullen worden.

Uit den hierbij overgelegden staat blijkt, dat voor den druk gereed liggen 264 + 599 pagina's copie, of ongeveer een 400 bladzijden van het opgegeven formaat in druk, d. w. z. 25 vel.

Voorts dat er een 56 halve platen noodig zullen wezen, wat weer geeft 28 heele platen.

Zoodat de kosten op deze wijze berekend, voor hetgeen thans reeds gereed ligt, beloopen zullen

25 × 70	=	*f* 1750.—
28 × 57.50	=	„ 1610.—
	Totaal	*f* 3360.—

Men heeft hierbij in het oog te houden dat het materiaal zich zeer heeft opgestapeld, omdat, als het 10e rapport d. w. z. dat over het 4e kwartaal van het juist afloopende of reeds afgeloopen jaar, zal zijn ingediend, er reeds *twee en een half* jaar zal zijn voorbijgegaan, zonder dat het tot uitgeven komen kon.

Neemt men het bovengenoemde bedrag als normaal aan, dan zou op ieder kwartaal *f* $\frac{3360}{9}$ of *f* 373.— gevallen zijn, of wel de uitgave zou per jaar *f* 1492.— beloopen hebben,

een bedrag, dat, bij een normaal verloop der zaken, voor hetgeen er voor verkregen zou zijn, zeker niet te hoog genoemd zou mogen worden.

Waar het te doen is om kunst vast te leggen en om kunst bekend te maken, om kunst te leeren begrijpen, en haar zoo ook beter te leeren waardeeren en genieten, daar zijn platen strikt noodzakelijk. Men zal zich daarvoor grootere uitgaven hebben op te leggen, en ook voor het vervolg zal daarop dienen te worden gerekend. Reeds nu, dit mag hier met een zekere zelfvoldoening worden gezegd, ligt er in een zelfden trant aan klein materiaal, of aan toelichting van allerlei *detail*-kwesties bij de commissie allerlei gereed, dat op kleinigheden na zijn afronding nadert.

Het zal wenschelijk zijn, ook voor de uitgave van de latere rapporten, nu reeds tot een besluit te komen. In het verband met het voorafgaande, zou ik in overweging geven om daarvoor per jaar een som van *f* 1600.— of *f* 400.— per kwartaal beschikbaar te stellen.

Een eenvoudige berekening zal uitwijzen, dat er dan bij ieder rapport 5 halve platen zouden kunnen worden gegeven. Dit mag evenwel hier nooit een eisch zijn, daar het aantal platen zich steeds zal hebben te regelen al naar de noodzakelijkheid en de wenschelijkheid dit uitwijst, nu eens wat meer en dan eens wat minder".

Wordt besloten, conform dit voorstel, op de Begrooting voor dit jaar alsnog een post te brengen van *f* 5000.— zijnde ± *f* 3400.— voor de thans voor uitgave gereed liggende verslagen, benevens ± *f* 1600.— als jaarlijksche uitgave voor de vier te verwachten driemaandelijksche verslagen.

d. Voorstel van het lid C. M. Pleyte tot aankoop van twee bronzen en twee ijzeren kanonnen, eigendom van Mevrouw de Wed. van Motman en zich bevindende op het particuliere land Djamboe.

De kanonnen niet van historische beteekenis zijnde, wordt besloten tot den aankoop daarvan niet over te gaan.

e. Missive van den Heer P. Lesueur, assistent-resident van Painan, dd°. 17 December j.l., waarbij de Directie de vraag wordt gesteld of zij genegen is voor een bedrag van *f* 50.— over te nemen eenige zilveren voorwerpen (o. a. Menangkabausch huis, rijstschuren, bedehuis, balei) vervaardigd door een goudsmid te Kotta Gadang en door erfenis in het bezit gekomen van het Hoofd der Gouvernements openbare inlandsche school te Painan.

Deze voorwerpen niet voor aankoop in aanmerking komende, wordt besloten het schrijven in handen te stellen van de Vereeniging „Oost en West" alhier, en onder mededeeling hiervan den assistent-resident van Painan den dank der Directie te betuigen voor zijne in deze betoonde belangstelling.

f. „Over de herkomst van enkele Arabische bastaardwoorden in het Maleisch", voor het Tijdschrift aangeboden door Dr. Ph. S. van Ronkel.

Wordt besloten tot plaatsing.

III. Brengt ter tafel de navolgende ingekomen stukken:

1°. Gouvernements Besluit van 12 December a. p. N°. 34, bepalende dat de, door de bevolking van het eiland Lirang, als boete opgebrachte voorwerpen aan het Genootschap ter bewaring worden afgestaan (zie Not. Oct. 1903, II, 2°).

Informatie.

2°. Gouvernements Besluit van 13 December a. p. N°. 17, waarbij aan het Genootschap in bewaring worden afgestaan de door het Gouvernement van den Stedehouder van Gianjar ontvangen, en op den aan dit besluit gehechten staat, letter A, gespecificeerde, geschenkgoederen, terwijl die op den staat, letter B, vermeld, aan het Departement van Koloniën zullen worden gezonden (zie Not. Oct. 1903, II, 3°).

Informatie.

3°. Gouv. Besluit dd°. 12 Januari '04, N°. 22, houdende definitieve in dienst stelling, ten behoeve van de bewaking

en het onderhoud der oudheden in de residentiën *Soerakarta* en *Djokjakarta* van het personeel bedoeld bij Notulen Juni 1903, II 3°, p.p. 46 en 47).

Informatie.

4°. Missive van den 1en Gouv. Secretaris dd°. 16 Jan. j.l. N°. 247, houdende verzoek om terugzending van het manuscript, getiteld „Pĕpakĕm Tjĕrbon (zie Not. Aug. '03 II *e*).

Dit werk thans gedrukt zijnde, aan het verzoek te voldoen.

5°. Renvooi van den Directeur van O., E. en N. dd°. 17 Dec. a. p. N°. 33181, ten geleide der missive van den assistent-resident van Malang dd°. 7 Dec. '03 N°. 966/44, houdende aanbieding ter overname tot de getaxeerde waarde à *f* 5.— van eenige bronzen voorwerpen van oudheidkundige waarde.

Met het oog op de belangrijkheid van enkele dezer voorwerpen, wordt besloten ze te behouden en de vinders met *f* 10.— schadeloos te stellen.

6°. Renvooi van denzelfden dd°. 21 December a. p. N°. 33858, zoomede de missive van den Resident van Kediri dd°. 14 December a. p. N°. 11151/11, houdende mededeeling der afzending van den steen, afkomstig van de onderneming Karang Dinojo, met verzoek de voorgeschoten transportkosten à *f* 3.— te willen restitueeren (zie Not. November II *q*).

De steen bereids ontvangen zijnde, wordt besloten den Thesaurier op te dragen het noodige te verrichten.

7°. Renvooi van denzelfden dd°. 14 Januari j.l. N°. 889, zoomede de missive van den Resident van Kediri dd°. 8 Januari j.l. N°. 177/11, houdende aanbieding van *a* een bronzen klokje met d° ketting, *b* 2475 stuks Balische munt en *c* een koperen ring, zijnde gevonden de voorwerpen sub *a* en *b* bij de ontgraving van het hoofdkanaal 2° gedeelte in de desa *Watoedandang* en sub *c* in de desa *Pilang-Bango* bij de ontgraving van de afvoersloot A. 9.

Wordt besloten de voorwerpen te behouden.

8°. Missive van denzelfden dd°. 23 December a. p. N°. 20507, houdende aanbieding van een exemplaar van het Jaarboek van het Mijnwezen in N. I., jaargang 1903.
Bibliotheek.

9°. Missive van den Directeur der B. O. W. dd°. 6 Jan. j.l. N°. 201/a.s. houdende aanbieding van een exemplaar „Statistiek van het vervoer op de Spoor- en Stoomtramwegen in N. I. over 1902".
Bibliotheek.

10°. Missive van den Gouverneur van Sumatra's Westkust dd°. 22 December '03, N°. 7735, ten geleide van een afschrift-missive van den assistent-resident van Korintji, dd°. Sandaran-Agoeng, 4 December '03 N°. 7, behelzende de mededeeling dat behalve de bekende koperen ringen als geld, in deze streken geen andere dan zilveren voorkomen, waarvan, zoodra mogelijk, een compleet stel aan het Genootschap zal worden aangeboden (zie Not. Nov. '03 II *r*).
Informatie.

11°. Schrijven van het Historisch Genootschap te Utrecht, dd°. 27 November a. p. waarin wordt medegedeeld dat de gesignaleerde journalen van J. G. Loten niet in het bezit van het Genootschap zijn, doch dat het bekend was ze vroeger eigendom geweest waren van wijlen Mr. J. A. Grothe. Een onderzoek ingesteld bij de erfgenamen van genoemden Heer, zoomede bij het Rijksarchief heeft tot geen resultaat geleid.
De vermelding van het journaal van Abraham van Riebeek berust zonder twijfel op eene verwarring met het journaal van Jan van Riebeek. (Zie Not. Oct. '03, II 22°).
Wordt besloten Dr. F. de Haan met dit schrijven in kennis te stellen.

12°. Schrijven van den Heer G. P. Rouffaer te 's Gravenhage, dd°. 1 December 1903, van den volgenden inhoud:
„Tegelijk hiermede, en aansluitende bij Uw schrijven dd°.

17 Oct. j.l. N°. 314, heb ik de eer U per postpakket terug te zenden de 7 mij tijdelijk door Uwe vriendelijkheid ter beschikking gestelde Bantam'sche gebatikte kain's, N°s. 9247-9253 Uwer Ethnologische Verzameling.

Ten zeerste dank ik U voor deze welwillendheid, evenals voor het verlof mij in bovengenoemd schrijven gegeven om het Album met batik-patronen (N°. 1493 Uwer Verzameling) nog eenigen tijd hier te mogen behouden.

Zeker zal het U interesseeren te vernemen, dat de N°s. 924*f* en 9251, hoewel in de Bantam'sche desa Kaoedjan aangekocht — verg. Not. Bat. Gen. 1899, p. 207, en 1900, p. 46 —, bij Serang, echte (veel gewasschen) *Koromandel-batik's* zijn, *Kaïn Pĕlekat*, indertijd in Bantĕn ingevoerd en daar gebruikt. Het is een der vele voorbeelden van „verhuizing" van ethnografica. Indien U beide zijden van deze twee doeken bekijkt, ziet U één goeden en één „verkeerden" kant, het echte kenmerk der Koromandel-batik's.

Bij N°. 9253 is men allerzonderlingst te werk gegaan; daar heeft men een lap van grove Java-batik met mĕngkoedoe-rooden grond, en waarschijnlijk voor een kain pandjang bestemd, tot een saroeng gemaakt door er *in 2 stukken een kapala aan te naaien van een Koromandel-batik*, en zelfs over de gansche lange zijden aan beide kanten een *pinggir* evenzeer aan vast te naaien van *Koromandel-batikwerk*; gelijk U van een en ander U onmiddellijk overtuigen kunt, door beide kanten van het doek te bekijken, en de naden der samennaaiing te volgen. Zulk een zonderlinge, knoeierig in elkaar gezette hybride heb ik tot nog toe nimmer elders onder oogen gehad.

Van de overige 4, blauw-op-wit gebatikte, doeken is m. i. *alléén N°. 9252 werkelijk antiek*, d. w. z.: *ouder dan ± 1850.* Daarentegen wijzen de rijen sterren in de toempal-kâpala's van N°. 9247 en 9250 aan, dat het batik's zijn van nà ± 1850. En N°. 9249 is niet alleen vrij modern, maar eene blijkbaar te Cheribon of Soerabaja vervaardigde saroeng.

In hoeverre echter de N°s. 9247, 9250 en 9252 werkelijk

in de Serang'sche desa Kaoedjan indertijd gebatikt zijn, is weer een andere vraag. Vooral door de N°s. 9248 en 9251, welke van de Dekhan-kust kwamen, ziet men hoe gevaarlijk het bij zulke gemakkelijk vervoerbare voorwerpen is, de plaats van vinding als de plaats van herkomst te beschouwen.

N°. 9252 is, in zwart en wit, gereproduceerd op plaat 59 van de 3° aflevering der „De Batikkunst in N. I. en haar geschiedenis", welke naar ik hoop U binnen korten tijd te Batavia in handen zal komen". (Zie Not. Oct. '03, II, 23°).

Informatie.

13°. Schrijven van den Heer H. A. van Hien te Bandoeng, dd°. 23 December a. p. meldende de goede ontvangst der kwitantie bedoeld bij Not. Dec. '03, I, *l*.

Informatie.

14°. Schrijven van den Heer Claes Annerstedt, Bibliothecaris van de Koninkl. Universiteit te Upsala dd°. 11 Dec. 1903, houdende 1° verzoek om aanvulling der Verhandelingen met Deel 7, st. 2 en volgende, Deel 8-45 en Deel 47, st. 1 en van de Notulen met Deel 1-30; 2° aanbieding van de eerste 3 publicaties van het Universiteits-fonds „Vilhelm Ekman", 3° verzoek om toezending van het 2° st. van Deel 55 der Verhandelingen.

De Heer Abendanon vermeent dat reeds vroeger aanvulling van edita heeft plaats gehad en stelt voor, dat alvorens aan het verzoek wordt voldaan, zal worden nagegaan, welke edita reeds aan de Universiteit te Upsala zijn toegezonden.

Wordt besloten ad 1° conform den Heer Abendanon, ad 2° onder dankbetuiging in de Bibliotheek, ad 3° mededeelen dat het 2° st. van Deel 55 der Verhandelingen nog niet is verschenen.

15°. Schrijven van den Heer W. de Kempenaer te Malang van 19 December 1903, houdende mededeeling dat op het koffieland Wonokerto op de Zuidel. helling van den Smeroe, bij het openkappen van een stuk boschgrond zijn gevonden

1° Een geslagen koperen pot of ketel, zonder bodem; 2° Drie ijzeren kapmessen met d° bussen, waarmede ze op een steel bevestigd zijn geweest; 3° een ijzeren schaartje; 4° een stuk van een smallen patjol; 5° een paar honderd stuks balineesche munt, met verzoek te mogen vernemen of het Genootschap op het bezit daarvan prijs stelt.

Wordt besloten mede te deelen dat de toezending der genoemde voorwerpen gaarne wordt te gemoet gezien.

16°. Schrijven van den Heer H. J. E. F. SCHWARTZ te Singaradja, dd°. 6 Januari '04, naar aanleiding van het voorstel van Dr. J. BRANDES bedoeld bij Not. Oct. '03, I 5°, van den volgenden inhoud:

„In antwoord op haar schrijven van 15 September a. p. N°. 272 heb ik de eer Uwer Directie beleefd mede te deelen, dat door een samenloop van allerlei omstandigheden het mij niet mogelijk is geweest eerder aan haar verzoek te voldoen, waarvoor ik mijne excuses aanbied.

Bij onderzoek is mij gebleken, dat vele van de opgegeven Javaansche wajangfiguren hier niet bekend zijn en omgekeerd vele Balische in de mij toegezonden lijst niet voorkomen, dat weder van vele wel de namen bekend zijn, maar daarvan geene afzonderlijke poppen bestaan en in het spel door andere figuren voorgesteld worden. Een en ander zal uwer Directie nader blijken bij raadpleging van den hiernevens gaanden vergelijkenden staat A. Ter verificatie sluit ik hierbij nog in eene volledige lijst (staat B) van de Balische wajangpoppen.

Voor den aanmaak van de babad en de poppen 2 t/m 66 van staat B, zoomede van een garoeda en een wilmana (N°s. 89 en 90) vraagt men *f* 6.25 en van parekans, pendjrowans, rewangs en boerons *f* 2.— per stuk. De wapens worden gratis geleverd. Het compleete stel zal dus op *f* 495 komen te staan (het aantal rewangs op 10 stellende).

Het in 1900 voor de Parijsche wereldtentoonstelling onder mijn toezicht aangemaakte stel heeft *f* 438.75 gekost, doch was niet geheel compleet.

Mocht uwe Directie tot de aanschaffing van het geheele stel of van bepaalde wajangpoppen besluiten, dan wil ik mij gaarne met de uitvoering van de bestelling belasten".

Naar aanleiding van dit schrijven is door Dr. BRANDES het volgend advies uitgebracht:

Het bedrag *f* 495.— valt zeer mede, en de door den Heer SCHWARTZ gezonden lijst B is, aangevuld met de zeer korte aanteekeningen, in lijst A, reeds zeer leerzaam. Beter dan iets anders, mij bekend, geven die beide lijsten de verhouding aan tusschen de Balische wajang (die toch ook van Java afkomstig is) en de hedendaagsche Javaansche. Een vergelijking van de poppen zal dit nog beter doen uitkomen. Want het zal aan den dag komen, dat in het *uiterlijk* van het materiaal de verschillen in dezelfde lijn zullen zijn. Ik voor mij ben uiterst nieuwsgierig naar die poppen, daar zij, als zij met hun ware tegenhangers op Java vergeleken zullen kunnen worden, ons een belangrijken stap verder zullen brengen in de geschiedenis van het verloop van de Javaansche kunst. De wajangpoppen zijn opgezet naar de vormen der Godenbeelden van een bepaalde periode, namelijk die waarin voor dezen als modellen konden dienen de schoone beelden van de Tjandi Toempang, en soortgelijke fraaie stukken. Sommige bijzonderheden kan men zelfs volgen bij weer andere steenen godebeelden van nog iets jongeren tijd. In de rapporten der oudheidkundige commissie werd hierop terloops reeds de aandacht gevestigd. Als de zoo belangrijke schakel in de reeks, dien Bali leveren kan, hier jaren vroeger toegankelijk was geweest, dan zou men dit vermoedelijk reeds voor jaren te weten zijn gekomen, en daarmede ook licht zijn verspreid over een der oorspronkelijk hoogst geheimzinnige geheimenissen van de wajang. Het blijkt dat sints den Madjapahitschen tijd de wajang, die op Bali veel ouderwetscher bleef, en daar in zijn conservatisme vrij wel bleef staan op het standpunt dat zij innam, toen zij daarheen overgebracht werd, op Java ook in het materiaal, in de decors, zich gaandeweg verder ontwikkeld heeft,

evenzeer als het dat deed ten opzichte van den wajang-inhoud, de lakon's.

Ik voeg hierbij een afschrift van staat A van den Heer SCHWARTZ (N°. 4) in een vereenvoudigden, vorm, die met een enkelen oogopslag de verhouding kan doen voelen, daar in de 2° kolom met staand is aangegeven wat er op Bali wel, en met cursief wat er niet gevonden wordt. Wat er meer gevonden wordt, is vermeld in de aanvulling (N°. 5). Het verdient aanbeveling staat B (N°. 3) in de Notulen op te nemen, gevolgd door dezen vereenvoudigden vorm van staat A (N°. 4), en daaraan vooraf te laten gaan de tabel (N°. 1) en den staat (N°. 2) indertijd overgelegd om de zaak aan het loopen te brengen, en vervaardigd op het materiaal van het Museum hier. Men vergelijke er bij de lijsten door Mr. L. SERRURIER van de Javaansche wajang, geleverd in de groote uitgave van zijn De Wajang poerwå, Leiden, 1896, bl. 134—177. De poppen, voorhanden in het Bataviaasch Genootschap, en die dienden om de hier gepubliceerde lijsten samen te stellen, vindt men in den Catalogus van de ethnographische verzameling onder N°s. 1852—1968. Hoe de verhouding is van de panakawan's en de parĕkans op de beide eilanden kan eerst blijken na ontvangst der poppen, en dit zelfde geldt van de boeta's.

Wordt besloten 1° den Heer SCHWARTZ uit te noodigen een compleet stel wajangpoppen te willen doen aanmaken tegen den prijs van *f* 495.—; 2° de post op de begrooting: „Ethnographische verzameling, aankoop" te verhoogen met *f* 500.— 3° de door Dr. BRANDES bedoelde staten en tabel op te nemen als bijlage achter de Notulen.

IV. Biedt ten geschenke aan namens Mr. J. A. VAN DER CHIJS:

1° van den Heer Mr. N. P. VAN DEN BERG: Nederland, Muntbiljet à *f* 5.— dd°. 1 Januari 1846. id. à *f* 10.— dd°. 1 Januari 1846;

2° van den Heer Jhr. L. VAN DE POLDER te Tokio *a* een

karton met 16 oude japansche munten; *b* een 25-tal enveloppen inhoudende de thans in Japan gangbare koperen en nikkelen munten;

3° van den Heer P. C. VAN DER WILLIGEN Luit. Kolonel der Artillerie te Batavia: een exemplaar in nikkel van de „Humanitarian Medal" vervaardigd en verstrekt in Japan.

Onder dankbetuiging aan de schenkers in de Numism. Verzameling.

V. Brengt naar aanleiding van Notulen Dec. 1903, X een geneeskundig certificaat van Dr. N. F. LIM ter tafel, waaruit blijkt dat de inlandsche bediende genaamd KASIM, door ouderdom en lichaamszwakte niet meer in staat zal zijn zijne werkzaamheden te hervatten.

Alsnu wordt besloten uitvoering te geven aan Not. December '03, X en den bediende KASIM eervol te ontslaan onder toekenning van een pensioen van *f* 10.— 's maands.

VI. Biedt namens den Resident van Kedoe aan: twee Arabische werkjes gedrukt te Singapore en geschreven door den aldaar sedert geruimen tijd verblijf houdenden Javaan MOEHAMAD BIN ABDOELLAH SOEHAEMI van Wonosobo.

Onder dankbetuiging in de bibliotheek.

VII. Brengt ter tafel een staat van de voorwerpen in de vorige Vergadering (sub II) ten geschenke aangeboden, vermeerderd met nog twee *Koedjangs* waarvan eén (N°. 11) door den Regent van Serang ten geschenke is aangeboden. De Soendasche wapens en gereedschappen bestaan uit:

1. (Inv. N°. 10762). *Koedjang* met fantastisch heft, gelijkende op de stijl van een vliegwiel om garen op te winden. Oud. Soemedang.
2. (Inv. N°. 10763). *Koedjang* met eene deels naar die van een bĕdog (=golok), deels naar die van eene kris gevolgde, scheede en fantastisch heft. Oud. Soemedang.
3. (Inv. N°. 10764). *Koedjang* zonder heft of scheede, met drie gaatjes in het lemmet (Bandoeng).

4. (Inv. N°. 10765). *Koedjang* met zeven gaatjes in het lemmet, heft en scheede naar het model van de bĕdog. Opgegraven bij den aanleg van Tandjoeng Prioek.
5. (Inv. N°. 10766). *Toembak* (lanspunt), met heft en lemmet naar het model van de badi. Soemedang.
6. (Inv. N°. 10767). *Badi* (in Banten: *badi-badi*), in het Westen der Preanger ook *sĕkin* genoemd. Het lemmet heeft alleen amulet-waarde. Heft en scheede in hoofdzaak naar Europeesch model; alleen de *pontang* (gevlekt) genaamde bekleeding der scheede is Inlandsch. Bandoeng.
7. (Inv. N°. 10768). *Badi gagang beusi*, met scheede als van een bĕdog. Bandoeng.
8. (Inv. N°. 10769). *Tjondre*, thans in onbruik geraakt en nog alleen als poesaka beschouwd wapen. Heft en scheede naar Europeesch model. Soemedang.
9. (Inv. N°. 10770). *Kris rangga tjatjing*. Bandoeng.
10. (Inv. N°. 10771). *Kris*. Bandoeng.
11. (Inv. N°. 10772). *Koedjang pangarak* of *pĕngarak* (deze speciale benaming is feitelijk ook op N°s. 1—4 van toepassing), met lang heft en een koperen oog in het lemmet. Oud. Noord-Bantĕn.
12. (Inv. N°. 10773). *Koedjang* met houten scheede; het ouderwetsche Soendasche kapmes. Mĕnes.

NB. Over de N°s. 1—4, 6, 7, 8, 11, 12 meer bijzonderheden in een opstel in het Tijdschrift B. G.

Wordt besloten tot plaatsing in de Ethnogr. verzameling, onder dankbetuiging aan den Regent van Serang.

VIII. Ingevolge art. 10 van het Reglement van Orde wordt door den Voorzitter overgegaan tot benoeming der Commissiën voor de opname van 's Genootschaps verschillende verzamelingen, waarop worden aangewezen:

voor de Bibliotheek, de Heeren Carpentier Alting en van Ronkel;

voor de Handschriften, de Heeren Carpentier Alting en Hazeu;

voor de Ethnogr. en de Archaeol. Verzamelingen de Heeren DEN HAMER en ZIMMERMANN en

voor de Numismatische Verzameling de Heeren ABENDANON en HAZEU.

IX. De Heer Dr. BRANDES:

1° biedt voor de Notulen aan een opstel getiteld: „Het dak van Tjandi Pawon en de daken der hoofdtempels te Prambanan".

In rondlezing.

2° vraagt machtiging om een achttal exemplaren van „De Tjandi Mendoet vóór de restauratie", namens de Directie aan te bieden aan die Heeren, welke de uitgave daarvan vergemakkelijkt hebben, of in den laatsten tijd op andere wijze onze kennis van de oudheden hebben bevorderd.

Conform.

3° biedt ten geschenke aan namens de schrijvers:

The International Congress of Orientalists at Hanoi, bij Lieut.-Colonel G. E. GERINI, M. R. A. S.

Uit de dagen der Compagnie, door Mr. N. P. VAN DEN BERG.

Onder dankbetuiging in de Bibliotheek.

X. De Heer ZIMMERMANN:

1° bericht dat een Chinees in de benedenstad in het bezit is van een zilveren penning, een antieke stoel en een pak brieven over familieaangelegenheden betreffende den G. G. VAN DEN BOSCH, en deze voorwerpen aan het Genootschap wenscht over te doen, doch dat de stoel zeer wrak is en de brieven hoegenaamd geen historisch belang hebben.

Wordt besloten de penning ter bezichtiging op te vragen.

2° stelt voor den bewaker OLBERTS van de Tj. Boroboedoer een 25-tal exemplaren van het werk „De Tjandi Mendoet" ten verkoop aan bezoekers toe te zenden, tegen een Commissieloon van 10%.

Conform.

XI. De Heer DEN HAMER biedt ten geschenke aan het

eerste deeltje van een Chineesche leesmethode. De Secretaris deelt hieromtrent mede dat het werk in Japan is uitgegeven, uit zes deeltjes bestaat en is ingericht op de wijze als de lees- leermethode van Obdeyn. De titel luidt: Joe-nga, sin-thok-poen = Eenvoudige en nieuwe leesmethode voor de Jeugd. Het compleete werkje in zijn bezit zijnde wordt dit ter beschikking van het Genootschap gesteld.

In de Bibliotheek.

XII. De Heer Ds. CARPENTIER ALTING deelt mede dat het Kerkbestuur heeft goedgevonden, dat de in het Kerkelijk Archief aanwezige bundels, bedoeld bij Not. Dec. '03, IX, in 's Lands Archief worden opgenomen. Hij zal nu ook aan den Kerkeraad der Ev. Gemeente, aan welke het Archief ook ten deele behoort, voorstellen het in 's Lands Archief te plaatsen.

Informatie.

XIII. De Secretaris

1° bericht dat omtrent de door Mr. N. P. VAN DEN BERG aangeboden zaken (zie Not. Dec. '03, III 5°) door den Heer Mr. VAN DER CHIJS op het rondlezingsvel is geadviseerd geworden, om de copiën van de bestelbrieven van het door de Javasche Bank uit te geven papier, aan de Javasche Bank af te staan, als zijnde daar meer op hare plaats en als contrabeleefdheid voor de geregelde toezending van nieuwe soorten van bankbiljetten.

Conform.

2° deelt mede dat het werk: De Tjandi Mĕndoet vóór de restauratie van de pers is gekomen en noodigt de Directie uit den verkoopprijs daarvoor te willen bepalen.

Na eenige discussie wordt die prijs gesteld op *f* 5.—

XIV. Worden afgevoerd van de ledenlijst de Heeren: E. MEERTENS, Mr. B. H. P. VAN DER ZWAAN, Mr. J. G. J. OETGENS VAN WAVEREN PANCRAS CLIFFORD, C. M. N. HUMMELGENS, A. J. WOLVEKAMP, M. HERZ, Mr. A. MACLAINE PONT en A. C. ZEEMAN.

XV. Worden benoemd tot lid de Heeren: H. T. Damsté, Controleur B. B., E. H. Carpentier Alting t/v. Notaris en J. P. W. Houtman, Controleur B. B. à la suite.

Niets meer te behandelen zijnde wordt de Vergadering gesloten.

Aldus goedgekeurd en gearresteerd in de Vergadering van 22 Februari 1904.

C. SNOUCK HURGRONJE,
President.

H. N. STUART,
Secretaris.

Notulen der tweede Directievergadering, gehouden op Maandag den 22en Februari 1904.

Tegenwoordig de Heeren: Dr. C. SNOUCK HURGRONJE, President, Mr. J. H. ABENDANON, Dr. J. L. A. BRANDES, Dr. Ph. S. VAN RONKEL, Dr. G. A. J. HAZEU, Ds. A. S. CARPENTIER ALTING, V. ZIMMERMANN en H. N. STUART, Secretaris.

De Vergadering wordt mede bijgewoond door 's Genootschaps eerelid Dr. J. G. F. RIEDEL.

Afwezig de Heeren Mr. J. A. VAN DER CHIJS en C. DEN HAMER.

De President

I. Opent de Vergadering met een woord van welkom tot den Heer RIEDEL, waarna de Notulen der vorige Vergadering, zijnde die van 18 Januari 1904 worden goedgekeurd en gearresteerd.

II. Neemt in behandeling de volgende uit de rondlezing terug ontvangen stukken:

a. Renvooi van den Directeur van O., E. en N. dd°. 8 Januari j.l. N°. 378, ten geleide van het 10° driemaandelijksch rapport der Commissie in N. I. voor oudheidkundig onderzoek van Java en Madoera (October-December 1903).

Publiceeren.

b. Een opstel van Dr. F. DE HAAN, getiteld: „Waterloo, geen Hansopper" aangeboden voor het Tijdschrift.

Wordt besloten tot plaatsing in het Tijdschrift, doch om vooraf betreffende eenige wenschelijk geachte wijzigingen met den auteur in overleg te treden.

c. De bescheiden, bedoeld bij Notulen December 1903, X, 2°, en betrekking hebbende op eene eventueele verlaging der contributie.

Uit de aanteekeningen op het rondlezingsvel gebleken zijnde, dat geen der Directieleden voor eene verlaging der contributie is, aangezien het te voorzien is, dat 's Genootschaps financiën daardoor eer achter- dan vooruit zouden gaan, wordt besloten den huidigen toestand op het punt van contributie te blijven bestendigen.

d. Het dak van Tjandi Pawon en de daken der hoofdtempels te Prambanan, door Dr. J. Brandes (zie Not. Jan. 1904, IX, 1°).

Plaatsing als bijlage achter de Notulen.

e. Schrijven van den Heer J. E. Jasper te Djombang, dd°. 16 Januari j.l., waarbij wordt aangeboden diens artikel, „Het een en ander over bevordering van Inlandsche Koperindustrie", overgedrukt uit het Soerabajasch Handelsblad van 11 en 12 Januari 1904.

Bibliotheek.

f. Schrijven van Dr. J. H. F. Kohlbrugge te Sidhoardjo, dd°. 17 Januari j.l. houdende mededeeling, dat de prijsopgave in zijn vorig schrijven omtrent het houtsnijwerk van Singkil minder juist is geweest en dat bij een herhaald bezoek aan die plaats gebleken is, dat het namaken van een dier bedden *f* 95.— en dat van een ander *f* 75.— zoude kosten. Voorts wordt in overweging gegeven of het niet wenschelijker zou zijn een der bestaande bedden voor dien prijs te trachten aan te koopen, daar in geval van namaak minstens een half jaar daarvoor benoodigd zal zijn.

Wordt besloten den Heer Kohlbrugge uit te noodigen, pogingen in het werk te stellen om het bedoeld bed à *f* 95.— aan te koopen.

g. Missive van den 1[en] Gouv. Secretaris dd°. 28 Januari j.l.

N°. 437, houdende aanbieding ter geheele of gedeeltelijke opneming in 's Genootschaps Tijdschrift van een extract uit eene door den Controleur B. B., P. E. MOOLENBURGH samengestelde nota omtrent de nabij de Duitsche grens gelegen streken van de afdeeling Noord Nieuw-Guinea.

Wordt besloten tot plaatsing.

h. Het aan Dr. J. BRANDES gericht schrijven uit Salatiga van den Zendelingleeraar P. A. JANSZ van 29 Januari j.l., houdende aanbieding van een overdruk van een door hem op de laatste Zendingsconferentie te Buitenzorg voorgedragen referaat over de „taalvormen van het Javaansch, beschouwd in verband met evangelieprediking en bijbelvertaling", met verzoek bedoeld opstel, hetzij in extenso, hetzij bij wijze van uittreksel in het Tijdschrift te willen overnemen, wordende tevens de wenschelijkheid betoogd, dat der zake kundigen zich over de aanhangige kwestie uitspreken, om haar tot eene voor allen bevredigende oplossing te brengen.

Uit het rondlezingsvel blijkt dat voor opname van dit „Referaat" in ons tijdschrift geen termen bestaan: al is ook het daarin besproken onderwerp voor een kleinen kring van menschen van actueel belang, wat de schrijver in zijn opstel meedeelt opent der Javaansche taalstudie geen nieuwe gezichtspunten. Niettemin werd met belangstelling van deze lezing kennis genomen, en is men het in hoofdzaak eens met schrijvers conclusie, dat het Ngoko de meest geschikte taalvorm is voor preeken en toespraken, door zendelingen of predikanten in godsdienstige bijeenkomsten met Javanen te houden, al is het ook waar dat de eigenaardige eenigszins ouderwetsche taal van de Javaansche moraliseerende geschriften nog beter geschikt zou zijn. Maar met nadruk dient geprotesteerd te worden tegen schrijvers meening, „dat de christelijke zending ook ten opzichte van het Ngoko als *de* eigenlijke taal van het volk een roeping heeft te vervullen, nl. om die taal in eere te houden en te helpen waken dat zij, althans in de gemeente, niet verdrongen wordt door het

wanstaltige Krâmâ". De Europeaan, ook de zendeling, heeft in dezen niets anders te doen dan te volgen, en zich in den omgang te houden aan de eischen, door den goeden toon in de Javaansche samenleving gesteld.

i. Schrijven van de firma G. KOLFF & Co. alhier dd°. 10 Februari j.l. houdende het voorstel *a* om aan die firma de edita van het Genootschap te verstrekken voor 50% van den vastgestelden prijs, waar tegenover deze zich bereid verklaart die uitgaven zoo nu en dan gratis in het Bataviaasch Nieuwsblad te annonceeren; *b* om enkele Verhandelingen en afzonderlijke werken van het Genootschap *en bloc* voor een vooraf bepaald bedrag aan haar te verkoopen.

Na eenige gedachtenwisseling wordt besloten: in het voorstel ad *a* niet te treden, doch voortaan aan alle boekhandelaren die werken van het Genootschap wenschen aan te koopen eene reductie van 25% op den vastgestelden prijs toe te staan; ad *b* om met de firma in nader overleg te treden omtrent de werken welke zij *en bloc* zou wenschen over te nemen.

j. De verzameling gouden godenbeelden, gevonden in het gehucht Gemoeroeh, bij Wanasaba, door Dr. J. BRANDES.

Plaatsing in het Tijdschrift.

III. Brengt ter tafel de navolgende ingekomen stukken:

a. Besluit van den G. G. van N. I. dd°. 21 Januari j.l. N°. 20 tot het doen herdrukken voor rekening van den Lande der woordenlijst van wijlen den adviseur-honorair voor Inlandsche zaken K. F. HOLLE.

Informatie.

b. Missive van den 1^en^ Gouv. Secretaris dd°. 3 Februari j.l. N°. 533, waarbij wordt aangeboden een ex. van de onlangs verschenen publicatie van het Intern. Koloniaal Instituut te Brussel, getiteld: „Compte rendu de la session tenue à Londres les 26, 28 et 29 Mai 1903".

Bibliotheek.

c. Missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 1 Februari j.l. N°. 1648 houdende verzoek om toezending der waarde van de twee steenen voetstukken, bedoeld bij Notulen October '03, II, 11°.

Door den thesaurier is, na overleg met den Conservator der Archaeologische Verzameling, bereids een bedrag van *f* 2.50 overgemaakt.

d. Missive van denzelfden dd°. 3 Februari j.l. N°. 1753, waarbij wordt aangeboden het schrijven van den Resident van Menado, dd°. 21 October a. p. N°. 5448 en bijlage, betreffende in zijn gewest aanwezige voorwerpen van vermoedelijk oudheidkundige waarde.

In handen van Dr. Brandes.

e. Renvooi van denzelfden dd°. 28 Januari j.l. N°s. 2598 en 2601 ten geleide der missives: *a* van den Resident van Jogjakarta dd°. 19 Januari j.l. N°. 14/33 met een streng chineesche duiten, in den grond gevonden door Djodikromo van de desa *Bawitan*, district *Kota-gedé*; *b* van den Resident van Kediri dd°. 21 Januari j.l. N°. 587/11, met elf stuks gouden hindoebeeldjes; een zilveren hindoebeeldje op gouden voetstuk; een gebroken bronzen beeldje; een in elkaar gedrukt zilveren voorwerp, waarschijnlijk een voetstuk; een plaatje met 3 openingen; een gouden voetstuk en een koperen pot, alle gevonden bij eene ontgraving in de desa Tjoembree, en vier bronzen voorwerpen en een bord, gevonden op het veld op het Wilisgebergte.

Wordt besloten: ad *a* tot terugzending als hebbende geen waarde voor de Numism. verzameling; ad *b* aan te houden tot de volgende vergadering.

f. Renvooi van denzelfden dd°. 6 Februari j.l. N°. 2009, ten geleide der missive van den Resident van Kedoe dd°. 15 December a. p. N°. 13541/10, met een zilveren kom, een gouden voetstuk, een zilveren kom met zilveren voetstuk, acht stukjes zilver, 490 oude zilveren munten, vier gouden

rupsen, tien stuks goud afkomstig van een halsband, twee gouden bakjes (tjepoek), drie stukjes goud, twee gouden versierselen en een gouden oorbel, al welke goederen zijn gevonden door den Inlander RESONAWI, bij het bewerken van het tegalveld van den Inlander ADIDJOJO, Kamitoewa der desa *Andongsili*, district *Garoeng* der afd. *Wonosobo*.

Wordt besloten de behandeling dezer zaak aan te houden tot de volgende vergadering.

g. Renvooi van denzelfden dd°. 20 Februari j.l. N°. 5639, ten geleide der missive van den Resident van Jogjakarta, dd°. 13 Februari j.l. N°. 158/33 met een bronzen kogelvorm, gevonden onder een grooten steen in de Kali Opak.

Wordt besloten tegen de getaxeerde waarde van *f* 7.60 aan te koopen voor de Ethnogr. Verzameling.

h. Missive van den Resident van Kediri dd°. 21 Jan. j.l. N°. 587/11 houdende mededeeling van de afzending der voorwerpen bedoeld bij deze Notulen III *e*, ad *b*, met verzoek de ontvangst er van willen berichten.

Aan dit verzoek is bereids door den Secretaris voldaan.

i. Schrijven van de Directie der Javasche Bank, dd°. 27 Januari j.l. N°. 1446, houdende dankbetuiging voor de toezending der bescheiden bedoeld bij Not. Jan. '04, XIII, 1°.

Informatie.

j. Schrijven van den Heer P. M. KLÖNNE te Soemoer-Pitoe, dd°. 25 Januari j.l. houdende aanbieding van vijf stuks leem met Boeddha-afbeeldingen.

Onder dankbetuiging in de Arch. Verzameling.

k. Missive van den Gouverneur van Sumatra's Westkust, dd°. 18 Januari j.l. N°. 323 met afschrift missive van den assistent-resident van Korintji dd°. 31 December j.l. N°. 38, waarbij worden aangeboden vijftig zilveren ringen in twee grootten, zooals deze in genoemd landschap voorkomen.

Eene vaste waarde hebben deze ringen niet, doch de grootere

soort wordt betaald met gemiddeld *f* 0.25 per stuk en de kleinere met de helft.

Als betaalmiddel, zooals de koperen ringen, dienen zij evenwel niet, doch worden zij als versierselen aangewend, de groote soort om den hoofddoek van de vrouwen, veel overeenkomst hebbende met een slendang, te orneeren. De kleinere worden aan de vingers gedragen, tien tot meer aan elken vinger, de duim uitgezonderd.

Gouden ringen komen, voor zoover tot nu toe bekend, niet voor (zie Not. Nov. '03, II *r* en Not. Dec. '03, III 10°).

Onder dankbetuiging in de betrekkelijke verzameling, terwijl navraag zal worden gedaan naar de benaming van de zilveren zoowel als van de koperen ringen, zoomede van de waarde dezer laatste.

l. Missive van den Resident van Soerabaia, dd°. 29 Jan. j.l. N°. 2235/37, houdende toezending van een in den grond, door den Inlander NGATMO, in de desa *Samidan*, district *Modjoagoeng*, afd. *Djombang* gevonden aarden potje, inhoudende 17 stuks gouden voorwerpen en 6 stuks looden plaatjes.

Wordt besloten een gedeelte dier voorwerpen n.l. een stel gouden oorhangers en incompleet stuk van id. over te nemen tegen de getaxeerde waarde van *f* 30.— en het overige ter beschikking van den vinder te laten.

m. Besluit van den Resident van Jogjakarta, dd°. 30 Jan. '04, N°. 38, waarbij G. H. CROESE, gegageerd Adjudant-onderofficier tijdelijk belast wordt met de waarneming der betrekking van opziener, ten behoeve van de bewaking en het onderhoud der oudheden in de residentiën Soerakarta en Jogjakarta.

Informatie.

n. Schrijven van de Vereeniging „Oost en West" alhier, dd°. 6 Februari j.l. houdende mededeeling dat zij zich persoonlijk tot den Heer LESUEUR heeft gewend. (Zie Notulen Januari '04, II *e*).

Informatie.

o. Schrijven van het Algemeen Reclame-Bureau Excelsior te Bandoeng dd°. 4 Januari j.l., houdende aanbieding van een exemplaar van het Reclame-Album 1903-1904.

Onder dankbetuiging in de Bibliotheek.

IV. Biedt ten geschenke aan:

1° namens zich zelven, een Koedjang met open drager (kĕntjlong), waarvan sprake is in de Nota bedoeld bij Notulen December a. p. II.

2° namens den Luit. Kolonel G. C. E. van Daalen te Koetaradja, een gouden kris, afkomstig van Soeltan Djeumalöj, een zilver-vergulden baté op voetstuk, een zilveren versiersel voor het uiteinde van touw, twee gegoten koperen tandoehaken (eveneens afkomstig van wijlen genoemden Soeltan) en een vijftal kains. Hiervan zijn de drie roode doeken antieke Atjèh'sche weefsels terwijl de beide andere niet goed thuisgebracht kunnen worden. Deze zijn gevonden in een schuilplaats aan de Kroeëng Panté Radja in het gebied van Arōn; vermoedelijk zijn het antieke Kling'sche kains.

3° namens Sajjid Oesman bin Abdallah bin Akiel bin Jahja Alawi, de laatste door dezen uitgegeven werkjes.

Onder dankbetuiging in de verschillende verzamelingen.

V. In voldoening aan de opdrachten in de Januari vergadering gegeven, worden de volgende rapporten uitgebracht:

1° door de Heeren Dr. van Ronkel en Zimmermann, omtrent het finantieël beheer.

De Commissie constateert dat dit beheer alleszins nauwkeurig en getrouw is gevoerd en stelt voor den thesaurier acquit en décharge te verleenen.

Conform.

2° door de Heeren Carpentier Alting en van Ronkel omtrent de bibliotheek.

De commissie constateerde dat de ruimte in de cataloguskast te eng geworden is voor het steeds toenemende aantal slips;

op verschillende plaatsen gaat het uitnemen der bundels met moeite gepaard, 325 papieren kunnen niet worden opgeborgen, en spoedig zal dit aantal vermeerderen daar voortaan de gedrukte titels op de slips zullen worden bevestigd. Verbetering moet hier noodzakelijk aangebracht worden.

In de bibliotheek zelve wordt de beschikbare ruimte te klein, niet het minst in de afdeeling der ingebonden couranten; middelen ter verbetering zijn bezwaarlijk aan te wijzen. De contrôle der boekerij is thans gevorderd tot afdeeling XL, zoodat nog slechts 6 afdeelingen overblijven; alle tijdschriften zijn gecontrôleerd.

De binderij heeft te weinig ruimte; nieuwe gereedschappen zouden moeten worden aangeschaft, doch de plaats voor hunne aanwending ontbreekt. Wellicht zoude echter een bordpapierschaar in gebruik gesteld kunnen worden.

De commissie kan niet nalaten er op te wijzen dat aan de inrichting der bibliotheek nog veel ontbreekt. De gebreken zijn het gevolg van het gebrek aan werkkrachten, aan uitsluitend voor de zorg der boekerij bescheiden personeel. De zoo zeer gewenschte reorganisatie van den catalogus naar een systeem van viervoudige catalogiseering en het bezitten en bedienen van eene eigen kleine drukkerij, om van andere zaken welke tot eene geregelde boekenverzameling behooren niet te spreken, zijn niet mogelijk zonder eene uitbreiding van het personeel. Ook hierin kan de commissie niet op middelen ter verbetering van den achterlijken toestand de aandacht vestigen.

3° door de Heeren Carpentier Alting en Hazeu, omtrent de Handschriften-verzameling.

Van deze verzameling valt dit jaar weinig te vermelden. Slechts 16 Arabische manuscripten en één Javaansch handschrift konden als aanwinsten worden ingeschreven. In verband met dezen geringen aanwas is dan ook de bergruimte voorloopig voldoende: de ten vorigen jare aangeschafte nieuwe kast werd benut tot berging van de groote collectie Arabische handschriften, door den kapitein der Maréchaussée

K. VAN DER MAATEN uit Keumala medegebracht (zie Not. 1901 Bijlage VI).

't Aantal afgegeven bons voor uitgeleende manuscripten was dit jaar geringer dan vorige jaren: van de belangrijke collectie werd nagenoeg uitsluitend door te Batavia woonachtige leden gebruik gemaakt.

4° door de Heeren ABENDANON en HAZEU omtrent de Numismatische Verzameling.

Behalve met een aantal munten, waarvan reeds analoge, doch verschillend door jaartal of type, aanwezig waren, is de verzameling in den loop van 't jaar 1903 vermeerderd met 117 nieuwe nummers, eene in vergelijking met voorafgaande jaren zeer bescheiden toename. De collectie papieren geld werd met slechts 3 stuks verrijkt.

Doordien het exemplaar van den catalogus, dat als legger gebruikt werd, geen ruimte meer bood om nieuwe aanwinsten behoorlijk te boeken, is een nieuwe standaardcatalogus vervaardigd, welk moeizaam en veelomvattend werk nog in het afgeloopen jaar gereed kwam.

De betrokken conservator vestigde ook thans weder de aandacht der commissie op het feit, dat de door hem gewenschte uitbreiding der collectie al meer en meer wordt belemmerd niet alleen door gebrek aan ruimte voor doelmatige expositie der voorwerpen, maar vooral ook door gebrek aan fondsen, waaruit de aankoop van de steeds in prijs stijgende oudere munten zou kunnen bestreden worden. Wat het eerste betreft, ruimere localiteit moge ook hier op den duur wenschelijk zijn, ze is voor deze verzameling zeker nog niet zóó dringend noodwendig als voor andere van 's Genootschaps verzamelingen, in 't bijzonder de bibliotheek; het tweede wordt uit den aard der zaak beheerscht door de geldmiddelen van het Genootschap.

Tot verdere opmerkingen vond de Commissie geen aanleiding; slechts bleek ook nu weder dat deze verzameling bij voortduring met de meeste zorg wordt beheerd.

VI. De Heer Mr. ABENDANON deelt omtrent den stand van het Plakaatboek gedurende het Engelsche tusschenbestuur mede, dat Dr. DE HAAN in den laatsten tijd hieraan niet veel heeft kunnen arbeiden, daar de onderzoekingen naar de geschiedenis der Preanger Regentschappen zijnen tijd geheel in beslag namen, doch dat hij zich waarschijnlijk over eenige maanden wederom zou kunnen wijden aan de Proclamations (zie Notulen December 1903 V).

Informatie.

VII. De Heer ZIMMERMANN

1° verzoekt diligent verklaard te worden omtrent de opneming der Ethnogr. Verzameling, welke nog niet heeft kunnen plaats hebben, aangezien het medelid de Heer DEN HAMER van de plaats afwezig is.

2° deelt mede dat bij onderzoek gebleken is dat de penning, bedoeld bij Not. Jan. '04 X, 1°, reeds in de Verzameling aanwezig is en derhalve van den aankoop daarvan dient afgezien te worden.

3° stelt ter bezichtiging een exemplaar in goud van de prijsmedaille van het Bataviaasch Genootschap door H. SCHEPPE waarvan sprake is in Not. 1882 pag. 88 en Not. 1884 pag. 122.

Deze medaille, toebehoorende aan een Chinees is te koop voor *f* 300.—, doch eene deskundige taxatie heeft de waarde aan goud bepaald op *f* 130.—

In handen van den Conservator der Numism. Verzameling.

VIII. De Heer Dr. BRANDES

a. Brengt ter tafel eene Nota naar aanleiding der missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 8 Mei 1903, N°. 7432 (zie Not. Augustus '03 I *a*) van den volgenden inhoud:

In verband met de hierbij weder aangeboden stukken, moet in overweging gegeven worden het navolgende aan den Directeur v^{d}. te berichten:

1° dat het der oudheidkundige Commissie bij haar onderzoek te velde, voor zoover zulks reeds plaats had, is gebleken, dat de gewestelijke rapporten geene voldoende gegevens verstrekken, noodig om er eenig correct overzicht uit te kunnen

opbouwen ten opzichte van het aantal der ter plaatse aanwezige antiquiteiten, dit op verschillende plaatsen reeds belangrijk veel grooter bevonden zijnde;

2° dat die rapporten in de omschrijving al te vaag zijn, om daaruit, zelfs bij benadering, een oordeel te kunnen putten over de *waarde* der daarin opgesomde voorwerpen.

Het zal mitsdien wenschelijk zijn dat de oudheidkundige Commissie zich zelve eerst van een en ander overtuigt en, naarmate noodig zal blijken, aangeeft welke der voorwerpen in aanmerking komen om ter opneming in een museum, zoo noodig door aankooping, te worden voorgesteld.

Wat betreft de photografische afbeeldingen behoorende bij de missive van den Resident van Soerakarta dd°. 12 Feb. '03 N°. 972/29, neme de Directie de vrijheid te verzoeken haar de foto's af te staan om ze bij de verzameling te voegen.

Conform.

b. Biedt voor het Tijdschrift aan een opstel van den Heer J. KNEBEL over de emblemen die bij de Brahmaansche en Buddhistische goden worden aangetroffen.

In rondlezing.

c. Biedt ten geschenke aan

1° namens den Heer H. L. LEYDIE MELVILLE een muntbiljet groot *f* 10.— van 15 Maart 1894 (Wet van 27 April 1884);

2° namens den schrijver: „Le Palais D'ANGKOR VAT, ancienne résidence der rois Khmers," par le Général DE BEYLIÉ.

3° namens den Heer J. H. SCHMIEDELL: oud mijnbouwgereedschap van steen en 3 monsters gouderts uit de goudmijnen van Redjang-Lebong (zie Not. December '03, VII 1°).

4° namens den Heer D. DE WAAL te Bandoeng: een gouden en twee zilveren muntstukjes uit den Hindoetijd; een zilveren rijder, benevens een lontar-handschrift van de Sĕrat Damarwoelan, afkomstig van den Tĕnggĕr.

Onder dankbetuiging in de betrokken verzamelingen, terwijl de monsters gouderts aan het Mijnwezen zullen worden aangeboden.

IX. De Heer Dr. HAZEU

1° brengt ter tafel de lijsten van aanwinsten der Archaeologische en Ethnographische Verzamelingen gedurende het jaar 1903.

2° biedt ten geschenke aan:

a namens Prof. F. HEGER diens werk, „Alte metaltrommeln aus Südost-Asien".

b namens den Heer C. M. PLEYTE, de verschillende materialen benoodigd voor het vervaardigen van een bamboehoed, afkomstig uit de hoedenfabriek van den Heer PETITJEAN te Tangerang.

Onder dankbetuiging in de respectieve verzamelingen.

X. De Secretaris

a. Biedt ten geschenke aan:

1° namens Dr. F. DE HAAN, Mededeelingen uit het Oost-Indisch Archief door Mr. L. C. D. VAN DIJK, N°. I.

2° namens Mr. VAN DER CHIJS, een van den Heer E. M. JANION, Agent van de Chartered Bank of India, Australia and China, ontvangen Straits-Dollar, van de laatste emissie.

3° namens den Heer Mr. J. C. MULOCK HOUWER verschillende landbouwgereedschappen, afkomstig van de afd. Buitenzorg.

Onder dankbetuiging in de betrokken Verzamelingen.

b. Brengt ter tafel een Kropak toebehoorende aan den Heer F. PH. H. MAURENBRECHER, Controleur B. B. te Sindanglaut, door wien het verzoek is gedaan met den inhoud daarvan in kennis te mogen worden gesteld.

In handen van Dr. BRANDES.

c. Geeft in overweging in de plaats van den gepensionneerden bediende KASIM, tot bediende in de boekerij aan te stellen den Inlander SAHARI zoon van Mandoor ACHMAD.

Na eenige bespreking wordt conform besloten, met bepaling dat de toe te kennen bezoldiging *f* 16.— per maand zal bedragen.

XI. De Heer Riedel
biedt ten geschenke aan:

a een draagmand (tonkolai) afkomstig van Bolaäng Mongondou, met 2 foto's van de wijze waarop die manden gebezigd worden;

b een merkteeken (tompo toedoek) bestaande uit een palmblad, in de bosschen dier zelfde landstreek opgehangen, om te doen weten wie aldaar gedurende een bepaalden tijd gepasseerd is. Uit de wijze waarop de bladeren te samen geknoopt worden, kan men opmaken of de voorbijgangers mannen, vrouwen of kinderen zijn geweest.

c een foto van een hoek van een huis uit de Minahasa, waar de *walian* gereed staat om de geesten der voorvaderen op te roepen voor een feest.

In dank worden deze voorwerpen voor de betrokken verzamelingen aanvaard.

XII. Ter voorziening in eene bestaande vacature wordt besloten den Heer E. A. C. F. von Essen, Hoofdingenieur der B. O. W. uit te noodigen als lid der Directie zitting te willen nemen.

XIII. Worden afgevoerd van de Ledenlijst de Heeren: G. M. Schuurman en C. L. Thieme.

Worden benoemd tot Lid de Heeren: M. J. A. Kruseman, assistent-resident van Soekapoera en F. D. J. Pangemanann, particulier te Meester-Cornelis.

Niets meer te behandelen zijnde wordt de Vergadering gesloten.

Aldus goedgekeurd en gearresteerd in de Vergadering van 21 Maart 1904.

C. SNOUCK HURGRONJE,
President.

H. N. STUART,
Secretaris.

Notulen der derde Directievergadering, gehouden op Maandag den 21en Maart 1904.

Tegenwoordig de Heeren: Dr. C. SNOUCK HURGRONJE, President, Dr. J. L. A. BRANDES, Dr. Ph. S. VAN RONKEL, Dr. G. A. J. HAZEU, V. ZIMMERMANN, E. A. C. F. VON ESSEN en H. N. STUART, Secretaris.

Afwezig de Heeren: Mr. J. H. ABENDANON, Mr. J. A. VAN DER CHIJS, Ds. A. S. CARPENTIER ALTING en C. DEN HAMER.

De President

I. Opent de Vergadering met een woord van welkom aan den Heer VON ESSEN, die zich de keuze tot Directielid heeft laten welgevallen, en spreekt de hoop uit dat de belangen van het Genootschap in hem een ijverig bevorderaar mogen vinden. Hierna worden de Notulen der vorige Vergadering, zijnde die van 22 Februari j.l. goedgekeurd en gearresteerd.

II. Neemt in behandeling de navolgende uit de rondlezing terug ontvangen stukken:

a. Missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 25 Januari j.l. N°. 1262, houdende aanbieding van een afschrift eener Ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van voorschriften omtrent de beschikking door het Gouvernement over voorwerpen van oudheidkundige waarde, met intrekking van de ordonnantie opgenomen in Staatsblad 1878 N°. 146.

De bespreking dezer aangelegenheid met den Heer ABENDANON wenschelijk voorkomende, wordt besloten de behandeling daarvan tot eene volgende vergadering aan te houden.

b. De Wahana's van het Brahmaansch en Boeddhistisch Panthéon, door J. Knebel.

Wordt besloten tot plaatsing in het Tijdschrift.

c. Schrijven van den Heer F. L. Broekveldt, Controleur B. B., a/b van het S.S. Koning Willem III, dd°. 19 Feb. j.l., aanbiedende eene Nota omtrent eenige door hem indertijd ontgraven overblijfselen van Hindoe-oudheden.

Wordt besloten onder dankbetuiging aan den schrijver de nota eenigszins verkort als bijlage achter de Notulen op te nemen.

III. Brengt ter tafel de navolgende ingekomen stukken:

a. Besluit van den G. G. van N. I. dd°. 18 Februari '04 N°. 28, houdende machtiging op den Directeur van O., E. en N. om voor eene som van *f* 2023.— aan te koopen twee groote en drie kleine gouden beelden, vier gouden uitgeslagen figuren, twee zilveren voetstukken en een ring, met bepaling dat die voorwerpen aan het Genootschap in bewaring worden afgestaan (zie Not. November 1903, II *f*, pag. 118).

Informatie.

b. Missive van den 1en Gouvern. Secretaris dd°. 3 Maart j.l. N°. 943, houdende mededeeling van de toezending aan het Genootschap van 698 exempl. van het te 's Gravenhage in druk verschenen VIIIste deel (1647-1648) van het „Daghregister gehouden int Casteel Batavia".

Informatie.

c. Renvooi van den 1en Gouvern. Secretaris dd°. 4 Maart j.l. N°. 5404 ten geleide van een ex. van het derde en laatste deel van het werk van Prof. Dr. K. Martin, getiteld: „Reisen in den Molukken, in Ambon, den Uliassern, Seran (Ceram) und Buru".

Bibliotheek.

d. Renvooi van den Directeur van O., E. en N. dd°. 28

Januari j.l. N°. 2601, ten geleide der missive van den Resident van Kediri, dd°. 21 Januari j.l. N°. 587/11 met eenige gouden en zilveren beelden en andere voorwerpen, bedoeld bij Not. Februari j.l. III *e*, de behandeling van welke zaak tot deze vergadering is aangehouden.

Te samen met dit renvooi wordt behandeld de aan het Genootschap gerichte missive van den Resident van Kediri dd°. 18 Maart j.l. N°. 2380/11, ten geleide der afschrift missive van den Chef der Waroedjajeng-Kertosonowerken dd°. 14 Maart j.l. N°. 194, waarbij de bemiddeling van genoemden resident wordt ingeroepen tot overmaking van het bedrag der waarde van de toegezonden gouden Hindoebeeldjes en andere voorwerpen, aangezien dit moet worden verdeeld onder de vinders, waaronder er zich bevinden, die in andere residenties te huis behooren en die eerlang naar hunne woonplaatsen zullen terugkeeren.

Wordt besloten: *a* den Directeur v^d^. mede te deelen, dat het Genootschap grooten prijs stelt op het bezit van eenige der beelden, terwijl de overigen voor het Rijksmuseum van oudheden te Leiden zouden kunnen aangekocht worden; dat evenwel de schattingen te Kediri en alhier ten zeerste uiteenloopen, bedragende de eerste ± *f* 4000.— en de laatste *f* 1919.75; dat het voorts niet vast staat of de vinders wel recht hebben op de volle waarde der voorwerpen, zijnde deze ontgraven bij de Waroedjajeng-Kertosonowerken en dus op Gouvernementsgrond, met uitnoodiging om aan Z. E. den G. G. een voorstel in te dienen tot het geven eener bestemming aan bedoelde voorwerpen, zooals hierboven is aangegeven, met verzoek tevens om eene beslissing te willen nemen nopens de aan de vinders uit te keeren schadeloosstelling, *b* den Resident van Kediri mede te deelen, dat in verband met het bovenstaande en in afwachting van de beslissing der Regeering, nog niet tot eene uitkeering der schadeloosstelling kan worden overgegaan.

e. Renvooi van denzelfden dd°. 6 Februari '04 N°. 2009,

ten geleide der missive van den Resident van Kedoe, dd°. 15 December '03 N°. 13541/10 met eenige gouden en zilveren voorwerpen, de behandeling van welke zaak almede tot deze vergadering is uitgesteld geworden (zie Not. Feb. '04 III *f*).

Wordt besloten de voorwerpen voor de Archaeol. verzameling aan te houden tegen de getaxeerde waarde van *f* 52.50.

f. Renvooi van denzelfden dd°. 14 Maart j.l. N°. 8238, ten geleide der missive van den Resident van Benkoelen dd°. 7 Maart '04 N°. 1126/20, met een 79 tal zilveren muntstukken, door eenige Inlanders gevonden in het zand bij de vluchthaven ter afdeelingshoofdplaats Kroë.

Wordt besloten eenige dezer muntstukken tegen de getaxeerde waarde van *f* 5.50 voor de Numismatische verzameling aan te houden en de overige wederom ter beschikking der vinders te stellen.

g. Missive van denzelfden dd°. 24 Februari j.l. N°. 3123, houdende verzoek om vroegtijdige indiening der gebruikelijke gegevens en mededeelingen ten behoeve van het Koloniaal Verslag van 1904.

Secretaris het noodige.

h. Missive van denzelfden dd°. 16 Maart j.l. N°. 4716, ten geleide der missive van den Resident van Kedoe, dd°. 12 Maart j.l. N°. 2921/10, houdende het verzoek om eene gespecificeerde opgave der waarde, waarop de door het Gouvernement overgenomen antiquiteiten zijn getaxeerd geworden, ten einde aan elk der vinders het rechtmatig aandeel van het totale bedrag ad *f* 2023.— te kunnen doen uitbetalen (zie Not. Nov. '03 II *f*, pag. 118 en deze Notulen III *a*).

Secretaris het noodige.

i. Missive van den Directeur van B. B. dd°. 13 Maart '04 N°. 260/B, aanbiedende een ex. van het van den Minister van Koloniën ontvangen „Rapport over de Surinaamsche

bosschen", uitgebracht door den gepensioneerden O. I. Houtvester A. H. BERKHOUT.

Bibliotheek.

j. Missive van den Civiel en Militair Gouverneur van Atjeh en Onderhoorigheden, ddº. 29 Februari j.l. Nº. 423/86, naar aanleiding van een bij dezerz. missive van 25 Januari '04 Nº. 29 gedaan verzoek, mededeelende, dat de administrateur van de „Atjeh-Drukkerij en Boekhandel" (filiaal van de Deli-Courant) zich bereid verklaard heeft om voortaan geregeld een ex. van het advertentieblad voor het Gouvernement Atjeh en Onderhoorigheden aan het Genootschap toe te zenden, doch dat hij niet in staat is alle reeds nu verschenen nummers alsnog aan te vullen.

Voorts dat sedert medio van het vorig jaar te dier plaatse een dergelijk weekblaadje, met name „de Echo" door de firma REICHLER & Co. wordt uitgegeven, welke firma haar blad ook geregeld aan het Genootschap zal verzenden, doch evenmin bij machte is de reeds verschenen nummers te leveren.

Informatie.

k. Missive van den Resident van Soerabaia, ddº. 22 Feb. j.l. Nº. 3867/37, ten geleide der afschrift-missive van den assistent-resident van Djombang ddº. 19 Februari j.l. Nº. 928/37, met een aarden potje, inhoudende negen stuks zilveren munten, door den Inlander WARSIDIN, in de doekoeh *Watoetangi* (desa *Poendong*), distr. en afd. *Djombang* in den grond gevonden.

Wordt besloten twee dezer munten tegen de getaxeerde waarde van *f* 1.— voor de Numism. verzameling te behouden en de overigen wederom ter beschikking van den vinder te stellen.

l. Missive van den Resident van Palembang, ddº. 23 Feb. '04 Nº. 2000/5 mededeelende dat de houders der twee piagems genegen zijn deze tegen den prijs van *f* 5.— het stuk over te doen (zie Not. December '03 I *h*, pag. 129).

Thesaurier het noodige voor de overmaking.

m. Schrijven van het buitengewoon Lid Dr. F. DE HAAN alhier, dd°. 23 Februari j.l. houdende mededeeling dat van eenige werken, welke op zijn verzoek uit Holland waren aangevraagd, na maanden de ontvangst nog niet had plaats gehad. Voorts dat doodgewone boeken, welke een ieder binnen acht weken uit Europa kan ontbieden, door het Genootschap in meer dan een jaar tijds niet kunnen bemachtigd worden. Er op wijzende dat deze toestand onhoudbaar is, drukt schrijver de hoop uit dat hierin zal worden voorzien.

Reeds in de Februari vergadering is gewezen op de talmende en onvoldoende wijze van afdoening van zaken door de firma M. NIJHOFF, gedurende de laatste twee jaren, zoodat die firma daarover is aangeschreven geworden, en het schrijven van Dr. DE HAAN derhalve voor notificatie kan worden aangenomen.

n. Schrijven van den Heer M. JOUSTRA te Boeloeh Awar, dd°. 29 Feb. '04 aanbiedende een Karo-Bataksch verhaal, met vertaling en aanteekeningen van den Batakschen tooverstaf.

Het opstel reeds in rondlezing geweest zijnde, wordt besloten tot plaatsing in de Verhandelingen.

o. Schrijven van den Heer J. H. SCHMIEDELL alhier, dd°. 3 Maart '04, houdende dankbetuiging voor de toezending van een stel teekeningen van de door hem ten geschenke aangeboden mijnbouwgereedschappen (zie Not. Feb. '03, VIII *c*, 3°).

Informatie.

p. Schrijven van de Kamer van Koophandel en Nijverheid te Soerabaia, dd°. 5 Maart '04 N°. 29, houdende aanbieding van een verslag harer werkzaamheden over 1903.

Bibliotheek.

q. Schrijven van den Heer E. A. C. F. VON ESSEN, dd°. 7 Maart '04, houdende mededeeling, dat hij de benoeming tot Directielid gaarne aanvaardt.

Informatie.

IV. De Heer ZIMMERMANN

a. brengt ook namens den Heer C. DEN HAMER het volgend rapport uit omtrent de opname der Ethnol. Verzameling:

In de groote linkerzaal waren bereids tot groepen gebracht en zorgvuldig geëtaleerd de wapens, kleederen en lijfsieraden, alle voorzien van nummers. In 8 groepen, elk van 3 kasten, waren voorwerpen bijeengebracht, nog wachtende op nadere schikking.

In de 2de zaal was alles bij elkander, wat betrekking heeft op muziek, dans en wajang; etaleering was nog niet geschied.

In de 3de zaal bevonden zich de modellen van huizen, verder huisraad en verpakkingsmiddelen, gereedschap voor jacht en visscherij, deels gerangschikt.

In de achterzaal of loods waren veel houten voorwerpen vermolmd.

Gebrek aan ruimte in de goedang deed zich meer en meer gevoelen. Het verdient aanbeveling eenige niet meer voor gebruik geschikte boekwerken te verwijderen of te verkoopen.

De zaal achter de Compagnie's kamer bleef nog voor het publiek gesloten.

De Compagnie's kamer kan als gereed worden beschouwd.

Een woord van dank en waardeering aan Mevr. de Wed. SERRURIER voor al hetgeen door haar reeds is verricht mag naar het oordeel der Commissie niet ontbreken.

b. deelt mede dat de eigenaar van de gouden prijsmedaille, bedoeld bij Notulen Feb. '04 VII, 3°, niet genegen is deze voor minder dan *f* 300.— af te staan, weshalve, op advies van den Conservator der Numism. Verzameling van den aankoop is afgezien.

V. De Heer Dr. BRANDES

a. biedt ten geschenke aan:

1° namens den Heer VAN DER CHIJS een ex. van het Soerabaijasch-Advertentie-Blad, van het jaar 1846.

2° namens den Luit. Kol. der Artillerie H. C. KRONOUER, een geweven kain, drie stuks vlechtwerk en eenige ringen (munten) van Korintji.

b. brengt ter tafel een prospectus van het XIV[e] Orientalisten Congres, in 1905 te Algiers te houden en stelt voor dat het Genootschap zijne belangstelling in deze toone, door toe te treden tot het lidmaatschap.

Conform.

c. vestigt de aandacht op een nieuw verschenen boekwerk „The Dutch in Java", geschreven door CL. DAY, Ph. D., een Amerikaan, die door deze studie blijk geeft van zich op bewonderenswaardige wijze ingewerkt te hebben in de Hollandsche litteratuur en stelt voor den Heer DAY te benoemen tot Correspondeerend Lid van het Genootschap.

Alvorens eene beslissing in deze te nemen wordt besloten het boek in rondlezing te zenden.

VI. De Heer Dr. HAZEU

a. biedt ten geschenke aan:

1° namens Dr. C. WINKLER, Inspecteur van den Geneeskundigen Dienst, een steenen bal, vroeger gebezigd om gouderts te wrijven in een steenen bak, afkomstig van Redjang-Lebong (Inv. 4546).

2° namens den Heer LENS te Meester-Cornelis een paar stijgbeugels. (Inv. 10852).

Onder dankbetuiging in de verschillende verzamelingen.

b. biedt ter plaatsing in het Tijdschrift aan een opstel getiteld: „Iets over Koeḍi en tjoendrik".

In rondlezing.

c. vestigt de aandacht op het feit dat sedert jaren de firma OLISLAEGER voor het Genootschap de verschillende taxaties van goud- en zilverwerken kosteloos verricht; dat evenwel in den laatsten tijd zoo vele en groote bezendingen van dergelijke voorwerpen zijn ingekomen, dat het niet aangaat over de kennis en den tijd van de leden dier firma langer koste-

loos te beschikken, weshalve wordt voorgesteld in den vervolge die firma voor hare moeite te defroyeeren en wel voor het taxeeren der voorwerpen met 1% van de getaxeerde waarde en voor het schoonmaken daarvan met ½ %.

Conform.

VII. De Heer Dr. van Ronkel

biedt namens den Heer C. Poensen ten geschenke aan een Javaansch manuscript, waarnaar door genoemden Heer is geschreven de Verhandeling over den eersten Sultan van Djokjakarta in Deel LII, afl. 1 en 2 der Bijdragen van het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederl. Indië.

Onder dankbetuiging in de handschriften-verzameling.

VIII. De Secretaris

a. brengt ter kennis dat de gepensioneerde bediende Kasim op 5 Maart j.l. overleden is.

Informatie.

b. stelt voor om de tractementen der bedienden Salioen en Sahiri, die reeds verscheiden jaren ten genoegen van de Directie werkzaam zijn en de laatstgenoemde waarvan bepaaldelijk een post van vertrouwen vervult, te verhoogen met *f* 1.— en alzoo te brengen op *f* 12.— en *f* 14.— 's maands.

Conform.

IX. Worden op verzoek afgevoerd van de ledenlijst: E. van Assen, L. W. H. de Munnick en D. Breedveldt Boer.

Worden wederom op de ledenlijst gebracht: D. K. A. van Loghem, ass.-res. van Amoentai en Th. R. Haasmann, Directeur van de Indische Handelscompagnie te Batavia.

Worden benoemd tot nieuwe leden, Mr. H. J. de Bruijn, advocaat te Soerabaia, Dr. W. G. Boorsma, Chef van de 4e afd. van 's Lands Plantentuin, J. C. Bedding, Controleur

B. B. te Poerwakarta, L. H. C. COSTER VAN VRIJENHOEVEN, Chef der firma REYNST & VINJU te Batavia, W. C. BONEBAKKER, Agent der Koloniale Bank te Soerabaia, Mr. J. H. L. BERGSMA, advocaat te Semarang, B. L. VAN BIJLEVELT, Controleur B. B. te Boemiajoe en Mr. P. W. FILET, advocaat te Semarang.

Niets meer te behandelen zijnde wordt de Vergadering gesloten.

Aldus goedgekeurd en gearresteerd in de Vergadering van den 9en Mei 1904.

C. SNOUCK HURGRONJE,
President.

H. N. STUART,
Secretaris.

Notulen der vierde Directievergadering, gehouden op Maandag den 9en Mei 1904.

Tegenwoordig de Heeren: Dr. C. SNOUCK HURGRONJE, President, Mr. J. H. ABENDANON, Dr. J. L. A. BRANDES, Dr. Ph. S. VAN RONKEL, Dr. G. A. J. HAZEU, V. ZIMMERMANN, E. A. C. F. VON ESSEN en H. N. STUART, Secretaris.

Afwezig de Heeren: Mr. J. A. VAN DER CHIJS, Ds. A. S. CARPENTIER ALTING en C. DEN HAMER.

De Vergadering wordt bijgewoond door het eerelid Dr. J. G. F. RIEDEL.

De Notulen der vorige Vergadering, zijnde die van 21 Maart j.l. worden goedgekeurd en gearresteerd.

De President

I. Neemt in behandeling de navolgende in rondlezing geweest zijnde stukken:

a. De in de jongste vergadering aangehouden „Ontwerp-ordonnantie tot vaststelling van voorschriften omtrent de beschikking door het Gouvernement van voorwerpen van oudheidkundige waarde". (Zie Not. Maart '04 II *a*). Het begeleidend schrijven van den Directeur van O., E. en N. ddo. 25 Januari j.l. No. 1262 luidt als volgt:

„In het belang van het behoud voor het museum van Uw Genootschap of voor het Rijksmuseum van oudheden te Leiden van hier te lande gevonden oudheden, acht de Gouverneur-Generaal op mijn voorstel het wenschelijk, de bestaande voorschriften omtrent de beschikking door het Gouvernement van

oudheidkundige voorwerpen en den uitvoer daarvan in eene ordonnantie samen te vatten.

Naar aanleiding daarvan is een ontwerp ter zake opgemaakt, waarin bedoelde voorschriften zijn opgenomen, voor zoover zij in aanmerking komen voor afkondiging bij algemeene verordening.

Onder aanbieding van een afschrift van bedoeld ontwerp heb ik de eer Uwer Directie te verzoeken mij hieromtrent uw gevoelen te willen mededeelen, in het bizonder met betrekking tot de vraag of met de ontworpen voorschriften kan worden volstaan, dan wel of daaraan nog andere bepalingen moeten worden toegevoegd en zoo ja, welke. Bepaaldelijk zal ik gaarne vernemen of de in art. 6 van het ontwerp overgenomen, aan Staatsblad 1878 N°. 146 ontleende omschrijving van wat onder oudheden verstaan wordt, naar uw oordeel aan het doel beantwoordt.

Voor de bestaande voorschriften moge — behalve naar gemeld Staatsblad — worden verwezen naar de bijbladnummers 10, 248, 1191, 1561, 2831, 2915, 4282 en 5597".

Uit het rondlezingsvel, waarbij door Dr. BRANDES is gevoegd een afschrift van het Besluit der Regeering van Indo-China van 9 Maart 1900, ten einde te laten zien hoe deze zaken aldaar thans geregeld zijn, is gebleken dat de Directie zich met de omschrijving bedoeld bij art. 6 geheel kan vereenigen; dat overigens duidelijkheidshalve enkele wijzigingen noodzakelijk zullen zijn en dat het wenschelijk voorkomt een artikel in te lasschen, houdende de bepaling dat het *vervoer* van oudheden slechts veroorloofd is met een door het hoofd van plaatselijk bestuur, kosteloos te verstrekken consent.

Wordt besloten de concept-ordonnantie, voorzien van de aanteekeningen in margine, benevens het bovengenoemde besluit aan den Directeur van O., E. en N. tot het noodig gebruik toe te zenden, met verzoek om de stukken daarna wederom terug te mogen ontvangen.

b. Karo-Bataksche verhalen (Vervolg), door M. Joustra.
Plaatsen in de Verhandelingen.

c. Missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 11 Maart '04, N°. 4242, houdende aanbieding ter publiceering van een „Woordenlijst Tettum-Hollandsch met beknopte spraakkunst" door A. Mathysen, missionaris te Tialaran (Timor).
Plaatsen in de Verhandelingen.

d. Iets over Koeḍi en tjoendrik door Dr. G. A. J. Hazeu.
Plaatsen in het Tijdschrift.

e. Voorstel van Dr. Brandes om den Heer Clive Day, Ph. D. te Newhaven tot correspondeerend lid te benoemen, ten blijke van waardeering van het door hem geschreven werk: The Dutch in Java (zie Not. Maart '04, V *c*).
Conform.

f. De waarde van Tjandi Prambanan tegenover de andere oudheden van Java en een hartig woord over de deblayeering door Dr. J. Brandes.
Plaatsen in het Tijdschrift.

g. Missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 31 Maart '04 N°. 5674, houdende aanbieding van de ministerieele dépêche van 17 Februari j.l. Litt. A¹ N°. 7/497 en het daarbij in afschrift gevoegd schrijven van Professor H. Kern, dd°. 12 December a. p., strekkende tot betooging der wenschelijkheid om den Heer A. C. Kruyt, Zendeling van het Nederlandsch Zendelinggenootschap te Posso, een subsidie te verleenen ten behoeve van eene reis, welke laatstgenoemde voornemens is in 1905, eer hij met verlof in Nederland komt, te ondernemen naar verschillende volksstammen op Borneo en Sumatra — met verzoek aan de Directie om ter zake van haar gevoelen te willen doen blijken.

Wordt besloten den Directeur v^d^ mede te deelen dat aan het voorstel van Dr. Kern algeheele instemming verleend

wordt, dewijl ook dezerzijds van de door den Heer KRUYT voorgenomen reis de beste resultaten voor de vermeerdering der ethnographische kennis verwacht worden.

h. Missive van den Resident van Palembang dd°. 31 Maart '04 N°. 3545/5, ten geleide van een door den Controleur te Moeara Enim A. J. KNAAP opgesteld rapport omtrent Hindoe-overblijfselen, aangetroffen in de Lematangstreek, vergezeld van daarop betrekking hebbende foto's en drie koperen voorwerpen.

Wordt besloten 1° den zakelijken inhoud van het rapport met eene daarop betrekking hebbende toelichting van Dr. BRANDES als bijlage achter de Notulen op te nemen; 2° den Resident van Palembang en den Controleur te Moeara Enim dank te betuigen voor hunne bemoeiïngen in deze, onder mededeeling dat met het oog op de technische moeilijkheden, die zich voordoen bij ontgraving van oudheden, en in verband met de instelling der Commissie voor oudheidkundig onderzoek op Java en Madoera, welke Commissie thans geene krachten beschikbaar heeft voor de buitenbezittingen, het wenschelijk voorkomt met verdere ontgraving te wachten op eene nadere gelegenheid, met uitnoodiging tevens om eene situatieteekening der verschillende vindplaatsen te willen doen vervaardigen, en om de losse stukken naar hier te doen opzenden, zullende overigens veel prijs gesteld worden op nader bericht indien toevalligerwijs nog andere zaken aan het licht mochten komen.

II. Brengt ter tafel de volgende ingekomen stukken:

a. Besluit van den Gouverneur-Generaal van N. I. dd°. 25 Maart '04 N°. 7, houdende machtiging om het vierde deel van het werk, getiteld „De Java-Oorlog van 1825-1830" bewerkt door den 1en Luitenant der Infanterie E. S. DE KLERCK, kosteloos ter Landsdrukkerij te doen drukken tot een aantal van 750 exemplaren.

Informatie.

b. Missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 24 Maart '04 N°. 5172, houdende verzoek om mededeeling of de rapporten der oudheidkundige Commissie in de edita van het Genootschap zullen gepubliceerd worden.

Den Directeur v^d^ berichten, dat de bedoelde rapporten, verlucht met de daarvoor in aanmerking komende afbeeldingen, door het Genootschap zullen uitgegeven worden in het formaat der Verhandelingen (zie Notulen Dec. 1903, I *g*, pag. 128).

c. Van denzelfden dd°. 18 April j.l. N°. 6674, ten geleide van 100 exemplaren van den tweeden druk van de door wijlen den adviseur Honorair voor Inlandsche zaken K. F. Holle vervaardigde blanco-woordenlijst, onder mededeeling dat bij de omwerking daarvan met de door Dr. Adriani wenschelijk geachte verbeteringen rekening is gehouden (zie Notulen October '03, II 19°, pag. 106).

Informatie.

d. Van denzelfden dd°. 22 April '04 N°. 6935, ten geleide der missive van den Resident van Kediri dd°. 14 April j.l. N°. 4166/10, waarbij wordt verzocht bij het Genootschap te willen informeeren waarom het de goederen, bedoeld bij Notulen Maart '03, III *e*, voor een bedrag van slechts *f* 52.50 wenscht over te nemen, terwijl die artikelen, blijkens het hierbij overgelegde proces-verbaal, te Wonosobo zijn geschat op eene waarde van *f* 217.70.

Wordt besloten den Directeur v^d^ mede te deelen, dat de bedoelde voorwerpen alle met klei waren opgevuld en in dien toestand waarschijnlijk te Wonosobo getaxeerd zijn, terwijl alhier alleen schatting der goudswaarde plaats had; dat evenwel bij de prijsbepaling van *f* 52.50 die van de 490 zilveren muntjes is over het hoofd gezien, zoodat indien mocht blijken dat deze laatsten voor het Genootschap behouden zullen blijven, nader daaromtrent bericht zal worden.

e. Van denzelfden dd°. 30 April '04 N°. 7424, mededeelende dat de heer J. S. A. van Dissel geen bezwaar heeft

tegen de uitgave van zijn „Overzicht der Spraakkunst van het Kapauer-Papoesch in den bedoelden vorm (zie Notulen Januari '04, II *b*).

Wordt besloten tot plaatsing in de Verhandelingen, tevens om der Regeering te verzoeken het bedoelde werk ter Landsdrukkerij te mogen laten drukken.

f. Van denzelfden dd°. 5 Mei '04 N°. 7677, houdende mededeeling dat aan den Voorzitter der oudheidkundige Commissie verzocht is, om een door hem uit te brengen advies over een voorstel van den Resident van Kedoe tot verdere restauratie van de Tjandi Mendoet door tusschenkomst der Directie te willen indienen, met verzoek tevens om dat advies t. z. t. met de noodig gebleken opmerkingen te willen doorzenden.

Bedoeld advies bereids ingekomen zijnde wordt besloten het in rondlezing te zenden.

g. Renvooi van denzelfden dd°. 25 Maart j.l. N°. 9126, ten geleide der missive van den Resident van Kedoe, dd°. 15 Maart j.l. N°. 3029/10, met een gouden ring, gevonden door den Inlander AMADSALIM in het distr. *Garoeng*, afd. *Wonosobo*.

Wordt besloten den ring over te nemen tegen de getaxeerde waarde van *f* 48.—

h. Renvooi van denzelfden dd°. 7 April j.l. N°. 10538, ten geleide der missive van den ass. res. van Malang, dd°. 30 Maart '04 N°. 301/44 met eenige koperen voorwerpen gevonden bij het bewerken van tegalveld in de desa's *Djaboeng* en *Gading*, district *Pakis*, afd. *Malang*.

Wordt besloten de voorwerpen te behouden voor den getaxeerden prijs van *f* 8.75.

i. Renvooi van denzelfden dd°. 7 April j.l. N°s. 10263 en 10264, ten geleide der missives van den Resident der

Preanger Regentschappen *a* dd°. 25 Maart j.l. N°. 4317/34, met een gouden ring gevonden door MOEKASAN in de kampoeng *Gombonggirang*, desa *Gombong*, distr. *Tjiawi*, afd. *Soekapoera* en *b* dd°. 25 Maart j.l. N°. 4318/34 met een gouden ring gevonden door WASAR op tegalgrond van zijn vader BAPA SATAM, in de desa *Maleka*, distr. *Soemedang*, afd. *Soemedang*.

Wordt besloten den eerstgenoemden ring terug te zenden en den andere te behouden tegen den getaxeerden prijs van *f* 9.—

j. Renvooi van denzelfden dd°. 15 April j.l. N°. 11291, ten geleide der missive van den Resident der Preanger Regentschappen dd°. 9 April j.l. N°. 4922/34, met eenige voorwerpen, gevonden door ARSA van de kamp. *Lintoeng-soemboel*, desa *Sidamoelih*, district *Bandjar*, afd. *Soekapoera*.

De voorwerpen van geene archaeologische waarde zijnde, wordt besloten tot terugzending.

k. Renvooi van denzelfden dd°. 18 April j.l. N°. 11528, ten geleide der missive van den Resident van Banjoemas, dd°. 9 April j.l. N°. 3914/29, met een gouden plaat waarop en relief twee menschelijke figuren, getaxeerd op *f* 50.— en 10 stukken brons (zonder waarde), gevonden door den Inlander TAWI KRAMA, van de desa *Madjasari*, distr. *Tjahjana*, afd. *Poerbolinggo*, bij het graven van een kuil op zijn erf.

Wordt besloten de plaat (welke beschreven is in een bijvoegsel, dat gevoegd werd bij het opstel over de gouden godebeelden, gevonden in het gehucht Gĕmoeroeh, door Dr. J. BRANDES) voor de alhier getaxeerde waarde van *f* 97.50 over te nemen.

l. Missive van den Directeur van Binnenlandsch Bestuur, dd°. 6 Mei j.l. N°. 2949, houdende mededeeling dat door den Civielen en Militairen Gouverneur van Atjeh en Onder-

hoorigheden, naar aanleiding van een daartoe strekkend verzoek van den gewezen Pretendent-Sultan Toeankoe MOEHAMAT DAWÖT, aan de Regeering het voorstel is gedaan, aan genoemden gewezen Pretendent-Sultan terug te geven de ingevolge art. 1 van het Gouvernements-besluit van 10 October 1884 N°. 14 aan het Genootschap in bewaring afgestane sieraden, waarvan hij is gebleken de rechtmatige eigenaar te zijn; tevens dat bedoeld voorstel met een gunstig advies bij de Regeering is voorgebracht.

Informatie.

m. Missive van den Gouverneur van Sumatra's Westkust, dd°. 13 April j.l. N°. 2342, meldende, dat het in de bedoeling van den tijdelijken assistent-resident van Korintji lag de ringen als geschenk aan het Genootschap aan te bieden (zie Not. Februari '04, III *k*), tevens dat genoemde ambtenaar gaarne zijne verdere diensten aanbiedt tot completeering der verzameling Korintjische voorwerpen thans reeds in het bezit van het Genootschap, waartoe hij zich aanbeveelt zoowel voor de opgave dier voorwerpen als van hetgeen waarop alsnog prijs wordt gesteld.

Wordt besloten den Gouverneur v_d onder bizondere dankbetuiging aan den tijd. ass.-res. van Korintji en met voldoening aan het verzoek om de noodige opgaven, mede te deelen dat op het aanbod hooge prijs wordt gesteld.

n. Missive van den assistent-resident van Poerworedjo, dd°. 16 April j.l. N°. 1855/10, met bericht dat in de desa *Kedoengpoetjang*, onderdistr. *Bener*, afd. *Poerworedjo* zijn gevonden 4 koperen schalen („talam boedo proenggoe"), die zich door niets bizonders onderscheiden en bovendien beschadigd zijn.

Mededeelen dat op de toezending er van geen prijs wordt gesteld.

o. Schrijven van den Heer J. J. GEUL te Blitar, dd°. 3 Mei j.l. waarin, onder mededeeling dat in October a. s. te

Blitar, eene tentoonstelling van producten van landbouw, veeteelt en nijverheid zal worden gehouden, verzocht wordt, de door hem ± 25 jaar geleden aan het Genootschap toegezonden houtsoorten in blokjes, afkomstig van de bosschen van Blitar, voor die tentoonstelling in bruikleen te willen afstaan.

Aangezien in de Notulen en het Register daarop niet blijkt dat ooit iets van dien aard ontvangen is, moet aan eene vergissing worden gedacht en zijn wellicht deze houtsoorten indertijd aangeboden aan de N. I. Maatschappij van Nijverheid en Landbouw, weshalve besloten wordt den Heer GEUL met het bovenstaande in kennis te stellen en het schrijven van genoemden heer te stellen in handen van bedoelde maatschappij c. q. ter doorzending aan de Kon. Natuurkundige Vereeniging in N. I.

p. Aanbieding door den Consul van Groot Brittannië en Ierland bij schrijven van 22 April j.l. N°. 111 voor 's Genootschaps boekerij van een ex. van het Boekwerk „Acts 1903" door de Britsch-Indische Regeering voor dat doel toegezonden.

Onder dankbetuiging in de Bibliotheek.

q. Missive van den Hoofdingenieur, Chef der afdeeling Mijnwezen, dd°. 3 Mei j.l. N°. 168, waarin onder dankbetuiging de goede ontvangst gemeld wordt van de toegezonden drie monsters gouderts, afkomstig van Redjang-Lebong (zie Not. Februari '04, VIII *c*, 3°).

Deponeeren.

r. Uitnoodiging van de Bombay Branch der Royal Asiatic Society tot deelneming aan de feestviering bij gelegenheid van het 100-jarig bestaan dier vereeniging op 17 Januari 1905.

Wordt besloten t. z. t. een adres van gelukwensching aan te bieden, onder mededeeling dat de Directie tot haar leedwezen niet in de gelegenheid is zich daarbij te doen vertegenwoordigen.

III. De Heer Dr. BRANDES
biedt ten geschenke aan:

1°. namens den Heer J. VAN NOUHUIJS LCZN, administrateur van Madjamoedjoe, door tusschenkomst van den Heer R. M. E. RAAFF te Jogjakarta, een gouden nagakop, een sluitstukje van een armband en twee zilveren munten.

2°. namens een onbekende uit Madras een mutsje en een paar sokjes.

3°. namens den Heer J. KNEBEL vier Javaansche handschriften zijnde: Babad Banjoemas, Lampahan Çrikaṇḍi magoeroe manah, Lampahan Parta Krama en Damar Woelan.

4°. namens den Heer C. DEN HAMER photo van een schutsel (houtsnijwerk) van Tjerbon, aangeboden door RADEN AHA. Het schutsel is eigendom van den regent van Tjerbon en werd in 1320 moh. jaartelling (= A. D. 1902) gemaakt.

Onder dankbetuiging in de verschillende verzamelingen.

IV. de Heer Dr. HAZEU
stelt ter bezichtiging een *Koeḍi* of *tjaloek* gekocht van een Javaan uit Rembang, en vervaardigd in de desa Bareng (afd. Koedoes) alwaar nog vele landbouwgereedschappen worden gesmeed. Het wordt door sommigen *Koeḍi*, door anderen *tjaloek* genoemd. 't Schijnt dat tjaloek de naam is voor een grooter soort Koedi's, evenals op Madoera de *Kòdhiq* kleiner is dan de *tjalog* (Kiliaan Nederl. Madoer. Wdbk. s. v. hakmes). Voorwerpen als het hier aangebodene worden thans nog in een groot gedeelte van de pasisirlanden als landbouwgereedschappen aangetroffen. Men draagt ze, zonder scheede, rechts achter in den gordel (dipoen-sĕngkĕlit).

Informatie.

V. de Heer Dr. VAN RONKEL
biedt namens den Heer J. BALLOT, assistent-resident van Loeboe Sikaping, eene beschrijving aan van een tocht naar de landschappen Moeara Soengei Lolo VI Kota Kampar en Mapat Toenggoel (Silejang, Loeboeq Gedang en Moeara Tahis).

In rondlezing.

VI. De Secretaris
biedt ten geschenke aan:

1°. van mevrouw M. SERRURIER- TEN KATE twee beeltenissen van overleden personen, afkomstig van Nias;

2°. van Mej. E. GEERTS drie Japansche papieren maskers;

3°. van den Directeur der Postspaarbank den Heer N. H. van MAREN een penning, welke aan inleggers, behoorende tot de Inlandsche en daarmede gelijkgestelde bevolking, gelijktijdig met het spaarbankboekje wordt uitgereikt;

4°. van den Heer A. H. B. AGERBEEK, student aan de afd. B van het G. W. III, een verguld zilveren vingerring, vermoedelijk afkomstig van Bali.

5°. namens den Heer VAN DER CHIJS 1/4 en 1/10 gld. van Curaçao, ontvangen van den muntmeester te Utrecht, den Heer VAN DEN WALL BAKE.

Onder dankbetuiging in de verschillende verzamelingen.

VII. Worden afgevoerd van ledenlijst de Heeren: Mr. Th. H. DE MEESTER, J. J. VAN HUFFEL, Ds. J. H. KLOMP, A. H. SPAAN, J. F. E. WILLEMSZ, A. J. A. KOLLMANN, E. W. SCHOLTEN, G. J. F. BIEGMAN, J. F. H. SCHULTZ VAN VLISSINGEN, W. J. M. MICHIELSEN en M. J. TIELE.

VIII. Worden wederom op de ledenlijst gebracht de Heeren: G. P. A. BISCHOFF, Controleur B. B., S. J. M. VAN GEUNS, Resident van Menado, B. HOETINK ambt. v. chin. zaken en Mr. W. F. HAASE, leeraar aan de school voor Inl. hoofden te Probolinggo.

IX. Worden benoemd tot lid de Heeren: R. W. BOISSEVAIN, proc. der Scheepsagentuur, v/h J. DAENDELS & Co., L. C. A. FONTEYN, Controleur B. B., J. BIENFAIT, Proc. Dord. Petr. Mij., Mr. A. C. H. CRAAFLAND, voorzitter van den Landraad te Tangerang, Mr. J. J. DE HEER, advocaat te Medan, L. F. DINGEMANS, Controleur B. B., F. C. H. DARLANG, Controleur B. B., Raden Mas Toemenggoeng OETOYO, Regent van

Ngawi, S. Bédier de Prairie, Controleur B. B., A. M. Hens, Controleur B. B., J. Breukink, Controleur B. B., J. S. C. Kasteleijn, adm. van Padang Boelan en M. W. G. A. Elenbaas, Controleur B. B.

Niets meer te behandelen zijnde wordt de Vergadering gesloten.

Aldus goedgekeurd en gearresteerd in de Vergadering van den 6en Juni 1904.

C. SNOUCK HURGRONJE,
President.

H. N. STUART,
Secretaris.

Notulen der vijfde Directievergadering, gehouden op Maandag den 6en Juni 1904.

Tegenwoordig de Heeren: Dr. C. SNOUCK HURGRONJE, President, Dr. J. L. A. BRANDES, Dr. Ph. S. VAN RONKEL, Dr. G. A. J. HAZEU en H. N. STUART, Secretaris.

Afwezig de Heeren: Mr. J. H. ABENDANON, Mr. J. A. VAN DER CHIJS, A. S. CARPENTIER ALTING, C. DEN HAMER, V. ZIMMERMANN en E. A. C. F. VON ESSEN.

De Notulen der vorige Vergadering, zijnde die van 9 Mei j.l. worden goedgekeurd en gearresteerd.

De President

I. Neemt in behandeling de navolgende in rondlezing geweest zijnde stukken:

a. Een puzzle opgehelderd (Het Lingga-voetstuk van Singasari) door Dr. J. BRANDES.

Plaatsen in het Tijdschrift.

b. Het aan Dr. BRANDES gericht schrijven, gedateerd Bangkok 12 April j.l., van den Heer G. E. GERINI, houdende mededeeling, dat in het Daghregister van het jaar 1674 op pag. 70 de vertaling voorkomt van een brief van het Gouvernement van Siam aan de O. I. Compagnie, van welk document schrijver gaarne zou wenschen te vernemen of het origineel ook in de bovenbedoelde publicatie is gereproduceerd in welk geval hij veel prijs zou stellen op eene copie daarvan. In het tegengestelde geval zou eene photographische reproductie, dan wel een calque van het origineel hem zeer welkom zijn. Schrijver, die zich bizonderlijk interresseert voor

de geschiedenis van Siam, veronderstelt dat in de archieven te Batavia nog verscheidene dergelijke Siameesche documenten aanwezig zullen zijn en spreekt den wensch uit dat hij, bij zijn bezoek eerlang aan Java te brengen, tot een onderzoek van die stukken zal toegelaten worden.

Op het rondlezingsvel is door Mr. J. A. VAN DER CHIJS aangeteekend, dat niet alleen in het Daghregister van 1674, maar ook in de overige jaargangen daarvan, verscheidene vertalingen voorkomen van brieven van den Koning van Siam en van den Berkelang, alsmede allerlei historische bizonderheden nopens Siam, welke zijn uit te vinden met behulp van het Register van personen- en plaatsnamen, i. v. Siam, achter elk deel van het Daghregister aanwezig. De origineelen evenwel van bovenbedoelde vertalingen zijn in het Landsarchief niet meer aanwezig. Op bl. 333 van den gedrukten Inventaris van 's Landsarchief staan vermeld de overige op Siam betrekking hebbende stukken, welke in dat archief voorhanden zijn.

Wordt besloten den brief van den Heer GERINI voornoemd, met de daarbij gevoegde inlichtingen wederom aan Dr. BRANDES ter hand te stellen.

c. Verslag betreffende eene dienstreis van den assistent-resident van Loeboe-Sikaping, vergezeld van den Chef van den Staf van Sumatra's Westkust, naar de landschappen Moeara Soengei Lolo VI Kota Kampar en Mapat Toenggoel (Silejang, Loeboeq Gedang en Moeara Tahis).

Wordt besloten den schrijver uit te noodigen een schetskaartje der bezochte streken bij zijn opstel te willen voegen, waarna tot plaatsing in het Tijdschrift zal worden overgegaan (zie Notulen Mei '04, V).

d. De stukken betrekking hebbende op de verdere restauratie der Tjandi Mendoet, bedoeld bij Notulen Mei '04, II *f*.

Wegens het gering aantal leden ter vergadering aanwezig wordt besloten de behandeling dezer aangelegenheid tot eene volgende vergadering uit te stellen.

e. Een buddhistisch monniksbeeld en naar aanleiding daarvan het een en ander over eenige der voornaamste mudrâs, door Dr. J. BRANDES.

Plaatsing in het Tijdschrift.

f. Schrijven van den Directeur van het Magn. en Meteor. Observatorium, ddº. 17 Mei j.l. Nº. 128, naar aanleiding van een verzoek van 's Genootschaps Bibliothecaris om terugzending van eenige geleende boekwerken, houdende mededeeling dat bedoelde werken voortdurend aan het Observatorium gebruikt worden en dus op dit oogenblik moeilijk kunnen worden gemist, met voorstel om die werken, zijnde publicaties uitsluitend op magnetisch gebied, hetzij voor goed aan de Bibliotheek van het Observatorium af te staan, dan wel ze voor onbepaalden tijd in bruikleen te geven.

Op het verzoek om afstand door den Bibliothecaris gunstig geadviseerd zijnde, wordt besloten op het voorstel in te gaan en den Directeur vd daarvan mededeeling te doen.

g. Enkele oude stukken betrekking hebbende op Oud-Javaansche opschriften en bewaard in de Rijksuniversiteitsboekerij te Leiden, door Dr. J. BRANDES.

Plaatsing in het Tijdschrift.

II. Neemt in behandeling de navolgende ingekomen stukken:

a. Besluit van den G. G. van N. I. ddº. 23 Mei '04 Nº. 10, houdende machtiging om de sieraden bedoeld bij art. 1 van het besluit van 10 Oct. 1884 Nº. 14 aan den gewezen Pretendent-Sultan Toeankoe MOEHAMAT DAWŌT terug te geven (zie Not. Mei '04 II *l*).

Wordt besloten den Directeur van B. B. af te vragen of deze de zorg voor de verzending wil op zich nemen.

b. Renvooi van den Directeur van O., E. en N. ddº. 18 Mei '04 Nº. 14564, ten geleide der missive van den Resident van Pasoeroean, ddº. 10 Mei j.l. Nº. 1015/44, handelende

over het vinden door PA WAGIMAH op tegalgrond onder de desa *Wonokitri*, district *Tengger* en door PA SERNO dier desa van respectievelijk 2 potten met 3758 en 1951 oude muntstukken, met verzoek te willen mededeelen of op het bezit daarvan door het Genootschap wordt prijs gesteld.

Wordt besloten te melden dat de toezending achterwege kan blijven, aangezien op die munten geen prijs wordt gesteld.

c. Renvooi van denzelfden dd°. 26 Mei j.l. N°. 15790, ten geleide der missive van den Resident van Pekalongan dd°. 18 Mei j.l. N°. 320/56, houdende mededeeling dat op 6 April door den jongen MOE-IN zoon van den Inlander MOERAD van de desa *Bandjaran*, distr. *Pemalang*, onder het baden in de kali *Tengah* is gevonden een gouden knoopje met eene figuur of inscriptie, en

op 12 April d.a.v. door de Inlanders WALA PAK WADE en DOEL van de desa *Tanahbaja* distr. *Randoedongkal*, bij het graven van de leiding *Tjomal-Ramboet* van wege den dienst der Irrigatie, in het bosch WANALABA, behoorende tot het gebied der desa *Kadjene*, distr. *Randoedongkal:*

1. vier gouden armbanden,
2. een deel van een gouden armband,
3. een gouden hanger,
4. drie gouden ornamentstukken,
5. twee gouden vingerringen, elk met een groenen steen,
6. een deel van een gouden ketting,
7. vier wit metalen enkelringen,
8. een arit,
9. een bendo,
10. zes stukken overblijfselen van onbekende ijzeren voorwerpen,
11. een overblijfsel van een onbekend koperen voorwerp.

De voorwerpen 8—11 als vergaan geheel waardeloos zijnde, zijn alleen de overige zaken opgezonden, welke te samen getaxeerd zijn geworden op eene waarde van *f* 195.

Wordt besloten het knoopje, ten rechte een muntstuk, te

stellen in handen van mr. VAN DER CHIJS en het overige in handen van DR. HAZEN.

d. Besluit van den Resident van Jogjakarta dd°. 11 Mei 1904 N°. 218, ten vervolge op het besluit van 30 Januari j.l. N°. 38, waarbij G. H. CROESE, gegageerd adjudant-onderofficier tijdelijk belast werd met de waarneming der betrekking van opziener ten behoeve van de bewaking in het onderhoud der oudheden in de residentiën Soerakarta en Jogjakarta, houdende vaststelling eener instructie voor genoemden opziener.

Informatie.

e. Schrijven van het bestuur der N. I. Maatschappij van Nijverheid en Landbouw dd°. 21 Mei j.l. houdende mededeeling dat ook bij deze maatschappij niets bekend is omtrent eene inzending van houtsoorten in blokjes, zooals bedoeld in den brief van den Heer J. J. GEUL te Blitar dd°. 3 Mei j.l. voorts dat bedoelde brief is doorgezonden aan de Kon. Natuurk. Vereeniging in N. I. (zie Not. Mei '04, II *o*).

Informatie.

f. Schrijven van den H. D. H. BOSBOOM te 's-Gravenhage dd°. 25 April '04 van den volgenden inhoud:

In goede orde mocht ik ontvangen het 25 tal overdrukken van mijn opstel „Een buitenverblijf of thuijn nabij Batavia in de 18de eeuw"; met ingenomenheid ontwaarde ik daaruit dat Uwe Directie dat opstel deed verrijken met een plaat naar een der teekeningen van RACH, die bijzonder juist bij den inhoud past; ik had dit om de kosten niet willen voorstellen, dewijl de eerste plaat toch al geld had gekost; ik ben U erkentelijk voor deze goed geziene aanvulling.

Van de Topographische Inrichting te 's Gravenhage ontving ik eenige dagen geleden, de gekleurde en ongekleurde photographische reproducties naar de afbeelding van het project voor de kapel (Kasteel's kerk), ontworpen voor den

G. G. van Diemen, en naar vijf kaarten van Oud-Semarang; binnen kort verzend ik die reproducties. De kosten daarvan hebben bedragen *f* 44.— (vier en veertig gulden), welk bedrag ik bereids aan den Rijksbetaalmeester alhier afdroeg, zoodat ik dit gaarne t. g. t. van Uwe Directie zal terug ontvangen.

Tegelijkertijd zal ik verzenden een kaart van Oud-Batavia, die ik (voor een luttele som) op eene verkooping bij de firma VAN STOCKUM aankocht, welke kaart, zonder jaartal, vervaardigd bij R. & I. OTTENS 't Amsterdam, alweder een uitlooper moet zijn van de bekende kaart van 1650, en die geheel gelijk is aan de afdrukken van Clemendt de Jonge en van Hendrick Focken.

Van deze gelegenheid maak ik gebruik U te berichten dat op 20 November a. p. door de firma VAN STOCKUM alhier verkocht werden een negental teekeningen, behoorende tot de soort welke wij met den naam teekeningen VAN RACH bestempelden, waarvan er *zeven* overeenkomen met de nummers 1, 22, 50, 60, 61, XV en XVI van de Verzameling A (afkomstig van Boursse Wils); en *twee*, nl. de op de verkooping genummerde 799 en 801, niet in de verzameling van het Batav. Genootschap voorkomen; op die twee laatste nummers deed ik een bod, maar aangezien later de negen nummers en bloc, te zamen voor *f* 71.— verkocht werden, ontgingen mij die twee voor Uwe Verzameling gewenschte nummers. Een tiental dagen later werden mij de negen nummers door de firma R. W. P. DE VRIES te Amsterdam voor *f* 200.— aangeboden, een aanbod, waarop ik natuurlijk niet inging. De teekeningen waren alle in goede conditie en voor zoover de zeven eerste nummers betreft, volmaakt overeenstemmende met de in Uwe Verzameling aanwezige. Rach's naam kwam er echter niet op voor, zooals wèl het geval is met de nummers XV en XVI uit de collectie ten Uwent.

Met terugzicht op mijn schrijven van 28 Maart 1902 bevestig ik op nieuw, dat er nog meerdere zoogenaamde Rach-

teekeningen zwervende zijn. (Zie Not. Juni '03 I *e* en Not. October '03 I 9°).

Wordt besloten den Heer BOSBOOM onder dankbetuiging de bedoelde *f* 44.— over te maken en tevens uit te noodigen de overige gemaakte kosten te willen opgeven.

g. Schrijven van den Heer DR. J. H. F. KOHLBRUGGE te Sidhoardjo van 25 Mei j.l., houdende mededeeling dat zijne bemoeiingen, in zake de aanschaffing van een gebeeldhouwd ledekant in de desa Singkel, geen resultaat hebben gehad (zie Not. Feb. '04 II *f*).

Informatie.

h. Missive van den assistent-resident van Djember, dd°. 27 Mei '04 N°. 2382/42, houdende mededeeling van de afzending van een steenen beeld, voor het museum opgevraagd door den voorzitter der oudh. commissie.

Informatie.

i. Missive van den Directeur der B. O. W. dd°. 6 Mei j.l. N°. 7068/s.s., waarbij wordt aangeboden het gedrukte verslag omtrent spoorwegaanleg in Zuid-Sumatra.

Bibliotheek.

j. Missive van den Consul van Groot-Brittannië en Ierland dd°. 20 Mei j.l. N°. 147, aanbiedende namens de Britsch-Indische Regeering van het werk „Unrepealed General Acts of the Govenor General of India in Council" vol. VII 1899-1903.

Bibliotheek.

k. Missive van den assistent-resident van Pemalang dd°. 4 Mei j.l. N°. 585/56, waarbij ten geschenke worden aangeboden:

1°. twee kopjes en een schaal, op 27 December a. p. door de Inlanders KERTADJIWA en PAK RATEM van de desa *Njalembeng*, distr. *Banjoemoedal* bij de bewerking van hunne in genoemde desa gelegen tegalgronden gevonden;

2°. vijf glasachtige arm- of voetringen, op 18 Februari j.l. door Hadji KASAN van de desa *Saradan*, distr. *Pemalang*, bij het bewerken van zijn in die desa gelegen sawah gevonden.

Onder dankbetuiging in de archaeol. verzameling.

l. Schrijven der firma M. NIJHOFF te 's-Gravenhage dd°. 19 April j.l. in antwoord op dezerzijdschen brief van 10 Maart j.l. N°. 84, houdende aanbieding der rekeningen-courant over 1902 en 1903, waaruit blijkt dat het Genootschap schuldig is voor de brieven van en aan Mr. H. J. VAN DE GRAAFF (verhandelingen LII stuk 1 en 2) een bedrag van *f* 1557.50 en voor de jaarrekeningen 1902 en 1903 *f* 2226.50, terwijl over die jaren voor verkochte edita aan het Genootschap toekomen respectievelijk *f* 190.30 en *f* 193.—, zoodat het saldo debet bedraagt *f* 3400.40.

Bij verificatie dier rekeningen is gebleken dat een bedrag van *f* 23.30 ten onrechte is opgebracht, waardoor het saldo debet dient teruggebracht te worden tot *f* 3377.10, welk bedrag bereids door den Thesaurier is overgemaakt.

m. Missive van den Gouverneur van Sumatra's Westkust, dd°. 11 Mei j.l. N°. 2988, ten geleide der afschrift-missive van den tijdelijken assistent-resident van Korintji, dd°. 27 April j.l. N°. 135/26, waarin wordt medegedeeld dat de naam der koperen ringen is *tjintjin anjéh* (anjir = leelijkriekend), terwijl de zilveren ringen heeten: *tjintjin hian* (hian = zilver). Die gebruikt aan de vingers worden *tjintjin hian tangan* genoemd, in onderscheiding van den *tjintjin hian koeloeq* (ten rechte tjintjin hian tĕkoeloeq) die voor den hoofddoek gebezigd worden.

Informatie.

n. Schrijven van den Heer H. SUNDERMANN te Moers a. Rh., dd°. 9 Mei j.l. waarin verschillende bezwaren worden te berde gebracht zoowel tegen de zetting als tegen de correctie der tot dusverre gedrukte vellen van zijn „Niassisch

Wörterbuch", met voorstel die vellen op nieuw te doen zetten en daarna aan hem ter correctie toe te zenden.

Om aan het verlangen van den Heer SUNDERMANN zooveel mogelijk te gemoet te komen, wordt besloten tot de Regeering het verzoek te richten bedoeld werk op de Landsdrukkerij ter perse te mogen leggen.

III. Biedt namens den schrijver ten geschenke aan het jongste werkje (op. 106) van het buitengewoon lid SEJJID OESMAN BIN ABDALLAH BIN AKIEL BIN JAHJA ALAWI.

Bibliotheek.

IV. De Secretaris

stelt voor om over te gaan tot de prijsbepaling van eenige stukken der Verhandelingen, welke in den laatsten tijd verschenen zijn.

Wordt besloten de afdoening dezer aangelegenheid over te laten aan den Secretaris in overleg met den Bibliothecaris.

V. Worden afgevoerd van de ledenlijst de Heeren E. J. VAN LIER en Mr. L. A. C. KOLFF.

VI. Worden benoemd tot lid de Heeren: R. C. VAN DEN BOR en K. W. L. E. HARBORD, beide Controleur B. B.

Niets meer te behandelen zijnde wordt de Vergadering gesloten.

Aldus goedgekeurd en gearresteerd in de Vergadering van 18 Juli 1904.

C. SNOUCK HURGRONJE,
President.

H. N. STUART,
Secretaris.

BIJLAGE V.

RAPPORT VAN DEN CONTROLEUR DER ONDERAFDEELING LEMATANG ILIR VAN DE IN DE LEMATANG STREEK TUSSCHEN BENAKAT EN MODONG AANGETROFFEN OUDHEDEN.

Toen ik in de maand December 1902 mij op een tournée bevond in de Lematang marga's, deed zich het geval voor, dat *vóór* de prauw waarin ik was gezeten een gedeelte van den kalirand instortte en aan de oppervlakte zichtbaar werden vierkante roode baksteenen. De mij vergezellende hoofden naar deze steenen vragende, vertelden mij dat die zekerlijk afkomstig moesten zijn van het oude rijk van Kedebong Oendan, welk rijk zijn zetel had in Tanah-Abang en zich uitstrekte van van Modong tot Babat beneden Batoe Radja (marga Dangkoe).

Door dit voorval werd mijne belangstelling voor dit onderwerp wakker en heb ik me sedert dien onledig gehouden met gegevens te verzamelen uit vindplaatsen, zoowel als uit oude verhalen, die eenig licht zouden kunnen werpen op inrichting en toestand van bedoeld rijk.

De gewenschte gegevens verkreeg ik na lang zoeken bij den ouden pasirah van Tjoeroeb: Depati Lipoer de eenige die zich nog iets herinnerde van de overleveringen van zijne voorvaderen tot hem gekomen.

Het Centrum van bedoeld rijk moet gezocht worden in en bij de tegenwoordige doesoen Tanah-Abang in de marga Tjoeroeb.

Een halve paal stroomop van die doesoen bij de Oelak-Beko aan land gaande en na een ladang te zijn overgestoken, een boschpad volgende komt men al spoedig bij een klein heuveltje, reeds geheel begroeid, waar restes van baksteenen in groote wanorde dooreenliggen. Verder gaande komt men aan een

Notulen der zesde Directievergadering, gehouden op Maandag den 18en Juli 1904.

Tegenwoordig de Heeren: Dr. C. SNOUCK HURGRONJE, President, Mr. J. H. ABENDANON, Dr. Ph. S. VAN RONKEL, Dr. G. A. J. HAZEU, C. DEN HAMER, V. ZIMMERMANN en H. N. STUART, Secretaris.

Afwezig de Heeren: Mr. J. A. VAN DER CHIJS, Dr. J. L. A. BRANDES, A. S. CARPENTIER ALTING en E. A. C. F. VON ESSEN.

De Notulen der vorige Vergadering, zijnde die van 6 Juni j.l. worden goedgekeurd en gearresteerd.

De President

I. Neemt in behandeling de navolgende uit de rondlezing terug ontvangen stukken:

a. Missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 5 Mei '04 N°. 7677, en het daarbij bedoelde advies van den Voorzitter der Oudheidkundige Commissie (zie Not. Mei '04 II *f* en Not. Juni '04, I *d*).

Het voorstel van den Resident van Kedoe is van tweeledigen aard en wel *a* eene algeheele restauratie van den top en het portaal der Tjandi Mendoet, op de wijze als zulks voor den onderbouw van het tempellichaam heeft plaats gevonden en waarvan de kosten geraamd zijn op *f* 28.467.— (welke kosten evenwel, zooals uit een advies op het rondlezingsvel blijkt, verhoogd dienen te worden met het traktement van den architect, berekend over drie jaren en dan in totaal ± *f* 43.000.— zullen bedragen); *b* de nog zeer noodig geachte verankering en afwerking van het tempellichaam en

de afsluiting daarvan, zoodat het gerestaureerde gedeelte op het bovenvlak tegen inwatering wordt beveiligd en waarvan de kosten geraamd zijn op *f* 6775.— Bijaldien bij de Regeering bezwaren bestaan tegen de uitvoering van het eerste voorstel, dan dient noodwendig besloten te worden tot die van het tweede en wel om het gerestaureerde gedeelte tegen weersinvloeden te beschermen.

De president der Oudheidkundige Commissie deelt in zijn aan het Genootschap gericht schrijven van 8 Mei j.l. als zijn gevoelen mede, dat hij bezwaarlijk ter zake advies kan uitbrengen, aangezien hij tegenover de aangeboden ontwerpen op een standpunt staat, dat mogelijke partijdigheid bij de beoordeeling daarvan niet buiten gesloten kan zijn te achten. Uit de bij het voorstel van den Resident van Kedoe gevoegde Nota van den Heer VAN DER HAM van 29 Februari j.l., bladz. 2, toch is te zien, dat het werk hetwelk verricht moest worden om de gegevens te verkrijgen tot het in elkander zetten van de die Nota vergezellende teekeningen, en ook het vervaardigen van deze laatste, is geschied onder zijne leiding, zij het ook, dat daarbij naar de grootst mogelijke objectiviteit is gestreefd en er steeds goed op gelet is, dat al het verrichte, in overeenstemming met hetgeen tot op dit oogenblik van de Hindoe-oudheden van Java bekend is, behoorlijk verantwoord kan worden.

Slechts wordt er nog even op gewezen, dat terwijl eensdeels algeheele restauratie, zoo die mogelijk is, aanbeveling ook op zich zelf verdient, de partieele voortzetting van het werk, die nader aangegeven is in het tweede voorstel, zich van zelf geeft als een eisch, omdat het lichaam van den tempel eerst voltooid is, als boven de kroonlijst ook is aangebracht het afdekkings-ogief. Tijdens het werk, zoover als dit loopen kon, is daartoe reeds de opdracht gegeven, maar het bleek zeer spoedig, toen de Heer VAN DER HAM daarvoor de berekeningen maakte, dat de kosten van het aanbrengen er van, waarop in de loopende begrooting niet gerekend was, uit de beschikbare gelden niet bestreden zouden kunnen worden.

Voor de uitvoering van het werk dient in de eerste plaats de Heer VAN DER HAM in aanmerking gebracht te worden.

De Vergadering overwegende dat eene beschouwing der teekeningen van de volledige restauratie den indruk geeft dat met groote zorg gewerkt is en de plaats door de teruggevonden bewerkte steenen ingenomen, de juiste is; dat de omtrekken der restauratie — de omlijning van het geheel gerestaureerde gebouw, overeenstemt met wat aan overeenkomstige tempels in den regel wordt aangetroffen; dat het uitvoeren der volledige restauratie den deskundigen bezoeker in de gelegenheid zal stellen eene voorstelling te verkrijgen van wat het bouwwerk oorspronkelijk was; dat het van het hoogste belang is de overblijfselen van een gebouw, getuigenis gevende van een hoogen trap van ontwikkeling op kunstgebied in lang vervlogen tijden, te herstellen; besluit den Directeur van O., E. en N., onder mededeeling van het bovenstaande, in overweging te geven der Regeering het voorstel te doen tot algeheele restauratie van dak en portaal van de Tjandi Mendoet en, zoo daartegen overwegende bezwaren mochten bestaan, in alle geval tot voltooiing van het werk door het aanbrengen van de afdekkings-ogief boven de kroonlijst, evenals de noodige verankeringen; voorts om den Heer VAN DER HAM met de uitvoering van bedoelde werken te doen belasten.

b. Karo-Bataksche Verhalen III. „Sarindoe Toeboeh" door M. JOUSTRA.

Plaatsen in de Verhandelingen.

c. De Makara als haartressieraad door Dr. J. BRANDES.
Plaatsen in het Tijdschrift.

d. Schrijven van den Heer BOSBOOM te 's Gravenhage, dd°. 26 Mei 1904 van den volgenden inhoud:

„Met deze post worden Uwe Directie toegezonden vijf gekleurde photographische reproducties naar kaarten van oud

Semarang, aanwezig in het Rijks Archief te 's Gravenhage, benevens een dito naar het project van de Kasteelskerk te Batavia, evenzeer aanwezig in het R. A.

Als bijlagen gaan hierbij een nota (I) over die kaarten, waarin zeer beknopt de topographische geschiedenis van Semarang, aan de hand dier kaarten besproken wordt, en een beschrijving (II) van dat project, waarin de gevel dier kapel in woorden wordt geschetst.

Met een volgende post worden de ongekleurde photogr. reproducties verzonden en tevens daarbij gevoegd de oude plattegrond van Batavia, vervaardigd door R. & I. OTTENS, waarover ik in mijn brief van medio April met een enkel woord schreef.

De titels der kaarten worden aangetroffen in de nota (I), die wellicht het best als bijlage bij de Notulen Uwer vergaderingen zou gevoegd kunnen worden, indien Uwe Directie de daarin vervatte mededeelingen belangrijk genoeg mocht achten; hetzelfde zou kunnen geschieden met de beschrijving (II), hoewel deze laatste als men de teekening aanziet haast overbodig is.

Ik heb die kaarten van Semarang niet zonder aanteekeningen willen verzenden, omdat er wel eenige toelichting bij noodig is, daar ze, behalve IV en V, weinig voor zich zelve spreken. Als 't ware onwillekeurig kwam ik tot een kort overzicht van de wording en de uitbreiding van Semarang en begon bij mij de herinnering levendig te worden aan de omstandigheid, dat ik Semarang steeds als een echt oud stadje heb hooren afschilderen, waarin nog heel wat overblijfselen uit den Compagnies tijd bewaard kunnen zijn gebleven [1]).

Ik maak daarom van deze gelegenheid gebruik de aandacht van Uwe Directie te vestigen op eenige gebouwen in Semarang die, naar het schijnt, eene beschrijving wel waard zijn.— In de eerste plaats op de vroegere woning van den predikant FREDERICUS MONTANUS thans, naar mededeeling van een oudingezetene van Semarang mij onlangs gedaan, gebruikt voor

1) Ik bezocht Semarang slechts eens, gedurende één dag.

geweermakers atelier, doch nog in goeden ouden staat, gelegen in de Heerestraat, tegen over het weeshuis, of schuin tegenover de kerk; voorts op het gebouw van de Javasche Bank in diezelfde straat en op dat van de Weeskamer in de Hogendorpstroomstraat; ook het weeshuis zelf is wellicht waard beschreven te worden, wellicht is dit nog het „zeer spatieus arm kinderhuys" dat tusschen 1765 en 1771 werd gebouwd (Zie mijne Nota).

Vooral het eerste moet een fraai oud gebouw zijn (Zie over die woning: De Herv. kerk in N. O. I. onder de O. I. C. van TROOSTENBURG DE BRUIJN, bl. 175). Zou er niet te Semarang iemand te vinden zijn, die deze huizen beschreef en afteekende en zou er geen aanleiding zijn, indien het bleek dat ze goed onderhouden overblijfselen van 18de eeuwsche Hollandsch-Indischen bouw zijn, voor het verdere behoud zorg te dragen, althans pogingen daartoe aan te wenden.

Bijna overal in Europa wordt tegenwoordig ingezien, dat oude gebouwen ook als overblijfselen van een voorbijgeganen beschavingstoestand of een tot het verledene behoorenden smaak, behouden of gerestaureerd moeten worden. Het door de Regeering in onderhoud nemen van het voormalige Diaconiegesticht aan het Molenvliet te Batavia moet natuurlijk worden toegejuicht, zoo ook het stichten in Uw Museum van de O. I. kamer, waarheen de besneden houtwerken van het huis aan de Kali Besar werden overgebracht, hoewel het n. m. m. te betreuren is, dat die kamer niet in het huis zelf, waarvan zij deel uitmaakte, in wezen is gebleven, of meer nog dat het geheele huis niet voor verderen ondergang is behoed. Die huizen aan de Kali Besar en stellig nog andere ook, hebben een eigenaardig cachet, een eigenaardige inrichting met hun binnenplaatsen, groote zaal, trappen en zoo al meer; men vindt die wellicht nergens terug; of waren de huizen op Ceylon ook zoo ingericht? weet men dit? en hoe is 't met de kleinere huizen te Batavia en elders?

Het is noodig voor de kennis van het leven, de leefwijze, de smaak van de Hollanders uit den Comp^ies^. tijd dat daar

iets van behouden blijft; indien de door mij genoemde huizen te Semarang het waard zijn, beschreven en afgebeeld te worden, zal 't ten minste kunnen blijken of men daar bouwde evenals te Batavia. Hoe zijn de huizen te Ambon, te Banda? ik heb te weinig van onze Oost gezien; die oudste nederzettingen zijn niet door mij bezocht, ik kan er niet over oordeelen.

Mij wil 't voorkomen, dat er nog wel iets mag gedaan worden voor het behoud van enkele dier overblijfselen uit een vroeger tijdperk, vóór het te laat is. Zij komen, wat kunstwaarde betreft, niet in vergelijking met de Hindoe-bouwwerken, zij kunnen daarmede niet vergelijken worden; het is iets geheel anders, maar het is waard dat er iets van behouden blijft; in later jaren zal men naar de woonwijze in Indië vragen en er ons een verwijt van maken, dat wij alles hebben laten vervallen en afbreken, wat aan de 17de en 18de eeuw herinnerde. Thans is het nog tijd iets te redden; kan Uw Genootschap daar niet den stoot aan geven. Het doen nagaan van den toestand der door mij aangewezen gebouwen te Semarang ligt nu voor de hand; ik breng dit bescheidenlijk onder de aandacht van Uwe Directie".

Wordt besloten de aandacht van den Resident van Semarang op het bovenstaande te vestigen en ZHEG. te verzoeken te willen doen nagaan of er ook iemand daar ter plaatse is, geschikt om van die huizen eene beschrijving en teekening te geven; voorts om de nota's op te nemen als bijlagen achter de Notulen.

II. Brengt ter tafel de navolgende ingekomen stukken:

a. Besluit van den G. G. van N. I. dd°. 5 Juli 1904 N°. 43, houdende de bepaling, dat met afwijking van art. 1 van het besluit van 14 April 1903 N°. 27 (zie Notulen Juni '03, II 3°, pag. 46) het toezicht over de oudheden, welke in de residentie Soerakarta worden aangetroffen op de grens met de residentie Djokjakarta, zal zijn opgedragen aan den Resident van laatstgenoemd gewest.

Informatie.

b. Besluit van den G. G. van N. I. dd°. 14 Juli 1904 N°. 8, houdende machtiging om het „Overzicht der spraakkunst van het Kapauersch-Papoesch, samengesteld door den tijdelijken ambtenaar te Fak-fak J. S. A. van Dissel, ter landsdrukkerij te doen zetten en drukken (zie Not. Jan. '04, II *b* en Not. Mei '04, II *e*).

Informatie.

c. Missive van den 1e Gouv. Secretaris dd°. 4 Juni j.l. N°. 2207, aanbiedende een ex. van de onlangs verschenen publicatie van het Intern. Koloniaal Instituut te Brussel, getiteld „Le Régime Minier aux Colonies, Tome III".

Bibliotheek.

d. Renvooi van denzelfden dd°. 7 Juni j.l. N°. 14981, ten vervolge aanbiedende een exemplaar van de bedevaartstatistiek over 1902-1903.

Bibliotheek.

e. Missive van denzelfden dd°. 8 Juni j.l. N°. 2259, waarbij, onder mededeeling dat de Resident van Palembang is uitgenoodigd het aan hem ingeleverd rijkssieraad „Si Timang Djambi" (een gong) aan de Directie toe te zenden, worden aangeboden, de van evengenoemd Hoofd van gewestelijk bestuur reeds ontvangen rijkssieraden „Si Gindjé" en „Sindja Merdjajo", het eerste verbonden aan het Sultansgezag over Djambi, het tweede verbonden aan het Pangeran Ratoeschap, met verzoek om van advies te willen dienen nopens de aan die voorwerpen te geven bestemming.

De gong bereids ontvangen zijnde, wordt besloten der Regeering in overweging te geven, bedoelde rijkssieraden aan het Genootschap in bewaring af te staan; voorts den Resident van Palembang uit te noodigen om aan te wijzen welke der ontvangen krissen de „Si Gindjé" en welke de „Sindja Merdjajo" is, tevens om ZHEG. mede te deelen, dat de Directie zich aanbevolen houdt voor de aan Dr. Snouck Hurgronje toegezegde nadere uiteenzetting van den oorsprong dezer rijkssieraden en het gebruik dat er van gemaakt werd.

f. Missive van denzelfden ddo. 7 Juli j.l. No. 2631, waarbij, onder mededeeling dat de Resident van Palembang is uitgenoodigd eenige door hem ontvangen stempels, waarvan er vijf toebehoorden aan wijlen den Sultan TAHA en de andere onderscheidenlijk aan Pangeran RATOE MARTA, wijlen Pangeran NINGRAT, wijlen Pangeran DJAJA NINGRAT (KOESIN) en Pangeran POESPO NINGRAT, aan de Directie toe te zenden, het verzoek wordt gedaan van advies te willen dienen nopens de aan die voorwerpen te geven bestemming.

Wordt besloten, in afwachting van de ontvangst der stempels, der Regeering in overweging te geven, deze aan het Genootschap ter bewaring af te staan.

g. Missive van denzelfden ddo. 9 Juli j.l. No. 2672, waarbij, onder mededeeling dat den Resident van Amboina is opgedragen om eenige door de bevolking van het eiland Lirang nader als boete opgebrachte goederen aan de Directie toe te zenden, het verzoek wordt gedaan om nopens de aan die voorwerpen te geven bestemming t. z. t. te willen dienen van advies.

Aanhouden tot na ontvangst der bedoelde voorwerpen.

h. Renvooi van denzelfden ddo. 15 Juli j.l. No. 17714/04, waarbij ten vervolge wordt aangeboden een ex. van deel VII, 3e stuk van het werk van den hoogleeraar Dr. K. MARTIN, getiteld „Beiträge zur Geologie Ost Asiens und Australiens".

Bibliotheek.

i. Missive van den Directeur van O., E. en N. ddo. 8 Juni '04 No. 9628, houdende aanbieding der missive van den Resident van Soerakarta van 18 Mei j.l. No. 3068/29 en bijlage, betreffende in zijn gewest aanwezige voorwerpen van vermoedelijk oudheidkundige waarden.

In handen stellen van den President der Oudheidkundige Commissie.

j. Missive van denzelfden, ddo. 24 Juni j.l. No. 10633,

waarbij, naar aanleiding van een schrijven van Dr. N. ADRIANI het verzoek wordt gedaan het handschrift: „Het verhaal van den Gulzigaard", hetwelk ter plaatsing in de Verhandelingen was aangeboden, te willen terugzenden.

Op advies van den Redacteur der Verhandelingen is bereids aan het verzoek voldaan.

k. Missive van denzelfden, dd°. 16 Juli j.l. N°. 12258, houdende aanbieding van een door den Controleur B. B. in de residentie Ternate en Onderhoorigheden J. C. VAN DER MEULEN in de Tidoreesche taal ingevuld exemplaar der blanco woordenlijst, onder aanteekening dat voornoemde Controleur zich bereid heeft verklaard, desverlangd nog meerdere inlichtingen omtrent voormelde taal te geven.

Wordt besloten de woordenlijst te plaatsen in de betrekkelijke verzameling; voorts om den Heer VAN DER MEULEN te berichten dat de Directie gaarne eventueele nadere grammaticale en lexicographische bijdragen omtrent de Tidoreesche taal te gemoet ziet, onder mededeeling dat de ingevulde woordenlijsten niet worden gepubliceerd, doch verzameld ten gebruike van diegenen, die eene nadere studie van eene bepaalde taal wenschen te maken.

l. Renvooi van denzelfden dd°. 16 Juni j.l. N°s. 16407 en 17522, ten geleide der missive van den Resident van Kedoe dd°. 26 Mei j.l. N°. 5892/10, met eenige gouden en bronzen voorwerpen, gevonden in het district *Garoeng* der afd. *Wonosobo.*

Wordt besloten de voorwerpen gedeeltelijk aan te koopen voor de Archaeol. Verzameling tot de getaxeerde waarde van *f* 212.50 en het overige terug te zenden.

m. Renvooi van denzelfden dd°. 16 Juni j.l. N°. 16951, ten geleide der missive van den Resident van Pekalongan, dd°. 30 Mei '04 N°. 349/56, met een gouden ring, gevonden in de desa *Karangmangoe*, district en afd. *Brebes*, bij het werken in een suikerriettuin.

Wordt besloten den ring voor de Archaeol. Verzameling over te nemen voor den getaxeerden prijs van *f* 41.60.

n. Renvooi van denzelfden dd°. 17 Juni j.l. N°. 15888, ten geleide der missive van den Resident van Jogjakarta, dd°. 18 Mei '04 N°. 512/33, met een bronzen beeld, gevonden door den Inlander REBIN van de desa *Karanggedeh* op de onderneming *Sorogedoeg* en aan een opziener dier onderneming verkocht voor *f* 2.—

Wordt besloten het beeld voor genoemden prijs over te nemen voor de Archaeol. verzameling.

o. Renvooi van denzelfden dd°. 2 Juli j.l. N°. 18913, ten geleide der missive van den Resident van Semarang, dd°. 22 Juni j.l. N°. 10095/68, met verschillende gouden en andere voorwerpen, gevonden tijdens het graven eener waterleiding onder het gebied van de desa *Pohidjo*, district *Tagoe*, afd. *Pati.*

In handen van den Conservator der Archaeol. verzameling.

p. Renvooi van denzelfden dd°. 5 Juli j.l. N°. 19442, ten geleide der missive van den Resident van Kedoe, dd°. 31 Mei j.l. N°. 6093/10 en dd°. 28 Juni j.l. N°. 7140/10, met eenige bronzen voorwerpen, gevonden bij het bewerken van een tegalveld, behoorende tot de desa *Ngadiredjo*, district *Tegalredjo*, afd. *Magelang* en in het gehucht *Babengan* van de desa *Krambetan*, district *Salaman* afd. *Magelang.*

In handen van den Conservator der Archaeol. verzameling.

q. Renvooi van denzelfden dd°. 16 Juli j.l. N°. 20353, ten geleide der missive van den Resident van Madioen, dd°. 8 Juli j.l. N°. 7888/25 met eenige koperen munten, zijnde een specimen eener grootere hoeveelheid gevonden in de desa *Mangoenhardjo*, afd. *Patjitan*, bij het bewerken van een tegalveld.

Mededeelen dat op de toezending dezer munten geen prijs wordt gesteld.

r. Missive van den Directeur der B. O. W. dd°. 11 Juni '04 N°. 9180/S.S., houdende aanbieding van de ontbrekende kaarten benevens een ex. inhoudsopgave, bestemd om ingeplakt te worden in de verslagen der spoorwegverkenning in Zuid-Sumatra.

Bibliotheek.

s. Missive van den Directeur van B. B. dd°. 17 Juni '04 N°. 4085, meldende dat de Algemeene Pakhuismeester alhier is uitgenoodigd om de Atjehsche sieraden te doen afhalen en voor de verzending daarvan zorg te dragen (zie Notulen Juni '04 II *a*).

Deze goederen zijn door bedoelden ambtenaar bereids in ontvangst genomen, gelijk kan blijken uit zijn aan den Secretaris gerichte missive dd°. 27 Juni '04 N°. 2053.

t. Missive van den ass.-res. van Kroë, dd°. 7 Juli '04 N°. 403/20, houdende aanbieding van een ingevulde blanco-woordenlijst.

Wordt besloten tot plaatsing in de betrekkelijke verzameling; tevens om genoemden ass.-res. uit te noodigen te willen opgeven op welke taal bedoelde woordenlijst betrekking heeft.

u. Schrijven van den Heer Bosboom te 's Gravenhage, dd°. 30 Mei j.l. meldende de verzending der zes ongekleurde reproducties van de kaarten, bedoeld bij deze Notulen I *d*.

De kaarten bereids ontvangen zijnde, plaatsen in de Bibliotheek.

v. Schrijven van de Directie der Kon. Natuurk. Vereeniging, dd°. 15 Juni j.l., mededeelende dat ook bij deze vereeniging niets omtrent eene toezending door den Heer I. I. Geul te Blitar van blokjes diverse houtsoorten bekend is (zie Not. Mei '04 II *o*).

Wordt besloten den Heer Geul v[d] hiermede in kennis te stellen.

w. Schrijven van den Directeur van het Kon. Magn. en

Meteor. Observatorium dd°. 15 Juni '04 N°. 143, houdende dankbetuiging voor den afstand der boekwerken bedoeld bij Not. Juni '04 I, *f*.

Informatie.

x. Circulaire van de „Archaeological Survey Department of India", dd°. 27 Mei 1904, waarbij het voorstel tot ruiling van edita wordt gedaan.

Conform.

III. Biedt ten geschenke aan

1° namens Z. E. den Luit. Generaal W. Boetje:

een lansspits, gevonden in de rijst (in langwerpigen tulbandvorm) die den ouden vorst van Lombok werd bezorgd, gedurende de enkele dagen, dat hij in Ampenan heeft verblijf gehouden na zijne onderwerping aan het N. I. Gouvernement en vóór zijne opzending naar Batavia. De vorst wilde n. l. geen rijst gebruiken die niet in een bepaalde kampong was toebereid. Blijkbaar is het wapen hem toegezonden om hem de gelegenheid te geven zich te krissen; het heeft hem echter niet bereikt, daar de met zijne bewaking belaste wacht het wapen heeft ontdekt en aan den bivaks commandant te Ampenan heeft ingeleverd.

2° namens Mr. J. A. van der Chijs een groot aantal Daghregisters (257 exempl.) loopende over de jaren 1640-1676.

3° namens den adviseur-honorair voor Arabische zaken Sejjid Oesman bin Abdullah bin Akil bin Jahja Alawi, diens laatste maleische werkje voerende tot opschrift: Ini boekoe ketjil boeat menjatakan pertegahan hoekoem adat negeri jang bersama'an pada pertegahan hoekoem agama islam atas orang jang menoekar pakajan bangsanja dengan memakai pakajan lain bangsanja adanja.

Onder dankbetuiging in de verschillende verzamelingen en plaatsing in het boekenfonds.

IV. De Heer C. den Hamer

doet naar aanleiding van zijn laatste dienstreis in de residentie Palembang de volgende mededeelingen:

1°. De Controleur te Batoe-radja de heer DE CLERCQ ZUBLI heeft in bewaring een olifant van brons, lengte 1 d.m. en hoogte ± 1 d.m., de snuit is van goud, aan de achterzijde bevindt zich een zilveren ring.

Het beeld behoort aan de marga Moeara Koeang gelegen aan de Ogan rivier. Er wordt nu en dan aan geofferd.

2°. In het bureau van den Controleur te Batoe-radja, bevindt zich een koperen blad met Javaansch schrift, toebehoorende aan de marga Tandjoeng Rambang.

3°. De Pasirah van de marga Toeboehan moet in het bezit zijn van een zilveren plaat, eenigszins defect, waarop Javaansch karakters voorkomen. Lengte 2 en breedte ± 1 d.m.

4°. In de marga Baroe moet eene plaat van gelijke afmetingen zijn, eveneens beschreven met Javaansche letters.

5°. Volgens mededeeling van den Controleur moeten er koperen bekkens bestaan met Oeloeneesch schrift.

Wordt besloten den Controleur vd. uit te noodigen, zoomogelijk al deze voorwerpen ter kennisneming naar hier te doen opzenden.

V. De Secretaris-Penningmeester

1° bericht dat de 490 zilveren muntjes bedoeld bij Not. Mei '04 II *d*, behalve den stempel aan de voorzijde geen andere merkteekenen (zooals parelranden of karakters) vertoonen, weshalve wordt voorgesteld ze ter beschikking van de vinders te stellen.

Conform.

2° geeft kennis dat de posten uitgetrokken op de begrooting voor de Archaeologische verzameling en voor Diverse uitgaven bijna uitgeput zijn, de eerste doordat in den loop van dit jaar bizonder veel goudwerken zijn ingekomen die

voor aankoop in aanmerking kwamen, de tweede omdat daarop is gebracht moeten worden een bedrag van *f* 280.— voor de aanschaffing van vier boekenrekken ter vergrooting van de bergruimte voor het boekenfonds, en stelt voor voor beide posten een suppletoir crediet te openen.

Wordt besloten de eerste post met *f* 500.— en de tweede met *f* 300.— te verhoogen en alzoo te brengen onderscheidenlijk op *f* 1100.— en *f* 800.—

VI. Worden afgevoerd van de ledenlijst de Heeren: TH. J. H. VAN DRIESSCHE, H. TH. DE SANTY, S. W. ZEVERLIJN, F. A. VAN DEN BERG, W. C. BLANKEN en P. W. TIEDEMAN.

VII. Worden benoemd tot lid de Heeren: H. HALKEMA, w[d] translateur voor de maleische taal te Batavia, M. W. J. DEN BERGER, chef Kon. Petroleum Bronnen te Boela (Oost Ceram), F. A. LIEFRINCK, lid van den Raad van Nederl. Indië en C. J. A. GOKKEL, leeraar bij het Middelbaar Onderwijs.

Niets meer te behandelen zijnde wordt de Vergadering gesloten.

Aldus goedgekeurd en gearresteerd in de Vergadering van den 5[en] September 1904.

C. SNOUCK HURGRONJE,
President.

H. N. STUART,
Secretaris.

Notulen der zevende Directievergadering, gehouden op Maandag den 5en September 1904.

Tegenwoordig de Heeren: Dr. C. SNOUCK HURGRONJE, President, Mr. J. H. ABENDANON, Dr. Ph. S. VAN RONKEL, Dr. G. A. J. HAZEU, C. DEN HAMER, V. ZIMMERMANN, E. A. C. F. VON ESSEN en H. N. STUART, Secretaris.

Afwezig de Heeren: Mr. J. A. VAN DER CHIJS, Dr. J. L. A. BRANDES en Ds. A. S. CARPENTIER ALTING.

De Notulen der vorige Vergadering, zijnde die van 18 Juli j.l. worden goedgekeurd en gearresteerd.

De President

I. Neemt in behandeling de navolgende uit de rondlezing terug ontvangen stukken:

1°. Schrijven van den Heer J. SEYNE KOK, Controleur B. B. te Merauke, Zuid-Nieuw-Guinea, dd°. 9 Juli j.l., houdende aanbieding van eene lijst van woorden, behoorende tot het Halifoersch, zooals dat gesproken wordt ter Zuid-Oostkust van Nieuw-Guinea, met verzoek, indien daartoe termen bestaan, deze lijst te publiceeren.

Inmiddels is van genoemden Heer ontvangen: „Halifoersche Samenspraken", welke thans in rondlezing zijn, weshalve besloten wordt deze zaak aan te houden en tegelijk te behandelen met de „Samenspraken", nadat deze uit de rondlezing zullen zijn terug ontvangen.

2°. Voorstel van den redacteur der Verhandelingen omtrent de uitgave van SUNDERMANN's „Niassisch-Deutsches Wörterbuch" (zie Not. Juni '04, II n, pag. 62).

Ofschoon nog geen beslissing van de Regeering is ingekomen op het dezerzijds gedaan verzoek, om bedoeld werk op de Landsdrukkerij ter perse te mogen leggen, is toch te verwachten dat dit in afwijzenden zin zal zijn, daar gebleken is, dat zulks op dit oogenblik ondoenlijk is. Het materiaal daarvoor benoodigd is o. a. in gebruik voor VAN DER TUUKS woordenboek, in zulk eene mate, dat het niet aangaat zetsel daarin, dat in proef naar Europa zou moeten, te laten staan. Dientengevolge wordt voorgesteld den Heer SUNDERMANN te machtigen het boek van wege het Bataviaasch Genootschap te zijnent te laten drukken.

Wordt besloten, den Heer SUNDERMANN uit te noodigen eene gespecificeerde opgave der kosten te doen, berekend op eene oplage van 500 exemplaren.

II. Brengt ter tafel de volgende ingekomen stukken:

1°. Besluit van den Gouv. Generaal van N. I. dd°. 14 Augustus j.l. N°. 7, waarbij wordt bepaald dat zekere poesakavoorwerpen en zegels afkomstig van het Sultanaat-Djambi, aan het Genootschap ter bewaring worden afgestaan. (Zie Notulen Juli 1904, II *e* en *f*).

Informatie.

2°. Missive van den 1en Gouv. Secretaris, dd°. 22 Aug. '04 N°. 3272, houdende verzoek om terugzending der woordenlijst, behoorende bij de door den Crotroleur P. E. MOOLENBURGH samengestelde nota omtrent de nabij de Duitsche grens gelegen streken van de afd. Noord-Nieuw-Guinea, onder aanteekening dat die lijst desgewenscht na gemaakt gebruik weder zal worden toegezonden. (Zie Not. Februari '04, II *g*).

Secretaris hieraan voldoen en verzoeken de woordenlijst t. z. t. terug te mogen ontvangen.

3°. Missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 1 Aug. j.l. N°. 13099, met verzoek het noodige te willen verrichten voor de restitutie der door den Resident van Kedoe

voorgeschoten verzendingskosten van de voorwerpen bedoeld bij Notulen Juli '04, II *l*.

Thesaurier hieraan voldoen.

4°. Missive van denzelfden dd°. 18 Aug. j.l. N°. 14140, houdende verzoek, naar aanleiding eener Regeerings-opdracht, om de goederen bedoeld bij Notulen Maart '04 III *d*, (pag. 34) aan het adres der Alg. Secretarie te willen opzenden, vergezeld van eene lijst met de getaxeerde waarde van elk dier voorwerpen en aanduiding welke voor 's Rijks Museum van Oudheden te Leiden zouden moeten bestemd worden.

Secretaris het noodige en mededeeling van de opzending aan het Departement van O., E. en N.

5°. Renvooi van denzelfden dd°. 2 Juli j.l. N°. 18913, ten geleide der missive van den Resident van Semarang, dd°. 22 Juni j.l. N°. 10095/68 met eenige gouden voorwerpen, gezamelijk getaxeerd op *f* 277.— en gevonden tijdens het graven eener waterleiding onder het gebied van de desa *Pohidjo*, distr. *Tajoe*, afdeeling *Pati*.

Wordt besloten een gedeelte dier voorwerpen te behouden tegen den alhier geschatten prijs van *f* 132.35 en de overige wederom ter beschikking van de vinders te stellen.

6°. Renvooi van denzelfden dd°. 5 Juli j.l. N°. 19442, ten geleide der missives van den Resident van Kedoe *a* dd°. 31 Mei '04 N°. 6093/10, met een presenteerblad, twee kommen en een schepper alle van brons, gevonden bij het bewerken van een tegalveld nabij de desa *Ngadiredjo*, distr. *Tegalredjo*, afd. *Magelang* en *b* dd°. 28 Juni '04 N°. 7140/10, met zeven bronzen presenteerbladen, gevonden in het gehucht *Babengan*, desa *Krambetan*, distr. *Salaman*, afd. *Magelang*.

Wordt besloten van *a* den schepper en van *b* drie bladen te behouden en het overige terug te zenden.

7°. Renvooi van denzelfden dd°. 22 Juli j.l. N°. 20873, ten geleide der missive van den assistent-resident van Malang,

dd°. 14 Juli j.l. N°. 573/44 met een monster van eene hoeveelheid oude Chineesche munten, gevonden bij het graven van kuilen op het erf der Wedono's woning van Singosari.

Verzoeken de munten tot onderzoek te willen doen opzenden.

8°. Renvooi van denzelfden dd°. 29 Juli j.l. N°. 21611, ten geleide der missive van den ass.-res. van Malang, dd°. 23 Juli '04 N°. 839 P/54, met vijf gouden ringetjes en een naga-kopje.

De voorwerpen alle reeds aanwezig zijnde wordt besloten tot terugzending.

9°. Renvooi van denzelfden dd°. 12 Aug. j.l. N°. 22920, waarbij met verzoek om terugzending ter kennisneming wordt aangeboden een schrijven der firma FREDERIK MULLER & Co. te Amsterdam, dd°. 30 Juni '04, gericht aan Z. E. den G. G., houdende aanbieding van een Catalogus van de Indische afdeeling der munten-collectie van J. W. STEPHANIK.

De Catalogus, bereids ter kennisneming in handen van den Conservator der Numismatische Verzameling gesteld zijnde, wordt besloten tot terugzending.

10°. Renvooi van denzelfden dd°. 13 Aug. j.l. N°. 22603, ten geleide der missive van den Resident der Preanger Regentschappen, dd°. 3 Augustus '04 N°. 10722/34, met een gouden ring met witten steen, in den grond gevonden in de desa *Waroedojong*, distr. *Tjikalong*, afd. *Tjiandjoer*, bij het vormen van dakpannen.

Den ring (waarbij de steen niet is aangetroffen) te behouden voor den getaxeerden prijs van *f* 3.50.

11°. Renvooi van denzelfden dd°. 25 Aug. j.l. N°. 23679, ten geleide der missive van den resident van Kediri, dd°. 18 Augustus '04 N°. 8320/11, met een gouden kendi-plaat en een gouden kendi-dopje, gevonden in den grond in een suikerrietveld nabij de doekoeh *Mangoeredjo* desa *Bangkok*, distr. *Paree*, afd. *Kediri*.

Wordt besloten de beide voorwerpen over te nemen tegen den getaxeerden prijs van *f* 16.25.

12°. Renvooi van denzelfden dd°. 27 Aug. j.l. N°. 23838, ten geleide der missive van den Resident van Kedoe, dd°. 20 Augustus '04 N°. 8990/10, met een spaanschen dollar als monster, die met 23 andere is gevonden bij het bewerken van sawah's nabij de desa *Manggong*, distr. *Paraän*, afd. *Temanggoeng*.

Mededeelen dat op het bezit er van geen prijs wordt gesteld.

13°. Missive van den Resident van Palembang, dd°. 19 Juli j.l. N°. 1172/D, houdende mededeeling dat aan het genootschap zijn toegezonden de stempels bedoeld bij Notulen Juli 1904 II *f*).

De stempels bereids ontvangen zijndé, wordt besloten den Resident v^d hiervan bericht te zenden.

14°. Missive van denzelfden dd°. 4 Aug. j.l. N°. 1197/D, berichtende dat de Kris in de gouden schede de „Si Gendjé" is (zie Not. Juli '04 II *e*).

Informatie.

15°. Missive van den Resident van Amboina, dd°. 6 Juli j.l. N°. 3462, aanbiedende een door den Zendeling-leeraar te *Tifoe* (afd. *Masarete* van het eiland *Boeroe*) ingevulde woordenlijst van het Màsarètisch.

In de verzameling woordenlijsten.

16°. Van denzelfden dd°. 9 Augustus j.l. N°. 4073, aanbiedende een cognossement-factuur over twee kisten, inhoudende elf gongs en veertien klewangs, afkomstig van het eiland Wetter (zie Notulen Juli '04 II *g*).

De voorwerpen bereids ontvangen zijnde, wordt besloten hiervan aan den Resident v^d mededeeling te doen; tevens der Regeering in overweging te geven de gongs en klewangs die bizonder leelijk en van geen ethnographisch belang zijn, ten bate van den lande te doen verkoopen.

17°. Missive van den Resident van Ternate, dd°. 13 Juli '04 N°. 1606, houdende aanbieding van twee door den Zen-

deling-leeraar M. J. VAN BAARDA te Duma (Galela) ingevulde woordenlijsten in de Galelasche en Lodasche dialecten.
In de verzameling woordenlijsten.

18°. Missive van den w^d. Controleur van Angkola, dd°. 25 Juli '04 N°. 371/17, waarbij wordt aangeboden een Bataksche woordenlijst, samengesteld door SOETAN CASAJANGAN, laatstelijk candidaat onderwijzer aan de Gouv. Inlandsche school te Padang Sidempoean.
In de verzameling woordenlijsten.

19°. Missive van den ass.-res. van Kroë, dd°. 3 Aug. j.l. N°. 629/20, houdende mededeeling dat de toegezonden woordenlijst betrekking heeft op de Lampongsche taal, zooals die wordt gesproken in de afd. Kroë (zie Not. Juli '04, II *t*).
Informatie.

20°. Missive van den Resident van Semarang, dd°. 19 Augustus 1904 N°. 8715/68, naar aanleiding van Notulen Augustus '04 I *d*, mededeelende, dat een persoon is gevonden, geschikt en genegen om eene teekening te maken en eene bouwkundige beschrijving te geven van de daarbij bedoelde gebouwen tegen *f* 25.— per gebouw; dat evenwel het protestantsche weeshuis als zoodanig niet meer bestaat, doch is afgebroken en wederom opgebouwd tot tokolokaal; voorts dat voor het maken van eene historische beschrijving geen deskundige te vinden is.
Wordt besloten op de aanbieding van den Heer VON ESSEN, om te trachten langs officieelen weg de teekeningen dezer landsgebouwen te verkrijgen, in te gaan en in afwachting van nader bericht hieromtrent deze zaak voorloopig aan te houden.

21°. Missive van den Resident van Palembang, dd°. 22 Augustus j.l. N°. 9706/5, houdende aanbieding van de verlangde situatie-teekening van de vindplaatsen der verschillende oudheden, onder aanteekening dat de op de foto's voorkomende losse stukken aan het Genootschap zijn verzonden (zie Not. Mei 1904 I *h*, pag. 46).

Wordt besloten, onder dankbetuiging aan den Resident v[d], de ontvangst der voorwerpen te berichten.

22°. Schrijven van het Comité van Bestuur der N. I. Spoorweg Maatschappij te Semarang, dd°. 11 Aug. '04, houdende aanbieding van het verslag van den Raad van Beheer dier Maatschappij over het jaar 1903.
Bibliotheek.

23°. Schrijven van Dr. J. H. F. Kohlbrugge te Sidhoardjo, dd°. 17 Juli j.l., houdende mededeeling dat de Heer J. P. Moquette, adm. der S. f. Kremboong, gedurende den laatsten tijd meermalen oudheden kocht van Inlanders, volgens zeggen der verkoopers afkomstig van den Penanggoengan, en dat derhalve de Inlandsche hoofden, bedoeld in het schrijven van den ass.-res. van Bangil, dd°. 13 Aug. 1903 N°. 978/44, niet voldoende op de hoogte zijn (zie Not. Juni '03, II 22° pag. 52, en October '03, II 16° pag. 104).
Wordt besloten, onder mededeeling van het vorenstaande, de Residenten van Pasoeroean en van Soerabaja nogmaals uit te noodigen tegen plundering en wegvoering van oudheden, afkomstig van Penanggoengan en Ardjoeno te willen doen waken.

24°. Verzoek van de „American Philosophical Society" te Philadelphia, dd°. 16 Juni j.l. om wederom met het Genootschap in ruiling van edita te treden, onder aanbieding van nazending der Transactions en Proceedings sedert het tijdstip dat de toezending gestaakt is geworden, en onder aanbeveling voor de aanvulling van onze edita sedert 1899.
Conform.

25°. Schrijven van den Heer Dr. Clive Day te Newhaven, Connecticut, dd°. 29 Juni 1904, houdende aanvaarding onder dankbetuiging zijner benoeming tot correspondeerend lid (zie Not. Mei '04 I *e*).
Informatie.

26°. Schrijven van de firma M. NIJHOFF te 's Gravenhage, dd°. 8 Juli '04, waarbij de ontvangst van den wissel groot *f* 3377.10 erkend wordt (zie Not. Juni '04 II *l*, pag. 62).
Informatie.

III. De Heer Mr. ABENDANON
biedt ten geschenke aan namens den Heer R. H. EBBINK, ass.-res. van Malang, een steenen beeld, vervaardigd naar een model uit de buurt van Singosari, door een Inlander, die daartoe nimmer eenige opleiding heeft gehad.
Onder dankbetuiging in de verzameling steenen beelden.

IV. Enz.

V. De Heer Dr. HAZEU
deelt mede dat hem is ter oore gekomen, dat gedurende de expeditie naar Korintji door enkele deelnemers aan dien tocht verscheidene lontars als ook beschreven buffelhoornen zijn medegenomen. Aangezien de kennisneming van hetgeen op deze voorwerpen in schrift voorkomt, van belang kan zijn voor de geschiedenis van die landstreek, wordt het voorstel gedaan de Regeering met het bovenstaande in kennis te stellen en haar te verzoeken, pogingen in het werk te willen stellen, om hetgeen toenmaals is weggevoerd geworden alsnog te achterhalen en hetgeen nog aan den dag mocht komen eene plaats te geven in onze verzameling.
Conform.

VI. De Heer Dr. VAN RONKEL
brengt verslag uit omtrent eenige door den Controleur B. B. te Sampit, H. P. WAGNER bij schrijven van 11 Juli j.l., ten geschenke aangeboden maleische schrifturen en eene ingevulde Woordenlijst van het Bandjareesch, en stelt voor die werkjes onder dankbetuiging in de Bibliotheek en de Woordenlijst in de betrekkelijke verzameling te plaatsen.
Conform.

VII. Op verzoek worden afgevoerd van de ledenlijst de Heeren: P. J. F. van Heutsz, Mr. A. F. van Blommestein, C. W. I. Wenneker, L. J. Lambach, J. F. G. Külsen, G. G. Wren en Mr. D. Mounier.

Worden wederom op de Ledenlijst gebracht de Heeren: S. van Hamel, ass.-res. van Magetan, J. van Aalst, Controleur B. B. te Serang en Mr. J. Loudon, president van den Raad van Justitie te Batavia.

Worden benoemd tot lid de Heeren: Mr. C. H. A. Bom, officier van Justitie te Padang, H. van Eck, Controleur B. B. te Tandjoeng Balei, A. J. G. M. Gaillard, ambt. ter besch. te Mr.-Cornelis, C. J. Adamse, Controleur B. B. te Sawah Loentoe, B. Coops, Controleur B. B. te Mangoenredja, E. A. G. J. van Delden, Controleur B. B. te Bandoeng, J. H. Heckman, predikant te Bandoeng, Mr. H. G. J. Boekholdt, president van den Landraad te Demak, W. F. Breijer, predikant te Salatiga, Mr. G. André de la Porte, president van den Landraad te Buitenzorg, C. J. W. van Arcken, juwelier te Batavia, J. P. Boissevain, chef der firma voorheen Reiss & Co. te Batavia, J. K. J. Chambry, geneesheer te Batavia, Mr. C. G. J. B. Henny, advocaat te Batavia, Th. J. Veltman, Kapitein der infanterie, Civiel-Gezaghebber te Poelo Raja en S. Wächter, Electro-technisch Ingenieur te Batavia.

Niets meer te behandelen zijnde wordt de Vergadering gesloten.

Aldus goedgekeurd en gearresteerd in de Vergadering van 10 October 1904.

C. SNOUCK HURGRONJE,
President.

H. N. STUART,
Secretaris.

Notulen der achtste Directievergadering, gehouden op Maandag den 10en October 1904.

Tegenwoordig de Heeren: Dr. C. SNOUCK HURGRONJE, President, Mr. J. H. ABENDANON, Dr. J. L. A. BRANDES, Dr. Ph. S. VAN RONKEL, Dr. G. A. J. HAZEU, Ds. A. S. CARPENTIER ALTING, V. ZIMMERMANN en H. N. STUART Secretaris.

Afwezig de Heeren: Mr. J. A. VAN DER CHIJS, C. DEN HAMER en E. A. C. F. VON ESSEN.

Alvorens met de gewone werkzaamheden een aanvang te maken, deelt de President mede, dat Mevrouw SERRURIER thans gereed is gekomen met de meubileering en verdere inrichting der Compagnie's Kamer en noodigt Heeren Directeuren uit, alsnu het resultaat van dien veelomvattenden arbeid in oogenschouw te nemen.

Terloops zij hier medegedeeld, dat die kamer haar ontstaan heeft te danken aan het denkbeeld van den Heer BOSBOOM in diens opstel „Oude woningen in de stad Batavia" (zie Tijdschrift voor de Indische Taal-, Land- en Volkenkunde, Deel XL, pag. 563) om een der nog aanwezige huizen uit het midden der 18e eeuw te doen restaureeren en inrichten, ten einde alzoo een beeld te verkrijgen van de wijze waarop onze voorouders in den Compagniestijd zich in den huiselijken kring bewogen en leefden. In de Octobervergadering van het jaar 1899 bracht wijlen de Heer Mr. L. SERRURIER dit denkbeeld ter sprake en stelde voor een klein begin hiermede te maken, door van de Borneo Company in huur te vragen de zijkamer van het kantoor dier Maatschappij aan de Kali Besar, van welk vertrek de Heer BOSBOOM p. 550

zegt, dat het, naar den stijl gemeubeld, thans nog een volkomen getrouw beeld zou vormen van eene kamer eener aanzienlijke Hollandsche woning uit het midden der 18e eeuw.

Dit voorstel bij de vergadering ingang vindende, werd eene Commissie benoemd, ten einde hieromtrent ter plaatse een nader onderzoek in te stellen, speciaal om de mogelijkheid na te gaan om de geheele betimmering van het bedoelde vertrek over te brengen naar 's Genootschaps museum en aldaar wederom op te bouwen.

Die pogingen zijn na vele wederwaardigheden met goeden uitslag bekroond: de eigenaar van het gebouw verleende toestemming tot het verwijderen van de betimmering der bedoelde kamer, de regeering stelde gelden beschikbaar voor den opbouw eener kamer in het museum, welke met gebruikmaking van de oude houtwerken een volkomen getrouw beeld zoude geven van het bedoelde vertrek in de zoogenaamde toko merah aan de Kali Besar, en de Compagnies kamer kwam tot stand.

Om dit beeld te voltooien restte dus thans nog om die kamer geheel in den stijl in te richten en te meubileeren, eene taak die Mr. SERRURIER niet mocht volvoeren, daar hij in Juli 1901 door den dood aan de Directie ontviel.

Mevrouw de Wed. SERRURIER-TEN KATE nam evenwel met de toenmaals voorgenomen reorganisatie van het Ethnographisch Museum eveneens bereidwillig op zich om de inrichting der kamer tot een goed einde te brengen. Hiervoor was echter veel tijd benoodigd, aangezien de nog bij verre niet compleete voorhanden meubels moesten aangevuld worden, terwijl het te verrichten naaldwerk door allerhande tegenspoeden vertraging ondervond.

Thans zijn alle bezwaren overwonnen en is het Genootschap een historisch monument rijker geworden, dat niet zal nalaten zijne aantrekkingskracht op de vele bezoekers uit te oefenen.

Eén woord van dank aan Mevrouw SERRURIER, die met zooveel toewijding en met zoo goeden uitslag de op haar genomen taak heeft volvoerd, vinde hier zijne plaats.

Hierop worden de Notulen der vorige vergadering, zijnde die van 5 September j.l. goedgekeurd en gearresteerd.

De President

I. Neemt alsnu in behandeling de navolgende uit de rondlezing terug ontvangen stukken:

a. Missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 6 Augustus j.l. N°. 13427, met afschrift Indische brief, dd°. 13 Juli '04 N°. 1564/35, benevens het elfde driemaandelijksch rapport der oudheidkundige commissie (Januari—Maart 1904) en de daarbij behoorende bijlagen: 1° Nota van den Heer J. Knebel omtrent de oudheden in de residentie Kediri, en 2° de fotogrammen N°s. 551-656.

Wordt besloten tot terugaanbieding aan den Directeur voornoemd.

b. Schrijven van den Controleur B. B. J. Seyne Kok te Merauke, dd°. 9 Augustus '04, houdende aanbieding voor het Tijdschrift van „Samenspraken in het Halifoersch".

Wordt besloten tot plaatsing in de verhandelingen te samen met de lijst van woorden behoorende tot het Halifoersch, bedoeld bij Notulen September j.l. I 1°, nadat beide stukken vooraf in handen van den auteur zullen zijn gesteld tot het maken van eenige gewenschte verbeteringen.

c. Voorstel van de Kon. Natuurk. Vereeniging in N. I. dd°. 17 Aug. '04 N°. 112, tot het wederom in bruikleen afstaan van de werken op Natuurwetenschappelijk gebied (zie Not. Oct. '97, *c*, pag. 113 en April '98 I *g*, pag. 42).

Uit het rondlezingsvel gebleken zijnde dat de meerderheid der leden zich er voor verklaard heeft, wordt na eenige discussie besloten, bedoelde werken wederom aan de Natuurk. Vereeniging in bruikleen af te staan, onder de voorwaarde evenwel, zooals trouwens reeds in het voorstel is gestipuleerd, dat van die werken een afzonderlijke catalogus worde opgemaakt en bijgehouden.

d. Karo-Batakscho Verhalen IV. Radja Kĕtĕngahĕn, door den Heer M. JOUSTRA.

Plaatsen in de Verhandelingen.

e. Ingevulde woordenlijst in de Atjèhsche taal, door den Kapitein der Infanterie T. J. VELTMAN.

Wordt besloten tot plaatsing in de Verhandelingen, nadat de schrijver zal hebben toegestemd in eenige noodig geachte wijzigingen, terwijl Dr. HAZEU op zich neemt de vervaardiging van een register op bedoelde woordenlijst.

f. Verslag omtrent eene reis in het binnenland van Noord Nieuw-Guinea door den w^d^. assistent-resident L. A. VAN OOSTERZEE.

Wordt besloten de bij het verslag gevoegde „Aanteekeningen omtrent land en volk in het bereisde gedeelte", voorafgegaan van eene kleine inleiding in het Tijdschrift te publiceeren, doch den schrijver vooraf uit te noodigen tot het aanbrengen van eenige wenschelijk geachte verbeteringen.

g. Missive van den Resident van Soerabaia, dd°. 27 Sept. j.l. N°. 17381/37, (naar aanleiding van Not. Sept. '04 II 23°) ten geleide van een afschrift der missive van den Heer J. P. MOQUETTE, administrateur der Suikerfabriek Kremboong, aan den assistent-resident van Sidhoardjo, dd°. 22 Sept. '04, waarin wordt medegedeeld dat het bericht als zoude genoemde Heer in den laatsten tijd meermalen oudheden gekocht hebben, afkomstig van den Penanggoengan, ten zeerste overdreven is. Door schrijver zijn indertijd twee kleine beeldjes gekocht à raison van *f* 2.50, welke volgens den verkooper van dien berg afkomstig waren en die thans op zijn erf staan, doch later zijn dergelijke beeldjes niet meer te koop aangeboden. Wat betreft het oud Chineesch aardewerk (van bidsnoeren is schrijver niets bekend), zoo zijn wel af en toe van die voorwerpen aangekocht, doch of deze van den Penanggoengan afkomstig zijn is zeer de vraag.

Naar aanleiding van de herhaaldelijk gebleken belangstelling in 's Genootschaps verzamelingen, wordt besloten den Heer MOQUETTE uit te noodigen, bedoelde beeldjes, indien op het behoud daarvan geen bizondere prijs wordt gesteld, aan het Genootschap tegen vergoeding der daaraan bestede kosten over te doen.

h. Schrijven van den voorzitter der Commissie in N. I. voor oudheidkundig onderzoek op Java en Madoera, dd°. 4 Sept. j.l., houdende verzoek tot opmaking van eene lijst van Genootschappen en personen, welke in aanmerking zouden komen voor een present-exemplaar van het werk „Beschrijving van de ruine bij de desa Toempang, genaamd Tjandi Djago, in Pasoeroehan".

Wordt besloten de opmaking dezer lijst over te laten aan de inzichten van den voorzitter v[d].

II. Brengt ter tafel de navolgende ingekomen stukken:

a. Schrijven van den Luit. Kolonel Adjudant, dd°. Buitenzorg 5 September j.l., houdende mededeeling dat Z. E. de Gouverneur-Generaal W. ROOSEBOOM wegens aanstaanden terugkeer naar Nederland het Beschermheerschap nederlegt, onder aanbieding van de beste wenschen voor den bloei van het Genootschap.

De Voorzitter deelt mede dat spoedshalve aan den afgetreden Landvoogd de dank der Directie is betuigd voor de vele bewijzen van belangstelling, welke het Genootschap gedurende Zijn Beschermheerschap mocht ondervinden, en stelt thans voor den nieuw opgetreden Landvoogd Z. E. den G. G. J. B. VAN HEUTSZ uit te noodigen het Beschermheerschap van het Genootschap wel te willen aanvaarden.

Conform.

b. Gouv. Besluit dd°. 24 September '04 N°. 37, houdende machtiging op den Directeur van O., E. en N. om voor eene som van *f* 1855.75 aan te koopen elf gouden beeldjes, een

zilveren beeldje op gouden voetstuk, een bronzen beeldje en een koperen pot, gevonden bij eene opgraving in de desa *Tjoembree* der residentie *Kediri*, benevens vier bronzen voorwerpen en een bord, gevonden op het Wilisgebergte in voornoemde residentie, met bepaling dat een vijftal door Dr. BRANDES aangewezen beeldjes zal worden gezonden aan 's Rijks museum van oudheden te Leiden en de overige voorwerpen aan het Genootschap in bewaring worden afgestaan (zie Not. Maart '04 III *d*, pag. 34).

Informatie.

c. Gouv. Besluit dd°. 27 September j.l. N°. 30, waarbij de Directeur van B. B. wordt uitgenoodigd om de elf gongs en veertien klewangs in het openbaar te doen verkoopen (zie Not. Sept. '04, II 16°).

Informatie.

d. Gouv. Besluit dd°. 3 October '04 N°. 29, houdende machtiging tot de uitbetaling van *f* 700.—, als tegemoetkoming in de uitgave van het door den Zendelingleeraar H. SUNDERMANN vervaardigd „Niassisches-Deutsches Wörterbuch". (Zie Not. Juni '04, II *n*, pag. 62 en Not. Sept. '04, I 2°).

Informatie.

e. Missive van den 1en Gouv. Secretaris, dd°. 5 October j.l. N°. 3950, waarbij de woordenlijst van den Heer MOOLENBURGH wederom aangeboden wordt (zie Not. Sept. '04, II 2°).

Alsnu plaatsen in de betrekkelijke verzameling.

f. Missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 6 September '04 N°. 15177, houdende aanbieding van eenige voorwerpen, welke wellicht voor het Genootschap historische waarde bezitten.

Onder dankbetuiging aanvaarden.

g. Missive van denzelfden dd°. 10 September j.l. N°. 15437, met verzoek om eene opgave, ten behoeve van den Regeerings-

almanak voor 1905, betreffende de samenstelling van het Genootschap.

Secretaris het noodige.

h. Missive van denzelfden dd°. 15 Sept. j.l. N°. 15818, met verzoek om terugzending der foto's van Tjandi Toempang welke gevoegd zijn bij het laatste driemaandelijksche rapport der Oudheidkundige Commissie.

Mededeelen dat, met uitzondering van het elfde rapport dat nog in rondlezing is en waarbij zich geene foto's van bedoelde tjandi bevinden, de overige rapporten met de daartoe behoorende bijlagen reeds in Maart j.l. aan den Directeur v[d]. zijn terug aangeboden, zoodat het Genootschap niet meer in het bezit van de gevraagde foto's is.

i. Missive van denzelfden dd°. 20 September j.l. N°. 16119, houdende terug aanbieding van het handschrift „Het Verhaal van den Gulzigaard" (zie Not. Juli '04, II *j*).

In handen van den Redacteur der Verhandelingen.

j. Missive van denzelfden dd°. 22 September j.l. N°. 16211, met verzoek om mededeeling of ook in het jaar 1906 werkelijk behoefte zal bestaan aan de gewone Gouvernements subsidie.

In bevestigenden zin antwoorden.

k. Missive van denzelfden dd°. 7 October j.l. N°. 17054, ten geleide der aan dien departementschef gerichte missive van Dr. N. Adriani te Sonder bij Amoerang van 12 September j.l., met verzoek 's Genootschaps gevoelen daaromtrent te mogen vernemen.

Dr. Adriani deelt daarin mede, dat de perscopie van de verzameling van Tontemboansche Letterkunde, bijeengebracht door den Heer J. A. T. Schwarz en van het Woordenboek (Tontemboansch-Nederlandsch, met Register) in het begin van Juni 1905 te Batavia kan zijn, en geeft naar aanleiding daarvan o. a. in overweging om Mevrouw Adriani, op grond

van de daarbij aangevoerde redenen, uit te noodigen zich naar Batavia te begeven en te belasten met de correctie der drukproeven tegen eene tegemoetkoming van *f* 50.— per maand; voorts, indien het mocht blijken dat het ter Landsdrukkerij te bezwaarlijk mocht zijn om aan beide boeken te gelijk te werken, de Tontemboansche Teksten aan het Bat. Genootschap ter uitgave aan te bieden.

Wordt besloten mede te deelen dat het Genootschap eventueel gaarne bereid is bedoeld werk uit te geven, doch dat het de voorkeur verdient het te samen met het woordenboek ter Landsdrukkerij te doen drukken; bovendien om het voorstel omtrent de opdracht aan Mevrouw Adriani te ondersteunen onder te kennen geving, dat naar het oordeel der Directie de voorgestelde tegemoetkoming niet in overeenstemming is met het werk dat van HEd. wordt geëischt, waarom de Directie die gaarne gebracht zou zien op *f* 100.— 's maands.

l. Renvooi van denzelfden dd°. 6 Sept. j.l. N°. 24495, ten geleide der missive van den Resident van Kedoe, dd°. 30 Aug. j.l. N°. 9299/10, berichtende dat door Martodokwirjo van de desa *Kemiriredjo*, district en afd. *Temanggoeng* bij het bewerken van zijn sawah zijn opgegraven een groote en twee kleine martevanen, waarvan een der laatste is gebroken. Het ongeschonden exemplaar is opgezonden. De groote martevaan die beter is afgewerkt is ongeveer 1 M. hoog en ± 1.9 M. in omtrek. Tesamen zijn zij getaxeerd op *f* 3.—

De opzending der groote martevaan verzocht en deze bereids ontvangen zijnde, wordt besloten beide voor de Archaeol. verzameling te behouden.

m. Renvooi van denzelfden dd°. 7 Sept. '04 N°. 24224, ten geleide der missive van den Resident van Banjoemas met een bronzen kom (bokor) en een bronzen bel (gĕnṭa) door den Inlander Noersa Rijah van de desa *Wlahanwetan*,

district *Adiredjo*, afd. *Tjilatjap* bij het bewerken van zijn sawah gevonden.

Dergelijke voorwerpen reeds aanwezig zijnde, wordt besloten tot terugzending.

n. Renvooi van denzelfden ddo. 14 Sept. j.l. No. 15670, met de Chineesche munten bedoeld bij Not. Sept. '04 II 7o.

Wordt besloten de munten tegen de getaxeerde waarde van *f* 0.25 te behouden.

o. Renvooi van denzelfden ddo. 7 October j.l. No. 17035, ten geleide van een afschrift der missive van den 1en Gouvern. Secretaris ddo. 27 September j.l. No. 3819 luidende als volgt:

„In Uwe missive van 12 Augustus j.l. No. 13771, waarvan de bijlagen hierbij worden aangeboden is door UHEdG. in aansluiting aan het daartoe strekkend voorstel van den Resident van Kedoe, de wenschelijkheid betoogd dat voor de restauratie van den Mendoet-tempel alsnog worden beschikbaar gesteld de bijdragen van *f* 6775.— en *f* 28467.—

Het eerstgenoemd bedrag wordt noodig geacht voor de verandering en de afwerking van het tempellichaam en de afsluiting daarvan teneinde het gerestaureerde gedeelte op het bovenvlak tegen inwatering te beveiligen, terwijl de in de tweede plaats genoemde som zou moeten dienen om eene algeheele restauratie van den top en van het portaal te doen uitvoeren op de wijze als voor den onderbouw van het tempellichaam heeft plaats gehad.

De Regeering is door dit tweede gedeelte van Uw voorstel op het punt van Hare bemoeienis met de ruines der Hindoe-bouwwerken op Java voor eene belangrijke beslissing geplaatst. Hetgeen tot nu toe ter zake werd verricht had ten doel het behoud voor zooveel mogelijk, van het nog bestaande, het tegengaan van verder verval en de bescherming van beelden en friezen tegen beschadiging door het instorten van andere tempeldeelen.

Wat beoogt nu echter het onderwerpelijk project? Om

zich daarvan rekenschap te geven raadplege men de bij de stukken zich bevindende teekening met het opschrift „Aanzicht van den top", en houde daarbij in het oog, dat alleen de steenstukken zijn aangetroffen, welke daarop met zwarten inkt zijn aangegeven, en dat met behulp daarvan al het met rooden inkt geteekende is gereconstrueerd. De eerste gewaarwording, daarbij ondervonden is bewondering voor de scherpzinnigheid van den man, die met behulp van zoo weinig gegevens als hem ten dienste stonden er in geslaagd is zulk een harmonisch geheel te concipieeren, dat niet alleen op den leek een machtigen indruk maakt, maar ook van de zijde van de deskundige Directie van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen de hoogste waardeering heeft gevonden. Tevens krijgt men echter bij die bezichtiging een juister inzicht in de strekking van het voorstel, namelijk iets in het leven te roepen dat niet meer bestaat, doch dat men veronderstelt, afgaande op eenige gevonden overblijfseien, dat vroeger wellicht in dien vorm bestaan heeft; iets heel anders dus dan wat plaats heeft gehad voor den onderbouw, die grootendeels nog in wezen was.

Hiertegen meent Zijne Excellentie bezwaar te moeten maken op grond van tweeërlei overwegingen in de eerste plaats van financieelen aard en anderdeels steunende op hetgeen de Regeering als Haar voorliggende plicht te beschouwen heeft ten aanzien van de Hindoe-ruines op Java.

Is de aangevraagde som op zich zelf al belangrijk, daarbij heeft de Landvoogd geenszins de overtuiging dat niet nog meerdere geldaanvragen voor hetzelfde werk zouden volgen. Om dezen twijfel te motiveeren is het voldoende in herinnering te brengen wat tot nu toe is voorgevallen in zake het werk aan den Tjandi Mendoet.

Aanvankelijk stond de meening voor dat enkele duizenden guldens voldoende zouden zijn; op stuk van zaken zijn thans reeds *f* 45.351 uitgegeven waarmede blijkens het eerste gedeelte van Uw voorstel het werk nog niet geheel af is.

Voorts is te bedenken dat de Regeering eenmaal zich op

den weg begevende van het reconstrueeren van tempels of deelen daarvan met behulp van eenige aangetroffen overblijfselen, zich zelve een nieuwe taak zou opleggen waarvan het einde niet is te zien.

Al nam men zich nu echter voor alleen voor dezen tempel tot den voorgestelden maatregel over te gaan, en al kan over de financieele bezwaren worden heengestapt, dan nog schijnt den Gouverneur-Generaal de restauratie niet gewenscht, met het oog op de waarde die de ruine thans nog bezit als overblijfsel van de oude Hindoe bouwkunst.

Alle recht latende wedervaren aan het talent van den ontwerper der topreconstructie, zoo blijft zijn werk toch slechts eene hypothese. In de nota van toelichting zelve wordt er reeds de aandacht op gevestigd dat bijv. voor de derde etage alle gegevens ontbreken en er alleen van gezegd zou worden, dat het vrij zeker is, dat het achtkant daar geweest is, om reden bij de meeste tempels een dergelijk achtkant als overgang van het vierkant tot het rond van de hoofdklok aangetroffen wordt.

Houdt men verder in het oog, dat in geen geval de gerestaureerde top zal kunnen zijn wat hij vroeger was wegens het ontbreken van het ornament aan pilasters enz. dan rijst onwillekeurig de vraag of het geen onding is, dat men in het leven gaat roepen, die nieuwe top, op zich zelf af, geplaatst op een eeuwenouden onderbouw waaraan de tand des tijds reeds deerlijk heeft geknaagd. De overweging zou hier kunnen gelden, dat al hetgeen door menschenhanden gebouwd wordt nu eenmaal bestemd is om te gronde te gaan, aan welk lot ook de Hindoeoudheden niet kunnen ontkomen, en dat het eigenlijk van meer pieteit getuigt ze haar eigen bestaan te laten uitleven, het vernietigingsproces alleen zooveel mogelijk vertragende met behulp van weinig in het oog vallende versterkingsmiddelen, dan bijbouwing en restauratie van deelen, die thans bijna geheel ontbreken uit te voeren, die de waardeering van hetgeen werkelijk van het oude bouwwerk nog over is bemoeilijken.

Hetgeen ten aanzien van de voortbrengselen van de Hindoe- bouw- en beeldbouwkunst den Gouverneur-Generaal voornamelijk van belang toeschijnt, is het nauwkeurig beschrijven en voor zooveel mogelijk afbeelden van wat daarvan nog over is, ten einde het op die manier vast te leggen en te bewaren voor het verste nageslacht. Wanneer aan sommige dier beschrijvingen dan nog kunnen worden toegevoegd teekeningen als de voor den Mendoet-tempel vervaardigde, er eene voorstelling van gevende hoe aan de hand der aangetroffen overblijfselen, verondersteld kan worden dat wellicht het geheel eenmaal geweest moet zijn, zoo zal daardoor de waarde van dien gids voor den kunstliefhebber en den beoefenaar der oudheidkunde zeker nog aanmerkelijk verhoogd worden.

Heeft Zijne Excellentie dus bedenking tegen eene algeheele restauratie van den top en van het portaal van den Tjandi Mendoet, met het voorstel om eene som van *f* 6775.— te besteden voor de verankering en de afwerking van het tempellichaam en de afsluiting daarvan teneinde inwatering te voorkomen, kan de Landvoogd zich wel vereenigen.

Bij het indienen der ontwerpbegrooting voor 1906 ware daarmede derhalve rekening te houden.

Door de mededeeling van het bovenstaande heb ik de eer aan eene van den Gouverneur-Generaal ontvangen opdracht te voldoen". (Zie Not. Juli '04 I *a*).

Wordt besloten den Directeur v[d]. te antwoorden als volgt:

Na kennisneming van de bij Uw renvooi van 7 October 1904, N°. 17035 ons in afschrift toegezonden missive van den 1[sten] Gouvernements-secretaris van 27 September 1904, N°. 3819, achten wij het onzen plicht, betreffende de vraag, of een geheele wederopbouw van den Mendoettempel wenschelijk geacht moet worden, een paar punten nader toe te lichten, daar die toelichting mogelijk de Regeering zou kunnen nopen om over het finantieele bezwaar heen te stappen.

De vrees, dat het werk der reconstructie ten slotte blijken zou meer geld te vereischen dan thans daarvoor werd aan-

gevraagd, hoewel verklaarbaar met het oog op de geschiedenis van het werk aan den genoemden tempel, is naar ons uit betrouwbare inlichtingen bleek, niet gegrond, daar thans tot in de kleinste détails vaststaat wat voor den herbouw zou moeten geschieden en de berekening der kosten dus op volkomen soliden grondslag berust.

Ook het bezwaar, dat in geen geval de gerestaureerde top zal kunnen zijn wat hij vroeger was wegens het ontbreken van ornament aan pilasters enz. kan naar het ons voorkomt, niet als ernstig gelden, wanneer men bedenkt dat, gelijk o. a. in de mededeelingen betreffende den Měndoet-tempel werd opgemerkt, bijna alle Hindoegebouwen wat het fijnere, decoratieve ornament betreft, onafgewerkt zijn.

Zoo zijn bijv. aan de Měndoet zelf de beide pilasters der overigens zeer goed geornamenteerde kamer niet afgewerkt. Zij bleven plomp, terwijl de bedoeling moet zijn geweest, ze af te nemen tot zeer samengestelde, uit den wand tredende zuiltjes, op welker top een met een dwergdragertje gevuld casement zou zijn aangebracht, dat weder een leeuwenkop boven zich moest hebben; dus eene soort van *singhastambha*. Tal van andere voorbeelden zou men kunnen aanhalen. In den bouwstijl van Tjampa heeft de bedoelde eigenaardigheid der Hindoebouwkunst zelfs bijna geheele verdwijning van het decoratieve ornament ten gevolge gehad, zoodat alleen het constructieve overbleef.

Verder bedenke men, dat de leden der oudheidkundige commissie, de hun opgedragen taak con amore vervullende, thans over veel meer ervaring en kennis van het wezen der Hindoebouwkunst beschikken dan bij den aanvang van hun werk, zoodat bij eenen eventueelen herbouw het aanbrengen van het monotone, zich repeteerende ornament binnen zekere grenzen wel mogelijk zou wezen. Dit bleek reeds bijv. toen voor de troonleuning in de Měndoet een makara bijgemaakt moest worden om het geheel een goed aanzien te geven: De nieuwe is slechts door kenners van de oude te onderscheiden. Enkele spuiers in dien vorm, die met een jaarmerk voor-

zien aan het soubassement zijn aangebracht, werden door den steenhouwer uit eigen beweging gemaakt.

Men zou dus, met uitzondering van het meer beteekenende ornament (menschenfiguren of groepen, groote kala-makara-stukken enz.), zeer ver kunnen komen, en, gelijk hierboven werd herinnerd, door weglating van dit laatste niet in strijd geraken met het karakter der Hindoekunst.

Wij kunnen ons geheel vereenigen met het beginsel, dat nauwkeurige beschrijving en afbeelding van de overblijfselen der Hindoekunst op den voorgrond dient te staan, dat observeeren en vastleggen van het bestaande de hoofdtaak is der oudheidkundige commissie. Het leveren van restauratie-teekeningen zelfs kan in het algemeen niet van haar verlangd worden en dat dit haar ten aanzien van den Mĕndoet en de Pawon, thans ook van de Tjandi Singosari gelukt is, mag als een gevolg van een bijzonder gunstigen samenloop van omstandigheden beschouwd worden.

Die commissie heeft zich dan ook ertoe bepaald, alle gegevens, welke het met zooveel scherpzinnigheid geleide onderzoek haar opleverde, tot publiek eigendom te maken. Dat die gegevens in dit geval bijzonder overvloedig en veelszins verrassend waren, brengt natuurlijk geene wijziging in de taak, die de Regeering ten opzichte der Hindoebouwvallen heeft te vervullen. Maar wij meenden en meenen op grond van het bovenstaande nog, met het oog op die verkregen resultaten, de mogelijk gebleken geheele herstelling van dit ééne prachtwerk der Hindoe-Javaansche oudheid met aandrang te moeten bepleiten.

De wederopbouw van den Mĕndoet houdt geenszins de beslissing of zelfs de belofte in, dat ook andere ruines — van welke dit bij uitzondering uitvoerbaar blijken mocht — in haren oorspronkelijken staat door de Regeering zullen worden hersteld. Ieder geval van dien aard kan op zichzelf beoordeeld worden, en regel zal blijven, dat met behoud en vastlegging van het bestaande de Regeering haren plicht heeft gedaan.

Wij blijven ons echter vleien met de hoop, dat de Regeering in het hier behandelde geval bij nadere overweging termen zal kunnen vinden om aan het werk der commissie volkomen recht te laten wedervaren door dit wereldberoemde kunstproduct in zijne oorspronkelijke gedaante te doen herrijzen.

p. Renvooi van denzelfden dd°. 8 October j.l. N°. 26552, ten geleide der missive van den Resident der Preanger Regentschappen, dd°. 29 Aug. j.l. N°. 11799/34, met een bronzen keteltrom door den Inlander MOEHASAN van de kampong *Babakan*, distr. *Tjipoetri*, afd. *Tjiandjoer* bij het bewerken van zijn hoema in den grond gevonden. Het voorwerp is ter plaatse getaxeerd op *f* 2.50, doch de ass. res. van Tjiandjoer vermeent er eene waarde aan te moeten toekennen van *f* 20.—

Wordt besloten de keteltrom voor laatstgenoemd bedrag over te nemen.

q. Twee brieven van Dr. KOHLBRUGGE, ged. Trawas 7 en 10 Sept. j.l., bevattende mededeelingen omtrent de oudheid Djolotoendo op de helling van den Penanggoengan en eene andere oudheid op den heuvel Batoe Kelir.

Den schrijver berichten dat zijne mededeelingen zeer op prijs worden gesteld en aanleiding zullen geven tot een nader onderzoek door de oudheidkundige Commissie.

r. Schrijven van den Heer J. BALLOT te Loeboe Sikaping, dd°. 20 Sept. j.l., houdende aanbieding van het schetskaartje bedoeld bij Not. Juni '04 I *c*, pag. 56, met verzoek tevens om toezending van een twintigtal exemplaren van zijn verslag.

Het kaartje in handen van den Redacteur van het Tijdschrift en den Heer BALLOT de ontvangst daarvan melden onder mededeeling dat 25 ex. te zijner beschikking zullen worden gesteld.

s. Schrijven van den Bibliothecaris der Universiteitsbibliotheek te Upsala, ddº. 26 Aug. j.l. waarbij onder dankbetuiging voor de toegezonden edita eenige werken worden aangeboden (zie Not. Januari '04 III 14º pag. 10).

Onder dankbetuiging in de Bibliotheek.

t. Twee ingevulde woordenlijsten toegezonden door den assistent resident der L Kota's. Wordt besloten de woordenlijsten terug aan te bieden met verzoek te willen bekend stellen op welke talen deze betrekking hebben.

u. Schrijven van de Reale Accademia dei Lincei, ddº. 1 Sept. j.l. houdende verzoek om aanvulling van edita.

In handen van den Bibliothecaris, ten einde zooveel mogelijk aan het verzoek te voldoen, tevens om de Academie uit te noodigen de alhier ontbrekende edita te willen aanvullen.

III. Biedt ten geschenke aan

namens den Heer C. J. A. Gokkel:

Gipsafgietsels van twee houten beeldjes, afkomstig van een Balineesch crematietoestel, aanwezig in het Rijks-ethnographisch museum te Leiden.

Onder dankbetuiging in de betrokken verzameling.

IV. Enz.

V. De Heer Dr. Hazeu:

a deelt mede van den Heer L. J. J. Caron asp. controleur te Kalianda, een koperen plaat met inscriptie te hebben ontvangen, met verzoek daarvan eene transcriptie en vertaling te willen maken en stelt voor genoemden Heer den dank van het Genootschap voor de toezending te betuigen.

Conform.

b bericht dat van het Zeitschrift für vergleichende Rechtswissenschaft slechts één deel in de Bibliotheek voorhanden is en stelt mitsdien aanvulling daarvan voor.

Conform.

c heeft vernomen dat de zendeling-leeraar F. E. BRACHES te Bandjermasin, die goed op de hoogte van het Dajaksch moet zijn, verscheidene boekjes op godsdienstig gebied in die taal heeft geschreven en stelt voor genoemden Heer een blanco-woordenlijst van HOLLE toe te zenden met verzoek die te willen invullen en tevens hem uit te noodigen omtrent land en volk eenige verhalen te willen opmaken en aan het Genootschap toe te zenden.

Conform.

VI. De Heer Dr. VAN RONKEL

deelt mede dat hij de sphragistische verzameling thans heeft gesorteerd. Zij bestaat uit verschillende soorten van stempels, die thans gecatalogiseerd zijn en verder uit afdrukken van stempels van bestuursambtenaren, justitie en politie en stelt voor deze verzameling thans in beheer te geven aan den conservator der Maleische en Arabische handschriften.

Conform.

VII. De Secretaris

biedt namens den Heer E. A. C. F. VON ESSEN drie teekeningen aan naar aanleiding van Not. Aug. '04 I *d* en Not. Sept. '04, II 20° en vergezeld van het navolgend schrijven.

„De hierbij aangeboden teekeningen van het tegenwoordige kantoor van de Java-Bank en van de Wees- en Boedelkamer te Semarang geven platte gronden en vooraanzichten, die met de lengte doorsnede over het eerste gebouw, een duidelijk beeld dier gebouwen geven. Architectonische versierselen ontbreken, zoodat het duidelijk is, dat de archeologische en architectonische waarde van deze bouwwerken al zeer gering is.

De Geweermakerswinkel te Semarang is in platte grond en doorsnede voorgesteld op de hierbij gaande calque, eene copie van alles, wat op het Hoofdbureau der Genie alhier omtrent dat gebouw te vinden was. Hoe het front er thans uitziet, blijkt uit de hierbij gevoegde photo, die zeer onlangs

genomen is. In tegenstelling met de overige gebouwen, komen wel eenige architectonische versierselen voor.

Volgens den heer DE VOOGT, Luitenant Kolonel der Genie, die ter zake wel als een bevoegd beoordeelaar moet worden beschouwd, zijn die versierselen niet belangrijk, voor zoover hij zich althans herinnert.

Wanneer er prijs op moet gesteld worden volledige inlichtingen omtrent deze gebouwen te bekomen, geef ik in overweging den Resident van Semarang mede te deelen, dat omtrent Java Bank en Weeskamer reeds voldoende inlichtingen zijn bekomen, doch dat van de Geweermakerswinkel gaarne teekeningen van de architectonische versierselen, met aanwijzing waar die voorkomen, zullen worden ontvangen. Daarbij ware dan mede te deelen, dat van de voorhanden militaire teekeningen reeds copie is genomen, en dat eene photo van het front voorhanden is.

Ik teeken hierbij nog aan, dat het in dat geval nog te verrichten werk met *f* 25.— niet te duur betaald zal zijn, doch dat het wel mogelijk, en zelfs niet onwaarschijnlijk is, dat het resultaat geene andere waarde heeft, dan dat voor goed geconstateerd is, dat op het gebouw uit archeologisch of architectonisch oogpunt geen prijs behoeft te worden gesteld.

De persoon die met de opname zal worden belast, is niet in staat eene architectonische beschrijving van eenig gebouw of versiersel te geven; ten minste niet iets, wat men in Nederland zoo zou noemen".

Wordt besloten: *a* de teekeningen op te zenden aan den Heer BOSBOOM te 's Gravenhage; *b* den Resident van Semarang, onder dankbetuiging voor zijne bereidwilligheid, te melden, dat de Directie van eene verdere beschrijving afziet, omdat zij reeds langs anderen weg in het bezit is gekomen van de noodige teekeningen.

VIII. Worden afgevoerd van de ledenlijst de Heeren: H. E. MULLER, H. Th. KAL, J. E. BIJLO en G. L. H. KRUIJSBOOM.

Wordt wederom op de ledenlijst gebracht de Heer J. Ballot, ass. res. van Loeboe Sikaping.

Worden benoemd tot nieuwe leden de Heeren: J. H. Doeve, Controleur B. B. te Keboemen, W. Doornik, Controleur B. B. te Tebing Tinggi (Sumatra's O. Kust), Mr. Dr. W. M. G. Schumann, Leeraar afd. B. van het Gymnasium Willem III, Mr. J. Barlage Bussemaker, voorzitter van den landraad te Cheribon, J. A. Boulet, Notaris te Cheribon, E. J. W. van Dijk, assistent-resident van Indramajoe, W. K. F. Hekmeijer, Controleur B. B. te Koeningan, Th. Brouwer, Controleur B. B. te Soerabaia, Mr. P. Feenstra, advocaat te Soerabaia en R. C. L. Bosch, Controleur B. B. te Banding Agoeng.

Niets meer te behandelen zijnde wordt de Vergadering gesloten.

Aldus goedgekeurd en gearresteerd in de Vergadering van 7 November 1904.

C. SNOUCK HURGRONJE,
President.

H. N. STUART,
Secretaris.

Notulen der negende Directievergadering, gehouden op Maandag den 7en November 1904.

Tegenwoordig de Heeren: Dr. C. SNOUCK HURGRONJE, President, Dr. G. A. J. HAZEU, Ds. A. S. CARPENTIER ALTING, V. ZIMMERMANN, E. A. C. F. VON ESSEN en H. N. STUART, Secretaris.

Afwezig de Heeren: Mr. J. H. ABENDANON, Dr. J. L. A. BRANDES, Mr. J. A. VAN DER CHIJS, Dr. Ph. S. VAN RONKEL en C. DEN HAMER.

De Notulen der vorige Vergadering, zijnde die van 10 October 1904 worden goedgekeurd en gearresteerd.

De Voorzitter

I. Neemt in behandeling de navolgende uit de rondlezing terug ontvangen stukken:

a. Schrijven van den Heer Dr. I. GRONEMAN te Jogjakarta, ddo. 11 October j.l., houdende het verzoek (op grond van art. 19 van Staatsblad 1856 No. 74) tot plaatsing in het eerstvolgend nummer der Notulen, of wel van het Tijdschrift van een verweerschrift getiteld: „Beschuldiging of Verdachtmaking."

Wordt besloten bedoeld artikel, gevolgd van een door Dr. BRANDES daarop vervaardigd „Naschrift", als bijlage achter de Notulen op te nemen.

b. Missive van den 1en Gouv. Secretaris, ddo. 11 Oct. j.l. No. 4043, houdende mededeeling, naar aanleiding van het behandelde in Notulen September j.l. V, dat aan het ver-

zoek, althans wat betreft de voorwerpen die eventueel in het bezit van militairen geraakt mochten zijn, niet kan worden voldaan, doch dat de Gouverneur van Sumatra's Westkust is uitgenoodigd een onderzoek in te stellen naar voorwerpen van historische en ethnographische waarde, die bij de expeditie naar Korintji door verschillende personen zouden zijn medegenomen.

Informatie.

c. Schrijven van den Controleur B. B. te Indrapoera H. K. MANUPASSA, ddº. 8 October j.l., houdende mededeeling, dat door hem eene verzameling van voorwerpen en enkele handschriften gedurende zijn verblijf in het landschap Korintji (Juni t/m November 1903) is aangelegd met de bedoeling die aan het Genootschap aan te bieden. Van die voorwerpen, gespecificeerd op de bijgevoegde lijsten I, II en III, worden die vermeld op de lijsten II en III thans toegezonden, met de verzending van die op lijst Nº. I voorkomende zal worden gewacht totdat nader bericht daaromtrent zal zijn ontvangen.

Wordt besloten den Heer MANUPASSA onder dankbetuiging voor het reeds ontvangene, mede te deelen, dat op de toezending van de op lijst I genoemde voorwerpen, liefst met eenige nadere toelichting omtrent het gebruik, voor de ethnographische verzameling prijs wordt gesteld en dat de Directie gaarne zoude vernemen, of de gezonden manuscripten op geitehoorn en bamboe en de lontarfragmenten door de hoofden in bruikleen, dan wel in eigendom aan het Genootschap zijn afgestaan.

Voorts om den assistent-resident van Korintji uit te noodigen aan het Genootschap zoo mogelijk afschriften te bezorgen van de piagems en andere documenten, die zich in handen van Korintjische hoofden bevinden, tenzij deze geen bezwaar mochten hebben tegen opzending daarvan voor korten tijd naar Batavia, ten einde er photographische of andere afbeeldingen van te nemen.

II. Brengt ter tafel de volgende ingekomen stukken:

a. Schrijven van den Luitenant-Kolonel Adjudant van Z. E. den Gouverneur-Generaal dd°. 21 October j.l., meldende dat Z. E. J. B. van Heutsz het beschermheerschap van het Genootschap aanvaardt (zie Not. Sept. '04 II *a*).

Informatie.

b. Renvooi van den Directeur van O., E. en N. dd°. 17 October '04 N°. 27936, ten geleide der missive van den Resident van Jogjakarta, dd°. 8 Oct. j.l. N°. 1082/33, met 4 groote, 11 kleine armbanden en 1 ring met rooden steen, door den inlander Setrowidjojo van de desa *Djoemblangan*, distr. *Gedjambon*, regentschap *Kalasan* in den grond gevonden.

Wordt besloten een paar groote armbanden te behouden tegen de getaxeerde waarde van *f* 2.50 en het overige wederom ter beschikking van den vinder te stellen.

c. Renvooi van denzelfden dd°. 24 October j.l. N°. 28874, ten geleide der missive van den assistent-resident van Malang, dd°. 18 Oct. j.l. N°. 848/44, met vijf paar gouden armbanden, een gouden doosje, benevens een deksel en bodem van een doosje eveneens van goud, gevonden door den Inlander Sakiman, van de desa *Watoelor*, district *Ngantang*, afd. *Malang*, bij het maken van een plantkuil in zijn koffietuin.

Wordt besloten één paar armbanden getaxeerd op *f* 15.— en de twee doosjes à *f* 12.— te behouden; den Directeur van O., E. en N. in overweging te geven een paar armbanden aan te koopen voor 's Rijks Museum van Oudheden te Leiden en het overige wederom ter beschikking van den vinder te stellen.

d. Renvooi van denzelfden dd°. 28 October j.l. N°. 29185, ten geleide der missive van den Resident van Kedoe, dd°. 22 October j.l. N°. 10922/10, met drie presenteerbladen, een schel en een beeldje, allen van brons, door den inlander Podawikromo van de desa *Kadiloewi*, distr. *Salam*, afd. *Magelang*, bij het bewerken van zijn tegalveld in den grond gevonden.

In handen van den Conservator der Archaeol. verzameling.

e. Renvooi van denzelfden dd°. 3 Nov. j.l. N°. 29803, ten geleide der missive van den Resident der Preanger Regentschappen dd°. 29 October j.l. N°. 14952/34, met eenige gouden voorwerpen, een potje en drie steensoorten, door de inl. vrouw NJI LOEWI in de desa *Tjipokoe*, distr. *Singaparna*, afd. *Soekapoera* gevonden.

In handen van den Conservator der Archaeol. verzameling.

f. Missive van den Directeur van B. B. dd°. 30 Oct. j.l. N°. 7552, houdende mededeeling dat den Algemeenen Pakhuismeester is opgedragen het noodige te verrichten tot het doen afhalen van de 11 gongs en 14 klewangs (zie Not. Oct. '04 II *c*).

Bedoelde voorwerpen zijn bereids aan den Alg. Pakhuismeester v[d] afgedragen.

g. Missive van den Directeur der B. O. W. dd°. 19 Oct. j.l. N°. 16745/F, met een exemplaar van het verslag der Burgerlijke Openbare Werken in N. I. over het jaar 1902.

Bibliotheek.

h. Missive van den Resident der Oostkust van Sumatra, dd°. 10 October j.l. N°. 4545/5, met een woordenlijst van het Karo-bataksch, ingevuld door den Zendeling-leeraar M. JOUSTRA te Boeloe Awar.

In de verz. woordenlijsten.

i. Missive van den Gouverneur van Sumatra's Westkust, dd°. 21 Oct. j.l. N°. 6435, met een woordenlijst van het Tobabataksch, ingevuld door den Zendeling-leeraar J. WARNECK te Sipoholon.

In de verz. woordenlijsten.

j. Een woordenlijst van het Atjèhsch ingevuld door den Luitenant-Kolonel der Infanterie J. C. C. NIJLAND.

In de verz. woordenlijsten.

k. Missive van den ass. res. der L Kota's, dd°. 29 Oct. '04

N°. 2045/26, houdende mededeeling dat in de wederom terug aangeboden ingevulde woordenlijsten de Minangkabausche taal behandeld wordt (zie Not. Oct. '04 II *t*).

In de verz. woordenlijsten, onder aanteekening dat een der twee woordenlijsten is ingevuld met maleisch.

l. Nota van den Controleur der Ranaudistricten R. C. L. BOSCH, behoorende bij eenige modellen van het in die onderafdeeling geobserveerde houtsnijwerk, op verzoek van den Resident van Palembang vervaardigd en aan het Genootschap ten geschenke aangeboden. In die nota wordt o. a. medegedeeld dat de oude Makakausche huizen aan den buitenkant in den regel slechts aan eéne zijde (niet voor- of achterzijde) van snijwerk voorzien zijn, terwijl echter ook de voordeur en hare posten snijwerk vertoonen. De hierbij gezonden modellen zijn oude en nieuwe. De oude zijn wellicht oorspronkelijk, terwijl de nieuwe zijn ingevoerd uit Lematang-Ilir. In den laatsten tijd volgt men liefst de nieuwe modellen.

Het aangebodene bestaat uit:

1° Eéne zijde van een huis volgens oud model. De ledige vakken worden op eén na aangevuld met gewone planken, terwijl in het eéne vak een geornamenteerd paneel wordt geplaatst.

Bij overlijden in het huis van iemand die een hoogen ouderdom heeft bereikt, wordt dat laatste paneel weggenomen, om door de aldus ontstane ruimte het lijk voor de teraardebestelling buiten te brengen, welk lijk dus niet door de deur het huis mag verlaten.

2° Eéne zijde van een huis, zoomede voordeur en posten, voorzien van snijwerk volgens nieuw model, benevens de stijlen behoorende tot het geraamte van dat huis.

Wordt besloten den Heer BOSCH onder bizonderen dank de goede ontvangst van het aangebodene mede te deelen, met beleefd verzoek nog eenige nadere inlichtingen omtrent de in elkander zetting van het model te willen verstrekken.

m. Missive van den Gouverneur van Sumatra's Westkust, dd°. 15 October j.l. N°. 6265, ten geleide van een afschrift der missive van den Controleur van Indrapoera, dd°. 6 Oct. j.l. N°. 708/26, waarbij aan het Genootschap worden aangeboden de zoogenaamde rijkssieraden van het landschap Korintji, aan genoemden Controleur ter hand gesteld door den Chef van den Staf der Korintjische Expeditie.

Deze voorwerpen zijn:

1° de z.g. tandoek kidjang bertjabang toedjoeh (zijnde een ijzeren mes met heft van zeventakkig reegewei) welke door den vertegenwoordiger van den vorst aan de hoofden van Salapan halei kain moest vertoond worden, om zich als zoodanig te legitimeeren.

2° de z.g. kalakati bergoembang amas, als legitimatiebewijs van den vertegenwoordiger bij de hoofden der tiga halei kain (Pengasih, Poelau Sangkar en Tamiai);

3° een tandoek kidjang bertjabang tiga (zijnde een bronzen mes met drietakkig reegewei) denkelijk bestemd als legitimatiebewijs voor de hoofden van de tiga halei kain di baroh (Korintji Renah) en

4° een andere kalakati, waarschijnlijk voor de landschappen Serampas en Soengei Tenang.

Onder dankbetuiging in de historische verzameling.

n. Schrijven van den Heer J. P. Moquette te Kremboong, dd°. 23 October j.l., waarbij wordt medegedeeld dat de twee beeldjes aan het Genootschap ten geschenke worden aangeboden (zie Not. Oct. '04 I *g*).

Onder dankbetuiging in de Archaeol. verzameling.

o. Schrijven van den Heer H. Sundermann te Moers van 28 September j.l., naar aanleiding van het dezerzijdsch schrijven bedoeld bij Not. Sept. '04 I 2° berichtende, dat de kosten voor de uitgave van het Niassisch-Deutsches Wörterbuch, bij eene oplaag van 500 exemplaren en berekend op 20 vellen zullen bedragen ± *f* 411.48.

Wordt besloten den Heer SUNDERMANN thans te machtigen bedoeld werk in Europa te doen drukken.

p. Schrijven van den Heer J. J. VERWIJK assistent-resident van Pemalang, dd°. 26 October j.l., houdende mededeeling dat de Inlander MAS KARTAREDJA, hoofd der Openbare Inlandsche school te Randoedongkal in Pemalang, in het bezit is van een zilveren gedenkblad, voorzien van de volgende inscriptie:

Ter
Gedachtenisse
van
WILLEM MAURITS CRÜSE
Aan Cabo de goede Hoop geboren
Den 2: Julij Anno 1671
Tot Batavia als oud Bailluw overledn.
Den laatsten February
Anno 1734

en dat de eigenaar genegen is het blad voor *f* 85.— af te staan.

In verband met den stand der geldmiddelen en uit overweging dat dergelijke voorwerpen voor wetenschappelijke verzamelingen slechts eene betrekkelijke waarde bezitten, wordt besloten op het aanbod niet in te gaan.

q. Missive van den Resident van Pasoeroean, dd°. 31 October j.l. N°. 12294/44, waarbij wordt aangeboden een schrijven van den Heer ALPH. L. PINART te Boulogne-sur-Seine van Sept. j.l., houdende verzoek om gegevens betreffende de Europeesche en Inlandsche drukkerijen in de residentie Pasoeroean.

De Resident vd niet in de gelegenheid zijnde die gegevens te verzamelen, heeft schrijver verwezen naar het Bataviaasch Genootschap en beveelt hem thans in de welwillendheid daarvan aan.

Wordt besloten den Resident te schrijven dat een nader

verzoek van den Heer PINART zal worden afgewacht, doch dat het onmogelijk zal blijken aan diens verzoek te voldoen, omdat aan de beantwoording der gestelde vragen eene langdurige en omvangrijke studie van de geschiedenis der boekdrukkunst in dezen Archipel zou dienen vooraf te gaan, terwijl het Genootschap de beschikking mist over de daartoe noodige gegevens en over personen die tot een dergelijken arbeid in staat zouden zijn.

r. Schrijven van den Zendeling-leeraar F. E. BRACHES te Bandjermasin, dd°. 26 October j.l., daarbij aanbiedende een ex. van het boekje: Limä Sansanan Olo Ngadjoe, zijnde een proef van hetgeen onder Dajaks verteld wordt, samengesteld door wijlen den Zendeling VAN HOEFEN in 1877. (Zie Notulen October '04 V *c*).

Wordt besloten den Heer BRACHES mede te deelen, dat het boekje reeds in het bezit van het Genootschap is en hem nogmaals uit te noodigen om verhalen door hem zelven opgeteekend met vertaling en de noodige aanteekeningen aan de Directie te willen toezenden.

s. Missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 2 November j.l. N°. 18590, houdende aanbieding van het 12° driemaandelijksch rapport der Oudheidkundige Commissie met bijlagen.

Rondlezing.

III. Biedt ten geschenke aan

1° namens Mr. J. A. VAN DER CHIJS twee ex. van het op primo October j.l. in Nederland gangbaar gestelde bankbiljet à *f* 10.—, door Mr. N. P. VAN DEN BERG ten behoeve van 's Genootschaps numismatische verzameling afgestaan.

2° namens den Luit. Kolonel G. C. E. VAN DAALEN eene verzameling Maleische, Arabische en Atjèhsche manuscripten, in 1903 aangetroffen in het Gajōland, afkomstig van derwaarts uitgeweken Atjèhsche wetgeleerden en hoofden.

3° uit eigen hoofde, eene bekendmaking van den turkschen

Consul hier ter plaatse, gericht tot de Mohammedaansche, in 't bizonder tot de Arabische inwoners van dezen Archipel, waarin duidelijk gemaakt wordt, dat het hun plicht is eene bijdrage te leveren voor den spoorweg in de Hidjaz.

Onder dankbetuiging in de verschillende verzamelingen, terwijl de lijst der sub 2 genoemde handschriften als bijlage achter de Notulen zal gepubliceerd worden.

IV. Bericht de toezending door den Luit. Kolonel G. C. E. van Daalen van twee kisten ethnografica, benevens foto's, afkomstig van diens tocht naar de Gajō en Alaslanden.

Zoodra de hiertoe behoorende en toegezegde aanteekeningen omtrent den inhoud ontvangen zijn, zal hieromtrent nader worden beslist.

V. Brengt namens den Heer Mr. J. H. Abendanon het verzoek over van 's Genootschaps Correspondeerend Lid A. Marre om opgave van diens in de bibliotheek aanwezige werken.

Conform.

VI. De Heer Dr. Hazeu

a biedt een foto aan van de koperen plaat, bedoeld bij Notulen October j.l. V *a*.

In de verzameling photographieën.

b bericht dat de baté, afkomstig van de familie van Soeltan Djeumalōj van Atjèh, behoorende tot de geschenkgoederen bedoeld bij Notulen Februari '04 IV, 2°, doch daarbij niet afzonderlijk vermeld, om reden deze in de opgave niet voorkwam, blijkt te zijn van verguld zilver en mogelijk afkomstig is van Siam, aangezien het ornament op den rand Siameesch schijnt.

c vestigt de aandacht op de keteltrom, bedoeld bij Notulen October j.l. II *p*, welke van bizonder belang is, omdat die zaak in den laatsten tijd veel onderzocht wordt en men voortdurend met belangstelling naar nieuwe exemplaren uit-

ziet, en stelt mitsdien voor daarvan photographische afbeeldingen te doen maken.

Conform.

d deelt mede dat het artikel van den Heer VAN DISSEL, getiteld „Beschrijving van een tocht naar het landschap Bahaam" en betrekking hebbende op eene reis door het Westelijk gedeelte van Nieuw-Guinea (zie Not. Nov. '03 I *b*, pag. 115 en December '03 I *f*, pag. 128) ook in het Tijdschrift van het Nederl. Aardrijkskundig Genootschap 2e serie, deel XXI, afl. 5 is gepubliceerd en geeft in overweging maatregelen te beramen, ter voorkoming dat in den vervolge door de Regeering aangeboden artikelen door verschillende genootschappen worden uitgegeven.

Wordt besloten bij voorkomende gelegenheid aan de Regeering voortaan de vraag te stellen of het aangeboden artikel wellicht ook andere instellingen ter publicatie is toegezonden.

VII. De Secretaris

a biedt ten geschenke aan namens den gep. dirig. apotheker 2e kl. J. DOUWES een hoofdkussen afkomstig uit het huis van TEUKOE OEMAR in 1896 buitgemaakt.

Onder dankbetuiging in de historische verzameling.

b deelt mede dat de in Juli 1898 als nummeraar aangestelde Javaan Marto Soewondho met ingang van 1 Nov. j.l. ontslag uit zijne betrekking heeft gevraagd en stelt voor in diens plaats tijdelijk een ander Javaan te benoemen, aangezien Mev. SERRURIER bij de reorganisatie van het Museum de diensten van een dergelijk persoon nog niet kan ontberen.

VIII. Worden afgevoerd van de ledenlijst de Heeren: W. DE VOGEL, W. D. HELDERMAN en A. SUERMONDT.

Wordt wederom op de ledenlijst gebracht de Heer J. VAN DEN BROEK D'OBRENAN, makelaar te Batavia.

Worden benoemd tot lid de Heeren: A. COOMANS, Controleur B. B. te Paleleh, S. CHAVANNES, Controleur B. B.

te Pangkadjene, E. DHOMEN, Controleur B. B. te Segeri, A. L. M. CLIGNETT, Controleur B. B. te Boelekomba en C. A. M. LAANE, pastoor te Batavia.

Niets meer te behandelen zijnde wordt de Vergadering gesloten.

Aldus goedgekeurd en gearresteerd in de Vergadering van den 14[en] December 1904.

C. SNOUCK HURGRONJE,
President.

H. N. STUART,
Secretaris.

Notulen der tiende Directievergadering, gehouden op Woensdag den 14en December 1904.

Tegenwoordig de Heeren: Dr. C. SNOUCK HURGRONJE, President, Mr. J. H. ABENDANON, Dr. J. L. A. BRANDES, Dr. Ph. S. VAN RONKEL, Dr. G. A. J. HAZEU, C. DEN HAMER, V. ZIMMERMANN, E. A. C. F. VON ESSEN en H. N. STUART, Secretaris.

Afwezig de Heeren: Mr. J. A. VAN DER CHIJS en Ds. A. S. CARPENTIER ALTING.

De Notulen der vorige vergadering, zijnde die van 7 November j.l. worden goedgekeurd en gearresteerd.

De Voorzitter

I. Brengt ter tafel de navolgende uit de rondlezing terug ontvangen stukken:

a. Schrijven van Major P. R. T. GURDON, I. A. Superintendant of Ethnography, Assam, dated Shillong, the 3rd September 1904, waarin onder aanbieding eener „Note on the Khasis, Syntengs, and allied tribes, inhabiting the Khasi and Jaintia Hills" het verzoek wordt gedaan om inlichting omtrent het bestaan in N. I. bij huwelijks- en begrafenisplechtigheden van voorspellingen door middel van eieren.

Door Dr. HAZEU hieromtrent eene Nota samengesteld zijnde, welke in het Engelsch is vertaald geworden, wordt besloten deze aan den Heer GURDON vd aan te bieden.

b. „Een beschreven koperen plaat uit de Lampongs" door Dr. G. A. J. HAZEU (over deze plaat handelt Not. Oct. '04 V *a* en Not. Nov. '04 VI *a*).

Plaatsing in het Tijdschrift.

c. Het twaalfde driemaandelijksch rapport (April-Juni 1904) der oudheidkundige Commissie met bijbehoorende foto's en 2 Nota's van den Heer KNEBEL over de Residenties Madioen en Rembang, ter kennisneming aangeboden door den Directeur van O., E. en N. bij missive ddº. 2 Nov. j.l. Nº. 18590.

Terug aan den Directeur vᵈ onder dankbetuiging.

d. Schrijven van het Kon. Instituut voor de T. L. en V. van N. I. ddº. 's Gravenhage, 18 October j.l., houdende mededeeling dat de uitgave van de Tjandi Djago geheel is afgewerkt en zich thans in handen van den binder bevindt. Voorloopig zullen 100 ex. naar Indië worden gezonden, terwijl de overige 100 ex. bij het Instituut ter verzending in gereedheid zullen blijven liggen totdat de behoefte daaraan zich hier zal doen gevoelen.

De totaal kosten zijn ca. *f* 4100.— waarvan *f* 2000.— door subsidie van het Depᵗ. van Koloniën gedekt wordt, terwijl het overige, of ca. *f* 2100.— voor gezamenlijke rekening is van het Instituut en het Genootschap.

De prijs voor den boekhandel is bepaald op *f* 12.—

Het Instituut doet verder het verzoek voorloopig op afrekening reeds nu *f* 1000.— te willen overzenden (zie Not. Januari '03, II 18º pag. 9).

Inf. en opdracht aan den Thesaurier tot overmaking van het gevraagde bedrag.

e. Schrijven van den Controleur bij het Binn. Bestuur R. C. VAN DEN BOR te Sarolangoen (Djambi), ddº. 18 November j.l., houdende verzoek om door het Genootschap te doen uitgeven een Sasaksche Woordenlijst, meer bepaaldelijk van het Prajaasch Dialect.

Alvorens eene beslissing te nemen wordt besloten de opzending der woordenlijst te verzoeken.

f. Schrijven van het Historisch Genootschap te Utrecht, ddº. 5 Nov. j.l. van den volgenden inhoud:

Ten vorigen jare werden mij door U inlichtingen gevraagd

over een handschrift van den gouverneur ABR. VAN RIEBEEK, bevattende journalen zijner reizen in het binnenland van Java. De bibliotheek van het Historisch Genootschap, waar u meendet dit handschrift te moeten zoeken, bevatte dit niet, zoodat ik geen kans zag u te helpen. Zeer toevallig bleek het mij echter dezer dagen, dat het gezochte handschrift berusten moet in het Algemeene rijksarchief te 's Gravenhage. Ik heb mij aanstonds gewend tot den archivaris Jhr. Mr. Th. VAN RIEMSDIJK, die de goedheid had mij toe te zenden eene uitvoerige inhoudsopgave van het handschrift, dat inderdaad in zijn depôt berust.

Over het gebruik van het handschrift zult gij u stellig direct met den heer VAN RIEMSDIJK wiilen verstaan. Tegen het uitleenen van een handschrift van het archief naar Batavia zal wellicht bezwaar gemaakt worden; maar onmogelijk schijnt het niet, dat een handschrift van dezen aard definitief overgedragen worde aan het rijksarchief te Batavia. (Zie Not. Oct. '03, pag. 108).

Dit schrijven in handen gesteld zijnde van 's Genootschaps buitengewoon lid Dr. F. DE HAAN, werd hierop het volgend advies ontvangen:

In verband met bovengenoemd schrijven heb ik de eer, aan Uwe Directie in overweging te geven, van 's Rijks Archief eene gecollationneerde copie aan te vragen van de daar aanwezige reisverhalen van ABRAHAM V. RIEBEECK, tusschen de jaren 1703 en 1709, d. w. z. de vijf eerste nummers van Mr. S. MULLER's lijstje. Deze zijn: „Dagregister gehouden op den togt over ons lant en campon Baroe na Pakowang en ook na Margamoekty 11-27 Aug. 1703.

Als voren „togt over ons lant na campon Baroe en Pakowang" 10-19 Mei 1704.

Als voren „togt over Tangeran etc. na Margamoekty en de verdere plaetsen op mijn bovenlant" 15-20 Sept. 1706.

Als voren van een reis in den omtrek van Batavia. 3-6 Juli 1708.

Als voren „landreijse over Bodjong Gedee ende Talaga

Warna na Tsjianjor ende Tsjibalagon, voorts agter den Blauwenberg om na Goenong Goeroe, Jokjogan ende Pondok Opoh niet verre van de Zuijdzee, ende eijndelijk terug tusschen door den Blauwenberg ende den berg Sallak over Bodjong Gedee na Batavia" in September 1709.

De andere nummers staan in het Dagregister des Casteels Batavia berustend bij 's Lands Archief alhier. Deze zullen door mij met een uitvoerigen commentaar worden uitgegeven als Bijlagen tot mijn werk over de Preanger; nu het bestaan van nog oudere reisverhalen van VAN RIEBEECK gebleken is, wenschte ik die op dezelfde wijze te behandelen. Wijders ware het niet onnoodig tot den Rijksarchivaris de vraag te richten of omtrent de herkomst van het door Mr. S. MULLER bedoelde handschrift iets bekend is, of het bijvb. afkomstig kan zijn van den Amsterdamschen burgemeester NICOL. WITSEN.

Ik voeg aan dit schrijven een afdruk toe van eene voor bovenbedoeld werk vervaardigde illustratie zijnde eene bijgewerkte reproductie van VAN RIEBEECK's portret in de vergaderzaal van den Raad van Indië, gecombineerd met de teekening welke de Deen PEDERSEN voor de firma KOLFF & Co alhier heeft gemaakt van de door VAN RIEBEECK beschreven Goeha Tjandi aan de Wijnkoopsbaai.

Wordt besloten conform het voorstel van Dr. DE HAAN eene gecollationeerde copie aan te vragen.

II. Neemt in behandeling de volgende ingekomen stukken:

g. Missive van den 1en Gouv. Secretaris, ddo. 8 Nov. '04 No. 4495, houdende aanbieding van een ex. der publicatie van het Internationaal Koloniaal-Instituut te Brussel, getiteld „Compte rendu de la session tenue à Wiesbaden les 17, 18 et 19 Mai 1904".

Bibliotheek.

h. Renvooi van den Gouv. Secretaris, ddo. 10 Nov. j.l. No. 29855, ten geleide der aan de Regeering gerichte missive

van den Gouverneur van Sumatra's Westkust, dd°. 27 Oct. j.l. N°. 6576, benevens een afschrift der aan bedoelden Gouverneur gerichte missive van den Controleur van Indrapoera, dd°. 6 October j.l. N°. 699/26, welke correspondentie ter kennisneming wordt aangeboden.

Het laatstgenoemd schrijven van geheel dezelfde strekking zijnde als dat bedoeld bij Notulen Oct. j.l. I *c*, wordt besloten de beide missives aan de Regeering in dank terug te zenden, onder mededeeling dat de bedoelde voorwerpen gedeeltelijk reeds zijn ontvangen, terwijl van de overige door het Genootschap de toezending bereids is verzocht geworden.

i. Missive van den Directeur van O., E. en N. dd°. 14 November '04 N°. 19277, waarbij wordt aangeboden een ex. van eenige publicaties over de resultaten der bij het Geneeskundig Laboratorium verrichte onderzoekingen.

Bibliotheek.

j. Missives van denzelfden dd°. 23 Nov. en 5 Dec. j.l. N°s. 19791 en 20503, houdende aanbieding van een ex. van het wetenschappelijk en een ex. van het technisch en administratief gedeelte van het Jaarboek van het Mijnwezen in N. I. van den jaargang 1904.

Bibliotheek.

k. Renvooi van denzelfden dd°. 28 Oct. j.l. N°. 29185, ten geleide der missive van den Resident van Kedoe, dd°. 22 Oct. '04 N°. 10922/10, met drie presenteerbladen, een schel en een beeldje, alle van brons, door den inlander PODAWIKROMO van de desa *Kadiloewi*, distr. *Salam*, afd. *Magelang*, bij het bewerken van zijn tegalveld in den grond gevonden.

Behouden voor de Arch. verzameling tegen de getaxeerde waarde van *f* 3.—

l. Renvooi van denzelfden dd°. 3 Nov. j.l. N°. 29803, ten geleide der missive van den Resident der Preanger

Regentschappen, dd°. 29 October j.l. N°. 14952/34, met verschillende gouden en glazen voorwerpen door de inl. vrouw Nji Loewi in de desa *Tjipokoe*, distr. *Singaparna*, afd. *Soekapoera*, in den grond gevonden.

Deze voorwerpen bestaan onderscheidenlijk uit een paar gouden ringen, eenige glazen balletjes, gekapte gouden schijfjes, ronde en vierkante gouden muntjes.

Omtrent deze laatste twee deelt Dr. Brandes mede dat zich daaronder bevinden niet alleen de bekende gouden bolletjes, waarvan de muntslag doet denken aan aan lingga, maar ook een *geheel nieuwe muntsoort uit den Hindoe-tijd van Java, zooals tot nog toe niet aan den dag was gekomen.* Zoo het munten-kabinat van Bat. Genootschap, dat alleen recht van bestaan heeft voor zoover als daarin verzameld worden de munten die Nederl.-Indisch zijn of daarop betrekking hebben, gedurende de laatste twintig jaren ooit eene werkelijk belangrijke verrijking heeft ondergaan, dan is het door deze vondst, die ontegenzeggelijk aan den dag brengt, dat het muntstelsel hier op Java in den Hindoetijd uitgebreider was, dan wij tot nog toe wisten. Het teeken van den muntslag bij deze nieuwe muntsoort was als zoodanig wel niet onbekend, daar men het reeds op zilveren munten van hier had aangetroffen, maar wat in dit geval belangrijk is, is in de eerste plaats dat men dien muntslag hier ook gebruikt vindt bij *gouden* munten en, wat nog opmerkelijker is, *aan weerszijden* van de munt, zoowel dus aan den revers- als aan den avers-kant, wat bij geen der zilveren munten die tot nog toe aan den dag kwamen, voorkwam.

Het bedoelde teeken dat op de nu gevonden gouden ook in verschillende grootte is aangebracht, is hetzelfde als dat hetwelk men aan de éene zijde der zilveren ziet afgebeeld in Netscher en van der Chijs „De munten van N. I. beschreven en afgebeeld," Verh. Bat. Gen. XXXI, 1863, Plaat XII N°s. 121, 122, 123 en in Millies „Recherches sur les monnaies des indigènes de l'Archipel Indien et de la Péninsule Malaie", 1871, Planche I, N°s. 8, 9, 10 en 12. Het

is een dikbuikige vaas of bloempot op een voet, waaruit met ter weerszijden afhangende slingers, bloemen en twijgen, eenvoudig geteekend, neerloopen in een trant als de daarmede overeenkomenden aan de binnenzijde van de borstwering der 2° gaanderij van de Baraboedoer of van het dak van de Mendoet, of zooals men deze ook wel vindt op gegraveerde koperen borden, zooals het Genootschap er verscheidene bezit. Hoe eenvoudig ook van belijning op deze te voren geheel onbekende munten, zijn zij toch zeer typisch geteekend en herinneren zij, niet minder dan de reeds genoemde tegenhangers aan enkele der monumenten hier op Java, aan de bloempotten van een soortgelijken vorm in Engelsch-Indië, vooral te vinden aan de restanten van de eenmaal zoo rijke en schoone Sthupa bij Amrawati, waarvoor men slechts kennis neme van de platen in Burgess „The Buddhist Stupas of Amaravati and Jaggayyapeta in the Krishna district, Madras Presidency", surveyed in 1882, London 1887 (Vol. VI van the Imperial Series of the Archaeological Survey of India), of in Fergusson's Tree and Serpent worship, London 1873.

Wordt besloten een der ringen, de glazen ballen eenige schijfjes, kogel- en platte muntjes voor de Arch. en Numism. verz. aan te koopen voor het getaxeerde bedrag van *f* 69.90; omtrent eenige andere dier schijfjes en munten in overweging te geven ze te bestemmen voor het muntkabinet in den Haag, en het overige wederom ter beschikking van den vinder te stellen.

m. Renvooi van denzelfden dd°. 16 Nov. j.l. N°. 30795, houdende bericht van aankomst der twee steenen beelden bedoeld bij Not. November j.l. II *n*.

De beelden bereids ontvangen zijnde wordt besloten den Heer Moquette den dank van de Directie te betuigen.

n. Renvooi van denzelfden dd°. 28 Nov. j.l. N°. 31678, ten geleide der missive van den Resident van Besoeki, dd°. 25 Augustus j.l. N°. 9551, benevens afschrift der missive

van den Ass. Resident van Djember, dd°. 11 Augustus '04 N°. 3924/42, met een gouden voorwerp, door den inlander KARI op 23 Juli j.l. bij het uitdiepen van eene waterleiding in den grond gevonden in de dessa *Bintoro*, distr. en afd. *Djember*.

Dit voorwerp, behoorende tot de groep in den Catalogus der Archaeol. verzameling vermeld onder de nummers 1470-1479 en geheel overeenkomende met N°. 1472, wordt besloten in overweging te geven, het te doen aankoopen voor het Museum van oudheden te Leiden.

o. Missive van den Resident van Pasoeroean, dd°. 23 November j.l. N°. 13071/44, ten geleide van een afschrift der missive van den ass. resident van Bangil van 17 Nov. '04 N°. 1783/44 van den volgenden inhoud:

Met referte aan Uw apostil van 17 Sept. j.l. N°. 10688/44, heb ik de eer UHoogEdGestr. mede te deelen, dat ook een nader nauwgezet onderzoek in deze afdeeling niets aan het licht heeft gebracht, waaruit zou kunnen blijken dat nog steeds oudheidkundige voorwerpen te koop worden aangeboden.

De vindplaatsen van dergelijke voorwerpen zijn hier voldoende bij de hoofden en de bevolking bekend.

De Heer KNEBEL, lid der oudheidkundige commissie, die in het begin van dit jaar verscheiden dagen in deze afdeeling vertoefde voor de beschrijving van de hier aanwezige oudheden, sprak met lof over de volledigheid der gegevens betreffende de afdeeling *Bangil*.

Dat de Inlandsche ambtenaren en hoofden niet op de hoogte zouden zijn van den stand van zaken wat de clandestiene vervreemding van oudheden aanbelangt, acht ik daarom niet aannemelijk. En om nu dadelijk van die zijde oogluikende toelating dan wel kwade trouw te veronderstellen, gaat naar mijne bescheiden meening toch niet aan, waar het eenige bekende feit is dat de heer MOQUETTE, administrateur van de in de afdeeling *Sidoardjo* gelegen suikeronderneming *Kremboeng*, in den laatsten tijd wel eens oudheden heeft

opgekocht, die volgens het zeggen der verkoopers afkomstig zouden zijn van den *Penanggoengan*.

Een bewijs, dat het ontvreemden van voorwerpen, als hier bedoeld, niet altijd even gemakkelijk gaat, werd mij nu ongeveer een half jaar geleden geleverd, toen een inlander uit Modjokerto, die van de offerplaats eener dessa eenige kruiken en kommen had meegenomen, onderweg door een paar eenvoudige dessalieden aangehouden en aan de politie overgeleverd werd.

De aanhouders waren echter menschen uit de bestolen dessa zelve, die zich dus persoonlijk benadeeld gevoelden. En het gebeurde toont tevens aan, dat dergelijke diefstallen nog voorkomen, althans beproefd worden.

In zooverre kan natuurlijk nooit positief door mij verklaard worden dat diefstallen van dezen aard in deze afdeeling in het geheel niet zouden voorkomen.

Wel echter ben ik overtuigd, dat het euvel, indien het bestaat, hier slechts op zeer kleine schaal voorkomt, en dat, mocht het tegendeel blijken, zulks alleen kan geschieden met oogluiking en medeplichtigheid der Inlandsche ambtenaren en hoofden. (Zie Notulen October '04 I *g*).

Informatie.

p. Schrijven van den Conservator der Rijksbibliotheek te Leiden, van 8 October j.l., houdende verzoek om terugzending der in leen gegeven werken bedoeld bij Notulen Juni '03, II 35° pag. 58.

Door den Secretaris is bereids aan het verzoek voldaan.

q. Schrijven van den vertegenwoordiger der Billiton Maatschappij, dd°. 18 November j.l. N°. 139, houdende aanbieding van een ex. van het Verslag dier Maatschappij over het boekjaar 1903/04.

Bibliotheek.

r. Schrijven van de redactie van het tijdschrift Globus, dd°. 10 November j.l., naar aanleiding van een dezerzijdsch

bij missive ddo. 10 Sept. j.l. No. 285, gedaan verzoek om toezending van dat tijdschrift sedert 1898, mededeelende, dat het verzoek niet voor inwilliging vatbaar is, om reden er met ons Genootschap geene ruiling van edita bestaat.

Klaarblijkelijk is hier van de zijde der redactie eene vergissing in het spel, aangezien uit de wederzijds gevoerde correspondentie blijkt, dat bij schrijven van 29 Juli 1898 genoemde redactie gaarne in het gedane voorstel tot ruiling met ons Tijdschrift treedt en zich voorneemt „Globus" te beginnen met Band 74 regelmatig toe te zenden, waarbij tevens wordt te kennen gegeven dat vroegere deelen ter beschikking van het Genootschap worden gesteld. Ofschoon van toen af geregelde toezending, niet alleen van ons tijdschrift, doch van alle edita heeft plaats gevonden, werd niettemin nimmer eene enkele aflevering van Globus alhier ontvangen.

Wordt besloten een afschrift der betrekkelijke correspondentie aan de redactie van Globus aan te bieden.

s. Schrijven van de American Philosophical Society te Philadelphia, ddo. 31 Oct. j.l., mededeelende dat gaarne wederom tot ruiling van edita zal worden overgegaan en dat de ontbrekende Transactions and Proceedings voor zooveel mogelijk zullen aangevuld worden.

Wordt besloten alsnu onze edita sedert 1899 aan te vullen (zie Not. Sept. '04 II 24o pag. 84).

t. Ingevulde „Blanco Woordenlijst" in het Noefoorsch en Beaksch, zonder vermelding van naam ontvangen onder het postmerk Ternate.

Wordt besloten de woordenlijst aan den Resident van Ternate toe te zenden, met uitnoodiging te willen doen onderzoeken wie de inzender daarvan is.

III. Biedt ten geschenke aan

1o. namens Mr. van der Chijs

a van den Heer J. M. H. van Oosterzee ontvangen:

Zweden, Gustaaf Adolf II, Koper-Ör, geslagen te Nyköping, 1620. — k.

b van den Heer M. HERZ te Poerworedjo ontvangen: twee zilveren munten (dubbeltjes) uit den tijd der V. O. C., gevonden in den grond op een erf van de dessa Awoe-awoe-Koelon, regentschap Koetoardjo, ± 2 paal ten N. van het strand.

Onder dankbetuiging in de Numismatische verzameling.

2°.

a eene verzameling van tien Arabische, Maleische en Atjèhsche handschriften, aangetroffen in Sĕmĕlét (Gajöland) en Pameuë door Kapitein W. B. J. A. SCHEEPENS in September 1902.

Wordt besloten de door Dr. SNOUCK HURGRONJE vervaardigde inhoudsopgave dier handschriften als bijlage achter de Notulen op te nemen.

b een honderdtal photographieën betrekking hebbende op de tocht van den Luit. Kolonel G. C. E. VAN DAALEN naar de Gajö en Alaslanden. De geheele collectie uit 160 stuks bestaande, zijn de ontbrekende bereids opgevraagd geworden.

Wordt besloten de inhoudsopgave der collectie als bijlage achter de Notulen te plaatsen.

IV. Deelt mede dat de verzameling ethnografica etc. afkomstig van de Gajö en Alaslanden en bedoeld bij Notulen November j.l. IV thans is aangekomen en beschreven, en stelt voor deze zoo belangrijke collectie, benevens de hierboven bedoelde foto's gedurende eenige dagen ter bezichtiging te stellen.

Wordt conform besloten, terwijl de Heeren ZIMMERMANN en DEN HAMER zich bereid verklaren de zorg voor de uitvoering daarvan op zich te nemen, tevens om den Overste VAN DAALEN den bizonderen dank der Directie te betuigen voor dit hernieuwd blijk van belangstelling in den bloei van het Genootschap.

V. Stelt ter bezichtiging eenige foto's van in het oude rijk van Pasei in Atjeh zich bevindende graven, waaronder met inscripties, welke laatste echter nog niet geheel ontcijferd zijn kunnen worden.

VI. Bericht de ontvangst van een schrijven van den Controleur R. A. KERN, thans met verlof te Utrecht, dd°. 12 Nov. j.l., waarin naar aanleiding van het artikel in het Tijdschrift Deel 47 afl. 5 „Iets over koedjang en badi" door Dr. C. SNOUCK HURGRONJE, o. a. het volgende voorkomt:

„In 1900 zond ik wijlen den Heer SERRURIER voor 't Museum een stel mannenkleeren uit KAWASEN van *Kadoet* (gĕbangreepen, geen bamboe). Daarbij placht ook gedragen te worden een Koedjang. De Koedjang, die ik er bij zond, was echter uit *Tjidjoelang* afkomstig (Soekapoera, Zuidkust).

Ze is vermeld in Notulen 1900 bl. XLVII N°. 9326. Toen, in 1900, waren er in Tjidjoelang nog verscheidene te vinden, die voor dagelijksch gebruik hadden gediend en waaraan geen waarde werd gehecht. Ze werden allengs omgesmeed voor andere doeleinden, de enkele, die mettertijd tot de Kaboejoetan zullen gaan behooren, daargelaten. Gebruikt werden ze niet meer, doch uit wat ik hoorde was wel op te maken, dat 't toch niet heel lang geleden was, dat ze in onbruik waren geraakt, misschien een dertig jaar.

Ze werden gedragen midden op den rug. De open scheede werd als 't kenmerkende beschouwd. Het lemmet toonde, als ik mij wel herinner, niets opvallends. De Koedjang heette K. *Koprak* en dit Koprak werd als klanknabootsend verklaard. Deze K. Koprak was dus, wat in uw artikel K. Kĕntjlong heet. 't Geraasmakende dier messen in hun open, wijde scheeden, was o. a. volgens den overleden Regent zeer opvallend en stelde de Tjidjoelangers, als ze eens te Manondjaja kwamen, aan de spot der stedelingen bloot. Dat isin maken zal zeker 't zijne er toe hebben bijgedragen, dat de Koedjangs werden opgeborgen.

Nadere onderzoekingen zouden misschien nog andere vindplaatsen in die contreien aan het licht brengen. De Tjidjoelangers stonden er echter speciaal voor bekend; dat daar oude gebruiken het langst bewaard bleven is wel te verklaren uit de afgezonderde ligging. Van Parigi oostwaarts zijn er meer betrekkingen met Tjalatjap".

Informatie.

VII. De Heer Mr. ABENDANON

de aandacht vestigende op het voorkomende op bl. 402 (Tijdschrift, Deel 47) van Dr. HAZEU's opstel „Iets over Koeḍi en Tjoendrik", alwaar gezegd wordt van de oneigenlijke Koeḍi's, (d. z. dezulke welke nooit als landbouwgereedschap gebezigd kunnen zijn), dat die van type A: de meer eenvoudige, welke zich eigenlijk alleen hierdoor van de Koeḍi bares onderscheiden, dat ze door een eigenaardige kronkeling in, en den scherpen punt aan 't uiteinde van hun lemmet, meer dan de gewone een diervorm, vooral een vogelkop voor de verbeelding roepen, brengt ter tafel een Koeḍi, afkomstig van Rembang, waarvan de spits wel eenigszins den vorm van een vogelkop heeft, en die niettemin als landbouwwerktuig in gebruik was.

De Koeḍi ten geschenke aangeboden, wordt in dank voor de ethnographische verzameling aanvaard.

VIII. De Heer Dr. BRANDES

bericht, dat in voldoening aan een opdracht van den Landvoogd, van den Heer D. VAN HINLOOPEN LABBERTON, ontvangen werd een vertaling in het Hollandsch, in vier deelen, maar met doorloopende pagineering, van bl. 1 tot en met bl. 1439, van een babad, waarin de geschiedenis van Java verhaald wordt tot aan den dood van Mangkoerat II, in A. J. 1626 = A. D. 1702.

Daarmede eindigt het handschrift, waarin de tekst in 56 Afdeelingen verdeeld is, maar dat daarom het oorspronkelijk nog niet ten einde gebracht behoeft te hebben.

Op bladz. 5 leest men, er is sprake van ADJI SAKA, waarover zoo dadelijk meer,-

„En van dien tijdvack, begon hij de jaartelling te Formeeren, en die beginnende hij met Anno 1: En zederd, is deeze tijdreekening onder de Javaansche natie van geslachte tot geslagte overgegaan, tot op den huidigen dag, dat deze beschrijving vertaald is (: zijnde op dingsdag den Eerste van het maan Ligt Redjeb in dit jaar Djimawal ofte den (*niet ingevuld*) Februarij in het jaar 1807) is geleeden 1733 Jaaren. Deze vier cijffer getallen wierden in zijn Eeuw in taal, in de volgende woorden uitgedrukt, Namentlijk Teloe, Goenaning, Pendito, Sidjie.

Teloe	beteekend	3.
Goenaning	„	3.
Pendito	„	7.
Sidjie	„	1.

Welke vier woorden maaken uijt het tegenswoordig Javaansche jaar getal Anno 1733".

Daarbij zij opgemerkt dat slechts bij de Vrijdagsche telling de 1e Redjeb van een Jaar Djimawal een Dinsdag kan zijn, en dat die telling in 1733 A. Jav., wat werkelijk zulk een jaar was, reeds lang geleden door de Donderdagsche vervangen was. Voorts dat 1 Redjeb van dat jaar 1733 beantwoordt aan Maandag 15 September 1806 A. D., wat uitwijst dat dus ook de gelijkstellingen (Februari in plaats van September, en 1807 in plaats van 1806) niet deugen, al viel ook een zeker tijdsverloop in het laatste gedeelte van het jaar 1733 werkelijk samen met Februari 1807, daar A. Jav. 1734, weer begon op Woensdag 11 Maart van dat jaar. Verderop in het handschrift wordt evenwel telkens van 1807 gewaagd, en daarbij een cijfer genoemd, dat met de in den tekst vermelde Javaansche jaren steeds tot 1734 brengt. Daarom mag men de gevolgtrekking maken, dat met 1807 A. D. inderdaad het jaar is bedoeld waarin men de vertaling is gaan maken, en vermoedelijk ook dat men deze in de maand Februari is begonnen, misschien dus zelfs

ook nog dat Redjeb een fout is voor Doelkidjah, van welke maand in 1733 A. J. de 1e een Dinsdag was, ja tevens beantwoordde aan Dinsdag 10 Februari 1807.

Wat hier bovenal van belang is, is dat deze Hollandsche vertaling vervaardigd werd in 1807, d. i. vrij lang vóór het Engelsche tusschenbestuur, lang vóór dat RAFFLES zich met Java bemoeide, namelijk tijdens het bewind van den Gouverneur-Generaal WIESE (1804-1808), die vóór DAENDELS (1808-1811) en vóór JANSSENS (1811), vóór dat tusschenbestuur, het bewind voerde.

Men behoeft RAFFLES's verdiensten volstrekt niet voorbij te zien om ook met een zeker genoegen te constateeren, dat ook vóór hem hier in Indië de taak reeds aanvaard was, die hij zoo knap zou uitvoeren, en dat, toen hij kwam, er reeds vrij veel gedaan was, dat, ongelukkig genoeg, door omstandigheden weer in de doofpot geraakte. Te veel wordt wel eens vergeten, dat men ook vóór RAFFLES reeds blijk gaf van ijver in de goede richting en van goeden wil, en dat o. a. mannen als ENGELHARD, RADERMACHER en CORNELIUS aan hem voorafgingen, en CORNETS DE GROOT en VAN ROTHENBÜHLER het werk van hun voorgangers op zeer prijzenswaardige wijze voortzetten. De fout schuilt eigenlijk, meer in het niet uitgeven van het verzamelde, dan het nalaten van het verzamelen.

Deze vertaling van een babad is voor dien tijd althans een groot werk, en wanneer men nu ziet, dat in RAFFLES's History of Java de geschiedenis der Javanen vooral gegeven is naar inlandsche bronnen, en zeer overeenkomstig met deze babad, dan vraagt men zich af, of ook deze vertaling, waaraan die van GORDIJN ± 1750, vgl. Verh. Bat. Gen. I, bl. 94, vooraf was gegaan, niet mede als bron voor dat merkwaardige boek gebruikt kan zijn, evengoed als CORNELIUS's opnamen der oudheden van Midden-Java, evenals de vóór RAFFLES reeds bestaande kaart van het eiland, die door hem overgenomen en slechts gewijzigd is, evenals bijv. ook de Hollandsche vertaling van een Panitisastra, gedagteekend van

Soerakarta den 26en Juni 1815, die ik indertijd in de verzameling der Delftsche inrichting tot opleiding voor Oost-Indische ambtenaren aantrof te zamen met een dito van de Sewaka (van Soerakarta den 22en Februari 1816), evenals een soortgelijke vertaling van een Sĕrat Kanda (van Nabi ADAM af tot den koning genaamd PARIE KESSIT), waarvan (door de tusschenkomst van den Heer H. M. LA CHAPELLE) in December 1888 het Bataviaasche Genootschap in het bezit is gekomen van een tegenhanger, die eensdeels iet of wat geschonden is, maar anderdeels het verhaal ook weer veel verder voortzet, ook al hebben van dat latere gedeelte slechts fragmenten ons bereikt.

Opmerkelijker wijze zijn in de gedrukte Notulen over dit laatste handschrift geen uitvoerige mededeelingen gedaan, niettegenstaande een nota daarover door mij, in Februari daaraanvolgende reeds, opgemaakt is en aan het Genootschap aangeboden werd.

De thans ontvangen Babad-vertaling is ook van nog een ander standpunt zeer belangrijk. De tekst, die te beginnen met Madjapahit, welks stichting hier volgens de West-Javaansche traditie wordt medegedeeld, geheel medegaat met wat men den kanonieken moet noemen, geeft evenals verschillende andere babad-versies zulks nu eens op deze en dan weer op een andere wijze doen, een afwijkende inleiding, die gegroepeerd is om de volgende silsalah:

Soewela-tjala (Awab), van Kodjrat, Mĕṇḍang) Kamoelan,
Ardikoesoema (Mahapoenggoeng),
Ardiwidjaja (Kaṇḍiawan),
Daṇḍang Geṇḍis (Geṇṭajoe),
Dewakoesoema, Djĕnggala,
Pandji Inokĕrtapati,
Lalean (Koeda Tilarsa), Padjadjaran,
Moeṇḍing Sari,
Moeṇḍing Wangi,
Raden Tandoeran, Madjapahit.

Hij vermeldt, in het begin, ook het een en ander omtrent

Adji SAKA en diens tocht naar Java, waarmede de Adji SAKA legende een eind verder teruggeplaatst wordt dan het oudste mij bekende handschrift van de Adji SAKA Ngĕdjawa, dat van 1816 is, dit doet. Verder heeft men, omdat die inleiding van dat punt uit, bij alle daarnevens bestaande afwijkingen, weer zoo merkwaardig parallel gaat met hetgeen de groote Sĕrat Kaṇḍa van het Bataviaasche Genootschap, Jav. hds. B. G. N°. 7, omtrent dien tijd vóór Madjapahit vertelt, noodzakelijk wel aan te nemen, dat er tusschen die redactie, welke niet gedateerd, maar dikwijls zeer ouderwetsch in hare voorstelling is, en deze vertaling een groote verwantschap moet bestaan.

Er werd hierboven reeds gesproken van RAFFLES en van zijne History of Java in verband met deze vertalingen. Volgens mijne meening zou het zeker de moeite loonen de nadere verhouding tusschen hen en RAFFLES's tekst eens wat nauwkeuriger te onderzoeken, want het mag geconstateerd worden, dat in deze beide categorieën van mededeelingen zaken voorkomen, die men elders nog niet terugvond, zooals bijv. wat men lezen kan op bl. 87 en volgg. van het 2e deel der uitgave van 1830, en ook hetgeen daaraan voorafgaat op bl. 78.

Ook in het algemeen zou dit wenschelijk zijn. Juist dat gedeelte van de Javaansche literatuur, dat de Javanen als hun oudere geschiedenis plegen te beschouwen, wacht nog steeds op een kritische behandeling, deze zeker verdienende, hoe onmogelijk allerlei dingen daarin voor onze oogen er nu ook nog mogen uitzien. Niet alleen gedeelten, welke met het Mahābhārata of het Rāmāyaṇa door den een of anderen band nauw verbonden zijn, ook de andere onderdeelen die daarop niet zijn gebaseerd, en daaruit niet zijn getrokken, zullen na eene accurate vastlegging en nauwlettende bestudeering nog een allerbelangrijksten kijk op ettelijke zaken geven, en ons kunnen doen begrijpen wat er in die verhalen nog aan oude Javaansche mythologie schuilt, en waarom en hoe zij dat doet. Maar daarvoor zal het noodig

wezen verschillende uitvoerige en langdradige teksten nauwkeurig in een verkorten vorm over te brengen, zoo dat men ze ieder op zich zelf elk oogenblik met zekerheid onderling zal kunnen vergelijken, en hierbij zullen deze vertalingen van een Sĕrat kaṇḍa en deze babad zeker gewichtige diensten kunnen doen.

Ten einde reeds dadelijk hier een overzicht te geven van de voorstelling dier oudere geschiedenis, zooals en voorzoover zij in deze in het Hollandsch vertaalde babad wordt aangetroffen, voegen wij hier aan het voorafgaande een zakelijk excerpt toe van het betrokken gedeelte, daarachter ook nog plaatsende een eender referaat over het daaraan beantwoordende stuk van de in het Javaansch tot ons gekomen groote Sĕrat kaṇḍa van het Bat. Gen. Jav. Hds. N°. 7. Dezen laatsten tekst, die wat uitvoeriger is, zou men hier kunnen opvatten als een Commentaar voor den eerste, al is hij zeker niet als zoodanig geschreven.

Reeds geruimen tijd geleden was dit handschrift door den Landsarchivaris Mr. J. A. van der Chijs naar Buitenzorg opgezonden, met verzoek het af te staan aan het Genootschap, op welk verzoek destijds echter geene beslissing genomen schijnt te zijn.

Wordt besloten den Heer van der Chijs uit te noodigen te willen mededeelen, waar hij het handschrift gevonden heeft, tevens om de beide excerpten te plaatsen als bijlagen achter de Notulen.

IX. De Heer den Hamer

bericht in Jogjakarta te hebben gezien een boek met teekeningen van krissen uit den Kraton, hetwelk zich tijdelijk in handen van den Resident Couperus bevond, en stelt voor door tusschenkomst van genoemden resident den Sultan te vragen of er bezwaar tegen bestaat het boek voor eenigen tijd ter inzage te mogen ontvangen en in het toestemmend geval of het gereproduceerd mag worden.

Conform.

X. De Heer Dr. HAZEU
brengt ter tafel de photographische afbeelding van de keteltrom, bedoeld bij Not. November j.l. VI *c* en stelt voor een stel dier foto's te zenden aan den Heer J. D. E. SCHMELTZ te Leiden, met verzoek dezelve, voorzien van een kleine aanteekening, te publiceeren in het Internationales Archiv für Ethnographie.
Conform.

XI. De Heer Dr. VAN RONKEL
deelt mede dat hij in den laatsten tijd verscheidene maleische handschriften heeft kunnen aankoopen.
Notificatie.

XII. De Secretaris
vestigt de aandacht op het feit, dat in den door hem samengestelden „Catalogus der Munten en Amuletten van China, Japan, Corea en Annam", waarbij gebruik is gemaakt van de in het penningkabinet voorhanden bouwstof, verzuimd is te vermelden, dat de noot op pag. 11, achter N°. 19 (in haar geheel), die achter N°. 602 op pag. 41 (gedeeltelijk) en de afbeeldingen van het karakter Jüen op pag. 19, afkomstig zijn van den Heer MOQUETTE, terwijl in de voorrede vermeld had dienen te worden dat de ontdekking van het stelsel in de combinatie der op de Chin. munten voorkomende stippen, maantjes en strepen tevens aan genoemden Heer is te danken (zie Not. Aug. 1900 II *p*, pag. 86) en verzoekt, ter voorkoming van misverstand, van deze mededeeling melding te maken in de Notulen.
Conform.

XIII. Wordt besloten om als blijk van waardeering der krachtige bevordering van de belangen van 's Genootschaps wetenschappelijke verzamelingen het eerelidmaatschap aan te bieden aan den Luitenant-Kolonel van den Generalen Staf G. C. E. VAN DAALEN.

XIV. Worden afgevoerd van de ledenlijst op verzoek de Heeren: Mr. D. C. J. H. Kropveld, C. E. Bodemeijer, A. Razoux Kühr, K. Weijnschenk, Mr. C. B. Nederburgh, H. de Chauvigny de Blot, Mr. J. Luyke Roskott en C. L. Udo de Haes.

Wordt benoemd tot lid de Heer D. A. Rinkes, Asp. Controleur B. B.

Niets meer te behandelen zijnde wordt de Vergadering gesloten.

Aldus goedgekeurd en gearresteerd in de Vergadering van den 16en Januari 1905.

C. SNOUCK HURGRONJE,
President.

H. N. STUART,
Secretaris.

BIJLAGE I.

LIJSTEN EN TABELLEN

vermeld in de voorloopige mededeelingen
over de verhouding van

de Javaansche en de Balische Wajangpoppen

naar aanleiding van de opgave ontvangen van
den Heer H. J. E. F. Schwartz.

(*Zie Not. B. G. 1904 bl. 11-13*).

No.

TA-

OPSOMMENDE DE VOOR DE WAJANG BELANG-

Rijken.	*De Oude Koningen.*	*Kindernamen der zonen.*	*De zonen.*
Madoera.	Basoedewa, 1899.		Kangsa, 1937.
		Kakrasana, 1897.	Baladewa, 1894.
		Narajana, 1910.	Krĕsna, 1869, 1870.
Lesanpoera.	Satijadjit, 1903.		Satijaki, 1907.
Wirata.	Maswapati, 1900.		Seta, 1941.
			Oetara, 1942.
Mandraka.	Salija, 1901.		Roekmarata, 1911.
			Boerisrawa, 1935.
Tjĕmpala.	Droepada, 1902.		Doestadjoemĕna, 1912.
Sawodjadjar.	Gandamana, 1940.		
Ngawangga.			Karna, 1904.
Ngamarta.	(Pandoe).	Poentadewa, 1872.	Joedistira, 1871.
		Bratasena, 1865.	Wrĕkoedara, 1863, 1864.
		Pamade, 1876.	Djanaka, 1873, 1874, 1875.
		Pinten, 1923.	Nakoela, 1921.
		Tangsen, 1924.	Sadewa, 1922.
Ngastina.	(Drĕstarĕstra).	Djajapitana, 1896.	Soejoedana, 1893.
			Doersasana, 1928.
			Doermoeka, 1929.
			Kartamarma, 1930.
			Tjitraksa, 1931.
			Tjaroetjitra, 1932.
			Doermagati, 1934.
			Djajadrata (zwager), 1933

	De patih's.		*De zonen.*
	Doerna, 1926.		Aswatama, 1936.
(p. Astina).	Sangkoeni, 1927.		
(p. Darawati).	Oedawa, 1943.		Srambahan, 1946.
(p. Madoera).	Pragota, 1944.		
(p. Madoera).	Prabawa, 1945.		

1.

BEL

RIJKSTE PANDAWA- EN KORAWA-HELDEN, ENZ.

De dames.	*De kinderen der zonen.*	*De dames.*
	Wisata, 1898.	
Prameswari, 1878.	Siti Soendari, 1887.	
Djŏmbawati, 1879.	Samba, 1909.	
Sĕtyaboma, 1885.	Satyaka, 1919.	
Roekmini, 1886.		
	Warsakoesoema, 1920.	
(Droepadi).	Pantjawala, 1913.	
Arimbi, 1877.	Gatotkatja, 1867.	
	Antasena, 1866.	
Rarasati, 1884.	Srambahan, 1916.	
Sĕmbadra, 1881, 1889.	Angkawidjaja, 1914, 1915.	Oettari.
		Siti Soendari, 1887.
Oeloepi.	Irawan, 1917.	
Srikandi, 1883.	Soemitra, 1918.	
Banowati, 1880.	Lĕsmana, 1908.	

No. 2.

LIJST VAN JAVAANSCHE WAJANG-POPPEN VAN DE PANDAWA-KORAWA-GROEP ALSMEDE VAN DIE WAARIN DASAMOEKA EEN HOOFDROL SPEELT (ARDJOENASASRA BAOE- EN RAMA-CYCLUS).

PANDAWA-GROEP.

1925. Kajon.

Goden.

1852. Baṭara Goeroe.
1853. Rĕsi Narada.
1854. Baṭari Doerga.
1855. Baṭara Indra.
1856. Baṭara Bajoe.
1857. Baṭara Brama.
1858. Baṭara Djamadipati.
1859. Baṭara Soerja.
1860. Panjarikan, djoeroetoelis Kaindran.
1861. Patoek, poenggawa Kaindran.
1862. Tĕmboeroe, poenggawa Kaindran.

Kjai's en patih's.

1966. Bĕgawan Bijasa, paṇḍita radja Martawoe.
1967. Bĕgawan Sidik wĕtjana, paṇḍita radja Andong tjĕnawi.
1968. Tjantrik, slaaf van pandita's.
1926. Paṇḍita Doerna, paṇḍita Ngastina.
1927. Sangkoeni, patih Ngastina.
1943. Oedawa, patih Darawati.
1944. Pragota, patih Madoera.
1945. Prabawa, patih Madoera.

Oude koningen.

1899. Praboe Basoedewa, ratoe Madoera, vader van Baladewa.

1903. Praboe Satijadjit, ratoe Lesanpoera.
1900. Praboe Maswapati, ratoe Wirata.
1901. Praboe Salja, ratoe Mandraka.
1902. Praboe Droepada, ratoe Tjampala.
1940. Raden Gandamana, poetra Sawodjadjar, zwager van Droepada.
1904. Praboe Karna, ratoe Ngawangga.
1976. Antagopa, dĕmang pĕsawahan op Madoera.

Hun zonen.

1907. Raden Satijaki, poetra Lesanpoera.
1941. Raden Seta, poetra Wirata.
1942. Raden Oetara, poetra Wirata.
1911. Raden Roekmarata, poetra Mandraka.
1935. Raden Boerisrawa, poetra Mandraka.
1912. Raden Doestadjoemĕna, poetra Tjampala.
1920. Raden Warsakoesoema, poetra Ngawangga.

Pandawa's enz.

1937. Raden Kangsa, poetra Praboe Basoedewa.
1894. Praboe Baladewa, ratoe Madoera, zoon v. Basoedewa.
1870. Praboe Krésna, ratoe Darawati, poetra Praboe Basoedewa.
1871. Praboe Poentadewa, ratoe Ngamarta, oudste zoon van Paṇḍoe.
1864. Raden Wrĕkoedara, tweede zoon van Praboe Paṇḍoe.
1873. Raden Djĕnaka, kind van Praboe Paṇḍoe.
1921. Raden Nangkoela, kind van Praboe Paṇḍoe.
1922. Raden Sadewa, kind van Praboe Paṇḍoe.
1893. Praboe Soejoedana, ratoe Ngastina.

Dezelfden, jong.

1897. Raden Kakrasana, Praboe Baladewa als jongman.
1910. Raden Narajana, Praboe Krĕsna als jongman.
1872. Raden Puntadewa, Praboe Poentadewa als jongman.
1865. Raden Bratasena, Wrĕkoedara als jongman.
1876. Raden Pamade, Raden Djĕnaka als jongman.
1923. Raden Pinten, Nangkoela als jongman.
1924. Raden Tangsen, Sadewa als jongman.

1896. Raden Djajapitana, Praboe Soejoedana als jongman.

Hun zonen.

1898. Raden Wisata, zoon van Baladewa, op Madoera.
1909. Raden Samba, poetra Darawati.
1919. Raden Satijaka, kind van Praboe Krěsna.
1913. Raden Pantjawala, poetra Ngamarta.
1866. Raden Antasena, oudste zoon van Wrěkoedara.
1867. Raden Gaṭotkatja, tweede zoon van Wrěkoedara.
1914. Raden Angkawidjaja, kind van Djanaka.
1916. Bambang Srambahan, kind van Djanaka.
1917. Bambang Irawan, kind van Djanaka.
1918. Bambang Soemitra, kind van Djanaka.
1908. Raden Lěsmana, poetra Ngastina.

De overige Korawa's.

1928. Raden Doersasana, jongere broeder van Praboe Soejoedana van Ngastina.
1929. Raden Doermoeka, jongere broeder van Praboe Soejoedana.
1930. Raden Kartamarma, jongere broeder van Praboe Soejoedana.
1931. Raden Tjitraksa, jongere broeder van Praboe Soejoedana.
1932. Raden Tjaroetjitra, jongere broeder van Praboe Soejoedana.
1934. Raden Doermagati, jongere broeder van Praboe Soejoedana.
1933. Raden Djajadrata, zwager van Praboe Soejoedana.
1936. Raden Aswatama, poetra pandita Doerna.

De dames.

1878. Prameswari, echtgenoote van Praboe Krěsna.
1879. Djěmbawati, echtgenoote van Praboe Krěsna.
1885. Satijabama, poetri Lesanpoera, echtg. van Praboe Krěsna.
1886. Roekmini, poetri Koembina, echt. van Praboe Krěsna.
1877. Arimbi, echtg. van Wrěkoedara.
1881. Sěmbadra, dochter van Krěsna, echtg. van Djanaka.

1883. Srikaṇḍi, dochter van Droepada, echtg. van Djanaka.
1884. Rarasati, dochter van Antagopa, goeṇḍik van Djanaka.
1880. Banoewati, echtgenote van Soejoedana.
1887. Siti Soendari, poetri Darawati, echtg. v. Angkawidjaja.
1888. Titi Sari, poetri Darawati, echtg. van Irawan.

Dubbelvormen.

1869. Praboe Krĕsna, ratoe Darawati.
1863. Raden Wrĕkoedara, tweede zoon van Pr. Paṇḍoe.
1874. Raden Djanaka, kind van Praboe Paṇḍoe.
1875. Raden Djanaka, kind van Praboe Paṇḍoe.
1915. Raden Moertjalana, dezelfde als Angkawidjaja.
1889. Madoebrata, Sĕmbadra als jonge maagd.
1970. Sĕmar.

Panakawan's.

1969. Sĕmar.
1971. Bagong.
1972. Gareng.
1973. Petroek.
1974. Togog.
1975. Soerawita.

Parekan's.

1977. Toemĕnggoeng Parĕkan.
1978. Toeménggoeng Parĕkan.
1979. Parĕkan, paranjai.
1980. Limboek, paranjai.
1890. Djabang baji (of kind).

Boeta's.

1946. Srambahan, patih radja-radja tanah Djava.
1947. Patih sabrang, nagri Djoendjoeng poera, Endradĕnta.
1948. Poenggawa sabrang, Tambak Winanga.
1949. Poenggawa sabrang, Nirdoesrawa.
1950. Ratoe dĕnawa anom.
1951. Ĕmban Kĕnjawandoe, patih ratoe Dĕnawa.
1957. Poenggawa tjeleng, dĕnawa.
1958. Dĕnawa alas, dewa mantjala warni (man).
1959. Dĕnawa alas, dewa mantjala warni (vrouw).

1960. Dĕnawa alas, Ramboet gĕni.
1895. Praboe Boma, ratoe Tradjoetrisna.

DASAMOEKA-GROEP (ARDJOENASASRA EN RAMA).

1905. Praboe Ardjoena Sasrabahoe, ratoe Maospati.
1906. Praboe Saktisoera, ratoe Toendjoeng-poera.
— Rama.
— Lĕsmana.
— Sita.
1892. Dasamoeka, ratoe Ngalĕngka.
1891. Koembakarna, jongere broeder van Dasamoeka.
1938. Raden Indradjit, poetra van Dasamoeka.
1939. Raden Trisira, poetra van Dasamoeka.
1952. Poenggawa Ditija Mahodara, boepati Ngalĕngka.
1953. Poenggawa Pragalba, boepati Loengsalangkapan.
1954. Poenggawa Kalapratjeka, boepati Loengsalangkapan.
1955. Poenggawa Kobis, boepati Loengsalangkapan.
1956. Poenggawa Poespalebong, boepati Loengsalangkapan.
1961. Praboe Soegriwa, Kiskĕṇḍa.
1964. Anila, patih Kiskĕṇḍa.
1963. Anala, boepati Kiskĕṇḍa.
1962. Droewinda, boepati Kiskĕṇḍa.
1965. Indradanjoe, boepati Kiskĕṇḍa.
1882. Andjani, moeder van Anoman.
1868. Hanoman, neef van Soegriwa.

No. 3.

LIJST VAN DE BALISCHE WAJANGFIGUREN IN GROEPEN.
(Staat B van den Heer SCHWARTZ.)

---

1. Babad (= Kajon).

Batara.

2. Batara Goeroe.
3. Batara Sangkara (= Çiwa).
4. Batara Brahma.
5. Batara Wisnoe.
6. Batara Bajoe.
7. Batara Wiswakarma.
8. Batara Gana.
9. Batari Doerga.

Pandita.

10. Bagawan Drona.
11. Bagawan Krĕpa, zwager van Drona.
12. Sang Aswatama, zoon van Drona.

Pandawa.

13. Praboe Joedistira, ratoe Indraniprasta.
14. Sang Wrĕkodara (Bima).
15. Sang Ardjoena (Djanaka).
16. Sang Nakoela.
17. Sang Sahĕdéwa.
18. Dewi Koenti.
19. Sang Bimanijoe (= Angkawidjaja), zoon van Ardjoena.
20. Sang Erawan, zoon van Ardjoena.
21. Sang Gatotkatja, zoon van Bima.

Matsijapati.

22. Praboe Matsijapati ratoe Wirata.

23. Sang Swéta, zoon van Matsijapati.
24. Sang Sangka, zoon van Matsijapati.
25. Sang Oetara, zoon van Matsijapati.
26. Dewi Oetari, dochter van Matsijapati.

Droepada.

27. Praboe Droepada ratoe Pantjala.
28. Sang Drĕstĕdijoemĕna, zoon van Droepada.
29. Sang Sikandi, dochter van Droepada.
30. Déwi Dropadi, dochter van Droepada.

Dwarawati.

31. Praboe Krĕsna, ratoe Dwara-wati.
32. Sang Samba, zoon van Krĕsna.
33. Sang Satijaki, zoon van een broeder van Krĕsna.
34. Dewi Ksiti Soendari, dochter van Krĕsna.

Korawa.

35. Praboe Doerjodana, ratoe Astina.
36. Sang Doesĕsana, broeder van Doerjodana.
37. Sang Laksanĕ-Koemara, zoon van Doerjodana.
38. Praboe Sakoeni, ratoe Gandara, patih van Astina.
39. Praboe Salja, ratoe Mandraka.
40. Praboe Karna, ratoe Awangga.
41. Praboe Djajĕdrata, ratoe Sindoe.
42. Praboe Pratipéja, ratoe Mĕgadă.
43. Praboe Bagĕdata, (vasal v. Djarĕsanda).
44. Praboe Boerisrawa, zoon van Salja.

Raksasa.

45. Lĕmboesa.
46. Lĕmboena.
47. Alĕjoeda.
48. Srĕnggi.

Raksasa.

49. Détija Watĕkawatja, praboe Mantaka.
50. Détija Boma, praboe Pragdjijotisĕ.
51. Raksasa Rawana, praboe Lĕngka.
52. Raksasa Prahasta } poenggawa Lĕngka.
53. Raksasa Djamboemali } poenggawa Lĕngka.

Rama.

54. Praboe Rama, ratoe Ajodija.

Plawaga.

55. Praboe Soegriwa, ratoe Kiskĕnda-wiwara.
56. Anoeman.
57. Anggada.
58. Nala.
59. Nila.
60. Ménda.
61. Sĕmpati.
62. Tjakranana.
63. Singanana.
64. Soebadara.
65. Wisangka.
66. Djĕmbawan.

Parĕkan.

67. Tawalén.
68. Wana (Mrĕdah).
69. Tolé.
70. Doekoeh.
71. Délĕm.
72. Sangoet.
73. Gdé Barakan.
74. Manjar.
75. Tjĕndikih.

Pandjrowan.

76. Mén Tĕmblék.
77. Mén Kopokkopokan.
78. Ni Klĕnténg Sari.

Rewang-rewang.

79. Réwang-réwang (aantal naar verkiezing).

Boeron (*Tjatoer-angga*).

80. Koeda.
81. Gadjah.
82. Babi.
83. Sapi.

84. Mĕndjangan.
85. Ikan.
86. Kĕra.
87. Matjan.
88. Naga.
89. Garoeda.
90. Wilmana.
91. Kréta.
92. Kajoe-kajoe.
93. Batoe-batoe.
94. Api.

Sandjata.

95. Panah-panah.
96. Gada.
97. Tjakra.
98. Trisoela.

No. 4

VERGELIJKENDE STAAT

VAN

JAVAANSCHE EN BALISCHE WAJANGFIGUREN

(STAAT A VAN DEN HEER SCHWARTZ, EENIGSZINS GEWIJZIGD, EN IN OORSPRONG VOORZOOVER HET DE JAVAANSCHE POPPEN BETREFT DEZELFDE ALS No. 2 HIERVOREN.)

Nummer voorkomende in de ontvangen lijst.	Namen der wajang-poppen volgens de ontvangen lijst.	De Balische namen volgens opgave van dalangs en anderen. Cursief niet voorhanden.	Wordt in het spel voorgesteld door:
1925	Kajon.	Babad.	
	Goden.		
1852	Batara Goeroe.	Batara Goeroe.	
1853	Rĕsi Narada.	*Rĕsi Narada.*	Băgawan Krĕpă.
1854	Batari Doerga.	Batari Doerga.	
1855	Batara Indra.	*Batara Indra.*	Praboe Karnă.
1856	Batara Bajoe.	Batara Bajoe.	
1857	Batara Brama.	Bătară Brahmă.	
1858	Batara Djamadipati.	*Bătară Jamădipati.*	Detijă Watăkawatja.
1859	Batara Soerja.	*Bătară Soerja.*	Bătară Brahmă.
1860	Pĕnjarikan.		
1861	Patoek.	*Tjitrăgadă.*	Sang Swétă.
1862	Temboeroe.	*Tjitrasénă.*	Sang Sangkă.
	Kjai's en patih's.		
1966	Bagawan Bijasa.	*Bagawan Abijasa.*	Băgawan Krĕpă.
1967	Bĕgawan Sidik Wetjana.		
1968	Tjantrik.		
1926	Pandita Doerna.	Bagawan Drona.	
1927	Sangkoeni.	Sakoeni.	
1943	Oedawa.	*Oedawa.*	Sakoeni.
1944	Pragota.	*Pragota.*	Praboe Pratipéjă.
1945	Prabawa.		

Nummer voorkomende in de ontvangen lijst.	Namen der wajangpoppen volgens de ontvangen lijst.	De Balische namen volgens opgave van dalangs en anderen. Cursief niet voorhanden.	Wordt in het spel voorgesteld door:
	Oude Koningin.		
1899	Praboe Basoedéwa.	*Praboe Basoedéwa.*	Batară Wisnoe.
1903	Praboe Satijadjit.		
1900	Praboe Maswapati.	Praboe Matsijăpati.	
1901	Praboe Salja.	Praboe Salja.	
1902	Praboe Droepada.	Praboe Droepada.	
1940	Raden Gandamana.		
1904	Praboe Karna.	Praboe Karna.	
1976	Antagopa.	*Antagopa.*	Sang Aswătamă.
	Hun zonen.		
1907	Raden Satijaki.	Sang Satijaki.	
1941	Raden Seta.	Sang Swéta.	
1942	Raden Oetara.	Sang Oetara.	
1911	Raden Roekmarata.	*Sang Roekmărată.*	Sang Lŏksană Koemară.
1935	Raden Boerisrawa.	Sang Boerisrawă.	
1912	Raden Doestadjoemĕna.	Sang Drĕstădijoemĕnă.	
1920	Raden Warsakoesoema.		
	Pandawa's enz.		
1937	Raden Kangsa.	*Praboe Kangsă.*	Sang Gatotkatjă.
1894	Praboe Baladewa.	*Praboe Balădewă.*	Praboe Pratipejă.
1870	Praboe Krĕsna.	Praboe Krĕsnă.	
1871	Praboe Poentadewa.	Praboe Joedistiră.	
1864	Raden Wrĕkoedara.	Sang Wrĕkoedară.	
1873	Raden Djĕnaka.	Sang Ardjoenă.	
1921	Raden Nangkoela.	Sang Nakoelă.	
1922	Raden Sadéwa.	Sang Sahădéwă	
1893	Praboe Soejoedana.	Praboe Doerjodană.	
	Dezelfden Jong.		
1897	Raden Kakrasana.		door dezelfden oud.
1910	Raden Narajana.		
1872	Raden Poentadewa.		
1865	Raden Bratasena.		
1876	Raden Pamadé.		
1923	Raden Pinten.		
1924	Raden Tangsen.		
1896	Raden Djajapitana.		
	Hun zonen.		
1898	Raden Wisata.	*Sang Nisată.*	Sang Sangkă.
1909	Raden Samba.	Sang Sambă.	
1919	Raden Satijaka.	*Sang Satijakă.*	Sang Swétă.
1913	Raden Pantjawala.	*Sang Pantjawală.*	Sang Sangkă.
1866	Raden Antasena.		
1867	Raden Gatotkatja.	Sang Gatotkatjă.	
1914	Raden Angkawidjaja.	Sang Bimanijoe.	
1916	Bambang Srambahan.		

Nummer voorkomende in de ontvangen lijst.	Namen der wajang-poppen volgens de ontvangen lijst.	De Balische namen volgens opgave van dalangs en anderen. Cursief niet voorhanden.	Wordt in het spel voorgesteld door:
1917	Bambang Irawan.	Sang Erawan.	
1918	Brambang Soemitra.		
1908	Raden Lĕsmana.	Sang Laksană Koemară.	
	Korawa's.		
1928	Raden Doersasana.	Sang Doesăsană.	
1929	Raden Doermoeka.	*Sang Doermoekă.*	Praboe Pratipejă of Sang Aswătamă.
1930	Raden Kartamarma.	*Sang Krĕtowarmă.*	Praboe Bagădată.
1931	Raden Tjitraksa.	*Sang Tjitraksă.*	Praboe Pratipejă of Sang Aswătamă.
1932	Raden Tjaroetjitra.	*Sang Tjaroetjitră.*	idem.
1934	Raden Doermagati.	*Sang Doermăgati.*	idem.
1933	Raden Djajadrata.	Sang Djajădrată.	
1936	Raden Aswatama.	Sang Aswătamă.	
	de Dames.		
1878	Prameswari.		
1879	Djĕmbawati.	*Djĕmbăwati.*	Een der damesfiguren.
1885	Satijaboma.		
1886	Roekmini.	*Roekmini.*	Een der damesfiguren.
1877	Arimbi.	*Dimbi.*	
1881	Sĕmbadra.	*Soebadră.*	Een der damesfiguren.
1883	Srikandi.	Sang Sikandi (bantjih).	Batari Doergă.
1884	Rarasati.		Een der damesfiguren.
1880	Banoewati.	*Banoewati.*	
1887	Siti Soendari.	Siti Soendari.	
1888	Titi Sari.		Een der damesfiguren.
	Dubbelvormen.		
1869	Praboe Krĕsna.	Praboe Krĕsnă.	
1863	Raden Wrĕkoedara.	Sang Wrĕkodară (Bima)	
1874	Raden Djanaka.	Sang Ardjoenă.	
1875	Raden Djanaka.		
1915	Raden Moertjalana.		
1885	Madoebrata.		
1970	Sĕmar.	Sĕmar.	Tawalén of Dĕlém.
	Panakawan's.		
1969	Semar.	Sĕmar.	Tawalén of Dĕlém.
1971	Bagong.	De panakawan's hebben hier andere namen, op Sĕmar na.	
1972	Gareng.		
1973	Petroek.		
1974	Togok.		
1975	Soerawita.		

Nummer voorkomende in de ontvangen lijst.	Namen der wajangpoppen volgens de ontvangen lijst.	De Balische namen volgens opgave van dalangs en anderen. Cursief niet voorhanden.	Wordt in het spel voorgesteld door:
	Parĕkan's.		
1977	Toemĕnggoeng Parĕkan	De parĕkan's hebben hier andere namen.	
1978	Toemĕnggoeng Parĕkan		
1979	Parĕkan.		
1980	Limboek.		
1890	Djabang baji.		
	Boeta's.		
1946	Srambahan.	De boeta's (raksasă's) hebben hier andere namen.	
1947	Patih Sabrang.		
1948	Poenggawa Sabrang.		
1949	Poenggawa Sabrang.		
1950	Ratoe Dĕnawa.		
1951	Emban Kĕnjawandoe.		
1957	Poenggawa Tjeleng.		
1958	Dĕnawa alas.		
1959	Dĕnawa alas.		
1960	Dĕnawa alas.		
1895	Praboe Boma.	Detijă Boma.	
	Dasamoeka groep (ardjoenasasra en Rama.)		
1905	Praboe Ardjoena.	*Praboe Ardjoenă.*	Sang Ardjoenă.
1906	Praboe Saktisoera.		
	Rama.	Praboe Ramă.	
	Lĕsmana.	*Laksĕmană.*	Sang Ardjoenă.
	Sita.	*Sită.*	Een der damesfiguren.
1892	Dasamoeka.	Dasămoekă.	
1891	Koembakarna.	*Koembăkarnă.*	Detijă Watăkawatjă.
1938	Raden Indradjit.	*Sang Indradjit.*	Sang Gatotkatja.
1939	Raden Trisira.	*Sang Trisira.*	Lĕmboesă (raksasă).
1952	Poeng. Ditija mahodara.	*Poeng. Detija Mahodară.*	Alĕjoedă (idem).
1953	Poenggawa Pragalba.		
1954	Poeng. Kalapratjeka.		
1955	Poenggawa Kobis.		
1956	Poeng. Poespalebong.		
1961	Praboe Soegriwa.	Praboe Soegriwă.	
1964	Anila.	Anilă of Nila.	
1963	Anala.	Anala of Nala.	
1962	Droewinda.	*Droewindă.*	
1965	Indradanjoe.	*Indradanjoe.*	
1882	Andjani.	*Andjani.*	
1868	Hanoman.	Hanoman.	

No. 5.

STAAT VAN DE POPPEN DIE ALLEEN OP BALI VOORKOMEN, OF NIET GEIDENTIFIEERD KONDEN WORDEN, OMDAT ZIJ ANDERE NAMEN HEBBEN.

---

3. Batară Sangkară.
5. Batară Wisnoe.
7. Batară Wiswăkarmă.
8. Batară Gană.
11. Băgawan Krĕpă.
18. Dewi Koenti.
24. Sang Sangkă.
26. Dewi Oetari.
30. Dewi Dropadi.
42. Praboe Pratipejă.
43. Praboe Bagădată.
45. Lĕmboesă (raksasă).
46. Lĕmboesă (raksasă).
47. Alĕjoedă (raksasă).
48. Srénggi.
49. Detijă Watăkawatjă.
52. Raksasă Prahastă.
53. Raksasă Djamboemali.
57. Anggadă (aap).
60. Mendă (aap).
61. Sempati (aap).
62. Tjakrănană (aap).
63. Singănană (aap).
64. Soebodară (aap).
65. Wisangkă (aap).

66. Djĕmbawan (aap).
67. Tawalen (parĕkan).
68. Wană (Mrĕdah, parekan).
69. Tole (parĕkan).
70. Doekoeh (parĕkan).
71. Delĕm (parĕkan).
72. Sangoet (parĕkan).
73. Gdé Barakan (parĕkan).
74. Manjar (parĕkan).
75. Tjĕndikih (parĕkan).
76. Men Tĕmblek (pandjrowan).
77. Men Kopok kopokkan (pandjrowan).
78. Ni Klĕnteng Sari, (pandjrowan).

HET DAK VAN TJANDI PAWON, EN DE DAKEN DER HOOFDTEMPELS TE PRAMBANAN,

DOOR

DR. J. BRANDES.

Kon in de Augustus-vergadering van 1903 bericht worden, dat het gelukt was ook den oorspronkelijken vorm van het portaal van de groote tjandi op het Mendoet-terrein uit te vinden, en daarbij een stel teekeningen ter bezichtiging worden aangeboden, die dat duidelijk maakten, het is thans mogelijk ook een drietal teekeningen te vertoonen, die laten zien hoe indertijd het dak er heeft uitgezien van de Tjandi Pawon, in de desa Bradjanalan, tusschen Baraboedoer en Mendoet.

Het opzettelijke onderzoek, dat daartoe in October j.l. ingesteld werd, heeft, al zag ook hier de zaak er oorspronkelijk even hopeloos uit, almede een goed gevolg gehad. De drie bladen (1° één aanzicht van het dak, 2° één projectie van het dak, en 3° een serie detailteekeningen, die de verklaring en de verantwoording van de reconstructie tevens geven, en te samen een tweede aanzicht vormen) vergen slechts een enkelen oogopslag, zelfs om de waarde van het resultaat te beoordeelen. Van dit dak stond niets meer. Het hoogste voorhanden gedeelte van den tempel was een stuk van het afdekkingsogief van het lichaam daarvan. De nog voorhanden losse stukken waren allerminst talrijk, zooals te zien is uit het detailblad. Wel is waar zijn er meer steenen nog aanwezig dan op dat blad bepaaldelijk zijn aangegeven, maar deze zijn alle slechts directe partners van die anderen, of in het een of andere opzicht minder marquant. Zij wezen dus ook slechts hetzelfde of nog minder uit.

Nadat de klokken met hare lotuskussens gereconstrueerd waren, en zoo ook hare bases waren uitgevonden, bracht een nauwkeurig onderzoek der fragmenten aan den dag, dat het dak onder de groote klok een soort van torengebouwtje moest hebben gehad, vierkant van vorm, en met voorsprongen.

Op een zelfde wijze kwam het aan het licht, dat de kleine klokken evenzeer op vierkante gebouwtjes, maar zonder voorsprongen, stonden. Van de basis van deze gebouwtjes bleek zelfs een aaneengesloten stuk voorhanden te zijn, dat tevens uitwees hoe ook de bases der kŏbĕn-punten moeten zijn geweest.

Dat de torenbouw, die de groote klok droeg, nog door een estrade gedragen werd, die tusschen de vier kleine klokken en de vier kŏbĕn-punten in lag, bleek langs twee wegen. Zonder dat toch zou de groote klok te diep tusschen de kleine klokken verzonken zijn geweest, en de groote breede ornamentcombinatie, die nergens aan den buitenrand van het dak haar plaats gehad kan hebben, heeft juist een afmeting, die zulk een estrade vergen zou.

Nu kan bij een spits dak in den regel worden aangenomen, dat de hoek van rijzing ook de hoogte aangeeft, terwijl gewoonlijk de klimming daarin op te merken, parallel loopt met die van het gewelf van het gebouw. Hier volgde daaruit dadelijk, dat onder het reeds gereconstrueerde gedeelte van het dak, tusschen dit en het afdekkingsogief van het lichaam van het gebouw, nog een onderstel moest ontbreken. Blijkens het detailblad was ook daarvan nog een marquant stuk voorhanden, namelijk een groot stuk van de kroonlijst met het deze dragende ogief, als het ware een proef op de som of een bevestiging van de juistheid van de redeneering.

Ook in dit geval heeft men den Heer VAN DER HAM zijn dank te betuigen voor de moeite die hij zich getroost heeft, om het reconstructie-werk te helpen tot stand te brengen. Voortbouwende op de opname en de teekeningen van den Heer VAN ERP, en nauwkeurig nagaande wat nog aan fragmenten voorhanden was, of onder het werk nog uit den grond

kwam, leverde hij alle stuk-opnamen en teekeningetjes, die noodig waren om een nauwkeurig en beredeneerd overzicht over de restanten te krijgen, en zette hij ook, toen het zoover was, de teekeningen in elkander.

Na hetgeen bij de Mendoet gelukt was, moge dit in een zeker opzicht iets van minder beteekenis schijnen, in wezen verdient ook deze arbeid niet minder waardeering. Iedere tjandi geeft haar eigen en nieuwe moeielijkheden, en al was het werk een soortgelijk als dat bij die andere tjandi, het was er toch ook een van geheel anderen aard, zooals een ieder begrijpen zal, als hij er op let, dat *daar* van de basis werd uitgegaan en *hier* bij den top begonnen werd.

Ook mag men van nu af aan, niet veronderstellen, dat ditzelfde werk bij nog andere tjandi's gemakkelijk zal kunnen geschieden. Wat hier gelukte, lukt vermoedelijk elders niet. Hoofdzaak is dat er nog voldoende sprekende stukken voorhanden zijn, en dat, als er nog andere bezwaren bijkomen, zooals bij Prambanan het geval is, ook de steenen niet door elkander zijn gemengd.

De onverantwoordelijke wijze waarop daar, onder de leiding van Dr. GRONEMAN, met de afgevallen steenen der tjandi's gehandeld is, zal wel voor goed een belemmering zijn, om ook daar een poging in deze richting met eenig goed gevolg bekroond te zien. Ik zal hierover elders mij uitvoeriger uiten. Hier zij er slechts op gewezen, dat ter plaatse verschillende tempels van zeer overeenkomstigen vorm op één terrein stonden, wat als van zelf, ook als de methoden, bij het ontgraven van oudheden algemeen toegepast, al geheel onbekend waren geweest, tot voorzichtigheid, ter voorkoming van vermenging, had moeten aansporen. Waar de techniek der constructie, zooals bij Prambanan het geval is, de moeielijkheid nu nog komt verzwaren, — maar zoo iets ziet dan toch een ieder, die ook maar een greintje verstand van zulke zaken heeft, — daar zou ik niet gaarne de moreele verantwoordelijkheid willen dragen voor het te loor gaan van veel hoog kunstgenot, dat met een weinig voorzichtigheid en zaak-

kennis aan de omstanders, als nu bij de Tjandi Mendoet en de Tjandi Pawon is geschied, vermoedelijk bereid had kunnen worden. Eén der groote tempels zou zeker nog wel te reconstrueeren zijn geweest, met de aanvullende gegevens door de anderen verstrekt. Niettegenstaande mij ook voor Prambanan opgedragen werd de aanwijzingen te doen voor de restauratie der gedeelten, die hersteld zouden worden, en ik dus, evengoed als bij de Tjandi Mendoet en de Tjandi Pawon, overwogen heb tot hoever ik, met de mij opgelegde verantwoordelijkheid, de werkzaamheden voeren moest, heb ik mij bij den stand van zaken genoodzaakt bevonden daar hiervan af te zien. Alles wat indertijd buiten op en om de gebouwen gevonden werd, zou op nieuw gekeerd moeten worden, en dan nog is en blijft het zeker twijfelachtig of men ooit uit de aangerichte verwarring wijs zal kunnen worden. Hoe gaarne ik ook voor Prambanan in deze richting het mijne had gedaan, het onmogelijke mag niet gevergd worden, noch van mij, noch van een der personen, die mij bij de oudheden op zulk een prijzenswaardige wijze helpen.

Dec. 1903.

BIJLAGE III.

MEDEDEELING AAN HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP.

(Zie Notulen Maart '04, II *c*, bl. 34).

In het jaar 1900 als Controleur geplaatst zijnde in de contrôle Modjosari der afdeeling Modjokerto, werd ik gedurende een maand tegelijk met mijn eigen functie tijdelijk belast met de waarneming der toen nog niet ingetrokken contrôle Djaboeng, tot dezelfde afdeeling behoorende. Op een mijner inspecties der koffietuinen, gelegen op de zuidelijke hellingen van den Penanggoengan bezocht ik de Liberia-koffietuin Bolangdoekoen. Na afloop mijner werkzaamheden aldaar informeerde ik bij eenige lieden uit de desa Sindang naar eventueel hun bekend zijnde overblijfselen uit het Hindoetijdperk, uitgezonderd die, welke ik hun voorlas uit den bekenden catalogus van den heer R. D. M. VERBEEK, daar die al door mij bezocht waren, namelijk voor zoover het distrikt Djaboeng betrof.

Na lang vragen en praten deelde men mij eindelijk mede, dat er boven den tuin Balangdoekoen op een heuveltje, bekend onder den naam Sarak Krăpă, wel eens bekapte andeciet-steenen door hen waren aangetroffen, waarvan enkele uitgebeiteld waren en figuren vertoonden die zij aanduidden als tot de wajang te behooren.

Naar aanleiding daarvan werd die plaats dan ook door de enkele personen die haar bezocht hadden, den naam gegeven van „*Tjandi watoe kĕlir*". Na mijn bezoek aan de bedoelde overblijfselen werd het mij zeer duidelijk waarom deze benaming door hen gekozen was geworden.

Bij navraag aan de inlandsche ambtenaren die mij op mijne tournée door de koffietuinen begeleidden, bleek dat hen niets

omtrent het aanwezig zijn dier overblijfselen bekend was. Na eenig beraad besloot ik daarop om den volgenden dag maar eens een tocht naar de vaag aangeduide plaats te ondernemen.

Dien ochtend dan vertrok ik met het krieken van den dag van uit de pasangrahan te Trawas, vergezeld van den assistent wedono en een tiental arbeiders van patjoels en kapmessen voorzien. Van uit de pasangrahan werd de gewone weg naar de koffietuinen Balangdoekoen en Djolotoendo gevolgd, voerende door de desas Tamiadjong en Söndang. Na den tuin Balangdoekoen te zijn doorgereden, moest van het paard worden gestegen en de weg te voet worden vervolgd. Het voetpad steeg voortdurend en werd al smaller en smaller, totdat het in het bosch ophield. Nu werd met 't kapmes in de hand een doorgang gemaakt, waarbij aanhoudend naar de juiste richting moest worden gezocht. Herhaaldelijk moest die richting worden veranderd, maar ten slotte gaven eenige uitroepen blijk, dat de goede plaats was bereikt; waarop wij onze passen versnelden om spoediger bij het doel van onzen tocht te komen.

Het terrein waar wij ons thans bevonden was met alang-alang en laag kreupelhout begroeid, waartusschen een wildhoutboom op sommige plaatsen oprees. Hier en daar lagen bekapte andecietsteenen verspreid, maar heel veel kon op 't eerste gezicht niet worden waargenomen.

Hoe verlangend ik ook was om onmiddellijk met schoonmaken van het terrein te beginnen was mij dat onmogelijk, zoo geboeid was ik door het eenig schoone vergezicht dat zich aan mijn voeten ontrolde. Het leed geen twijfel of men had in de grijze oudheid deze plek met bijzondere zorg gekozen voor het bouwen der tempels (?), waarvan de overblijfselen naast mij rustten onder aarde en kreupelbosch bedolven en aan 't oog onttrokken.

Met het gezicht naar het zuiden gekeerd zag men over het zadel tusschen den Penanggoengan en Welirang tot het oog gestuit werd door de reusachtige Ardjoena-Welirang berg-

massa. De blik wendende naar 't oosten overzag men de vlakte van Malang gesloten door het Tĕngger bergmassief met de machtige, trotsche Smeroe als hoeksteen, welks gepluimden top het geheel schijnt te beheerschen. In 't westen overziet men de vlakte van Modjokerto-Djombang en geniet van het panorama dat de Andjosemoro-keten biedt.

De geheel-indruk die men krijgt is overstelpend mooi. Het doel van den tocht mocht echter niet worden vergeten en daarom toog men met man en macht aan 't werk, nl. het schoonkappen en ontgraven van het terrein.

Allereerst werd blootgelegd een terras van drie rijen bekapte steenen, waarvan die der middelste bebeiteld waren met eenvoudige planimetrische figuren. Dit soubassement had den inlander den naam van „Watoe Kĕlir" in den mond gegeven; zij beschouwden het als, de plaats vervangende de pisangstammen van het wajangscherm. De gebeeldhouwde figuren stelden ruiten en ovalen voor, hoog opgewerkt. In het midden werd dit soubassement onderbroken door een trap.

Het was dus aangewezen te onderzoeken waar die trap heenvoerde. Dit bleek spoedig; zij leidde naar een tweede terras, bestaande uit 5 rijen op elkaar geplaatste bekapte andeciet steenen, waarvan eveneens de middelste rij uitgebeiteld was, doch thans alleen met ruitvormige figuren. De boven besproken trap deelde ook dit terras midden door. Op het 2e terras werd geen voortzetting daarvan meer gevonden zoodat men thans kon veronderstellen op het tempelplateau te zijn.

De beide terrassen met de trap liggen naar het zuiden gekeerd. Op een afstand van $3^3/_4$ meter noordwaarts, gemeten van het midden van het bovenste terras, dus daar waar de trap zich bevindt, werd gestuit op het fundament van een steenen gebouwtje dat 3,40 Meter in het vierkant meet. Dit fundament of beter deze plinten bestaan uit naast elkander gelegde bekapte andeciet steenen en omsluiten vier steenen neuten, welke waarschijnlijk tot steun van even zooveel stijlen zullen gediend hebben. Wat voor een opstal hier ge-

staan heeft en wat zijn bestemming is geweest, kon door mij niet nagegaan geworden, daar verdere aanwijzingen ontbraken. Waarschijnlijk heeft het daar gestaan hebbend gebouwtje slechts dienst gedaan als voorportaal.

Op een afstand van 4,60 meter ten oosten van de blootgelegde plinten, werd een tweede steenen gebouwtje ontgraven, waarvan de muren gedeeltelijk nog overeind stonden. Dit gebouwtje, dat veel grooter is dan dat waarvan eerst sprake is geweest, meet 6,20 × 5,65 meter. In het midden der langste zijde, die naar het westen is gekeerd werd een trap van 3 treden ontgraven. De muren vertoonden eenige versiering en wel beneden weder een rand van de reeds bij de terrassen aangetroffen meetkundige figuren. Een hooger aangebrachte rand vertoonde een aantal figuren van waarschijnlijk mythologischen aard, welke tevens de oorzaak waren, dat de inlanders spraken van Tjandi Watoe Kelir, omdat zij er op het wajangspel betrekking hebbende figuren in meenden te zien.

Verder voortgravende werd gestuit op het fundament van een derde gebouwtje (tempeltje), dat op een afstand van 7 meter ten zuidoosten van het eerst ontgravene tempeltje of portaaltje ligt. De ingang van dat derde gebouwtje is eveneens naar het westen gekeerd.

Op het thans blootgelegde terrein werd vervolgens ijverig gegraven en gezocht naar hetzij een beeld of een opschrift of naar eenig voorwerp dat licht zou kunnen verspreiden over het teruggevondene, doch te vergeefs.

De zon was intusschen in het westen de kim genaderd, zoodat de terugweg moest worden ondernomen.

Niettegenstaande ik vurig verlangde om naar deze plek terug te keeren, ten einde de ontgraving voort te zetten of desnoods alleen maar het reeds ontgravene nauwkeuriger op te nemen, te beschrijven, te meten en te teekenen, zoo had ik daartoe nooit meer de gelegenheid.

Ook later toen ik in 1902 nog eens voor een kleine maand controleur ben geweest der toen vereenigde controle-

afdeelingen Modjosari en Djaboeng heeft mij daartoe de tijd ontbroken.

Na het bovenstaande behoef ik er niet op te wijzen dat mijn aanteekeningen *zeer* onvolledig zijn, zijnde het werk van slechts één dag, maar toch voldoende voor een aanwijzing om met het onderzoek voort te gaan, als het daarvoor belangrijk genoeg mag voorkomen.

F. L. BROEKVELDT,
Controleur B. B. a/b S.S. Koning Willem III.

18 Februari 1904.

BIJLAGE IV.

LIJST

van ingekomen boekwerken gedurende het 1e kwartaal 1904.

Adriaanse (*L.*), De Koninklijke boodschap omtrent wijziging van het Indisch Regeerings-reglement in zake de rechtsbedeeling en rechtstoestand der inlandsche Christenen. Utrecht 1903. 8°.

Anderson (*J.*), Mandalay to Momien: a narrative of the two expeditions to Western China of 1868 and 1875 under Colonel Edward B. Sladen and Colonel Horace Browne. London 1876. 8°.

Asmara sri Angga, Hikajat nganggo dangding basa Soenda Bantĕn parahijang, tjarios kaäjaän di kaboepaten Lebak sarĕng Serang, didjĕnĕngkeun —. (Overgedrukt uit het Tijdschrift voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XXXVII.) Batavia 1894. 8°.

Atmadja (*Krâmâ*), Pendapatan peperiksaän adanja kota Soerabaja. Batavia 1903. 8°.

Bālambhaṭṭi, A commentary on the Mitākṣarā. Vol. I, fasc. I. (Bibliotheca Indica.) Calcutta 1904. 8°.

Ball (*J. Dyer*), Things Chinese or notes connected with China. Fourth edition revised and enlarged. London 1904. 8°.

Barth (*A.*), Inscription Sanscrite du Phou Lokhon (Laos). (Extrait du Bulletin de l'Ecole française d'extrême Orient, Juillet-Septembre 1903.) Hanoi 1903. 8°.

Barth (*A.*), Les doublets de la stèle de Say-Fong. Lettre au Directeur de l'Ecole française d'Extrême-Orient. (Extr. du Bulletin de l'Ecole française de l'Extrême-Orient Juillet-Septembre 1903.) Hanoi 1903. 8°.

Barth (*A.*), De l'origine et de la propagation des fables. Aankondiging van: Francesco Ribezzo, Nuovo studi sulla origine e la propagazione delle favole indo-elleniche comunemente dette esopiche. (Extrait du Journal des Savants, Novembre, Décembre 1903 et Janvier 1904.) Paris. 8°.

Bastian (*A.*), Lose Blätter aus Indiën. 6 Hefte. Batavia, Colombo, Berlin 1897/1898. 8°.

Baumann (*E.*), Zie A. Schultz.

Berg (*N. P. van den*), Uit de dagen der Compagnie. Geschiedkundige Schetsen. Haarlem 1904. 8°.

Berkhout (*A. H.*), Rapport over de Surinaamsche bosschen. 's Gravenhage 1903. 8°.

Bettany (*G. T.*), Zie Boekenoogen.

Bevervoorde (*W. F. Engelbert van*), Verzameling van eenige algemeene politiebepalingen voor Java en Madoera in het bizonder en voor Nederlandsch-Indië in het algemeen ten dienste van den politierechter en voorzitter der residentiegerechten. Jogjakarta 1903. 8°.

Beylié (*De*), Le palais d'Angkor Vat ancienne résidence des rois Khmers. Hanoi 1903. 8°.

Bezemer (*T. J.*), Volksdichtung aus Indonesien Sagen, Tierfabeln und Märchen übersetzt von — mit Vorwort von Prof. Dr. H. Kern. Haag 1904. 8°.

Bhandarkar (*Ramkrishna Gopal*), Early history of the Dekkan down to the Mahomedan conquest. Written for the Bombay Gazetteer. Bombay 1884. 8°.

Hetzelfde werk, 2e druk. Bombay 1895. 8°.

Boekenoogen (*J. G.*), De godsdiensten der wereld naar G. J. Bettany. Deel I. Voor Nederland bewerkt en op vele punten herzien en uitgebreid door —. Amsterdam 1903. 8°.

Boppard (*Doerkes*), Verfassungsgeschichte der Australischen Kolonien und des „Commonwealth of Australia". München und Berlin 1903. 8°.

Bosboom (*H. D. H.*), Een buitenverblijf of „thuijn" nabij

Batavia in de 18de eeuw. (Overg. uit het Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 2/3.) Batavia 1904. 8°.

Bulletin Salésien. Revue mensuelle des oeuvres de Don *Bosco*, XXIIIe année N°. 9-11; XXIVe année N°. 3. Turin 1901/02. 8°.

Bosscher (*H.*), De Plauti curculione disputatio. Akademisch proefschrift. Lugduni-Batavorum 1903. 8°.

Bouricius (*L. G. N.*), De burgerlijk-rechtelijke gevolgen van de wet van 9 Juli 1900 (S. 118) houdende nadere regeling van den dienst en het gebruik van spoorwegen, waarop uitsluitend met beperkte snelheid wordt vervoerd. Akademisch proefschrift. Leiden 1902. 8°.

Braam (*J. S. van*), Een landbouwdepartement in Indië. Batavia 1903. 8°.

Brandes (*S.*), Astigmatische accomodatie onder den invloed van éénzijdige inwerking van homatropine en eserine. Akademisch proefschrift. Gorinchem 1903. 8°.

Broek (*P. W. van den*), De geschiedenis van het rijk Kĕdiri opgeteekend in het jaar 1873 door Mas Soemå Sĕntikå, van aanteekeningen en eene vertaling voorzien en uitgegeven door —. Leiden 1902. 8°.

Burgess (*J.*), Digambura Jaina iconography. (Reprinted from the „Indian Antiquary" vol. XXXII, 1903.) Bombay 1904. 4°.

Burgess (*J.*), The ritual of the temple of Râmêsvaram in Southern India. (From the Indian Antiquary 1883.) Bombay 1884. 8°.

Burrows (*S. M.*), The buried cities of Ceylon. A guide book to Anuradhapura and Pollonnarua, with chapters on Dambulla, Kalawewa, Mihintale and Sigiri. Second edition. Colombo-London 1894. 8°.

Bijl (*J. T.*), Bijdrage tot de kennis van de patogenese der haematosalpinx bij gynatresieën. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

Departmental publications issued from the Government book

depôt, 8 Hastingsstreet, *Calcutta*. Supplementary list for Februar, June, July 1901, January and February, March, May, June, July, September to November, December 1902 to February 1903, March & April, May, June, July, August 1903. Calcutta. 8°.

Cappelle (*H. van*), Bijdrage tot de kennis der cultures in Suriname. Amsterdam 1901. 4°.

Catenius- van der Meijden (*Mevrouw J. M. J.*), Naar Indië en terug. Gids voor het gezin, speciaal een vraagbaak voor dames. Een boek tot naslaan. Uitrustingen. Het volk op Java, zeden en gewoonten. Havenplaatsen op de zeereis. De overlandreis. Wenken en raadgevingen. Aankomst. De Maleische spreektaal. Aanhangsel. Prijsberekeningen der uitrustingen. Wenken voor de terugreis, enz. enz. 's Gravenhage z. j. 8°.

Clement (*E.*), Ethnographical notes on the Western-Australian aborigines. With a descriptive catalogue of a collection of ethnographical objects from Western Australia by J. D. E. Schmeltz. (Reprinted from „Internationales Archiv für Ethnographie", Bd. XVI, 1903.) Leiden 1903. 4°.

Cowell (*E. B.*) and F. W. Thomas, The Harṣa-carita of Bāṇa, translated by —. London 1897. 8°.

Cowell (*E. B.*) and A. E. Gough, The Sarva-darśana-saṃgraha or review of the different systems of Hindu philosophy, by Mádhava Achárya. Translated by —. Second edition. London 1894. 8°.

Cumming (*C. F. Gordon*), Two happy years in Ceylon. 2 vol. Fourth edition. Edinburgh and London 1892. 8°.

Day (*Clive*), The policy and administration of the Dutch in Java. New-York — London 1904. 8°.

Day (*C. R.*), The music and musical instruments of Southern India and the Deccan. With an introduction by A. J. Hipkins. London & New-York 1891. 4°.

Deventer (*W. van*), De bibitkever holaniara picescens fairm.

Jagt (*H. C. van der*), Invloed van zoutgehalte in sawahgrond op de minerale bestanddeelen van suiker-

riet. (Overgedr. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 5.) Soerabaia, 1904. 8°.

Dewall (*A. F. von*), Hikajat masjhoeda'lhakk diichtisarkan dan ditlahirkan oleh —. Tjitakan jang kedoea kali. Betawi 1903. 8°.

Dewall (*A. F. von*), Kissah pelajaran ke-Mengkasar dan lain-lainnja, terkarang pada bahasa Melajoe. Tjĕtakan jang ketiga. Betawi 1904. 8°.

Dillen (*C. P. van*), Verslag der verloskundige kliniek en polikliniek van het Academisch ziekenhuis te Leiden gedurende den cursus 1895/96 en 1896/97. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

Dorp (*E. C. van*), Schadeloosstelling bij vernietiging of onbruikbaarmaking van eigendom door het openbaar gezag. Akademisch proefschrift. 's Gravenhage 1903. 8°.

Dijk (*L. C. D. van*), Mededeelingen uit het Oost-Indisch Archief N°. 1. Twee togten naar de Golf van Carpentaria, J. Castensz 1623, J. E. Gonsal 1756; benevens Iets over den togt van G. Pool en Pieter Pietersz. Amsterdam 1859. 8°.

Elias (*Johan E.*), De vroedschap van Amsterdam 1578-1795. Met een inleidend woord van den archivaris der stad Amsterdam Mr. W. R. Veder. Eerste deel. Haarlem 1903. 8°.

Elworthy (*F. T.*), The evil eye, an account of this ancient & widespread superstition. London 1895. 8°.

Erkelens (*A. L.*), Retentio dentium. Akademisch proefschrift. Leiden 1902. 8°.

Verzameling voorschriften op het *Europeesch* lager onderwijs. Herziene en vermeerderde druk. Batavia 1904. 8°.

Faes (*J.*), Memorie van toelichting op een door het lid der commissie, ingesteld bij 's Gouvernements besluit dd. 24 Juli 1890 N°. 5, —, aan de commissie ingediend concept-reglement op de particuliere landerijen bewesten de Tjimanoek, ter vervanging van dat, gearresteerd bij Staatsblad 1836 N°. 19. Z. p. en j. fol.

Fischer (*A.*), Wandlungen in Kunstleben Japans. Berlin 1900. 8°.

Frazer (*J. G.*), The golden bough, a study in magic and religion. Second edition, revised and enlarged. 3 vol. London 1900. 8°.

Geerligs (*H. C. Prinsen*), De onderlinge fabricatie-contrôle in 1903. (Overg. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, Afl. 13) Soerabaia 1904. 8°.

Gelder (*J. A. de*), Het heden en de toekomst der Kolonie „Suriname". Z. p. en j. 8°.

Actes du dixieme congrès international des Orientalistes. Session de *Genève*. 1894. 4 parties. Leide 1897. 8°.

Gerini (*G. E.*), The International Congress of orientalists at Hanoi (Reprinted from the Asiatic Quarterly Review, July 1903.) 8°.

Gosses (*I. H.*), Stadsbezit in grond en water gedurende de middeleeuwen. Een historisch-oeconomische beschouwing. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

Gough (*A. E.*). Zie E. B. Cowell.

Greenwalt (*Mary Hallock*), Pulse and rhythm. (Reprinted from the popular science monthly, September, 1903.) Philadelphia. 8°.

Groneman (*J.*), Oudheidkundige aanteekeningen. I. Semarang—Soerabaia 1904. 8°.

Grünwedel (*A.*), Buddhist art in India. Translated from the „Handbuch" of — by Agnes C. Gibson. Revised and enlarged by Jos. Burgess. London 1901. 8°.

Grünwedel (*A.*) Zie A. Schultz.

Gubernatis (*A. de*), Zoological mythology or the legends of animals. 2 vol. London 1872. 8°.

Haarhaus (*Julius R.*), Interfolia fructus. Blätter für Bücherfreunde 1 Jahrgang N°. 2-8; 2. Jahrg. N°. 1-5; 3. Jahrg. N°. 1-4, 6. Leipzig. 8°.

Haas (*H. K. de*), Lichtprikkels en retinastroomen in hun quantitatief verband. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

Hall (*H. Fielding*), The soul of a people. London 1903. 8°.

Hallett (*Holt S.*), A thousand miles on a elephant in the Shan states. Edinburgh and London 1890. 8°.

Harmsen (*L. K.*) Kitab batjaan anak-anak jang baharoe membatja. Betawi 1903. 8°.

Heckertorn (*C. W.*), The secret societies of all ages and countries, a comprehensive account of upward of one hundred and sixty secret organisations — religious — political and social — from the most remote ages down to the present time embracing the mysteries of ancient India, China, Japan, Egypt, Mexico, Peru, Greece, and Scandinavia the cabbalists, early Christians, heretics, assassins, thugs, templars, the vehm and inquisition, mystics, rosicrucians, illuminati, freemasons, skopzi, camorristi, carbonari, nihilists, fenians, French, Spanish, and other mysterious sects. 2 vol. New edition thoroughly revised and greatly enlarged. London 1897. 8°.

Heide (*J. Homan van der*), Economische studien en critieken met betrekking tot Java. Batavia — 's Gravenhage 1901. 8°.

Helten (*H. W. M. van*), Bijdrage tot de geschiedenis en critiek van het erfrecht ab intestato. Akademisch proefschrift. Groningen 1902. 8°.

Heutsz (*P. J. F. van*), Indisch landbouw-crediet op Java (1900—1901). Batavia 1901. 8°.

Hissink (*J. H.*), Het Pepadonwezen en zijne attributen in verband met de oude staatkundige indeeling in marga's en het huwelijks- en erfrecht in de afdeeling Toelang-Bawang der Lampongsche Districten. (Overg. uit het Tijds. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 1/2). Batavia 1904. 8°.

Hogendorp (*G. K. van*), Brieven en gedenkschriften. 4 dln. 's Gravenhage 1866—1887. 8°.

Exposition universelle 1900. Les colonies françaises. *Indo-Chine.* Z. p. en j. 8°.

Jaeger (*F. M.*), Kristallografische en molekulaire symmetrie van plaatsings-isomere bensolderivaten. Akademisch proefschrift. Amsterdam 1903. 8°.

Jagt (*H. C. van der*), Zie W. van Deventer.

Jasper (*J. E.*), Inlandsche methoden van hoorn-, been-, schildpad-, schelp- en paarlemoerbewerking. (Overgedr. uit het Tijdschrift voor Ind. taal-, land- en volkenk. deel XLVII, afl. 1 en 2.) Batavia 1904. 8°.

Jasper (*J. E.*), Het een en ander over bevordering van inlandsche koperindustrie (Overgedr. uit het Soer. Hblad van 11 en 12 Januari 1904.) Soerabaia 1904. 8°.

Jurriaanse (*A.*), Veldambulances en wondbehandeling te velde. Akademisch proefschrift. Leiden 1902. 8°.

Juynboll (*Th. W.*), Handleiding tot de kennis van de Mohammedaansche wet volgens de leer der Sjâfiᶜitische school. Leiden 1903. 8°.

Keer (*P. M.*), Bijdrage tot de kennis van den paalworm. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 4°.

Kempe (*H. A. E.*). Over het genitaalstreng-epitheel van de witte rat en over de morphologische beteekenis van het hymen. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

Knight (*R. Payne*), The symbolical language of ancient art and mythology. An inquiry by —. A new edition with introduction, additions, notes translated into English and a new and complet index by Alexander Wilder. New-York 1892. 8°.

Kobus (*J. D.*), B. Bokma de Boer en C. van der Post, Selectie van Suikerriet. (Overg. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 2.) Soerabaia 1904. 8°.

Kobus (*J. D.*), J. A. van Haastert en C. van der Post, De zaadplanten der kruisingen 1899—1902. (Overgedr. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 6.) Soerabaia. 8°.

Kock (*W. H. W. de*), Handboek voor den algemeenen ontvanger. Semarang 1890. 8°.

Kok (*A. E.*), Het huwelijks-goederenrecht in het Duitsche

Burgerlijk Wetboek. Eerste deel. Het wettelijk huwelijks-goederenrecht. Akademisch proefschrift. Rotterdam 1903. 8°.

Kol (*H. van*), Naar de Antillen en Venezuela. Leiden 1904. 8°.

Beberapa fasal pada menjataken peri hal penjakit *Koléra* dan segala daja oepaja akan memeliharakan toeboeh manoesia dari pada penjakit itoe. Betawi 1903. 8°.

Kolff (*L. A. C.*), Het recht van overschrijving in Nederlandsch-Indië. De bepalingen op de heffing van overschrijving en de boeten wegens niet tijdige overschrijving toegelicht. Batavia 1899. 8°.

Kolff (*L. A. C.*), De ordonnantie op de rechten van successie en van overgang (Stbl. 1901 N°. 471); vergeleken met de oude successie-ordonnantie (Stbl. 1836 N°. 17) en met de Nederlandsche successiewetten. Batavia 1902. 8°.

Kolff (*L. A. C.*), De zegelordonnantie (Staatsblad 1885 N°. 131) toegelicht. Batavia 1903. 8°.

Kolff (*W. M.*), Vervoer op doorcognossement Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

Krabbe (*C. T.*), Het begrip algemeen belang in de artikelen 140 en 145 der grondwet. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

Kijlstra (*A.*), Ruimtebeschouwingen in verband met den Pascalschen zeshoek. Akademisch proefschrift. Helder 1903. 8°.

Labberton (*K. van Hinloopen*), De Indische landbouwconcessie. (Overgenomen uit „De Indische Gids".) Amsterdam 1903. 8°.

Lijst van periodieken te raadplegen in de bibliotheek der Rijks-universiteit te *Leiden*. Leiden 1903. 4°.

Loeff (*A. Rutgers van der*), De ludis eleusiniis. Akademisch proefschrift. Lugduni-Batavorum 1903. 8°.

Transactions of the ninth international congress of orientalists. Held in *London* 5th to 12th September 1892. Edited by E. Delmar Morgan. 2 vol. London 1893. 8°.

Loon (*J. P. van*), Eenige waarnemingen over benzidine-omzetting. Akademisch proefschrift. Groningen 1903. 8°.

Maass (*A*), Quer durch Sumatra. Reise-Erinnerungen von —. Berlin 1904. 8°.

Mac Mahon (*A. Ruxton*), Far Cathay and farther India. London 1893. 8°.

De Marseille à Canton. Guide de voyageur par *Cl. Madrolle*, publié par le Comité de l'Asie Française. Indo-Chine, Canal de Suez, Djibouti et Harar, Indes, Ceylan, Siam, Chine méridionale. Paris 1902. 8°.

Maisey (*F. C.*), Sánchi and its remains. A full description of the ancient buildings, sculptures, and inscriptions at Sánchi, near Bhilsa, in Central India, with remarks, on the evidence they supply as to the comparatively modern date of the Buddhism of Gotama, or Sákya Muni. London 1892. 4°.

M'Crindle (*J. W.*), The invasion of India by Alexander the great as described by Arrian, Q. Curtius, Diodoros, Plutarch and Justin, being translations of such portions of the works of these and other classical authors as describe Alexander's campaigns in Afghanistan, the Punjâb, Sindh, Gedrosia and Karmania, with an introduction containing a life of Alexander, copious notes, illustrations, maps and indices. Westminster 1893. 8°.

Meyer (*J. J.*), Altindische Schelmenbücher. II. Dāmodaragupta's Kuṭṭanimatam (Lehren einer Kupplerin). Ins Deutsche übertragen von —. Leipzig (1903) 8°.

Michaelis (*H.*), Novo diccionario da linggua Portugueza e Allemã enriquecido com os termos technicos do commercio e da industria, das sciencias e das artes e da linguagem familiar. Em duas partes. Sixta edição. Leipzig 1902. 8°.

Milo (*J. G.*), De schedelsymmetrie bij torticollis, met bijlage (casuistiek). Akademisch proefschrift. Amsterdam 1902. 8°.

Mohamad Rais, Karangan perdjalanan ke-Semarang. Batavia 1903. 8°.

Moolenburgh (*P.E.*), Extract uit een verslag der Noord Nieuw-Guinea expeditie. (Overg. uit het Tijds. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 1/2.) Batavia 1904. 8°.

Murray (*J.*), A handbook for travellers in India, Burma and Ceylon including the provinces of Bengal, Bombay, and Madras, the Punjab, North-West provinces, Rajputana, Central provinces, Mysore, etc. the native states, Assam and Cashmere. Fourth edition second impression. London 1903. 8°.

Nederlandsche Natuurhistorische Vereeniging. — Voorloopige lijst van Nederlandsche Volksnamen van planten. Niet in den handel. Amsterdam 1904. 8°.

Nieuwenhuis (*A. W.*), Tweede reis van Pontianak naar Samarinda in 1898 en 1899. (Overdruk Tijdschrift Aardrijksk. Genootschap.) Leiden 1900. 8°.

Nieuwenhuis (*A. W.*), Een schets van de bevolking in Centraal-Borneo. (Overgedr. uit het „Tijdschrift voor Geschiedenis, Land- en Volkenkunde".) Groningen 1902. 8°.

Nieuwenhuys (*C. H.*), De uitoefening van politie in Nederlandsch-Indië. Aanteekeningen door —. Semarang — Cheribon 1896. 8°.

Nyrop (*Kr.*), Das Leben der Wörter. Autorisierte Uebersetzung aus den Dänischen von Robert Vogt. Leipzig 1903. 8°.

Oldemeule (*L. van Bevervoorden tot*), Bijdrage tot de geschiedenis der Nederlandsch-Indische financiën. Utrecht 1900. 8°.

Pabst (*P. van Lawick van*), Genealogisch overzicht van het Oud-Geldersch geslacht Van Lawick of Van der Lauwick. 's Gravenhage 1893. 8°.

Padfield (*J. E.*), The Hindu at home being sketches of Hindu daily life. Madras 1896. 8°.

Pauwels (*W. M. I. Borst*), Bijdrage tot de kennis der Surinaamsche vischvergiften. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

Catalogue of the *Polish* scientific literature. Katalog literatury naukowej Polskiej wydawany przez Komisye bibliograficzną Wydzialu Matematyczno-Przyrodniczego Akademii Umiejętnos'ci w Krakowie. Tom I—III, 1. Kraków. 8°.

Prawiro Asmoro (*Mas*), Parèbhâsan èterrangaghi Sarana dhongèng. Èzalen dâri òtjaq djhâbâ biq —. Batawi 1903. 8°.

Prick (*F. P. H.*), Indische woorden en hunne equivalenten in de moderne talen. Batavia 1903. 8°.

Ratzel (*F.*), Die Erde und das Leben. Eine vergleichende Erdkunde. 2 Bde. Leipzig und Wien 1901. 8°.

Reith (*M.*), A padre in partibus. Being notes and impressions of a brief holiday tour through Java, the Eastern Archipelago and Siam. (Reprinted from the „Singapore Free Press.") Singapore, Hongkong, Shanghai and Yokohama 1897. 8°.

Réthy (*H.*), Anatomie der tubaire graviditeit. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

Ridding (*C. M.*), The Kādambarī of Bāṇa. Translated, with occasional omissions, and accompanied by a full abstract of the continuation of the romance by the author's son Bhūshaṇabhaṭṭa. London 1896. 8°.

Rombach Jzn. (*K. A.*), Bijdrage tot de internationale regeling van het materieele aanvaringsrecht. Rotterdam 1903. 8°.

Romkes (*P.C.*), Proeven ter verkrijging van een carcynolitisch serum. Akademisch proefschrift. Groningen 1903. 8°.

Ronkel (*Ph. S. van*), Over de herkomst van enkele Arabische bastaardwoorden in het Maleisch. (Overg. uit het Tijds. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 1/2.) Batavia 1904. 8°.

Sagra (*Ramon de la*), Memoria sobre el bejuco del guaco. Habana 1833. 8°.

Saher (*E. A. von*), De versierende kunsten in Nederlandsch-Indië. Eenige Hindoemonumenten op Midden-Java. Haarlem 1900. fol.

Schat (*P.*), Verdere mededeelingen over Surra. (Overgedrukt uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, no. 4.) Soerabaia 1904. 8°.

Schmeltz (*J. D. E.*), Fatsoen en eerlijkheid. De redactie van de Gids, de Heer Rouffaer en de Heer Loebèr. Leiden 1904. 8°.

Schoute (*D.*), Het physisch chemisch onderzoek van menschelijk bloed in de kliniek. Akademisch proefschrift. Groningen 1903. 8°.

Schoute (*J. C.*), Die Stelar-Theorie. Akademisch proefschrift. Groningen 1902. 8°.

Schreiber (*G.*), Das lineare Zeichnen. Praktischer Lehrgang für Architekten, Techniker, Mechaniker und Bauhandwerker, insbesondere für Baupolytechnische, höhere, Gewerb- und Realschulen. In drei Abtheilungen. 1. Freies Handzeichnen. 2. Ornamentenzeichnen. 3. Geometrisches Zeichnen. Zweite, stark vermehrte und verbesserte Auflage. Leipzig 1871. 8°.

Schultz (*A.*) und E. Baumann, Algemeine Geschichte der bildenden Künste. In vier Teilen.

Erster Teil. Erste Hälfte. Die Kunst des alten Orients. Die Architektur und Plastik Griechenlands.

Erster Teil. Zweite Hälfte. Die decorative Bildnerei der Griechen. — Die griechische Malerei. Die altitalische und die römische Kunst. Die Kunst im neupersischen Reiche der Sassaniden. Von E. Baumann.

Die Kunst des alten Indiens von A. Grünwedel. Berlin 1902/1903. 8°.

Seidel (*R.*), Beiträge zur Kolonialpolitik und Kolonialwirthschaft. Herausgegeben von der Deutschen Kolonialgesellschaft. II. Jahrg. Heft 20; III. Jahrg. Heft 1, 2. Berlin 1900/1901. 8°.

Seydel (*R.*), Das Evangelium von Jesu in seinen Verhältnissen zu Buddha-Sage und Buddha-Lehre mit fortlaufender Rücksicht auf andere Religions-Kreise untersucht von —. Mit zwei Registern. Leipzig 1882. 8°.

Silbernag (*I.*), Der Buddhismus nach seiner Entstehung, Fortbildung und Verbreitung. Eine Kulturhistorische Studie. Munchen 1891. 8°.

Sillevis (*J.*), Iets over de stofwisseling der gravida. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

Socin (*A.*), Mittelhochdeutsches Namenbuch. Nach oberrheinischen Quellen des zwölften und dreizehnten Jahrhunderts. Basel 1903. 4°.

Soetåmå (*Mas*), Karangan perdjalanan ke-Betawi. Batavia 1903. 8°.

Steyn (*G. van*), 1828 — 24 November — 1903. Gedenkboek Koninklijke Militaire Akademie, samengesteld door —. Breda 1903. 4°.

Stol (*G.*), Kiekjes op Java. Den Haag. Z. j. 8°.

Struycken (*A. A. H.*), Het rechtsbegrip. Theoretische onderzoekingen. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

Temple (*G.*), A glossary of Indian terms relating to religion, customs, government, land; and other terms and words in common use. To which is added a glossary of terms used in district work in the N. W. provinces and Oudh., and also of those applied to labourers by —. With an appendix giving computation of time and money, and weights and mesures, in British India, and forms of address. London 1897. 8°.

Thomas (*F. W.*), Zie E. B. Cowell.

Tjerita dahoeloe kala di benoea Tjina tempo karadja-an Song Tjin Tjong merk Tay Song Tiauw katjarita-an Sie Lay Kon. Tersalin dari boekoe Tjina oleh Y. T. H. Tjitakan jang kadoea kali. Batavia 1903. 12°.

Tjerita Hong Kiauw Litan tempo Hongte Lie Sie Bin merk Tong Tiauw tersalin dari boekoe tjerita Tjina oleh L. H. K. Tjitakan jang kadoea kali I. Batavia 1903. 12°.

Uhlenbeck (*C. C.*), A manual of Sanskrit phonetics. In comparison with the Indogermanic mother-language, for students of germanic and classical philology. London 1898. 8°.

Systematisches *Verzeichniss* gebundener Bücher, Atlanten und Musikalien. Mit ausführlichem Schlagwörterverzeichniss. (Altenburg) 1901-1902. 12°.

Vogel (*C. Sneijders de*), Quaestiones ad conjuctivi usum in posteriore latinitate pertinentes. Akademisch proefschrift. Schiedam 1903. 8°.

Vogt (*R.*), Zie Kr. Nysop.

Vollgraff (*J. A.*), Over de theorie der electromagnetische draaiïngen en der unipolaire inductie. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

Vos (*G. W. F. de*), Indische bouw-hygiène. Proeve van eene toepassing van de gezondheidsleer bij het bouwen in Nederlandsch-Indië. Uitgegeven door de Afdeeling Nederlandsch-Indië van het Koninklijk Instituut van Ingenieurs. Batavia 1892. 8°.

Met atlas van platen, B 58*.

Wenken voor den onderwijzer. 3e druk. Javaansch. Batavia 1897. 8°.

Werff (*W.*), Enniana. Akademisch proefschrift. Campis 1903. 8°.

Wierdsma (*A. Rijpperda*), Over den aard van den phloridzine-diabetes in verband met het vraagstuk van den „renalen" diabetes. Akademisch proefschrift. Leiden 1902. 8°.

Wilder (*A.*), Zie R. Payne Knight.

Winckel (*C. P. K.*), Over Siamesche toestanden. Voordracht, gehouden in de 4° algemeene vergadering van het Indisch aardrijkskundig genootschap.

Wiselius (*J. A. B.*), Het Portugeesch koloniaal beheer in Azië, 1880. 4°.

Wilhelmy (*G.*), Onderzoekingen over de zes dinitrophenolen en dinitroanisolen. Akademisch proefschrift. Groningen 1903. 8°.

Winter (F. L.), Prinses Flora. Tjariozipoen sang retmo dijah Florah toewin peksi kemajan katedak hing temboeng djawi dening toewan —. (Jav. karakter) Soerakarta — Betawie 1894. 8o.

Wiselius (J. A. B.), Zie C. P. K. Winckel.

Wubben (C. H. Ebbinge), Over middelnederlandsche vertalingen van het Oude Testament — Bouwstoffen voor de geschiedenis der Nederlandsche bijbelvertaling. Akademisch proefschrift. 's Gravenhage 1903. 8°.

Wunderlich (W. F. H.), De pruikentijd. Amsterdam 1903. 8°.

Zaaijer (J. H.), Bijdrage tot de kennis van den oorsprong en den bouw der naevuscellen en der naevotumoren. Akademisch proefschrift. Leiden 1903. 8°.

---

grooteren heuvel, als bedekt met vierkante steenen en brokstukken daarvan. Zie photo I.

Genoemd boschpad verder volgende, ziet men rechts van zich een waterplas die bij nadere beschouwing besloten blijkt tusschen 2 pematangs (ruggen) en aan de open einden afgesloten door een dijk. Blijkbaar heeft deze plas als badplaats dienst gedaan, daar van de landzijde het terrein van af dien vijver oploopt naar een ongeveer 150 Meter daarvan verwijderde ruïne. Zie photo II.

De ruïne, de voornaamste van de drie, beslaat in omtrek aan den voet van den heuvel 105 M., op dit benedenvlak verheft zich een omgang ± 1,75 M. gelegen boven den beganen grond en daar ± 1.75 boven heeft men een plat vlak (photo III) metende in omtrek 24,50 Meters.

De geheele heuvel is bedekt met steenen die meest allen sporen van beeldhouwwerk van Hindoe oorsprong vertoonen.

In 1854 ten tijde van Resident de Brauw zou volgens verhalen van Depati Lipoer hier een dubbel vrouwenbeeld zijn weggehaald en naar Palembang overgevoerd.

Dit schijnt volgens zeggen van ouden van dagen de eenige keer te zijn geweest, dat Europeanen belangstelling hebben betoond in deze ruïne; of toen ter tijde een onderzoek is ingesteld naar den aard der ruïne — die volgens Lipoer v/d destijds zich in veel beteren staat bevond dan thans — kon ik niet te weten komen.

Op deze ruïne werd door mij gevonden een steen, zie het middenstuk op photo IV, die duidelijk de çiwaitische kenteekenen van den Joni vertoont.

Mij vooreerst bepalende tot eene beschrijving van de door mij aangetroffen Hindoe-overblijfselen, trof ik bij een Inlander in doesoen Tanah-Abang een koperen Boeddhabeeldje en een koperen leeuw, den vorm vertoonende van een tempelwachter aan, welke voorwerpen zijn gevonden in de Lematang rivier bij Oelak Beko, alwaar moet worden verondersteld, dat vroeger een bevolkingscentrum moet zijn geweest, daar volgens zeggen van ouden van dagen op die plaats vele voorwerpen als

borden en schalen van koper en krissen van goud zijn opgedolven, doch verloren gegaan bij een brand die de heele doesoen Tanah-Abang in de asch legde.

De tempelwachter in zijn natuurlijken staat bestond uit een koperen onderplaat, hierbij overgelegd, en een bovenplaat aan den leeuw bevestigd en beide verbonden door koperen staafjes, welke laatste zijn afgenomen om er armbanden van te maken.

Wellicht kunnen in den a. s. oostmoesson bij lagen waterstand nog belangwekkende voorwerpen aan den dag gebracht worden.

Aangezien volgens aanwijzingen van Lipoer, de ruïnes te Tanah-Abang moeten worden aangemerkt, als te hebben behoord tot de Tjandi Kedebong Oendang Tengah en bij Batoe Radja zich zoude hebben bevonden de Tjandi Babat Kampongan oeloe en benedenstrooms Pandan de Tjandi's Modong Kampongan ilir, strekte ik mijne nasporingen tot daar uit, en trof ik aan bij Babat twee Hindoebeelden, photo V.

Het eene beeld rechts werd gevonden in het midden doorgebroken, het hoofd van het rompstuk gescheiden en het hoofd zelf in de lengte doorgespleten.

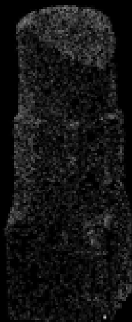
Het tweede beeld, bestaande uit een beeld met drie hoofden was in 't midden doorgebroken en vertoont sporen van door vuur te zijn beschadigd, waarschijnlijk ten gevolge van ladangbrand.

Ook vond ik daar den leeuwekop en een gebeeldhouwden steen, blijkbaar een bovenstuk van een tempelzuil. Zie photo VI.

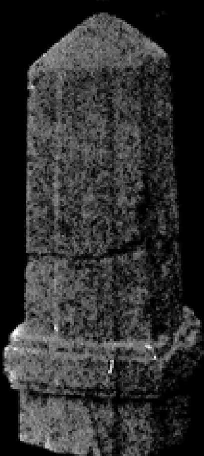
Bij den noordelijken tempel te Modong trof ik aan de lingga's, een van ronden en een van achtkanten vorm op photo IV. Beide stukken waren geplant op een heuvel van ± 14 Meter, steil uit de rivier oprijzende en het eenige hooge punt in dien omtrek.

Op photo VI ziet men verder brokstukken en nog geheele gave baksteenen van Tjandi Kedebong Oendang bij Tanah-Abang.

De overleveringen van het hier bestaand hebbend Hindoerijk zooals ik ze opteekende uit den mond mijner zegslieden,

IV

IV

IV

V

V

VI

VI

VI

den Depati Lipoer en den Pangeran Koentjit van Dangkoe geef ik duidelijkheidshalve in 't maleisch.

Men ontware daaruit, dat van inrichting en inwendigen toestand van het rijk niets meer tot ons komt, slechts leeft de ondergang als overlevering voort en schijnt men de meening toegedaan, dat na dien val pas de Maleische overheersching van uit de westkust (Madjapahit) een aanvang neemt.

In zoover ik in dezen tot oordeelen bevoegd ben, hebben de in de Lematang streek aangetroffen Hindoeoverblijfselen eenige waarde voor de wetenschap, doordat ze de grens aangeven tot waar de Hindoekolonisatie in Palembang is doorgedrongen.

Al hetgene ik heb gezien in de onderafdeeling Lematang Oeloe en Pasemahlanden en elders in de bovenlanden zijn zwakke pogingen van beeldhouwkunst, waaruit men met moeite de ware beteekenis kan opdiepen.

Vrouwenbeelden, afbeeldingen van oliphanten e.a. aldaar gevonden, ze zijn allen grof, lomp en blijkbaar eene imitatie van hetgeen ons de Hindoes ten dezen te aanschouwen geven.

Depati Lipoer: Atsal Tjandi Koeto Kedebong Oendang darat doesoen Tanah-abang Radjanja djoeloek Ratoe AMPARAN.

Dan mantrinja ja itoe:

1. Temenggoeng MERANGGI,
2. Temenggoeng MINTIK, dan
3. Temenggoeng MENGAR,

jang masih ada tjiri bekas roemah batoe sekarang di darat doesoen Tanah-abang ja itoe di sebelah darat Loeboek Oelak-Beko, atsal anak radja ini jaitoe radja Ratoe AMPARAN anaknja jang gadis akan di kantinkan jala soeroe satoe orang nama KEDENGON ALI, pergi di Palembang maoe beli garam abis manakala itoe orang nama KEDONGAN-ALI moedik dari Palembang ini nagri soeda silap soeda djadi hoetan semoea orangnja tidaq lagi.

Maka tjoema tinggal batoe bekas itoe roemah sadja dan tjerita orang toewa² atsalnja waktoe SEPAHIT-LIDA akan laloe maoe njebrang mintaq di sebrangi jala semoea itoe orang

sedang pengantin tidaq maoe menjahoet, jala Sepahit-Lida berkata silapla kaoe nagri jala itoe nagri silap, semoea orangnja soeda habis, tjoema tinggal satoe orang nama KEDONGAN-ALI, poejang dari BAASAN, LIDAN dan TJAMBOET jang masih hidoep di Tanah-abang sekarang tetapi tidaq maoe djadi banjak orangnja sebab masih kena bekas soempah Sepahit-Lida itoe.

Dan nagri itoe besarnja, atsalnja jang di seblah ilir watasnja di Rantau Modong (Pandan-ilir), jang di seblah oeloe watasnja dimana Tjandi Babat di sebla ilir Batoe Radja Marga Dangkoe.

Dan satoe radja jaitoe orang djadi batoe waktoe Resident DE BRAUW di Palembang, di ambilnja.

Maka dari sebab itoe tidaq ada lagi orang djadi batoe di mana koeta Kedebong Oendang.

Pangeran KOENTJIT: Atsalnja di katakan Tjandi Babat di sebla ilir doesoen Batoe Radja, bekas nagri Silap sebab di soempahi Sepahit-Lida, jang masi ada tanda batoe² bekas timbok roemah; atsal jang doedoek djadi Radja di sitoe, lagi zaman doeloe jaitoe radjanja nian:

Ratoe MEKEDOEM; MEKEDOEM RATOE.

Dan mantrinja:

1. Ramas TAMPAH OENANG,
2. Raden KENANGO,
3. Raden TJEMPAKO,
4. SINGA BEROEWANG,
5. KIALIK dan
6. SETIO PADO,

tempatnja di doesoen Batoe Radja baroe jang sekarang: Dan Tjandi Babat djoeloeknja kampong oeloe dan kampong Tenga, Tjandi Koeto Kedebong Oendang dan kampong Karang ilir, Tjandi Modong di seblah ilir Pandan.

Maka itoe Koeto Tjandi Babat libarnja moelai dari Babat sampi di batang hari sikoe di tempat tana poeti saperti kapoer tapak Poetri Dajang REMOENAIJ sampi ini masi ada.

Dan nama PAHIT-LIDA atsal orang sawa nama JAKIN dan

waktoe itoe didalam nagri Babat ini orang sedeng terkoempoel akan penganten mintaq seberangi, maka itoe orang di dalam itoe nagri semoea orang tidaq maoe njebrangi dan tidaq maoe menjahoet.

Maka itoe Pahit-lida teroes njoempah, maka teroes itoe nagri silap, kemoedian teroes Pahit-lida berdjalan sampi di pinggir doesoen Matahari-hidoep, bertemoe dengan orang mata ampat abis bilang MATA AMPAT sakti nian Pahit-lida ini, jala berkata Mata ampat pada Pahit-lida, tjoba kita bertarohan potong boewa beloeloek-kaboeng jaitoe naú, maka Mata ampat nanti di bawah dan Pahit-lida potong itoe boewa naú teroes djatoe di bawah tetapi tida kena pada Mata ampat itoe, sebab matanja ada di belakang. Abis itoe Pahit-lida nanti dari bawah poela, maka Mata ampat potong boewa beloeloek naú teroes djatoe di Pahit-lida teroes Pahit-lida mati.

Maka sasoeda itoe baroe, Mata ampat pikir apa sebab di bilangkan Pahit-lida teroes di djilat oleh Mata ampat, lida Sepahit-lida itoe — pait nian lida — teroes Mata ampat mati poelo, maka di tempat doea orang mati itoe toemboeh satoe kajoe namanja opas Sadjerongkong.

Maka soeda nagri Tjandi Babat, Tjandi Koeto Kedebong oendang dan Tjandi Modong, silap semoea orangnja tidaq lagi baroe moedik ka Lematang Meradja ampat anak Ratoe Madja Pait menetepkan Lematang, jaitoe:

N°. 1 jang toea MERADJA BESI, tempatnja di Dangkoe.
„ 2 MERADJA SARI, tempatnja di Danau Tampang (Soengi rotan.)
„ 3 MERADJA SANTRI, tempatnja di Padang Bindoe Benakat.
„ 4 MERADJA SINGO, tempatnja di Djati Goemi.

Moeara Enim, 28 Maart 1904.

De Controleur,
A. J. KNAAP.

TOELICHTING OP HET RAPPORT VAN DEN CONTROLEUR DER ONDERAFDEELING LEMATANG ILIR VAN DE IN DIE STREEK AANGETROFFEN OUDHEDEN.

Het bericht, ontvangen uit Palembang, maakt opmerkzaam, als ik het wel heb, op drie plekken aan de Lematang waar te voren Hindoe bouwwerken stonden.

De rivier van Moeara Enim afzakkende, komt men op een gegeven oogenblik te Batoe-radja en zal dan, na Dangkoe gepasseerd te zijn, Tanah-abang bereiken, van waar Pandan lagerstrooms nog een heel eind weg ligt.

De plekken of de tjandi's zelf heeten:

Tjandi Babat Kampongan oeloe,

Tjandi Kedebong Oendang, en

Tjandi Modong Kampongan ilir,

respective te vinden bij Batoe-radja, Tanah-abang en Pandan.

Na deze opgaven kan men zich gemakkelijk orienteeren op de kaart van den Topographischen dienst.

Het voorkomen der oudheden daar was niet onbekend, men zie slechts het opstel van E. P. Tombrink, Hindoe-monumenten in de bovenlanden van Palembang, als bron van geschiedkundig onderzoek, in Tijdschr. Indische T. L. en Vk., XIX. Het daar op bladz. 37 genoemde brokstuk van Tanah-abang is opgenomen in het Museum onder N°. 440 van Groeneveldt's Catalogus. Het is een gedeelte van een guirlande-band onder een kroonlijst, met papegaaien er in. Het fragment in het Museum is krachtig en diep gewerkt, maar vertoont de pagegaai eenigszins in verlijningen of arabesken, met een opgegooide en omgekrulde pluimstaart.

Hetzelfde karakter van bewerking vertoonen de kleine fragmentjes op photo VI te zien, en het middelste stuk op IV. Wat omtrent dit laatste door den Heer KNAAP wordt opgemerkt is minder juist. Het stuk is een sierpunt van boven een kroonlijst en heeft zijn vorm te danken aan de inwerking van het waaierschild, om het zoo eens te noemen, op een verloopen ornament-combinatie, die een ingewikkelde geschiedenis heeft gehad. Op Java vindt men er duizende tegenhangers van. Oorspronkelijk is het een Kala-makara stuk geweest met naar binnengeslagen makara's, achter welker ruggen opzittende leeuwtjes waren geplaatst. Deze combinatie is o. a. geheel in lijnen opgegaan, en daarop is gelegd of deze zijn onderwijl onwillekeurig vervormd geworden tot eene lijnverbinding, die men desnoods zou kunnen beschrijven als drie niet geheel gesloten cirkels, welke met hun opening naar elkander zijn toe gelegd. Voor deze waaier-schilden kan men bijv. zien het tableau aan de Baraboedoer waarop de Boeddha als Bodhisatwa den Trayatrimsat-hemel verlaat, 1e Gaanderij, achterwand, boven, N°. 23, of in dezelfde gaanderij N°. 166 beneden. Het eigenaardige van dit stuk van Tanah-abang (Palembang) is dat het hart er van zeer sterk is uitgediept, wat op Java misschien wel nooit voorkomt. Daar is dat hart meestal zelfs bol en dan nog op zich zelf versierd.

Behalve wat op Photo IV en VI van Tanah-abang voorkomt is deze oudheid in aanzichten, d. w. z. puinhoopen onder afgevallen bladen of een humus laag, ook vertegenwoordigd op I, II en III.

De twee zuilen, waarvan de eene een lingga is, maar de andere niet, en die op IV nog voorkomen, zijn van de Tjandi Modong Kampongan ilir. Deze wàs dus zeker Çiwaitisch. De lingga is perfekt. Ook de merklijnen zijn er op aangebracht en dat zeer sierlijk. Het andere stuk is een topstuk, en doet veronderstellen dat er in den bouw van het gebouw waar op het eenmaal prijkte, iets rijzigs moet zijn geweest.

De figuren van photo V, en het middenstuk en de leeuwekop van VI zijn afkomstig van Tj. Babat Kampongan oeloe.

Zij laten nog zien dat daar inderdaad wat moois te zien moet zijn geweest, al is alles klein van afmeting. De twee beelden zijn zeer beschadigd. Het driehoofdige is een Brahma. Wat het andere is durf ik niet uitmaken. Ik zou het ornament nauwkeuriger moeten waarnemen om zekerheid te hebben, of er werkelijk iets omtrent den relatieven ouderdom is op te merken. Van uitsluitend Javaansch standpunt de stukken beschouwende, zou ik zeggen dat op een eenigszins jongeren Midden-Javaanschen tijd wijzen 1° de vorm van het lotuskussen en het pilaster ornament aan het restant van zulk een tempelgedeelte. Ik geloof namelijk niet dat het een stuk van een pilaar, d. w. z. vrijstaanden pilaar, is. De leeuwekop is goed, maar voor onze Indië van een zeer merkwaardig type, want alles is er rond aan, en de kop en de kam zijn plat.

Het verdient zeer veel aanbeveling in te gaan op het aanbod de stukken op te zenden, maar ook om alsnog te verzoeken een schets- of situatiekaartje van de ligging te leveren, daar men daarmede de plekken gemakkelijk zal kunnen terug vinden en zich van te voren orienteeren.

NB. De legende werd taliter qualiter jaren geleden, ± 1864, ook reeds aan den Heer TOMBRINK medegedeeld, en is dus een constante.

J. BRANDES.

April 1904.

LIJST

van ingekomen boekwerken gedurende het 2e kwartaal 1904.

Bakoenine, Tropisch Holland. Vijf jaar op het eiland Java. (Russisch) St. Petersburg 1902. 8°.

Boekoe tjerita Tooe Hoen Twan menjeritaken Tjioe Hoen Taij Tjoe masi ketjil dapet melasat tempo Hongte Songsin Tjong merk Taijoong Tiauw, terkarang oleh Goan Bie Ho Soekaboemi N°. 6. Batavia 1904. 12°.

Boekoe tjerita di negri Tjina koetika Liatkok pengarisan jang beralamat Hong Kiam Tjoen Tjioe tempo hongte Tjin Sie Ong, merk Tjin Tiauw. I. Batavia 1904. 12°.

Bosch (*R. P. van den*), Neêrlands verleden uit steen en beeld. Gedenkteekenen en grafgestichten uit den vroegeren en lateren tijd. Schiedam 1901. 8°.

Bowes (*James L.*), Japanese Enamels with illustrations from the examples in the Bowes collection. London 1886. 8°.

Brandes (*J.*), Het Nirvana-tooneel en de Baraboedoer. (Overgedr. uit de Notulen der vergaderingen van het Bat. Gen. van K. en W. deel XLI, afl. 4, 1903.) Batavia 1904. 8°.

Brandstetter (*R.*), Tagalen und Madagassen. Eine sprachvergleichende Darstellung als Orientierung für Ethnographen und Sprachforscher. Luzern 1902. 8°.

Burg (*C. L. van der*), De voeding in Nederlandsch-Indië. Amsterdam 1904. 8°.

Coolsma (*S.*), Soendaneesche spraakkunst. Leiden z. j. 8°.

Curbipet, Fragments of the elements and principles of the nature of the life of man, or, the condensed laws of the religion of the civilised. Bombay 1904. 16°.

Poedji poedjian ja itoe segala djaboer *Daoed* lagipoen bebrapa donga jang di pakej sahari hari pagi dan petang. Tertjap di negri Singapoera pada tahoen 1831. 8°.

Kort bericht van den tegenwoordige Toe-standt van *Europa*, soo in Polen, Vrankrijk, Duytslandt, Nederlandt, Spangien, Engelandt, Sweden en Denemarken. Geschreven bij missive uyt Amsterdam, den 30 November, Anno 1675. Batavia 1676. 4°.

G., Beoordeeling van „De Java-oorlog van 1825-30; door P. J. F. Louw, 3° deel." (Overg. uit het Militair Tijdschrift 1904 N°. 6.) Batavia. 8°.

Geiger (*W.*), Ceylon. Tagebuchblätter und Reiseerinnerungen. Wiesbaden 1898. 8°.

Gisbert (*M.*), Diccionario Español-Bagobo y Bagobo-Español. 2 st. Manila 1892. 8°.

Goeje (*M. J. de*), Ibn Qutaibu liber poësis et poëtarum, quem edidit —. Lugduni-Batavorum 1904. 8°.

Gonggrijp (*J. R. P. F.*), Kitab amtsal. Maleisch-Hollandsch lees- en leerboek tot zelfonderricht voor Europeanen, die op gemakkelijke wijze de noodige kennis van het Maleisch willen verwerven en eveneens voor hen, die gewoon zijn Maleisch te spreken en Hollandsch willen leeren. Zwolle 1899. 8°.

Grotii (*Hugonis*), De jure praedae commentarius. Ex Auctoris Codice descripsit et vulgarit H. G. Hamaker. Hagae Comitum 1868. 8°.

Gunning (*J. G. H.*), Bhârata-Yuddha Oudjavaansch heldendicht uitgegeven door —. Gedrukt voor rekening van het Koninklijk Instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië. 's Gravenhage 1903. 4°.

Haeckel (*Ernst*), Uit Insulinde. Leiden z. j. 8°.

Heeres (*J. E.*), De Oost-Indische compagnie ter herinnering (20 Maart 1602). (Overg. uit „de Nederlandsche spectator" 1902 N°. 12.) 's Gravenhage. 8°.

Heufler (*L. Ritter von*), Eine Probe der Kryptogamischen

Flora des Arpaschthales in den siebenbürgischen Karpaten. Wien 1853. fol.

Hien (*H. A. van*), Sedekah's en Slametan's. Ter vervanging van bladzijde 236 van het 1e deel van „De Javaansche geestenwereld." (Overg. uit de Locomotief van 2 en 3 Juni 1904.) Semarang. 8°.

Hildebrand (*H.*), Der Tempel Ta-chüeh-sy (Tempel des grossen Erkenners) bei Peking. Aufgenommen und beschrieben von —. Herausgegeben von der Vereinigung Berliner Architecten. Berlin 1897. 4°.

Hooker (*J. Dalton*), The rhododendrons of Sikkim-Himalaya; being an account, botanical and geographical, of the rhododendrons recently discovered in the mountains of eastern Himalaya, from drawings and descriptions made on the grot, during a government botanical mission to that country, by —. Edited by Sir W. J. Hooker. Second edition. London 1849. fol.

Ibn Quotaibu. Zie M. J. de Goeje.

Indische novellenbibliotheek. N°. 1. In en om Semarang. Semarang (1904). 8°.

Janvier (*Th. A.*), The Dutch founding of New-York. New-York and London 1903. 8°.

Javaansch in één maand. Beknopte doch degelijke methode om in korten tijd Javaansch te leeren zonder meester. Speciaal voor zelfoefenaars bewerkt. Met volledige aangave der uitspraak. Amsterdam z. j. 8°.

Jonker (*J. C. G.*), Over Javaansch strafrecht. Academisch proefschrift. Amsterdam 1882. 8°.

Juanmarti (*J.*), Gramática de la lengua de Magnindanao según se habla en el centro y en la costa sur de la isla de Mindanao. Manila 1892. 8°.

Kalbfus (*Heinrich*), Zie C. Ribbe.

Kalff (*S.*), Oost-Indisch Landjuweel. Haarlem 1902. 8°.

Kamerling (*Z.*), Microscopische onderzoekingen over absorptieverschijnselen in den bouwgrond. (Overgedr. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 11.) Soerabaia 1904. 8°.

Kern (*H.*), Râmâyaṇa, oudjavaansch heldendicht uitgegeven door —. Gedrukt voor rekening van het Koninklijk Instituut voor de Taal-, Land- en Volkenkunde van Nederlandsch-Indië. 's Gravenhage 1900. 4°.

Klinkert (*H. C.*), Facsimilés van eenige Maleische brieven met Arabisch-Maleisch karakter, bijeengebracht door —. Leiden 1903. 4°.

Kobus (*J. D.*), Voedselopname bij verschillende Rietvariëteiten. (Overg. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 8.) Soerabaia 1904. 8°.

Krüger (*W.*), Das Zuckerrohr und seine Kultur mit besonderer Berücksichtigung der Verhältnisse und Untersuchungen auf Java. Magdeburg und Wien 1899. 8°.

Lasch (*R.*), Die Landwirthschaft der Naturvölker. (Sonderabdruck aus der „Zeitschrift für Socialwissenschaft VII. Bd., 1. bis 4. Heft.) Berlin 1904. 8°.

Lauterer (*J.*), Japan das Land der aufgehender Sonne einst und jetzt. Nach seinen Reisen und Studien geschildert von —. Zweite Auflage. Leipzig z. j. 8°.

De Koning te *Leiden*. (Overg. uit het Alg. Ned. Studenten-Weekblad „Minerva" Dec. 1890.) 8°.

Ligtvoet (*K. J. A.*), Spoorwegverkenning in Zuid-Sumatra. Met bijlagen I, XI *a* en *b*, XIII *a* en *b*, XIV tot en met XXVIII.

Gedeelte van het advies daarover en omtrent spoorwegaanleg in Zuid-Sumatra in het algemeen, door den Directeur der Burgerlijke Openbare Werken uitgebracht November 1903. (Met 22 teekeningen.) Batavia 1904. fol.

Sejarah *Malayu*, or the Malay annals. Singapore 1898. 8°.

De vlugge *Maleier*, of handleiding om zonder onderwijzer in korten tijd Maleisch werkelijk te leeren lezen, schrijven en spreken. Kampen z. j. 12°.

Marchant (*P.*), Intree predicatie te Batavia, over de verpligting tot heiligheid; en eene uitmuntende predicatie, te Haarlem; beneevens eene verhandeling over het

geloof, omtrent dingen die men niet ziet werkzaam, genomen uit eene predicatie in 's Gravenhage. Haarlem 1756. 4°.

Marcilla (*C.*) y Martin, Estudio de los antiguos alfabetos Filipinos. Melabón 1895. 4°.

Matthes (*B. F.*), Verzameling van Makassaarsche gedichten uitgegeven door —. Voor rekening van het Nederlandsch Gouvernement. Amsterdam 1883. 8°.

Meijer (*H.*), Die Sprache der Buren. Einleitung, Sprachlehre und Sprachproben. Göttingen 1901. 8°.

Naves (*J.*), Gramática Hispano-Ilocana. Segunda edición. Tambogong 1892. 8°.

Nederburgh (*I. A.*), Wetgeving voor Nederlandsch-Indië. Officieele bescheiden betreffende Staatsblad 1898, N°. 66, met vergunning der Regeering uitgegeven door —. Batavia 1903. 8°.

Nieuwenhuis (*A. W.*), Quer durch Borneo. Ergebnisse seiner Reisen in den Jahren 1894, 1896-97 und 1898-1900. Unter Mitarbeit von Dr. M. Nieuwenhuis — von Uxküll-Güldenbandt. 1er Teil. Leiden 1904. 8°.

Nieuwenhuis (*A. W.*), De levensvoorwaarden onder volken op hoogen en op lagen trap van beschaving. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt aan de Rijks-universiteit te Leiden. Leiden 1904. 8°.

Nijhoff (*Wouter*), Bibliographie de la typographie Néerlandaise des années 1500 à 1540, ouvrage faisant suite aux „Annales" de M. Campbell. Feuilles provisoires. La Haye 1903. 8°. (livr. 1-8).

Ophuijsen (*Ch. A. van*), Het Maleische volksdicht. Rede uitgesproken bij de aanvaarding van het hoogleeraarsambt aan de Rijks-universiteit te Leiden. Leiden 1904. 8°.

Ossenbruggen (*F. D. E. van*), Oorsprong en eerste ontwikkeling van het testeer- en voogdijrecht, beschouwd in verband met de ontwikkeling van het familie- en erf-

recht. Eene ethnologisch-juridische schets. Uitgegeven door het Koninklijk Instituut voor de taal-, land- en volkenkunde van Nederlandsch-Indië. 's Gravenhage 1902. 8°.

Administration sanitaire de l'empire *Ottoman*. Service du bureau de contrôle. Mouvement général du pélerinage du Hédjaz par les ports de la Mer Rouge. Année de l'Hégire 1320. 1902-1903. Présenté au Conseil supérieur de Santé par S. E. le docteur Duca pacha, inspecteur général. Constantinople 1903. 4°.

Pabst (*P. van Lawick van*), Verzameling van Maleische woorden en uitdrukkingen die in den omgang met den niet-Europeeschen militair te pas komen.

1e bundel: recrutenschool en bajonetvechten. 4e verbeterde druk. Semarang-Soerabaia 1904. 8°.

2e bundel: Inwendige dienst, garnizoensdienst, buiten dienst. 3e druk. Samarang 1898. 8°.

Pabst (*P. van Lawick van*), Handleiding tot het leesonderricht aan niet-Europeesche militairen ten gebruike bij korps- en kaderscholen. Batavia 1895. 8°.

Pedersen (*Hugo von*), Door den Oost-Indischen Archipel. Eene kunstreis. Voor Nederland bewerkt door S. Kalff. Haarlem 1902. 8°.

Penning (*C. A.*), Trypano-Semosen in Ned.-Indië. (Uitgegeven door de Vereeniging tot bevordering van Veeartsenijkunde in Nederlandsch-Indië.) Semarang-Soerabaia 1904. 8°.

Pfungst (*A.*), Aus der Indischen Kultuurwelt. Gesammelte Aufsätze von —. Stuttgart 1904. 8°.

Pieters (*P.*), Praktische Indische tolk. Spreken in Hollandsch, Maleisch en Javaansch. Amsterdam z. j. obl. 8°.

Pontet (*Léon*), D'où nous venons. Essais suivis d'une étude sur la décadence des peuples. Paris 1902. 8°.

Quack (*H. P. G.*), De socialisten. Personen en stelsels. Een groep vergeten figuren uit het Engeland der vorige eeuw. Amsterdam 1904. 8°.

Ribbe (C.), Zwei Jahre unter den Kannibalen der Salomoinseln. Reiseerlebnisse und Schilderungen von Land und Leuten. Unter Mitwerkung von Heinrich Kalbfus. Dresden 1903. 8°.

Rosny (L. de), Eléments de la grammaire Japonaise (langue vulgaire). Seconde édition revue et corrigée. Paris 1897. 8°.

Doea *Sabaja*. Kitab jang pertama dan kedoewa bagi kanak^{2} jang hendak beladjar membatja dan menoelis hoeroef Melajoe. 2 st. Leiden 1904. 4°.

Schmidt (R.), Liebe und Ehe im alten und modernen Indien (Vorder-, Hinter und Niederländisch-Indien). Berlin 1904. 8°.

Schuyten (M. C.), Over de omzetting van zwavel in ijzer (voorloopige mededeeling). Antwerpen 1904. 8°.

Spain. N°. 1 (1882.) Borneo and Sulu. Papers relating to the affairs of Sulu and Borneo, and to the grant of a charter of incorporation to the „British North Borneo Company." Part 1. Correspondence respecting the claims of Spain. Presented to both Houses of Parliament by command of Her Majesty 1882. London. fol.

Spat (C.), Maleische taal. Eerste stuk: Overzicht der grammatica. Tweede stuk: Lees- en vertaaloefeningen. Breda 1900—1901. 8°.

Stuart (H. N.) Catalogus der munten en amuletten van China, Japan, Corea en Annam, behoorende tot de numismatische verzameling van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Batavia — 's Gravenhage 1904. 8o.

Tervooren (H.), De toepassing van de saccharosebepaling volgens Clerget in het fabriekslaboratorium. (Overg. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 7.) Soerabaia 1904. 8°.

Doewa blas *Tjerita*-tjerita'an Siauw Soat pada djaman poerbakala beralamat „Kim Ko Ki Koan." Tersalin dari

boekoe tjerita Tjina akan mengiboerken hati jang soesa. Tjitak jang kadoea kali 1884—1904. Batavia 1904. 12°.

Veer (*W. de*), Particuliere landerijen en de openbare veiligheid in de residentie Batavia. Batavia 1904. 8°.

Visser (*S. J.*), Over socialisme. Een drietal studies. 's Gravenhage 1903. 8°.

Vriese (*W. H. de*), Descriptions et figures des plantes nouvelles et rares du jardin botanique de l'université de Leide et des principaux jardins du royaume des Pays Bas. Livraison I. Leide 1847. fol.

Walter (*E. Th.*), Sprechen Sie Japanisch? Lehrbuch der modernen japanischen Umgangssprache enthaltend Grammatik, Gespräche, Uebungsstücke und Wörterverzeichnis. Mit Bezeichnung der Aussprache von —. Dresden und Leipzig 1891. 8°.

Westenenk (*L. C.*), Atjèhsche tolk. Lijst der meest voorkomende woorden en enkele samenspraken. 's Gravenhage 1903. 12°.

Koning *Willem III* en de Leidsche Hoogeschool. (Overg. uit het Alg. Ned. Studenten-Weekblad „Minerva" Nov. 1890.) 8°.

IJzerman (*J. W.*), Mededeelingen omtrent eene ontworpen expeditie naar de binnenlanden van Nieuw-Guinea. (Overg. uit het Tijdschrift van het Kon. Aardrijksk. Genootschap.) Leiden z. j. 8°.

Zach (*E. von*), Einige Worte zu Prof. Gustav Schlegel's „La loi du Parallélisme en style Chinois". Peking 1902. 8°.

Zach (*E. von*), Weitere Beiträge zur richtigen Würdigung Prof. Schlegel's. Peking 1902. 8°.

Zach (*E. von*), Lexicographische Beiträge. I, II. Peking 1902. 8°.

Zeeman (*C. F.*), Eene uitgestelde dupliek. Amsterdam 1904. 8°.

Bijlage VIII.

NOTA BIJ SEMARANG'S OUDE KAARTEN.

In het Rijks Archief te 's Gravenhage zijn een twaalftal oude kaarten aanwezig, betrekking hebbende op Semarang van vóór 1790. Die kaarten kunnen naast het onderzoek van archief- en oudere gedrukte stukken bijdragen tot de geschiedenis van die stad. Het kwam mij daarom wenschelijk voor van eenige dier kaarten photographische reproducties te doen vervaardigen, ter oplegging in de verzameling van het Bataviaasch Genootschap. De Directeur van de Topographische Inrichting van het Departement van Oorlog te 's Gravenhage verleende weder zijn gewaardeerde medewerking tot het verkrijgen dier reproducties.

Mijne keuze viel op vijf kaarten, van ieder waarvan vervaardigd werden twee photographische afdrukken, waarvan er één exemplaar gekleurd werd, zóó dat die gekleurde exemplaren geheel gelijken op de in het R. A. aanwezige.

De kaarten, die gereproduceerd werden, zijn de volgende:

I. Semarang's situatie in 1695. R. A. N°. 1257.

II. Plan [1]) van het Fort en omleggende cituatie van Semarangh. R. A. N°. 1259.

III. Aanwijsing van 's Compagnies en 's Vijands werken, als meede 's Compagnies Leeger en 's Vijands Vlugt tot Zamarang. Gecommandeert en Chef door Commandant Gerrit Mom. Anno 1741. R. A. N°. 1262.

IV. Plan van de stad Semarang met de profillen der Fortificatiën. R. A. N°. 1264.

V. Plan van de stad en omleggende landerijen van Semarang sig strekkende 1200 roeden beoosten, 1085 roeden

---

1) Er staat »Paan".

bewesten; 1570 roeden bewesten benoorden tot aan de zee. R. A. N°. 1268.

Deze vijf kaarten van Semarang en omstreken, achtereenvolgens uit de jaren 1695, 1719, 1741, 1787 en 1788, geven een globaal overzicht van de wording en de uitbreiding dier stad tot in het laatst der 18de eeuw.

Werd Batavia gesticht, om zoo te zeggen, naast de puinhoopen van Jacatra en bleef die stad lange jaren na hare stichting, ja tijdens hare uitbreiding in de eerste honderd jaren, als 't ware, alleen staan te midden van een wildernis, die eerst langzamerhand door ontginning van het middenpunt uit werd opengelegd, bebouwd en bevolkt, met Semarang was dat geheel anders. Daar vestigden de Hollanders zich naast de Javaansche bevolking; die stad, het Europeesche kwartier, groeide daar te zamen op met de inlandsche en Chineesche wijken.

SPEELMAN, die reeds zoovele voordeelen voor de Compie. ten koste van den Vorst van Mataram had verworven, wist op den 15den Januari 1678 te bewerken, dat de Javaansche Groot-Gouverneur der Oosterafdeeling van het Mataramsche rijk „met toestemming van zijn Souverein, den Soesoe„hoenan, voor altijd onverbrekelijk en onveranderlijk, aan „zijn broeder den admiraal SPEELMAN voor de Nederlandsche „Oost-Indische Compagnie overgaf, het gebied en de rege„ring over de stad en de landen van Semarang en Kaligawe, „met alle de landen en dorpen daaronder sorterende". [1]) Evenals COEN de stichter van Batavia was, zou dus SPEELMAN als de grondlegger van Semarang kunnen worden aangemerkt. Op 8 Maart 1697 werd besloten „'s Compies. hoofdresidentie op de Oostkust van Java" van Japara naar Semarang over te brengen, hoewel in 1692 daartoe reeds besloten was; maar toen was de nieuwe fortresse nog niet „bequaem en in staet 's Comps. posthouders daarbinne te logieren". [2])

Kaart I geeft ons nu een beeld van de situatie van Se-

1) Zie de Jonge, Opkomst, enz., deel VII, bl. XXXV e. v.

2) Zie Plakk. Boek; III, bl. 423.

marang in 1695, dus drie jaar na dat eerste besluit; het Hollandsche fort is nog slechts ontworpen; [1]) het zou komen aan den rechteroever, in een bocht, van de groote rivier; noordelijk en oostelijk aansluitende aan moerassen, doch westelijk en zuidelijk aan bebouwde en bewoonde landen. „Des Residenten Tuyn" even buiten het fort is gelegen op 60 Rhijnl. roeden (220 M.) van „de javaansche of mahometaanse Tempel" [2]) en op 120 Rhijnl. roeden (440 M.) van „den Dalam", beide laatsten aan den linkeroever der rivier; terwijl „de Chineesse negrij" zich onmiddellijk aan dien Tuyn aansloot; een uitgebreide „Javaanse negrij" met rijstvelden en klappertuinen strekte zich daarbuiten uit.

Uit kaart II van een 24 jaren later blijkt dat de situatie nog niet veel gewijzigd is; het fort, de vijfhoek, [3]) is nu wel voltooid en daarbinnen bevinden zich groote steenen gebouwen, staande om een, met boomen beplante, open ruimte, maar van het bestaan eener stad, eener Europeesche wijk blijkt niets bepaalds; toch houd ik 't er voor, dat zich ten zuidoosten van het fort toen reeds een Europeesche vestiging bevond, o. a. omdat weêr een 20 jaren later, daar ter plaatse een uitgebreide Europeesche wijk stond, waaruit de latere stad reeds volkomen duidelijk te herkennen is. [4]) De kaart

1) De letter A, volgens de legenda, aanwijzende de plaats er van, ontbreekt in de kaart, maar het fort, een vijfhoek, is geteekend ter plaatse waar het blijkens latere kaarten gelegen was.

2) De letter H, volgens de legenda, aanwijzende dien tempel ontbreekt in de kaart, maar de eigenaardige vorm van de messigit waarmede in de teekening rekening is gehouden, maakt de plaats kenbaar.

3) Het schijnt een houten fort geweest te zijn; in »Batavia in desselfs gelegenheid, enz." wordt dit althans gezegd, en uit de teekening in de kaart II, zou men ook wel afleiden, dat houten palissaden de omwalling vormden.

4) In 1716 was er reeds overvloed van onechte kinderen te Semarang; het bestuur aldaar wilde een 70-tal naar Batavia zenden, om door de Diaconie te worden verzorgd, uit vrees dat zij anders »na den H. doop te hebben ontfangen, onder de Javanen in het Mahumetisdom souden moeten vervallen"; maar Batavia weigerde, had genoeg aan zijn eigen bedeelden. Zie Plakk. Boek; IV, bl. 89. Dit waren dus de eerste kleine nonna's en signo's van Semarang.

is zeer onvolledig toegelicht; „het sinees quartier" is genoemd, zoo ook „'t Fort", de „Javaanse tempel," de „Dalm en Passee-Baan", maar overigens ontbreekt bijna elke aanwijzing; daar echter op de groote uitgestrektheid steenen huizen met enkele straten en sloppen, zuid oost van het fort, de ver daarvan afstaande aanwijzing „sinees quartier" moeilijk betrekking kan hebben, acht ik 't waarschijnlijk dat zuid en oost van het fort toen reeds Europeesche woningen zullen gestaan hebben. Op een veld buiten het fort is een galg geteekend en bedrieg ik mij niet dan is er ook zoo'n onafscheidelijk attribuut van het gerecht dier dagen, aan het strand bij den linkerrivieroever geteekend; uit kaart III blijkt trouwens dat 's Compagnies justitieplaats (het gerecht) zuidoost van het Fort gelegen was. [1]) In het Chineesche kwartier is tegenover den Javaanschen tempel een open plek, die stellig de markt is, daar blijkens kaart I aldaar in 1695 reeds „de Basaar" was.

Kaart III geeft een afteekening van den strijd om Semarang in den Hollandsch-Chineesch Javaanschen oorlog van 1741 en vertoont de stellingen van de Comp[ies]. troepen, na de gevechten op 7, 9, 10 en 13 November van dat jaar, waardoor de benarde toestand waarin Semarang verkeerd had voor goed in een gunstiger was overgegaan. [2]) Voor de topographische geschiedenis van de eigenlijke stad Semarang is deze kaart echter ook van belang; zij doet ons zien dat in 1741 die stad reeds in hoofdzaak het aanzien had, dat ze meer dan 100 jaar zou behouden. De heerestraat, de later zoogenoemde Hoogendorpstraat, [3]) de zwaluwen-, de

---

1) Tot 1735 werden ook alle Javanen, die zich aan Europeanen, of aan eenige andere vreemde natie vergrepen hadden, en die ter dood of tot andere straffen veroordeeld waren, aldaar geëxcuteerd; daarna zouden alle te Semarang veroordeelde Javanen op de pasehban van den Hoofdregent worden afgestraft. Zie Plakk. Boek; IV, bl. 372.

2) Zie de Jonge. Opkomst enz. deel IX, bl. 393 en volg.

3) Deze straat heeft vermoedelijk oorspronkelijk Hohendorfstroomstraat geheeten; zij was eerst een gracht, die onder van OSSENBERG's

hoofdwacht-, de kortasem-, de van der burgh-, de bloem-, de konijnenstraten zijn er allen reeds, al is 't onzeker of die straten toen reeds die namen droegen, zooals ze in de kaart van 1787 genoemd worden en zooals ze nu nog met eenige wijzigingen bekend zijn. [1]) Het beeld van de eigenlijke latere stad Semarang is er, al kreeg deze later ook een groote uitbreiding. Tengevolge van den strijd is het Chineesche kamp geheel verbrand en dit zou nimmer op die plaats herbouwd worden, heel anders dus als te Batavia, waar de Chinezen gaandeweg hun oude wijk weer innamen eenige jaren na den moord van 1740; ook de Javaansche tempel is een prooi der vlammen geworden met tal van inlandsche woningen. Semarang is echter nog een open plaats, zonder sterk afgebakende grenzen. NIC. HARTINGH, die in 1754 optrad als Gouverneur en directeur van Java's Noordkust berichtte dat Semarang bij zijn aankomst nog een modderpoel was; toch zijn er blijken dat de Europeesche gemeente langzamerhand aangroeide; in Maart 1747 werd er een collegie van Boedelmeesters opgericht, en in December 1751 eene compagnie burgercavalerie, terwijl in Juli 1753 voor het eerst een predikant voor Semarang werd aangewezen. [2]) Semarang was echter een plaats van kleine luijden; zondert men uit den Gouverneur, den opperkoopman, den majoor, den predikant en den opperchirurgijn, dan waren er nog in 1755 onder de 109 comp^ies^. dienaren, buiten de militie, slechts mindere

---

Gouverneurschap gedempt werd; in de kaart van 1787 heet zij Hoogendorpstraat en thans, in de nieuwste kaart, Hogendorpstroomstraat, terwijl het doodloopende gedeelte er van Blindespekstraat heet. De oorspronkelijke naam naar een oud-Gouverneur van Java's kust zou dan ten deele door een later meer bekenden daarop gelijkenden naam verdrongen zijn.

1) De van der burghstraat heet natuurlijk naar den Gouverneur van Java's noordkust (1771-1780), J. R. VAN DER BURGH.

2) Zie »De Hervormde kerk in N. O. I. onder de O. I. C.", door TROOSTENBURG DE BRUIJN; eerst twee jaar later werd Ds. J. W. SWEMMELAAR als titularis aangewezen. Te Batavia waren in 1750 reeds 12 predikanten. Zie Plakk. Boek; V, bl. 612.

beambten als pennisten, handwerkslieden en dergelijke; [1]) en daar het niet aan te nemen is, dat, onder het systeem der Comp[ie]., de vrije handel er bloeide kan Semarang in dien tijd bezwaarlijk een welvarende plaats geweest zijn.

Kaarten IV en V zijn uit een zelfden tijd, 1787 en 1788; de eerste geeft alleen de eigenlijke stad, de tweede ook de omgeving met Bodjong, Tjandi, enz. Uit deze kaarten in verband met vorige blijkt dat Semarang tusschen 1741 en 1787 een ordelijke, afgebakende stad is geworden; het oude fort in de bocht van de rivier is geslecht, maar de stad zelve is van wallen en bastions voorzien en daarbinnen geheel volbouwd, met een stadhuis [2]) en een kerk [3]), een weeshuis [4]), oude mannenhuis [5]), hospitaal ja zelfs een marineschool [6]), benevens baraques voor de militairen en tal van pakhuizen en kantoren.

Naar het schijnt heeft de stad vooral onder het bestuur van VAN OSSENBERG (1761-1765) een beter aanzien verkregen; vele gebouwen werden aanzienlijk verbeterd, vele ledige plaatsen, verzamelingen van vuylnissen werden toen betimmerd. Onder het bestuur van J. VOS (1765-1771) werd een nieuwe steenen kerk en een nieuwe „zeer spatieus armkin-

---

1) Zie Plakk. Boek; VII, bl. 37.

2) In 1804 of 1805 vervangen door een nieuw stadhuis, dat afbrandde 4 Oct. 1850 of 1851; Zie Plakk. Boek XIV; bl. 45 en »De Herv. Kerk in N. O. I." als voren, bl. 175.

3) In 1787 schijnt een nieuwe kerk gebouwd te zijn, die echter in 1794 reeds vervangen moest worden door een ander (de tegenwoordige koepelkerk?) Zie Biogr. Woordenboek van O. I. predikanten van TROOSTENBURG DE BRUIJN; onder FREDERICUS MONTANUS.

4) Opgericht vóór 1756; Zie Plakk. Boek; VII, bl. 203; vermoedelijk door NIC. HARTINGH in 1755 gesticht, doch later vervangen door een nieuw.

5) Opgericht onder den naam van invaliden en proveniershuis in November 1747, ten behoeve van »afgeleefde, verminkte en gegagieerde gemeene Europeesen"; naar het schijnt voor de geheele Oost; Zie Plakk. Boek; V, bl. 500 en 528.

6) Opgericht in Juli 1785, ter plaatse waar vroeger het hospitaal stond.

derhuys" gebouwd; geleidelijk werd zij door het opruimen, effen en schoonmaken der pleinen binnen en buiten opgeknapt, zoodat er in 1780 door den Gouverneur VAN DER BURGH over kon bericht worden dat Semarang „tans voor Indië een net steedje zou kunnen worden genaamd". [1])

Aan of nabij den hoofdweg van west naar oost (de heerestraat) lagen toen het gouvernement, het weeshuis, de kerk, de herberg, het oudemannenhuis, het hospitaal; terwijl het stadhuis, de marineschool en de voornaamste pakhuizen en magazijnen, alsmede de hoofdwacht in het oudste deel der stad, aansluitende aan het vroegere doch geslechte fort gelegen waren.

Buiten de wallen had Europeesch Semarang zich echter nog niet uitgebreid in 1788 (zie kaart V); de Chineesche en de Moorsche kamp, hoofdzakelijk uit steenen huizen bestaande, lagen hooger op aan de rivier; op een kleine ruimte na, aansluitende aan de wallen, was de stad omringd aan de oost-, zuid- en westzijde door Javaansche kampongs; geheel anders dan Batavia dus, waar een 100 tal jaren na de stichting reeds thuijnen of buitenverblijven te over langs de wegen buiten de stad werden aangetroffen. Langs den Bodjongschen weg waren, indien de kaart van 1788 nauwkeurig is, behalve de woning met tuin van den Gouverneur vlak bij de stad en diens buitenhuis aan het einde van dien weg, slechts twee buitenverblijven; overigens sloten uitsluitend Javaansche kampongs aan dien weg. Langs den weg naar het Zeestrand waren enkele buitenhuizen, maar de overige groote wegen, die naar Oengaran zuidwaarts, naar Kali Gawé oostwaarts en naar Kali Banteng westwaarts waren nog omzoomd door kampongs en rijstvelden.

Hoewel de legenda het niet aanwijst, moet de woning van den Hoofdregent gelegen hebben zuid van het groote plein [2]),

1) Een en ander uit de opvolgende memoriën bij de overgaven van het bestuur over Java's Noord-Oostkust bij DE JONGE, deel XI.

2) Daar waar in de kaart een groot steenen gebouw met omringenden tuin is geteekend.

't welk nu nog als exercitieveld bestaat en ongeveer terzelfder plaatse waar in 1695 de inlandsche Gouverneur woonde en thans nog de regent zijn kaboepatèn heeft. [1])

Vergelijkt men de vijf kaarten met den tegenwoordigen toestand, waartoe de topographische kaart van het jaar 1892 kan dienen, dan blijkt dat het oude fort, dat omstreeks 1695 gebouwd werd, gelegen heeft ter plaatse waar zich thans nog een open ruimte bevindt, tusschen het 's Lands algemeen pakhuis en de rivier, op welke open ruimte, volgens die kaart, zich een ijsfabriek, een deponeerpakhuis en enkele woningen bevinden; voorts dat het terrein, waarop thans het Groot Militair Hospitaal en het krankzinnigen gesticht staan, vroeger de tuin is geweest, met de daarin gelegen woning van den Gouverneur van Java's Noord-Oostkust; wijders dat op de plaats, waar thans de Regent woont zeer waarschijnlijk in overoude tijden reeds de zetel van den Hoofdregent of den Javaanschen Gouverneur van den Soesoehoenan is gevestigd geweest; dat in ieder geval de plaatsen dier zetels zeer weinig van elkaar zullen afwijken; dat echter de groote Mesigit, die vroeger noord-oost van den inlandschen bestuurszetel en dicht bij den linkerrivieroever gelegen was, later (vermoedelijk na de verbranding in 1741) verplaatst is naar een plek noordwest van den dalem van den Hoofdregent [2]). Verder kan worden bevestigd dat het tegenwoordige exercitieveld aan het begin van den Bodjongschen weg en in den

---

1) Kaart V bevat ook nog een carton (Fig. 2), waarop voorkomt een plan tot versterking van de stad Semarang en de stranden o. a. bestaande uit een vijfhoekig fort aan de landzijde en een verdedigingslinie aan het strand, maar aan die in 1788 gemaakte plannen is geen uitvoering gegeven; wèl echter is de nieuwe doorgraving van de rivier gemaakt, zooals die op dat plan ontworpen is.

2) Onder het bestuur van NIC. HARTINGH (1754–1761) is door den Hoofdregent van Semarang »een buijtengemeene tempel gestigt, die »fraaij mag genoemd worden en op gansch Java is er geen die bij »dezen in comparatie kan komen." (Zie Memorie van HARTINGH bij DE JONGE, X, bl. 348). Het is vermoedelijk deze tempel, die in 1883 verbrandde en vervangen werd door den tegenwoordigen.

noordoostelijken hoek waarvan thans het leelijke residentiekantoor troont, reeds voor 120 jaren een open veld was, doorsneden door dezelfde wegen als nu; maar vroeger aan den rand bezet met geboomte; dat dit veld echter niet de voormalige paseban is, daar deze laatste in vroeger tijden oost van de tegenwoordige regentswoning lag, waar thans een deel van de Chineesche kamp is opgetrokken.

In de stad zelve is het oudemannenhuis nog op dezelfde plaats als in 1787; of dit met het weeshuis ook het geval is blijkt niet stellig, daar de kaart van 1892 geen aanwijzing omtrent de plaats van het weeshuis geeft [1]). De tegenwoordige namen der Oude-Stadhuis- en marine straten herinneren nog aan de gebouwen die daaraan gelegen hebben, terwijl de Siburgstraat wel genoemd zal zijn naar JOH. SIBERG die van 1780-1787 Gouverneur van Java's Noord-Oostkust was. De tegenwoordige Weduwenstraat met aanliggende huizen, tegenover de Wurtembergsche kazerne is aangelegd op een in 1787 nog bestaand Europeesch kerkhof, dat zich daar toen buiten den zuiderwal bevond.

Legt men de kaart van 1788 naast die van 1892 dan valt 't op, dat er in die meer dan 100 jaren betrekkelijk weinig verandering is gekomen in de complexen van kampongs en rijstvelden rondom Semarang; het bandjirkanaal deed vermoedelijk ettelijke kampongs ontstaan, zoo ook vermeerderde de bewoning langs de groote wegen, maar overigens is er nog veel overeenstemming. Voor de namen van de kampongs kan die kaart van 1788 van eenig belang zijn; in de nieuwere kaart zijn die wel wat verwaarloosd, naar het mij voorkomt.

De aangroeiing van de kust blijkt vrij aanzienlijk; waar nu het stationsemplacement is, zal in 1788 ongeveer de strandlijn zijn geweest; in die 100 jaren is de kuststrook ± 700 M. breeder geworden.

Ten slotte nog eene opmerking.

---

1) Volgens mededeeling van een oud-ingezetene van Semarang is het weeshuis nog op de oude plaats, naast de kerk en tegenover het geweermakersatelier, vroeger de predikantswoning.

Het is natuurlijk in mij opgekomen te denken aan de afbeelding van Semarang, behoorende tot de verzameling teekeningen, bekend onder den naam van Rach. Teekening N°. 28 uit de verzameling B (voorheen VAN LEEUWEN)[1]) komt daarvoor alleen in aanmerking. Daar de Rachteekeningen vervaardigd werden in de jaren 1760-1780 zijn de kaarten van 1787 en 1788 natuurlijk het meest geschikt voor de vergelijking, en aangezien de teekening Semarang van buiten af gezien voorstelt, moest de keuze vallen op de kaart van Semarang met omgeving, dus kaart V, hoewel N°. IV er ook bij te hulp moet worden geroepen voor de herkenning van de onderdeelen der stad.

Nu ben ik er helaas niet in geslaagd vast te stellen van welk standpunt het gezicht genomen is. Daar de teekening een heuvel aan de rechterzijde in het verschiet laat zien, is natuurlijk de eerste gedachte dat Semarang van de noord(kust)zijde, bijv. van uit een open terrein achter de Boegineesche kampong genomen is; er is dan echter geen overeenstemming te brengen tusschen de, in de teekening voorkomende, wegen, gebouwen, brug, rivier, enz. enz., en die in de kaart geteekend.

Denkt men zich het standpunt van den teekenaar aan de zuidwestzijde buiten de stad en wel op het tegenwoordige exercitieveld dicht bij de Hoofdregentswoning, dan is er wèl meer overeenstemming te brengen; dan ziet men uiterst links „de Smitspunt" (*O*), uiterst rechts „de punt Amsterdam" (*E*) en recht voor zich „het Gouvernement" (*h*), het groote gebouw met een verdieping,[2]) een weinig naar rechts

1) Zie: Nog eens de teekeningen v. h. Oude Batavia, enz. Tijdschr. v. h. Bat. Gen., deel XLV, afl. 3, 1902; bl. 213 en volg.

2) Hetgeen door mij omtrent Semarang gezegd werd op bl. 213 en 214 evenbedoeld, zou geheel herzien moeten worden; wat in »Batavia in desselfs gelegenheid enz." voorkomt en door mij werd aangehaald slaat stellig op een veel ouderen toestand dan de tijd van de uitgave van dat werk (1782) zou doen vermoeden; wat van STAVORINUS werd aangehaald is stellig juist, maar geeft niet veel licht; de veronderstellingen door mij in de midden alinea van bl. 214 uitgesproken

daarvoor, „de punt de lier" (*C*); ook de overige gebouwen, de rivier met de brug en de weg zijn, met eenigen goeden wil, in kaart en teekening overeenkomstig te herkennen; maar de huizen en de tuin op den voorgrond in de teekening zijn dan niet in de kaart te herkennen en ik blijf met den heuvel zitten.

De beste overeenstemming is echter op te merken, indien men zich voorstelt dat de teekenaar hetzelfde standpunt inneemt van zoo even, en indien men wil aannemen dat de teekenaar nog het oude vijfhoekige fort heeft voorgesteld in het min of meer alleenstaande complex van gebouwen uiterst links; de Smitspunt gaat daarachter dan eenigszins schuil, de overige gebouwen en wallen met punten volgen dan naar rechts in kaart en teekening overeenstemmend, maar met den voorgrond en den heuvel blijft men in het onzekere. Nu kan het zeer goed zijn dat de teekening gemaakt is, toen het oude fort nog bestond en wil men dit aannemen dan is het gezicht op de stad tamelijk wel verklaard; vooral het fort met de houten palissadeering is dan te herkennen en een pakhuis links daarvoor, terwijl de groote vlaggestok, die op alle kaarten voorkomt nog tot de bevestiging bijdraagt. Het vertrouwen in de teekening VAN RACH zou dan het meest ongeschokt blijven, terwijl daarmede een aardig, kenmerkend gezicht op oud Semarang zou zijn vastgelegd.

Den Haag, Mei 1904.

H. BOSBOOM.

---

zijn onjuist en hetgeen door mij in de noot op die bladz. omtrent het vijfhoekig groot fort aan de rivier werd gezegd is eene vergissing; dat fort bestond in 1787 stellig niet meer; ik had de kaarten van Semarang in het R. A. slechts vluchtig gezien en ging verkeerdelijk op mijn geheugen af.

BIJLAGE IX.

BESCHRIJVING VAN DEN ONTWORPEN GEVEL VOOR DE KASTEELSKERK TE BATAVIA, NAAR AANLEIDING VAN HET, IN HET RIJKS ARCHIEF TE 's GRAVENHAGE ONDER N°. 1234 AANWEZIGE PROJECT. [1]

De kasteelskapel, zooals die naar den wensch van den Gouverneur-Generaal VAN DIEMEN, volgens het project van J. LISTING, gebouwd had moeten worden zou zijn achtkantig, zooals zij later ook geworden is; slechts van den frontgevel, die gekeerd was naar het plein vóór de Generaalswoning en die loodrecht stond op de rooilijn van die woning, was in architectonischen zin werk gemaakt; de zeven overige zijvlakken of muren zullen vermoedelijk zonder versiering zijn geweest.

De „afftekening" geeft alleen dien frontgevel te zien, met de twee aanliggende terugwijkende zijgevels, die beide een gothisch raam van den meest eenvoudigen vorm bevatten.

De frontgevel vertoont, volgens het project, een deur halfrond gesloten, omvat door kolommen met halve ronding, die een zware kroonlijst dragen, waarboven een paar pieds-destalles, die in puntjes eindigen, en die verbonden zijn door een paar krullen, waaruit zich een guirlande ontwikkelt. De deur rust op een recht opgaand bordes van zes treden.

---

1) De teekening bevat het volgende onderschrift:

»Dese bovenstaande afftekening verthoont het opstal van de Capel bij d'Ed[e] Heer VAN DIEMEN zal[r] geprojecteerd, staende binnen het Casteel Batavia, jegenwoordig onderhanden, om volgens ordre van d'Ed[e] Heer Gouverneur-Generael en de d'E: H[rn] Raden van India sodanig op te maken. I. LISTING.

De groote kroonlijst, boven de deur met haar omlijsting, zal aan de acht zijden van de kapel zijn aangebracht geweest, zoodat het piramidaalvormige dak zich onmiddellijk daarboven verhief. In den frontgevel was die groote kroonlijst in de as van de deur gebroken en gedekt door een open fronton, waarin het wapen van den stichter was gevat; daarboven bevond zich een attique met een halfrond, zich welvende over het hoog naar boven uitstekende wapen.

Die attique was nog bekroond door een middenstuk van een Amsterdamschen topgevel, bestaande uit een opgaand middengedeelte met twee zware guirlandes en neerhangende draperie, en geflankeerd door een paar zijkrullen en eindelijk gedekt door een kroonlijst met fronton en drie vazen.

Dat middenstuk moet blijkbaar gestaan hebben los voor den bizonder spitsen piramidaalvormigen kap, die in een obelisk eindigt. [1])

Uit vroegere mededeelingen is gebleken, dat deze gevel nimmer voltrokken is; tijdens den dood van VAN DIEMEN (1645) nog niet gereed, werd de kapel gedurende eenige jaren tot pakhuis gebruikt; eerst in 1659 zal zij voltooid zijn, doch voorzien van een plat dak, dat haar in den tijd van HEIJDT (± 1730) nog dekte en dat eerst later door een spits dak vervangen werd.

H. BOSBOOM.

---

1) Een deskundige, die zoo goed was, mij bij het gebruik der bouwkundige termen voor te lichten, vestigde er mijne aandacht op, dat de ontwerper aan dezen gevel drie bekroningen heeft gegeven, de open fronton, de attique en de Amsterdamsche topgevel, terwijl één afsluiting voldoende zou geweest zijn. Het buitengewoon hooge dak heeft den ontwerper wellicht tot dezen hoog opgetrokken gevel gebracht, maar die uitermate hooge kap is een fout. De gevel is dus niet mooi ontworpen en de gothische ramen zijn er niet mede in overeenstemming.

LIJST

van ingekomen boekwerken gedurende het 3e kwartaal 1904.

Addison (*G. A.*), Original familiar correspondence between residents in India including sketches of Java etc. etc. Edinburgh 1846. 8°.

Alderwerelt (*J. de Roo van*), Aanteekeningen over Timor en Onderhoorigheden 1668 tot en met 1809 met een toelichting van —. (Overg. uit het Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 3/4.) Batavia 1904. 8°.

Alex, Luitenant-generaal J. B. van Heutsz. Amsterdam (1904). 8°.

Bartels (*H. J.*), Zendelingen en Koloniaal-Bezit, of de plaats van Zending en Zendelingen in de Koloniale geschiedenis. Eene Koloniale studie. Opgedragen aan Z. M. Leopold II, Koning van België en Souverein van den Kongo-Vrijstaat. Hardinxveld 1904. 8°.

Baudhāyana sautra sūtram. Edited by Dr. W. Caland of Utrecht. Fasc. 1. (Bibliotheca Indica.) Calcutta 1904. 8°.

Bezold (*C.*), Ninive und Babylon. Bielefeld und Leipzig 1903. 8°. (N°. XVIII der Monographien zur Weltgeschichte in Verbindung mit Anderen herausgegeben von E. Heyck).

Boekoe tjerita Siek Pang Koei di negri Tjina tempo Hongte Djwee Tjong merk Tay Tong Tiauw. N°. 1. Batavia 1904. 12°.

Boer (*T. J. de*), The history of philosophy of Islam. Trans-

lated (with the sanction of the Author) by Edward R. Jones. London 1903. 8°.

Bousquet (*J. G.*), Les richesses minérales des Indes orientales Néerlandaises. (Extrait des Mémoires de la Société des ingénieurs civils de France, Bulletin d'Avril 1904.) Paris 1904. 8°.

Bowes (*James L.*), Japanese pottery with notes describing the thoughts and subjects employed in its decoration and illustrations from examples in the Bowes collection. Liverpool 1890. 8°.

Brand (*J. van den*), De practijk der Koelie-ordonnantie. Amsterdam — Pretoria 1904. 8°.

Brandes (*J.*), Het dak van Tjandi Pawon, en de daken der hoofdtempels te Prambanan. (Overg. uit de Notulen der Vergaderingen van het Bat. Gen. van Kunsten-en Wetenschappen deel XLII, afl. 1, 1904.) Batavia. 8°.

Brandes (*J.*), De waarde van Tjandi Prambanan tegenover de andere oudheden van Java en een hartig woord over de deblayeering. (Overg. uit het Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 5.) Batavia 1904. 8°.

Brandes (*J.*), Enkele oude stukken, betrekking hebbende op Oud-Javaansche opschriften en bewaard in de rijks-universiteitsboekerij te Leiden. (Overg. uit het Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 5.) Batavia 1904. 8°.

Brandes (*J.*), Een puzzle opgehelderd (het Linggavoetstuk van Singasari). (Overgedr. uit het Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 5.) Batavia 1904. 8°.

Brandes (*J.*), Toelichting op het rapport van den controleur der onderafdeeling Lematang Ilir van de in die streek aangetroffen oudheden. (Overg. uit de Notulen der Vergaderingen van het Bat. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen deel XLII, afl. 2, 1904.) Batavia 1904. 8°.

Brauns (*C. W. E.*), Japanische Märchen gesammelt und der Kinderwelt erzählt von —. Glogau z. j. 8°.

Broekveldt (*F. L.*), Mededeeling aan het Bataviaasch Genootschap (over oudheden te Sarak Krâpâ). (Overg. uit de Notulen der Vergaderingen van het Bat. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, deel XLII, afl. 1, 1904.) Batavia. 8°.

Capart (*J.*), Les débats de l'art en Egypte. Réimprimé des Annales de la société d'Archéologie de Bruxelles, tome XVII 1903 et tome XVIII 1904. Bruxelles 1904. 8°.

Chandra Das (*Nobin*), Legends and miracles of Buddha Sakya Sinha. Part I. Translated from the Avadan Kalpalata of Bodhi Satteras, of the great Sanskrit poet Kashemendra. Calcutta 1895. 8°.

Cordier (*H.*), Bibliotheca Sinica. Dictionnaire bibliographique des ouvrages relatifs à l'empire Chinois. Deuxième édition, revue, corrigée et considérablement augmentée. Vol. I, fasc. 1, 2. Paris 1904. 8°.

Davids (*T. W. Rhys*), Buddhist India. Second impression. London — New-York 1903. 8°.

Delfstoffen. Uitvoering van art. 1, sub B en D van het Koninklijk besluit in Indisch Staatsblad 1899 N°. 297 (Staatsblad van Ned. Indië 1904 N°. 262.) 8°.

Deventer (*J. G. van*), Reorganisatie van het middelbaar onderwijs voor meisjes. (Overdruk uit Vragen van den Dag 1904. Amsterdam. 8°.

Dissel (*J. van*), Beschrijving van een tocht naar het landschap Bahâam. (Overg. uit het Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 5.) Batavia 1904. 8°.

Eisenstein (*R. von*), Reise nach Siam, Java, Deutsch-Neu-Guinea und Australasian. Tagebuch mit Erörterungen, um zu uberseeischen Reisen und Unternehmungen anzuregen. Wien 1904. 8°.

Enjoy (*P. d'*), La santé aux colonies. Manuel d'hygiène et

de prophylaxie climatologiques médecine coloniale. Paris 1904. 8°.

Imperial library. Catalogue. Part I. Author-Catalogue of printed books in *European* languages. With a supplementary list of newspapers.

Vol. I. A—L.

Vol. II. M—Z.

Calcutta 1904. 4°.

Fergusson (*J.*), Picturesque illustrations of ancient architecture in Hindostan. London 1848. fol.

Gait (*E. A.*), Zie India.

Gosselin (*Ch.*), L'empire Annam. Préface de Pierre Baudin. Paris 1904. 8°.

Grandidier (*A.*) et G. Grandidier, Collection des ouvrages anciens concernant Madagascar, publiée sous la direction de M. M. A. Grandidier, Charles-Roux, Cl. Delhorbe, H. Froidevaux et G. Grandidier.

Tome I. Ouvrages et extraits d'ouvrages portugais, hollandais, anglais, français, allemands, italiens, espagnols et latins relatifs à Madagascar (1500 à 1613).

Tome II. Ouvrages ou extraits d'ouvrages français (jusqu'à 1630), portugais, hollandais, anglais, allemands, italiens, espagnols et latins relatifs à Madagascar (1630 à 1640). Paris 1903—1904. 8°.

Grenard (*F.*), Le Tibet, le pays et les habitants. Paris 1904. 8°.

Griffiths (*J.*), The paintings of the Buddhist Cavetemples of Ajantâ, K̆andesh, India. 2 vol. Published by order of the secretary of state for India in council. London 1896—1897. fol.

Groneman (*J.*), Over zee van Amsterdam naar Nederlandsch Indië. Gids voor reizigers met de Stoomvaart-maatschappij „Nederland". Amsterdam 1904. 8° oblong.

Hadzâ 'l maulôed sjaraffa'l anâma. Z. p. 1289 H. fol.

Hazeu (*G. A. J.*), Iets over koeḍi en tjoendrik. (Overg. uit Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII afl. 5.) Batavia 1904. 8°.

Henry (*Victor*), Précis de grammaire Pâlie accompagné d'un choix de textes gradués. (Bibliothèque de l'Ecole française d'extrême-Orient vol. II.) Paris 1904. 8°.

Hirth (*F.*), Die Malerei in China. Entstehung und Ursprungslegenden. Leipzig 1900. 8°.

Hitomi (*I.*), Le Japon. Essai sur les moeurs et les institutions. Paris 1900. 8°.

Hoetink (*B.*), Ontwerp van eene gewijzigde koelie-ordonnantie voor de residentie Oostkust van Sumatra. Z. p. en j. (Batavia 1904.) fol.

Hogarth (*D. G.*), The penetration of Arabia, a record of the development of Western knowledge concerning the Arabian peninsula. London 1904. 8°.

Hubregtse (*J. C.*), De wettelijke bepalingen omtrent het proces in burgerlijke zaken, in eersten aanleg behoorende tot de bevoegdheid der residentiegerechten op Java en Madura, met aanteekeningen, ook voor niet-rechtsgeleerden. Batavia 1904. 8°.

Hurgronje (*C. Snouck*), Iets over koedjang en badi. (Overg. uit het Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII afl. 5.) Batavia 1904. 8°.

Census of *India*, 1901.

Vol. I. India part I. Report. By H. H. Risley and E. A. Gait.

Vol. I. India. Ethnographic appendices. By H. H. Risley.

Vol. I = A, India part II. Tables. By H. H. Risley and E. A. Gait.

Calcutta 1903. fol.

Indisch. Zie Delfstoffen.

Jacob (*G.*), Das Schattentheater, in seiner Wanderung vom Morgenland zum Abendland. Vortrag gehalten bei der Philologen-Versammlung zu Strassburg am 4. Oktober 1901. Berlin 1901. 8°.

Jacobi (*H.*), Mahābāratha. Inhaltsangabe, Index und Concordanz der Calcuttaer und Bombayer Ausgaben.

Gedruckt mit Unterstützung der Kaiserlichen Akademie der Wissenschaften zu Wien. Bonn 1903. 8°.

Leidraad voor het gewestelijk onderzoek naar de oorzaken der mindere welvaart van de inlandsche bevolking op *Java* en Madoera. Batavia 1904. fol.

Rapport van den Directeur van Onderwijs, Eeredienst en Nijverheid betreffende de maatregelen in het belang van de inlandsche nijverheid op *Java* en Madoera in verband met de door het moederland voor dit doel beschikbaar te stellen fondsen. 2 stukken. Batavia 1904. 8°.

Rechtswezen. Reglementen. Wijziging van de reglementen tot regeling van het rechtswezen in de bezittingen buiten *Java* en Madoera. (Staatsbl. van Ned. Indië 1904 N°. 294.) 8°.

Iets over gĕnḍing en tĕmbang en over *Javaansch* kerkgezang door een leek. Met re- en dupliek overgedrukt uit „De Opwekker" van 1901 en 1902. Uitgegeven door den Nederlandsch-Indischen Zendingbond. Batavia 1904. 8°.

Joustra (*M.*), Soerat kirän man goena danak-danak sĕkolah i tanĕh Karo. Si noeratkĕntja —. (Bĕligän boelat, pĕnggĕl I, II; bĕligän pĕtjah, pĕnggĕl III. Batavia 1904. 8°.

Kamerling (*Z.*), Onderzoekingen over de ademhaling van de plant. (Overg. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 15.) Soerabaia 1904. 8°.

Kamerling (*Z.*), De lengtegroei van het riet. (Overg. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 18.) Soerabaia 1904. 8°.

Kate (*H. ten*), Eenige beschouwingen over de Japanners. (Overg. uit het Bat. Nieuwsblad van 24 September 1904.) Batavia. 8°.

Kern (*R. A.*), Soendasche bezweringsformules. (Overg. uit de Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde van Ned.-Indië, 7e volgr., II.) 's Gravenhage. 8°.

Kern (*R. A.*), Iets over eene oude wijze van lijkbezorging op Java. Mededeeling van —. (Overg. uit het Tijdschrift voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 3/4.) Batavia 1904. 8°.

Kiliaan (*H. N.*), Madoereesch-Nederlandsch woordenboek. Eerste deel [illegible]. Uitgegeven met ondersteuning van het ministerie van Koloniën. Leiden 1904. 4°.

Knaap (*A. J.*), Rapport van den controleur der onderafdeeling Lematang Ilir van de in de Lematangstreek tusschen Benakat en Modong aangetroffen oudheden. (Overg. uit de Notulen der Vergaderingen van het Bat. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen deel XLII, afl. 2, 1904.) Batavia 1904. 8°.

Knapp (*G. F.*), Justus von Liebig nach dem Leben gezeichnet. Festrede gehalten in der öffentlichen Sitzung der K. B. Akademie der Wissenschaften zu München am 11. März 1903. München 1903. 4°.

Knebel (*J.*), De Vâhana's van het Brahmaansch en Boeddhistisch Pantheon. (Overg. uit het Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 3/4.) Batavia 1904. 8°.

Kobus (*J. D.*), Resultaten verkregen met zaadrietvariëteiten. (Overg. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 16.) Soerabaia 1904. 8°.

Kobus (*J. D.*), Cultuur van Suikerriet zonder tusschengewassen. (Overg. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 19.) Soerabaia 1904. 8°.

Leidraad voor de samenstelling van een plan tot decentralisatie der burgerlijke openbare werken. (Batavia 1904.) fol.

Liseux (*I.*), Ananga-Ranga; traité Hindou de l'amour conjugal, rédigé en Sanscrit par l'Archi-Poète Kalyana Malla (XVIe Siècle). Traduit sur la première version Anglaise (Cosmopoli, 1885) par —. Paris 1886. 8°.

Littmann (*E*), Arabische Schattenspiele. Mit Anhängen von Dr. G. Jacobi. Berlin 1901. 8°.

Lohman (*Anna de Savornin*), Liefde. Oorspronkelijke roman. Niet in den handel. Uitgave van het Weekblad voor Indië. Soerabaia 1904. 8°.

Malzac, Vocabulaire français-malgache. Nouvelle edition. Paris 1900. 12°.

Malzac, Dictionnaire français-malgache. Nouvelle édition. Paris 1899. 8°.

Matignon (*J. J.*), L'Orient lointain: Chine, Corée, Mongolie, Japon; impressions et souvenirs de séjour et de tourisme. Lyon — Paris 1903. 8°.

Minguella (*Toribio*), Ensayo de gramatica hispano — tagala. Manila 1878. 4°.

Moolenburgh (*P. E.*), Corrigenda in het Extract uit een verslag der Noord Nieuw-Guinea expeditie. (Overg. uit het Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 3/4.) Batavia 1904. 8°.

Moule (*Arthur E.*), New China and old; personal recollections and observations of thirty years. Third edition revised and enlarged. London 1902. 8°.

Mulier (*W.*), Over de onderwerping en ontwikkeling van Sumatra, in verband met eenige vraagstukken van den dag. Amsterdam 1904. 8°.

Murray (*A. S.*), Handbook of Greek Archaeology. Vases, bronzes, gems, sculpture, terracottas, mural paintings, architecture, &c. London 1892. 8°.

Murray (*Hugh*), J. Crawfurd, P. Gordon, Th. Lynn, W. Wallace, and G. Burnet, An historical and descriptive account of China; its ancient and modern history, language, literature, religion, government, industry, manners, and social states; intercourse with Europe from the earliest ages; missions and embassies to the imperial court; British and foreign commerce; directions to navigators; state of mathematics and astronomy; survey of its geography, geology, botany, and zoology. In three volumes. Third edition, revised and enlarged. Edinburgh — London 1843. 8°.

Commissie van advies voor 's Rijks geschiedkundige publicatiën. — Overzicht van de door bronnenpublicatie aan te vullen leemten der *Nederlandsche* geschiedkennis. Met circulaire. 's Gravenhage 1904. 8°.

Rapport van den Directeur van 's Lands plantentuin betreffende de katoencultuur in *Nederlandsch-Indië*. (Extrabijvoegsel der Javasche Courant 13-9 1904.) Batavia. 8°.

Paléolologue (*M.*), L'art Chinois. Nouvelle edition. Paris (1887). 8°.

Pangemanann (*F. D. J.*), Tjerita Rossina soewaktoe tjerita jang soeda terdjadi di negri Batawi di tempo dahoeloe kala. Terkarang oleh —. Batavia 1903. 12°.

Pangemanann (*F. D. J.*), Tjerita Si Tjonat satoe kapala Penjamoen di djaman dahoeloe tempo tahon 1848 jang betoel soeda kedjadian di Batavia, terkarang oleh toean —. Batavia 1900. 12°.

Actes du onzième congrès international des orientalistes *Paris*-1897. 5 parties. Paris 1898—1899. 8°.

Phylonoff (*A.*), Russische Chrestomathie. (Russisch karakter) 4 dln. St. Petersburg 1896—1898. 8°.

Pleijte (*C. M.*), Hoe de Bataks over wijlen Dr. H. N. van der Tuuk dachten. (Overg. uit het Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII afl. 5.) Batavia 1904. 8°.

Poepoedjian garedja pasoendan, njanjikeuneun di garedja djeung di imah. Rotterdam z. j. 8°.

The acts and resolutions of the second session of the second legislative assembly of *Porto Rico*, and the code of civil procedure of Porto Rico. Containing the text, carefully compared with the original and certified by the Secretary of Porto Rico, of all the acts and resolutions and the code of civil procedure, passed by the second session of the second legislative assembly, January 11 to March 10, 1904, including the organic act of congress providing for civil government and the acts of and resolutions of congress amendatory thereof, supplemented by an index. San Juan 1904. 8°.

Prawiro Asmoro (*Mas*), Tjarèta bhâbhâsan sarĕng seloka. Sènjalèn ḍâri otjaq Djhâbâ ḍâq otjaq Madhoerâ. Batavia 1904. 8°.

Prick (*F. P. H.*), Hollandsch-Engelsche raakpunten en parallellen. I. Engelsche parallellen bij Dr. Stoett's: Spreekwoorden, Spreekwijzen, enz. Amsterdam—Weltevreden 1904. 8°.

Ragozin (*Zénaïde A.*), Media, Babylon and Persia, including a study of the Zend-avesta or religion of Zoroaster. Third edition. London 1897. 8°.

Ray (*Sidney H.*), The languages of British New Guinea. (Uit: The Journal of the Anthropological institute of Great Britain and Ireland, vol. XXIV, N°. 1, August 1894.) 8°.

Reich (*H.*), Der Mimvs. Ein literar-entwickelungsgeschichtlicher Versuch.
Erster Band, erster Teil:
Theorie des Mimvs.
Zweiter Teil:
Entwickelungsgeschichte des Mimvs.
Berlin 1903. 8°.

Rein (*J. J.*), The industries of Japan. Together with an account of its agriculture, forestry, arts, and commerce. From travels and researches undertaken at the cost of the Prussian Government. London 1889. 8°.

Risley (*H. H.*), Zie India.

Romilly (*Hugh Hastings*), The Western Pacific and New Guinea: notes on the natives, christian and cannibal, with some account of the old labour trade. Second edition. London 1887. 8°.

S., Zendeling Krumm en de iraoeno Hoena. Amsterdam—Pretoria. z. j. 8°.

Schat (*P.*), Over melasse als veevoeder. (Overg. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 14.) Soerabaia 1904. 8°.

Scheuer (*W. Ph.*), Het personenrecht voor de inlanders op

Java en Madoera. Proeve van codificatie. Amsterdam 1904. 8°.

Schirach (*G. B. von*), Beschreibung der Insel Sumatra, besonders in Ansehung des Handels, und der dahin gehörigen Merkwürdigkeiten. Nebst einer neuen Original-Charte, von Adolph Eschels-Kroon. Herausgegeben mit einer Vorrede von —. Hamburg 1781. 8°.

Schliemann (*H.*), Ilios: the city and country of the Trojans: the results of researches and discoveries on the site of Troy and throughout the troad in the years 1871-72-73-78-79. Including an autobiography of the authors. With a preface, appendices, and notes by professors R. Virchow, Max Müller, A. H. Sayce, J. P. Mahaffy, H. Brughs-Bey, P. Ascherson, M. A. Postolaccas, M. E. Burnouf, F. Calvert, and J. A. J. Duffield. London 1880. 8°.

Schwartz (*H. J. E. F.*), Lijsten en tabellen vermeld in de voorloopige mededeelingen over de verhouding van de Javaansche en de Balische Wajangpoppen, naar aanleiding van de opgave van den Heer —. (Overg. uit de Notulen der Vergaderingen van het Bat. Genootschap van Kunsten en Wetenschappen, deel XLII, afl. 1, 1904.) Batavia. 8°.

Seler (*Ed.*), Aankondiging van: Hartman, Archaeological researches in Costa Rica. (Sonderabdruck aus Globus Bd. 85, N°. 15.) Z. p. en j. 8°.

Simpson (*W.*), Some suggestions of origin in Indian Architecture. (Reprinted from the Journal of the Royal Asiatic Society of Great Britain & Ireland, vol. XX new series). London 1888. 8°.

Sladen (*Douglas*), Queer things about Japan. Second impression. London 1904. 8°.

Sommerville (*M.*), Siam on the Mainan from the Gulf to Ayuthia together with three romances illustrative of Siamese life and customs. London 1897. 8°.

Actes du huitième congrès international des orientalistes,

tenu en 1889 à *Stockholm* et à Christiania. 5 parties. Leide 1891—1892. 8°.

Sundbärg (*G.*), Sweden its people and its industry. Historical and statistical handbook published by order of the Government. Edited by —. Stockholm 1904. 8°.

Swan (*C.*), Gesta romanorum. Translated from the Latin by —. Revised and corrected by W. Hooper. London 1904. 8°.

Tenniel (*J.*), Cartoons (from „Punch"). First series. London z. j. 4°.

Lima *Tjerita*-tjerita'an tempo doeloe kala di tjeritain Tan The Tjwan antara Lie Seng Tjo di kota Khocy Tang pake merk „Tan Lie Tje". Tjitaken jang kadoewa. Batavia 1904. 12°.

Vallāla Caritam. Ananda Bhaṭṭa mahamahopadhyaya haraprasād shāstrī. Fasc. I (Text only.) Bibliotheca Indica.) Calcutta 1904. 8°.

Veltman (*T. J.*), Nota betreffende de Atjèhsche goud- en zilversmeedkunst. (Overg. uit het Tijdschrift voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII, afl. 3/4.) Batavia 1904. 8°.

Weil (*G.*), Das Leben Mohammed's nach Mohammed Ibn Ishak bearbeitet von Abd el-Malik Ibn Hischam. Aus dem Arabischen übersetzt von —. In zwei Bänden. Stuttgart 1864. 8°.

Weijerman (*A. W. E.*), Geschiedkundig overzicht van het ontstaan der spoor- en tramwegen in Nederlandsch-Indië, samengesteld door —, Secretaris der Permanente Militaire Spoorweg-commissie. Batavia 1904. 8°.

Wilkins (*W. J.*), Modern Hinduism: an account of the religion and life of the Hindus in Northern India. Second edition. Calcutta, Simla, and London (1900). 8°.

Zittel (*Karl A. von*), Ueber wissenschaftliche Wahrheit. Rede in der offentlichen Festsitzung der Akademie (der Wissenschaften zu München) am 15. November 1902. München 1902. 4°.

BIJLAGE XI.

BESCHULDIGING OF VERDACHTMAKING?

(Zie Notulen November 1904 I *a*).

Wanneer men een tegenstander bestraffen of in de oogen van anderen vernederen wil, dan dient men, om niet onbillijk of belachelijk te worden, zijn woorden even zorgvuldig te wegen als wanneer men onze koloniën op een orientalistisch Kongres in den vreemde vertegenwoordigen moet.

Dr. BRANDES is niet erg gelukkig als hij iemand den druk van zijn ontevredenheid wil doen gevoelen en hem, die den last van zijn ongenade al te dragen heeft, ook nog met de minachting van zijn lezers en volgers meent te moeten bezwaren.

't Gebeurt dan wel dat hij, in zijn ijver om met zulk een tegenstander af te rekenen, dien ongelukkige beschuldigt van — of aansprakelijk stelt voor feilen, waaraan hij hoegenaamd geen deel heeft gehad. Dat is *mij* nu weer overkomen.

Voor een paar dagen ontving ik de overdrukken van twee van 's mans opstellen in 't Tijdschrift en in de Notulen van 't Genootschap [1]), die mij zonder die beleefdheid allicht ontgaan zouden zijn, omdat ik zooveel werk onderhanden heb, dat ik nauwlijks tijd vind om de uitgaven der verschillende wetenschappelijke instellingen, waaraan ik verbonden ben, vluchtig in te zien.

't Eene opstel is gewijd aan *„de waarde van tjandi Parambanan tegenover de andere oudheden van Java"* en geeft bovendien nog *„een hartig woord over de deblayeering"*.

Waarom dat vreemde woord? Ik meen dat vooral *taal*geleerden de zuiverheid van hun eigen taal behooren te hand-

---

1) Deel XLVII en Notulen, deel 42, afl. 1, 1904.

haven, en dan hebben wij voor dat begrip minstens drie woorden, die even duidelijk en bovendien nog iets korter zijn, nl.: *ontblooten*, *ontgraven* en *uitgraven*, en ik geloof niet dat ik, door voor de bouwvallen van *Parambanan* die woorden te bezigen, ooit onverstaanbaar geweest ben.

't Andere opstel betrof: *het dak van de tjandi Pawon* en andere tempeldaken en gaf mij, toen ik 't even opensloeg, op de XXIste bladzijde de volgende woorden te lezen: „De onverantwoordelijke wijze waarop daar (d. i. te *Parambanan*) onder de leiding van Dr. GRONEMAN met de afgevallen steenen der tjandi's gehandeld is", enz.

't Is erg voorzichtig uitgedrukt. Hij zegt niet dat *ik* zoo onverantwoordelijk gehandeld *heb*, maar dat *onder mijn leiding* onverantwoordelijk gehandeld *is*, en dan heeft het meer van een arglistige verdachtmaking dan van een rechtstreeksche beschuldiging; maar toch zal ieder lezer, die in de uitspraken van den grooten Batavia'schen geleerde onvoorwaardelijk vertrouwen stelt — en zoo zijn er hier te Jogjakarta onder zijn niet-wetenschappelijke volgers — daaruit begrijpen dat *ik* den last van die onverantwoordelijke wijze van doen op mijn arme zwakke schouders zal moeten torsen, en dat is nu, ongelukkiglijk voor hem en zijn meeloopers door dik en dun, geheel onjuist.

't Bewijs? Indien Dr. BRANDES, alvorens zich aan die woorden te wagen en die in een openbaar geschrift te laten afdrukken, eerst eens zijn ambtelijken mede-archaeoloog LEYDIE MELVILLE of zijn bovenbedoelde niet-ambtelijke noch wetenschappelijke vrienden had willen hooren, dan had hij, gesteld dat 't geheugen hen, betreffende dat wat vóór 15 en meer jaren gebeurd is niet in den steek had gelaten, maar zij de leus: waarheid bovenal wilden eerbiedigen, kùnnen te weten komen (als hij 't nog niet wist) dat *ik* met den eigenlijken ontgravings-*arbeid geen bemoeienis gehad*, *veel minder dien geleid heb*, en dat het dus niet aangaat of niet eerlijk kan zijn *mij* aansprakelijk te stellen voor de mogelijk door anderen daarbij begane fouten.

Immers, toen kort na de oprichting van onze *Archaeologische Vereeniging* (in 1885) op *mijn* beredeneerd voorstel besloten werd om onzen arbeid met de ontruiming der met puin gevulde binnenkamers van de hoofdtempels van *Parambanan* aan te vangen, werden door den toenmaligen voorzitter, den hoofdingenieur der Staatsspoorwegen IJZERMAN, de onder hem dienende ingenieur (nu ook al oud-hoofdingenieur) HUBENET en de teekenaar van dien dienst LEYDIE MELVILLE daarmede belast. Mij dunkt dat de beide eerstgenoemden geacht konden worden deskundigen te zijn.

En toen *ik* als voorzitter vier jaren later, na door herhaalde voordrachten voor de leden en hun dames genoeg kontributiën bespaard te hebben om, met de ons door 't *Provinciaal Utrechtsch Genootschap* geschonken *f* 500.— den ontgravingsarbeid van de drie hoofdtempels, die eeuwen lang onder een enkelen hoogen puinheuvel verborgen hadden gelegen, te openen, begreep *ik*, als *niet*-bouwkundige, de leiding van dien arbeid aan *anderen* te moeten overlaten en bood ik die den hoofdingenieur SCHIPPERS, IJZERMAN's opvolger, aan, onder en na wien achtereenvolgens o. a. de veel belovende en als waterstaatsopzichter te vroeg gestorven zoon van den fotograaf CEPHAS en, zoo niet ook te Parambanan dan toch bij andere bouwvallen in de omgeving, de voornoemde teekenaar L. MELVILLE, aan dat werk deelnamen.

Natuurlijk had *ik*, als praktizeerend geneesheer en kratonarts geen tijd gehad om, zelfs al ware ik daartoe bekwaam geweest, mij met de leiding van dien arbeid te bemoeien, maar bovendien verliet ik Jogjakarta nog geen drie maanden later (15 December 1889), toen de achterzijden van twee van die bouwvallen, de *tjanḍi's Sjiwa* en *Wishnoe*, pas blootgelegd waren (al weer een goed Nederlandsch woord!), om eerst te Buitenzorg bij den Gouverneur-Generaal PYNACKER HORDIJK, en daarna in Februari 1900 in den Haag bij den Minister KEUCHENIUS op het geven van de, in een door mij geschreven verzoekschrift voor onze Archaeologische Vereeniging gevraagde, toelage van *f* 3000.— ter voortzetting

en voltooiïng van den pas begonnen ontgravingsarbeid, aan te dringen, die dan ook voortgezet en volbracht werd *terwijl ik in Nederland was* en dus veel te ver van 't arbeidsveld om op dien arbeid zelf eenigen invloed te kunnen uitoefenen. Past het dan aan een *eerlijk* man om de verantwoordelijkheid voor de wijze waarop dáár gewerkt is, op *mij* te schuiven.

Wel neen, want die beschuldiging of verdachtmaking is immers *ongegrond* en *onwaar*, en getuigt, dunkt mij, minder van wetenschappelijken ernst dan van persoonlijken hartstocht en onverantwoordelijken moedwil [1]).

Zoo er bij dien arbeid onverantwoordelijke fouten begaan zijn, zooals *hij* beweert — maar hij is evenmin deskundig op dat gebied als ik —, dan had hij *anderen* daarover behooren te gispen, en ik vertrouw dat de door mij genoemde *deskundige* leiders hem daarop wel zouden hebben weten te antwoorden.

Na de lezing van deze enkele, mij ten onrechte bezwarende, woorden begreep ik dat het „*hartig woord over de deblayeering*" niet veel anders dan een uitvoeriger ontwikkeling van hetzelfde thema kon zijn, een andermalige aanklacht zonder grond, zonder zin, de meer of minder toerekenbare uiting van persoonlijken tegenzin, door een verbitterden maag- of zenuwlijder, die niet goed overweegt wat hij doet of zegt. En ik besloot die aantijging ongelezen te laten.

Voor een eerlijken, zuiver wetenschappelijken strijd heb ik tijd of kan ik des noods aan anderen wetenschappelijken arbeid tijd ontwoekeren; voor de beantwoording van ongepaste, nijdige haarkloverijen *niet*. En ik *weet* dat mannen van ervaring en karakter dit van een 72-jarigen denker niet verlangen.

Want toen ik, ziek door de nawerking van bittere teleurstellingen en geleden onrecht, in Nederland toefde, en *zulke* geleerden mij vroegen of ik 't door Dr. BRANDES tegen mij

---

1) Zie mijn plaatwerk: »*Tjandi Parambanan op Midden-Java na de ontgraving*", bladzijde 3 en 4 van den tekst.

gerichte booze geschrift gelezen had, en ik daarop antwoordde dat anderen in Indië mij dat als onnoodig ontraden, maar mij wèl gezegd hadden dat ik in geen geval daarop mocht antwoorden, — toen zeiden ze mij dat ze mij denzelfden raad kwamen geven: „lees 't *niet* of lees 't *wel*, als u dat beter acht, maar antwoord daarop nooit; dàt is 't niet waard, want, de mogelijkheid van gelijk of ongelijk op oudheidkundig gebied daargelaten, als baanbreker op den weg van 't nieuwe oudheidkundig onderzoek in Indië, en die daaraan belangeloos jaren lang uw vrijen tijd gewijd hebt, ook reeds toen die man nog nooit een voet in Midden-Java gezet had, hebt u wel waardeering maar geen verguizing verdiend".

Na deze waardeerende uitingen besloot ik ook mijn goed recht als wetenschappelijk onderzoeker op oudheidkundig gebied te handhaven en die mannen in staat te stellen daarover te oordeelen, en zoo ontstond de eerste aflevering van mijn: „*Oudheidkundige Aanteekeningen*", die al ettelijke maanden vroeger verschenen zou zijn, indien ik niet eerst mijn gids voor de zeereis van Amsterdam naar Indië, waarmede ik mijn terugreis betaald heb, af te werken had gehad, en die door nieuwe aanteekeningen gevolgd zullen worden, zoodra andere, niet minder belangrijke studiën mij daartoe weer tijd zullen laten.

't Is alles wat *ik* nog zonder Regeeringssteun en zonder geld op oudheidkundig gebied doen kan, nu de *Archaeologische Vereeniging* van Jogjakarta niet meer werkt en *in wettelijken zin niet meer bestaat.*

Immers, de Statuten, die door de Regeering goedgekeurd zijn, bepalen dat het Bestuur jaarlijks in een *algemeene vergadering* op nieuw door de leden gekozen moet worden, en dat ook een openvallende plaats tusschentijds op dezelfde wijze weder gevuld moet worden. En nu zijn er onder 't voorzitterschap van den laatsten prezident niet alleen in lang geen algemeene vergaderingen meer gehouden en geen besturen meer benoemd, maar achtte hij 't zelfs oorbaar, bij 't uitvallen van een sekretaris-archiefbewaarder, een ander,

lid of geen lid, eigenmachtig in diens plaats te stellen; eenmaal zelfs den in 't laatste hoofdstuk van mijn *Oudheidkundige Aanteekeningen I* bedoelden vereerder en bederver van 't *Doergâ*-beeld te *Parambanan*. Een waardig bestuurslid voor een Vereeniging, die zich *oudheidkundig* noemt! — Wat toen gelukkig nog door mij verijdeld is kunnen worden.

't Tegenwoordige Bestuur heeft dus geen wettig recht van bestaan meer, en de Vereeniging, die ik eens tot krachtig leven en vruchtbaren bloei heb opgevoerd, evenmin.

En dat had anders en beter kunnen zijn. Men kan de wetenschap dienen ondanks en zelfs door verschil van meening, en ik heb er naar gestreefd dat te doen en zal dat blijven doen, zoo lang ik nog te leven heb en denken en werken kan. En had mijn geleerde tegenstander dat ook gevoeld en gewild, dan ware onze goede verstandhouding nooit verbroken geworden, maar vermoedelijk even goed gebleven als vóor 't eerste bezoek van den koning van *Siam* aan onze Hindoe-bouwvallen en zou geen onwetenschappelijke hartstocht den toen nieuw benoemden voorzitter van de „*Oudheidkundige Kommissie voor Java en Madoera*" er toe bewogen hebben de onderdanige volgzaamheid van den even onwetenschappelijken voorzitter *onzer* Vereeniging te gebruiken, of te misbruiken, om aan die Vereeniging mèt haar arbeidsveld alle recht van bestaan te ontnemen of haar tot een treurig en onvruchtbaar schijnbestaan te vernederen.

Jogjakarta, 11 Oktober 1904.

DR. I. GRONEMAN.

BIJLAGE XII.

NASCHRIFT OP HET VOORAFGAANDE STUK.
(Zie Notulen November 1904 I *a*).

Dr. IZAAK GRONEMAN, die „besloot *ongelezen* te laten", men zie intusschen hieronder sub 1°, het opstel, waartegen hij toch zijn pen meende te moeten opvatten, heeft er bezwaar tegen, dat ik hem genoemd heb als *de leider* der Prambanan-ontgravingen, het daarbij den schijn gevende alsof ik de beide perioden, waarin deze plaats hadden, niet goed uiteengehouden heb. Toch sprak ik in de Not. duidelijk van „alles wat indertijd *buiten* op en om de gebouwen gevonden werd", en in het opstel niet minder stipt van „of waardoor anders was er *te voren* bij het vrijmaken der kamers dezer *zelfde* tempels en het onderzoek der putten, die zich daarin bevinden, wèl met de gepaste accuratesse en nauwgezetheid gewerkt en verantwoording gedaan?"

Reeds het citaat alleen, uit Dr. GRONEMAN's eigen brochure De Archaeologische vereeniging te Jogjakarta, Semarang-Soerabaja, 1902, niet in den handel, dat geplaatst werd bij het opstel over De waarde van Tjandi Prambanan, enz., en waarmede ik hem als zoodanig aanwees, is voldoende om te laten zien hoe ik daartoe gekomen ben. Dat citaat luidt nl. „De ontruiming der binnenkamers geschiedde onder het voorzitterschap van IJZERMAN, door den ingenieur, nu hoofdingenieur, der Staatsspoorwegen J. B. HUBENET, onder medewerking van den teekenaar van denzelfden dienst L. LEYDIE MELVILLE, en werd mogelijk gemaakt door de donaties van vele leden. *De ontgraving der bouwvallen zelf* (d. i. het opruimen van alles wat *buiten* op en om de gebouwen gevonden werd) *kon eerst* in 1889, nadat, *na* IJZERMAN's *vertrek* (Juni 1886), 't voorzitterschap op mij was overgegaan, *volgens*

mijn werkplan ondernomen worden, naar de door den hoofdingenieur der Staatsspoorwegen J. C. SCHIPPERS aangegeven werkwijze".

Het zoo nadrukkelijk op den voorgrond brengen van het MIJN in MIJN *werkplan* is van Dr. GRONEMAN zelf afkomstig, en wat men in dit citaat leest, staat geenszins op zich zelf.

Dr. GRONEMAN verwijst in het hier voorafgaande naar blz. 3 en 4 van de Tjandi Prambanan op Midden-Java na de ontgraving.

Hij bericht ons, op die door hem aangeduide plaats, gelukkig, ook nog, hoe correct er onder IJZERMAN met het puin of de steenblokken, die uit de kamers verwijderd werden, gehandeld is, nl. dat dat puin geplaatst werd buiten tegenover de opening, wat een nader onderzoek altijd dadelijk mogelijk zou maken, als de arbeid verder voortgezet werd, en zegt verder dat de hoofdingenieur SCHIPPERS „de bepaling van de *wijze van arbeiden* en de hoofdleiding *daarvan*" op zich nam, de Heer DORREPAAL zich belastte „met het beheer en 't toezicht op den arbeid", en dat *hij zelf*, d. i. Dr. GRONEMAN, „*de richting aangaf* waarin we voortgingen". Dit laatste heb ik altijd opgevat als bedoelende „de richting waarin gewerkt moest worden", en niet zonder reden. Want, wanneer Dr. GRONEMAN, die ook spreekt van ZIJN *beredeneerd voorstel*, bij de ontblooting van dit Tjandi complex *nooit iets anders* gedaan heeft dan een enkele maal te vragen „Wil u nu niet eens wat rechts laten graven", of een opmerking te maken als deze „Achter de tjandi's is het ruimer, laten wij daar de steenen neerleggen die los komen, want aan den voorkant ligt nog al veel puin", dan kan men zich niet begrijpen, waarop hij het recht gebaseerd heeft om, *met verzwijging van* de namen der personen *aan wie dan de eer* van het werk *zou toegekomen zijn*, bij verschillende gelegenheden, *zich zelf* bedoelende, te schrijven, en te laten drukken, wat men lezen kan in de hieronder volgende citaten, uit verschillende zijner werken opgelezen.

Een verdediging en een aanklacht, bl. 37, „iemand die ....

de heerlijke kunstwerken van Prambanan van onder de hen overdekkende puinheuvel aan den dag heeft gebracht"; —

Oudheidkundige aanteekeningen I, bl. 8, „de door mij ontworpen en tot uitvoer gebrachte ontgraving van de bouwvallen van Prambanan (in 1889); —

Een verdediging en een aanklacht, bl. 9, „de door mij vroeger reeds ontgraven en beschreven Prambanan-bouwvallen"; —

Idem, bl. 17, in een request aan de Regeering, van mijn „oudheidkundige studie.... getuigt.... mijne ontgraving in 1889 van de bouwvallen van Prambanan"; — en, let wel,

De Hindoe-bouwvallen in de Prambanan-vlakte, bl. 26, „de in 1889 *door mij geleide* ontblooting van den onderbouw der tot hoog boven de omloopende terrassen door één groote massa puin bedekte hoofdtempels", —

terwijl hij daarnevens zich zelf als Archeoloog, telkens en telkens weer, op den voorgrond plaatst, ja zelfs zoo ver gaat, dat hij, in Eene verdediging en een aanklacht, op bl. 14, wederom van zich zelf sprekende, zich aan den lezer voorstelt als: „*mij*.... den eenige, die in de Jogja'sche Archaeologische Vereeniging zich aan oudheidkundige onderzoekingen bezondigde".

De hoofdleiding van archeologische onderzoekingen behoort toch te berusten bij een archeoloog, en slechts deze zal bij het delicate werk, dat er verricht moet worden, de noodige zorg, de vereischte zorgvuldigheid in acht laten nemen, die niet gemist mogen worden. Van iemand, die, om te helpen, zonder meer, daarbij zijn technische kennis leent, verkrijgt men zonder eenige moeite, ik spreek hier uit ondervinding, gedaan wat gewenscht is, maar, waar zich ook een archeoloog op het terrein bevindt, daar rust de verantwoordelijkheid voor den archeologischen arbeid op dezen, al past het hem daarbij tevens zijnen helpers de volle eer te geven en te gunnen. Wat zou Dr. GRONEMAN er wel van zeggen als ik, die geen waterstaatsambtenaar ben, noch ingenieur of genie-officier, als voorzitter der oudheidkundige commissie de

oudheden zoo liet behandelen als Prambanan behandeld blijkt te zijn? *Zóó* dat aan hem die na mij komt, de middelen ontnomen zijn om het werk te doen, hetwelk ik niet deed, niet kon, en daardoor onmogelijk maakte? Dat wat er op het Prambananterrein door en tijdens de hier uitsluitend bedoelde ontgraving gebeurd is, zij het dan ook maar af en toe in de eerste 3 maanden, waarin het geheele *werkplan* toch reeds vastgesteld moest zijn, en men gemakkelijk had kunnen zien of het goed uitgevoerd werd, plaats heeft gehad *onder de oogen* van Dr. Groneman, kan men zien uit Plaat I en Plaat X van het werk Tjandi Prambanan op Midden-Java na de ontgraving, waarop aanzichten voorkomen van de zuidzijde van den hoofdtempel van het complex, half ontbloot en half nog bedekt met het puin, dat ons van een der belangrijkste problemen de oplossing zou hebben gegeven. Op die beide platen staan twee Heeren. Den eene ken ik niet, de ander is Dr. Groneman.

Ik zou het hierbij kunnen laten, ware het niet, dat er in hetgeen Dr. Groneman schreef nog twee zaken zijn, waarbij ik meen even te moeten stilstaan.

1°. Ik begrijp niet goed wat in het verband een vermelding te beteekenen heeft van de eerste aflevering van Dr. Groneman's Oudheidkundige Aanteekeningen, die hij *hier* duidelijk zegt geschreven te hebben *tegen mijne uiteenzettingen*, om zijn „goed recht...... als *wetenschappelijk* onderzoeker.... *te handhaven*", omdat dit daarin onderhanden was genomen, dat ontkomen niet meer mogelijk was. Mijn opstel De waarde van Tjandi Prambanan enz., zegt hij *niet* gelezen te hebben, en in de Notulen gewaagde ik van niets wat op die publicatie ook maar eenigszins betrekking hebben kan. Op mij maakt het den indruk alsof Dr. Groneman nu verontschuldigingen maakt, dat hij die aanteekeningen geschreven heeft en uitgegeven. Waarom? Staat daar dan misschien weer iets in wat wellicht beter

ongeschreven gebleven zou zijn, en waarvan hij nu spijt heeft, dat hij het heeft laten drukken? Bevatten zij wellicht een passage *zóó* ondoordacht en onzaakkundig, dat het, zooals in zoovele gevallen in Dr. GRONEMAN'S oudheidkundige geschriften, eigenlijk de moeite niet waard is haar te bespreken en te weerleggen, dan alleen omdat, zonder dat, de zaak geschaad zou kunnen worden, of de eer van derden te verdedigen is, en het voor het groote publiek onmogelijk is op de hoogte te zijn van allerlei bijzonderheden, vooral als deze voorkomen *in slechts voor zeer enkelen toegankelijke buitenlandsche geschriften?* [1]) Ik beslis hier niet. Maar, waar die vermelding in het hier voorgaande geschrift van Dr. GRONEMAN zoo geheel en al *overbodig* is, daar kan ik toch niet nalaten een zeker *verband* te vermoeden tusschen het neerschrijven daarvan, en het voorhanden zijn van *een noot bij mijn opstel*, waarin zulk een passage in hare waarde tentoongesteld is, met een enkele verwijzing naar een boek, op het in het bezit hebben waarvan de steller in die oudheidkundige aanteekeningen te gelijkertijd stofte.

2°. Spreekt hij van een door Dr. BRANDES *tegen hem gericht boos geschrift* op een wijze alsof ik dit geschrift geschreven had om hem zonder aanleiding af te breken, en voegt hij daaraan toe, dat hem, tijdens hij in Nederland was, door (zaakkundige, zoo zij dit niet waren, heeft een oordeel niets te beduiden) geleerden geraden was dat geschrift *niet* te lezen en daarop *nooit* te antwoorden, — men zie hierbij sub 1°, — het daarbij latende doorschemeren, dat die personen dat geschrift van mij, Eenige uiteenzettingen, Batavia 1902, *zouden kennen*.

Tot het schrijven van die uiteenzettingen bestond gegronde

1) *Voor het groote publiek.* In verband daarmede zij hier thans ook even medegedeeld, dat Dr. GRONEMAN *in persoon* een zeker aantal exemplaren van de bedoelde aflevering aan den bewaker van de Baraboedoer is komen brengen, om ze voor hem te colporteeren bij de bezoekers.

reden. Daaraan waren voorafgegaan *drie* brochures van Dr. GRONEMAN, hoofdzakelijk tegen mij gericht. Dit kan blijken uit de beginwoorden van de mijne.

„Dr. GRONEMAN heeft gemeend in het vorige jaar een drietal brochures te moeten schrijven en te laten drukken, om ze, *niet in den handel*, te verspreiden.

1°. Een verdediging en een aanklacht (Semarang — Soerabaja, 1901):

2°. Vervolg op een verdediging en een aanklacht (Semarang — Soerabaja, 1901);

3°. De Archaeologische Vereeniging te Jogjakarta, (Semarang — Soerabaja, 1902).

„Het komt mij wenschelijk voor thans daaromtrent het een en ander in het midden te brengen, omdat de indruk, dien deze brochures op een gedeelte van het publiek kunnen gemaakt hebben, gebroken verdient te worden. Waarom, blijkt uit hetgeen hieronder volgt van zelf".

Den lezer verwijzende naar de vier genoemde brochures zelf, zoo zij begeerig zijn iets meer van de zaken te weten, haal ik er hier verder niet meer uit aan dan de slotwoorden, omdat daaruit reeds eenigermate kan blijken wat de portée was van Dr. GRONEMAN's genoemde boekjes. Ik voeg daar *thans* echter in extenso aan toe wat bijv. op bl. 8 van een Vervolg op Een verdediging en een aanklacht te vinden is. Men zal er uit zien dat Dr. GRONEMAN zelfs *geen moeite gespaard* heeft om mij te tarten.

„Dat ik tot spreken ben overgegaan is geenszins om hetgeen Dr. GRONEMAN schreef in 2°, op bl. 8. Op mij maakten, zooals men nu wel zal kunnen begrijpen, deze en dergelijke uitdrukkingen, tegenover hetgeen mij bekend was en ik wist, een eigenaardigen, een vreemden indruk. Had Dr. GRONEMAN zich bepaald tot het zakelijke in alles wat hij oppert, ik zou zeker geheel gezwegen hebben. In hoe verre ik de zaken goed inzag, kwam door den tijd toch van zelf uit, en in het goede licht. Dr. GRONEMAN is verder gegaan, hij zocht bij mij een reflex van zijn eigen daden, hij heeft ook

daaraan uiting durven geven. Van het recht dat van mij af te weeren, heb ik gemeend gebruik te moeten maken, en dat zal ik verder doen".

En zie hier wat Dr. GRONEMAN ter plaatse schreef.

„Dr. BRANDES heeft in de sedert verloopen twee maanden op mijn aanklacht *niet* geantwoord. Zal hij dat nu nog beproeven te doen? Ik geef toe, dat het moeielijk zou zijn, en dan is zwijgen gemakkelijker. Zwijgen uit onmacht! Maar wanneer hem de onwaarde zijner beschuldigingen (deze waren niet tegen Dr. GRONEMAN gericht) zoo onloochenbaar zeker wordt aangetoond dat hij *niet meer ontkennen kan gedwaald* te hebben, dan behoort, hij, om ons te doen gelooven, dat hij gedwaald heeft, niet uit boos opzet, maar uit onkunde, uit misverstand en dus *te goeder trouw*, nog te doen wat ieder eerlijk man in dat geval *verplicht* is te doen: *schuld belijden* en den verongelijkte *vergiffenis vragen*. Men noemt zulk een daad terecht een *amende honorable*. Zij vernedert niet, maar kenmerkt den man van eer".

Ik heb geantwoord, toen Dr. GRONEMAN dacht dat ik het niet meer doen zou, nl. nadat de zaken eerst geregeld waren, zonder geleerdheid, geheel zonder haarkloverijen, geheel op dezelfde wijze als ik hem nu ook hier te woord heb gestaan, d. w. z. voor zoover het hem zelf betrof met zijn eigen woorden, met citaten uit zijn eigen geschriften. Dat dit voor hem zeer ongunstig is uitgevallen, aan wien had hij dat te wijten?

Dr. GRONEMAN qualificeert mijn geschrift, dat zeker, en niet zonder reden, zeer streng was, met „boos". Dat zij zoo. Vermoedelijk zal het opstel over de waarde van Prambanan, en dit naschrift, dat mede zeer leelijke zaken aan het licht *moest* brengen, wilde men niet, *dat allicht personen gedeerd zouden worden, die feitelijk buiten de zaken staan*, — waarom sleept Dr. GRONEMAN bijv. MELVILLE er weer bij, die tijdens die *tweede* Prambanan periode, zooals ook hem bekend moet zijn, *op Sumatra* onder IJZERMAN *de ruine van Moeara Takoes opnam?* Of den jongen CEPHAS, die wat hij ook

deed, toch deed *in opdracht?* — op een zelfde wijze worden aangeduid. Welk epitheton zijne geschriften dáártegenover verdienen, weet ik waarlijk niet, maar wat ik wèl weet is dit, dat ik, zoo wel als het publiek, het op hoogen prijs zullen stellen, wanneer hij mededeeling doet van de namen der door hem bedoelde (zaakkundige) personen in Nederland, die hem, *mijne brochure kennende*, zonder die bijv. van Dr. GRONEMAN zelf in lezing gekregen te hebben, *zóó* zouden hebben toegesproken.

Terwijl Dr. GRONEMAN in het Vervolg op Een verdediging en een aanklacht, bl. 20, mededeelt, dat hij de brochure, die daaraan voorafging, „in enkele *honderden* exemplaren in en *buiten* Indië verspreid" heeft, zij hem hier bericht, dat de personen, die van mij een exemplaar in Nederland ontvingen, zich tot een zeer klein aantal beperkten, een *veertiental*, van wie men verzekerd kan zijn, dat zij in *dien* trant over die brochure nooit gesproken hebben.

Ik ben volkomen bereid de namen te noemen. Hier zijn zij:

Mr. N. P. VAN DEN BERG,
H. D. H. BOSBOOM,
W. P. GROENEVELDT,
Mr. Dr. J. C. G. JONKER,
Prof. Dr. H. KERN,
J. E. DE MEIJIER,
Prof. Dr. G. K. NIEMANN,
J. F. NIERMEIJER,
Dr. W. PLEIJTE,
G. P. ROUFFAER,
E. A. VON SAHER,
Jhr. Mr. VICTOR DE STUERS,
Dr. R. D. M. VERBEEK,
J. W. IJZERMAN.

Weltevreden, 16 Oct. 1904.

DR. J. BRANDES.

BIJLAGE XIII.

MALEISCHE, ARABISCHE EN ATJEHSCHE HANDSCHRIFTEN, IN APRIL—MEI 1903 AANGETROFFEN IN HET GAJŌLAND (KARANG AMPAR) DOOR LUITENANT-KOLONEL G. C. E. VAN DAALEN, AFKOMSTIG VAN DERWAARTS UITGEWEKENE ATJÈHSCHE WETGELEERDEN EN HOOFDEN.

(Zie Not. November '04 III 2° pag. 113).

I. Hikajat prang sabi (Atj.). — Fragment over de sĕmbahjang (Atj.). — Gebed van Sjeich Aḥmad bin Moesa (Arab). — Atj. commentaar op Soerah 112. — Berekeningsmethode voor geluk bij huwelijk. — Een gebed.

II. Atj. verhandeling over de tadjwîd (Qoerânreciet). — Atj. verhandeling over de geloofsleer, genaamd „Beukeumeunan". — Hékeumat oeréh La'seumana (tooverij). — Gebed tegen ziekte; id. ter bevordering eener bevalling. — Over de seulaweuët (zegenspreuken over den Profeet). — Diverse Qoerânverzen, die als gebed dienen. — Maleisch gedicht van Sjèh Marahaban tot onderwijzing in het geloof. — Gebeden voor maaltijden, tot verzoening van zonden (als laster) enz. — Atj. hikajat over de geloofsbelijdenis. — Opsomming der profeten (Mal.). — Gebed van Sajjid Abdoerrahmân. — Ḥizb al-bahr van Sjâdilî en commentaar. — Gebed van Habîb Oemar bin Aloewi. — Tal van andere gebeden, formulieren enz., deels aan bepaalde auteurs (waaronder Sjèh Saman Tirò) toegeschreven; recepten voor geneesmiddelen en adjeumats (= djimats, amuletten).

III. Mal. verhandeling over prang sabil, toegepast op Atjèh (Mal.). — Allerlei fragmenten: voorschriften, gebeden, recepten, enz. (Ar. en Mal., hier en daar ook Atj.).

IV. Fragmenten over mystiek, gebeden, dikir, geloofsleer; Atjèhsche nalam over mystiek en moraal.

V. Nalam (Atj.) over de deugd der lijdzaamheid. — Fragmenten over den Profeet; vrouwenratéb; voorschriften en formules voor godsdienstoefeningen. — Ook de „nalam basa djawòë" komt hierin voor. — Mystieke verklaring der geloofsbelijdenis (in Atj. hikajat).

VI. Wapheuët nabi ngòn wapheuët Patimah. — Atj. hikajat, gebruikelijk als vrouwenratéb. — Hierin een zegelafdruk van Teungkoe Mochamat Sa'it Kroeëng Kalé.

VII. Hikajat basa djawòë. — Nalam over de hoofdzaken van den godsdienst. Oorsprong enz. der çalât. — Over haarverzorging en besnijdenis der vrouw. — Over çalât en doçâ. — Hikajat mò'löt nabi. — Onderwijs van den Profeet aan Fatimah. — Zegelafdrukken van Teungkoe Saman Tirò en Teungkoe Mochamad Sa'it Kroeëng Kalé.

VIII. Gebedsformules en een Arab. lofdicht op den Profeet met Atj. verklaring.

IX. Gebeden en formulieren (deels Atj.). — Over den dikir (6de hoofdstuk van een Mal. werk). — Verhandeling van Abdoerra'oef over de mystiek, opgesteld op last der Soeltanah Çafijjatoeddîn (zie XXV). — Over de sakarat al-maut enz. — Asrâr van Sjeich Noeroeddin. — Over de eenheid van het Zijn enz. — Beproevingen bij den dood (Atj.). — Over den roḥ. — Teekenen van den naderenden dood. — De wegen tot Allah. — Mĕdjĕmoe' al-masâ'il (mystiek) van Abdoerra'oef. — De engelen bij de sakarat al-maut. — God en mensch. — De sĕmbahjang. — Teeken van het einde des levens enz. — Wenken voor den landbouwer en gebeden. Hikajat nabi mentjoekō (Atj.). — Hikajat noeboeët of sípheuët nabi, als in XLIV (Atj.). — Gebeden enz.

X. Over de achirat. — Adjimats, gebeden, koetika's. — Sjaṭṭaritische salsilah van Abdoerra'oef. — Tabellen voor tijdrekening en geluksberekening, recepten, gebeden enz.

XI. Tabellen voor tijdrekening en gebeden.

XII. Berekening van huwelijksgeluk uit de namen. — Gebeden, adjimats en recepten.

XIII. Een gedeelte van de Boerdah (Arab.). — Lofdicht op den Profeet. — Hikajat sipheuët doea plōh. — Visioen van Sjeich Aḥmad te Medina (wasiët nabi) in Atj. hikajat (1287 H., vergel. onder XXVI). — Vrome raadsels *(hiĝm)*. — Gebeden. — Dikir Naksibandiah. — Dikir Ḥaddâd. — Lofzang op den Profeet in Atj. sandja'. — Diverse formules. — Dikir Sammân. — Formulieren.

XIV. Ḥill az-ẓill en Sjifâoe 'l-qoeloeb, twee tegen de pantheïsten gerichte Maleische verhandelingen van Noeroeddin bin Ali bin Ḥasandji.

XV. Doerrat an-nadhîrah (sic), Mal. verhandeling over de geloofsleer van Siradjoedin bin Djalaloedin. — Taḥkîm-formule bij huwelijksluiting. — Anonieme Maleische ᶜAqîdah.

XVI. Geneesmiddelen. — Mauᶜizat al-badiᶜ (eigenlijk al-Mawâᶜiz al-badîᶜah), Maleische verhandeling, verdeeld in 50 pĕngadjaran's of godsdienstig-moreele vermaningen, volgens het onderschrift bewerkt in 1250 H. Dit moet echter op het afschrift betrekking hebben, want het werk is van Abdoerra'oef, dus uit de 17ᵈᵉ eeuw onzer jaartelling. — Bidajatoel-hidajah, Maleische bewerking van Sanoesi's Oemm al-barâhîn door Moehammad Zein bin Djalaloedin Atjéh, samengesteld te Mekka in 1170 H. — Plichten van den student in Arab. radjaz met Mal. vertaling. — ᶜAqîdah in Arab. radjaz met Mal. vertaling. — Dhijâoe'l-wara, in het Maleisch bewerkte verhandeling over moraliseerende mystiek (hoofdstukken: 1 Islam, 2 Imân, 3 Maᶜrifat, 4 Tawhîd). — Mystieke verklaringen der geloofsbelijdenis met behulp van figuren enz.

XVII. Détails over de sĕmbahjang. — Diverse gebeden, formulieren, adjimats en citaten, waaronder eene bepaling van de niçâb voor djakat in Atj. maten door Sjèh Marahaban. — Aanwijzing voor de keuze van namen voor kinderen. — Gebed, aanbevolen door Teungkoe di Koeala (Abdoerra'oef). — 101 gebeden voor verschillende doeleinden. — Recepten, vooral voor geneesmiddelen. — Methoden voor berekening van geluk (phaj, koetika, enz.). — Andere adjimats, gebeden, koetika's. — Middel om een gestolen voorwerp terug te krij-

gen. — Berekeningen der naga (met figuur), der ridjâloe'l-ghaib, ghâlib-maghloeb. — Koetika's. — Het geluk der dagen van de maand en der jaren van de windoe. — Voorschriften betreffende het kogelgieten en het goud- en zilversmeden. — Voorschriften betreffende het schrijven van adjimats; gebeden, spreuken, gewijde overleveringen (Arab.) met Atj. verklaring, enz. — Redevoering bij eene bruiloft (Atj.). — Pantöns.

XVIII. Mystiek gedicht (Maleisch), uit de Mödjĕmoe° al-masa'il (zie onder IX). — Brief van Teungkoe Abdoel-Qasim van Blang Manè aan Ama-n-Lahoem in de Laut-streek over eene zending van buffels. — Een bezweringsgebed. — Over de reinheid van azijn. — Fragment over de sipat doea poeloeh (Arab. Mal.).

XIX. Çirât al-moestaqîm door Noeroeddin Moeḥammad Djilanî bin Ali bin Ḥasandji bin Moeḥammad Hamîd Ranîrî.

XX. Maulid (mauloed) van Boechârî en van Barzandji (prosaredactie).

XXI. Verzameling gebeden enz. (vooral behoorende bij de lijkbezorging), een paar mystieke fragmenten over de vier elementen (daarvóór wordt Sjèh Tirò genoemd), over de a°jân thâbitah en de zeven graden van het Zijn, mystieke viertallen en doerahs.

XXII. Bidâjatoe'l-moebtadi bifadhli 'llâhi 'l-mahdî (sic), Mal. bewerking naar Arab. boeken, verdeeld in drie hoofdstukken: 1° over islâm, îmâm, ma°rifat, tawhîd (vergel. onder XVI), 2° over de çalât, 3° over de vasten.

XXIII. Maleische verhandeling over de huwelijkswetten, waarvan het begin ontbreekt.

XXIV. Maleische verhandeling over de wijze van berekening van erfporties (defect).

XXV. Elementaire verhandeling over de ṭarîqah Sjaṭṭâriah, met persoonlijke silsilah van Abdoerra'oef, door dezen opgesteld op verzoek der Soeltanah Çafijjatoeddin-Sjah (ook voorkomende in IX).

XXVI. Droomgezicht van Sjeich Ahmad te Medina (wa-

siët nabi) in Atj. hikajatvorm; 29 Doelqa'dah 1280 H. (vergel. onder XIII).

XXVII. Gebeden, recepten voor adjimats en geneesmiddelen.

XXVIII. Tabellen van Allahs namen en eigenschappen, de namen der moehadjirs (dergelijke in XXXVIII). — Twee losse papieren met formules en namen van Atjèhsche vorsten, die met Malém Diwa in verband gebracht worden.

XXIX. Gebeden. — Pa'l (waarzeggerij) met behulp van den Qoerân (Mal.). — Godsdienstig gedicht van Sajjíd Abdallah Ḥaddâd, Arab. met Atj. metrische vertaling (ook in XXXVI). — Tangkaj hantoe boeroe. — Mal. godsdienstig gedicht.

XXX. Masâ'ilal-moehtadî li-ichwâni 'l-moebtadi (sic). Bekend Maleisch tractaatje over de geloofsleer en de godsdienstplichten (ook in XXXIV). — Gebedsformules.

XXXI. Verzameling van eenige gebruikelijke gebeden en dergelijke formules.

XXXII. Pa'l (waarzeggerij) met behulp van den Qoerân.— Gebeden ten behoeve der vischvangst en andere werkzaamheden.

XXXIII. Koetika's (o. a. Ridjaloel-ghaib en Naga) en gebeden. — Aanteekeningen betreffende schulden van Teukoe Keureukön. — Aanteekening van de in anderer bezit zijnde geweren van Teukoe Ateuë'.

XXXIV. Doe'a Hajaké met metrische beschrijving (Atj.) der daaraan verbonden zegeningen. — Masâ'ilal-moehtadî li-ichwâni 'l-moebtadi (sic), als in XXX. — Gebeden enz.

XXXV. Verschillende gebeden, koetika's en andere geluksberekeningen. — Aanteekeningen betreffende menschen en geweren. — Opsomming der binnen de linie aanwezige lieden van zeker gebied in het jaar 1311 H.

XXXVI. Godsdienstig gedicht van Ḥaddâd (als in XXIX). — Preek voor den feestdag na de vasten. — Verschillende gebeden. — Aansporing tot den heiligen oorlog.

XXXVII. Gebeden, recepten enz.

XXXVIII. Tabellen, soortgelijk als in XXVIII. — Verschillende gebedon.

XXXIX. Verzameling gebeden en overleveringen.

XL. Verzameling gebeden en aanteekeningen.

XLI. Verzameling gebeden enz., o. a. eene in het bijzonder door Teungkoe Saman Tirò overgeleverde formule tegen vijanden. — Voorin een zegelafdruk van Teungkoe Moehamat Sa'it Kroeëng Kalé.

XLII. Berekeningsmethode voor huwelijksgeluk. — Nalam sipheuët doea plöh (Atj). — Aanteekening over het verlaten van verschillende plaatsen door de „ongeloovigen" in 1302 H., waarbij 15 geweren in handen der Atjèhers kwamen.

XLIII. Verzameling gebeden, waaronder een ḥizb van Sajjid Moehammad Çâlih Zawâwî.

XLIV. Gebed (doe'a djoesan). — Hikajat nabi meutjoekö (Atj.). — Sipheuët nabi als in IX (Atj.). — Twee Qoerânsoerahs en verschillende gebeden.

XLV. Madchal, ter inleiding in de leer der Arabische flexie, met Mal. vertaling. Vooraf gaat de verklaring van een aantal technische termen.

XLVI. Qoerânfragment met gebeden.

ARAB. MAL. ATJ. HANDSCHRIFTEN, AANGETROFFEN IN SEMELÉT (GAJŌLAND) EN PAMEUË, DOOR KAPITEIN W. B. J. A. SCHEEPENS IN SEPTEMBER 1902.

(Zie Not. December '04 III, 2° *a*).

I. Verzameling Arabische gebeden, elk met een bijzonder, daarbij aangeduid doel. — Noeboeët of sipheuët nabi in Atj. hikajatvorm (als in N°s. IX en XLIV der collectie VAN DAALEN, beschreven in Bijlage XIII). — Eenige gebeden. — Eene verzameling als deze, in een boekje dat in een zakje op het lichaam gedragen wordt, noemt men *djoesan* (oorspr. van djoez' = $^{1}/_{30}$ deel van den Qoerân).

II. Hikajat nabi meutjoekō (Atj.), waaraan het begin ontbreekt. — Uiteenzetting (in hikajatvorm) van de voortreffelijkheden der doe'a hajaké toedjōh (als in XXXIV der verzameling VAN DAALEN).

III. Gebed (Arab. en Atj.) om zondenvergeving; wordt vaak Meunadjat (Arab. moenâdjâh) genoemd.

IV. Lofdichtje op den Profeet (Arab. Atj.).

V., als IV, maar met een ander gebed.

VI. Hikajat (Atj.) over de bepalingen betreffende de sĕmbahjang. — Hikajat over de mystiek (naar het schijnt is de titel القصيدة اخبار) vergel. onder VII. — Mystieke fragmenten (Mal.) ook over de sakaratal-maut.

VII. Wasiët, godsdienstig-zedelijke vermaning in hikajatvorm (Atj.) van den leeraar aan den leerling. — Het begin van de in VI voorkomende hikajat over de mystiek.

VIII. Arab. gebed met Mal. verklaring, Meunadjat (zie onder III) genaamd, geschreven door Moehamad Saleh Tem-

boesai. — De bekende çirât al-moestaqîm, door Noeroeddin Moehammad Djailânî bin Ali bin Ḥasandji bin Moehammad Ḥamîd, volgens de aan het begin en het einde gegeven dateering, geschreven 1044 — 1077.

IX. Nalam masa'ilaj, d. i. Atj. berijmde bewerking van den inhoud der Mal. Masâ'ilal-moebtadi (zie de collectie van Daalen XXX en XXXIV).

X. Hikajat Bakaoeli, volgens de inleiding in 1299 H. op verzoek van een hoofd (Radja Moeda) gedicht naar de Maleische bewerking van een Indisch (Hindi) origineel; lotgevallen van den Prins Tadjoedin.

LIJST

van fotogrammen, vervaardigd door den Officier van Gezondheid der 1ste klasse

H. M. NEEB,

gedurende de excursie naar de Gajō- en Alaslanden, van 8 Februari tot 23 Juli 1904.

AANGEBODEN NAMENS OVERSTE VAN DAALEN.

(Zie Not. Dec. 1904 III, 2° *a*, p. 127).

---

1. Bivak in Kōng, mĕrĕsah (Pĕgaséng).
2. Gezicht op de Laut Tawar, gezien van het strand bij Böbaran in de richting van Pĕdĕmoen; op den achtergrond de Brah Pandjang.
3. Vlakte van Kètòl.
4. Gezicht op Kĕbajakan van af den rand van het Meer.
5. Gezicht op Böbasan, Zuidzijde.
6. Rödjö's Boekét Lah en Ewéh met gevolg.
8. Grot Lòjang Datoe achter kampōng Dah; de wöih-ni-Nangka stroomt er doorheen (Isaq).
9. Hoofden van Isaq met gevolg.

10*a*. Ziekenrapport te Koetö Rajang (Isaq).

10*b*. Ziekenrapport te Koetö Rajang (Isaq).

11. Gezicht op de vlakte van Isaq; op den voorgrond kampōng Koetö Rajang; de rivier is de Djamboe Ajé.
12. De Tripö-rivier met sawahvlakten van Rĕröbö, benedenstrooms van den Boer Nögö (drakenberg).
13. De Tripö met de kampōng Rĕröbö en sawahvlakte bovenstrooms van den Boer Nögö.

14. De vallei van de Wöih ni Rampŏng stroomopwaarts van Koetö Sanggé. Rechts Koetö Sanggé; links Doerén.
15. De vallei van de Wöih-ni-Rampŏng stroomopwaarts genomen van af den heuvel, die als begraafplaats van Lĕmpŏlam Pinang dienst doet. Deze kampŏng op den voorgrond; verderop de beide kampŏngs behoorende tot Lĕmpŏlam Djabŏ.
16. Gezicht van den op plaat 15 bedoelden heuvel stroomafwaarts genomen; in het midden kampŏng Roempi.
17. Gezicht op de vallei van Padang in hare geheele uitgestrekheid stroomopwaarts. Rechts de groote kampŏng Padang. De vlakte is met groote rolsteenen bezaaid.
18. De Tripŏ-rivier even boven Pasér, stroomafwaarts genomen; aan het einde is de kampŏng zichtbaar.
19. Akŏl aan de Wöih ni Akŏl, stroomopwaarts genomen.
20. Sĕkoeölön met sawahvlakte; in het gebergte twee aardstortingen.
21. De versterking op den heuvel Gĕmoejang. Links Pĕparéq Göip; rechts achter Pĕnòsan.
22. Pĕparéq-Dĕkat, Gĕgarang, Pĕnòsan en Brandang.
23. Een vischvijver in het heuvelland ten Zuiden van Böndör Klipah.
24. Böndör Klipah (*l*), Rĕma (*m*), Oeloe-n-Tanòh (*r*). Op den achtergrond Tampèng en de Goenòng Api.
25 en 26. Groote, onvoltooide benteng bij Böndör Klipah, van twee zijden bezien.
27. Groote vlakte van Gajŏ Loeös, westelijk gedeelte; op den achtergrond de Goenòng Api; de rivier is de Wöih ni Kòng.
28. Twee bressen, waardoor de marechaussee's in de versterkte kampŏng Doerén binnendrongen, later vergroot om de trein door te laten. Bamboe-paggĕr en bamboe-lansen. Schuilkuil zichtbaar.
29. Huisje gelegen in de saillant van Doerén, die aangevallen is; de borstwering op den achtergrond.

30. Poort in de borstwering van Koetö Lintang aan het pad naar Badaq.
31. Ama-n-Sŏpi'i, bödöl Kĕdjoerōn Pĕtiambang, en de hoofden zijner partij: Pòrang, Gölö enz., die zich op 28 Maart bij den colonne-commandant kwamen melden.
32. Gajōpaard (vos.), 3 jaar oud.
33. De ziekenzaal met operatietafel ervóór te Koetö Lintang. Onder het afdakje een rijststampmachine (*djingki*), bestaande uit een wipplank (door op het dunne uiteinde zich plaatsende mannen in wippende beweging gebracht), een rijststamper (*toetoe*) en een rijstblok (lōsōng).
34. Graf van Tĕngkoe di Boekét (Hadji Roedin) op den Blang Kĕdjĕrèn, buiten Doerén.
35. Mĕrĕsah en mĕsigit in Pĕnampakan.
36. Mĕsigit in Pĕnampakan.
37. Kĕdjoerōn Dagang van Mbatjang.
38. Huis der Kĕdjoerōns-familie in Pĕnampakan.
39, 40 en 41. Panorama van het O. gedeelte der groote vallei; in het midden het groote kampōngcomplex van Pĕnampakan-Koetö Lintang; op de rechterzijde Pòrang; aan den linkerkant Lĕmbé. Genomen van af de Blang Kĕdjérèn.
42. Padischuurtje in Koetö-Lintang.
43. Pang La'ōt en Lĕbé Ali, gidsen en tolken.
44. Pĕpér aan de Wöih ni Sangér.
45. Koetö Lōsōng aan de Wöih ni Sangér; links de Boer-n-Oeléh.
46. De Tripö van af den Boer-n-Oeléh tot voorbij Lĕmbé; de Wöih ni Sangér stroomt er in uit met deltavorming; op den achtergrond Lĕmbé en Badaq.
47. Pĕnampakan en Boekét van den Boer-n-Oeléh gezien. Op den achtergrond de Blang Kĕdjĕrèn; op den voorgrond de Tripö.
48. Rĕlös, schuilplaats van Teukoe Oesén Oelèë Gadjah, ten Z. O. van Badaq.

49. Badaq; de N. O. rand van de heuvels ten N. genomen; de rivier is de Wöih ni Pangör.
50. Lintö, een pĕdösönön op den linkeroever der Tripö, genomen van den Boer Lintang.
51. Lĕmbé en de Tripö, genomen van den Boer Lintang.
52. Punt waar de marechaussees in de versterking Rékét Göip zijn binnengedrongen.
53. Kampöngcomplex Toenggöl-Tjanè Oekön; rechts achter Lĕmpĕlam.
54. Pĕdösönön Kala Tjaran bij Köndawi.
55. Kĕndawi.
56. Een gewonde van Rékét Göip wordt huiswaarts gedragen; de rivier is de Tripö iets boven Köndawi.
57. Mandoers der Serawakkers, vrije dragers der troepen van Koeala Simpang.
58. Bawar's (ouderwetsche dolkmessen, die gelden als waardigheidsteekenen van Kĕdjoerön Dagang (*a*) en Pĕtiambang (*b*).
59. Officiersverblijf in Koetö Lintang.
60. Gajö's, ten strijde toegerust, gewapend met donderbus, schild, geweer (snaphaan), de echt-Gajösche *amanrĕmoe*, *réntjöng* en lans.
61. Hoofden van Koetö Lintang, die zich op den 29sten April kwamen melden. Als huldebewijs brachten zij suikerrietstekken, klappers en een karbouw mede.
62. Gajö's van Javaansche afstamming (oerang Sĕpang) te Pĕnampakan.
63. Gajö's van Javaansche afstamming uit Koetö Sĕré.
64. Sĕpi'i, de bruidegom, ontvangt zijne gasten, buiten Pĕnampakan. Hij is in vollen bruigomsdos.
65. Feesttentje in Pĕnampakan voor de officieren opgericht (bij gelegenheid van de bruiloft).
66. Bruidegom en bruid terugkeerende van het „*toerön koe djèrèt*", het bezoek aan een heilig graf.
67. Gajö vrouw met struma colloides (kropgezwel).

68. Verschillende manieren van vrachten dragen der Gajō vrouwen en mannen.
69. Ama-n-Sĕpi'i (*a*) met zijn neef Aboe Taha (Moehamat Ali), zoon van Ama-n-Ratoes (*b*) en zijn eigen zoon Abah (*c*).
71. Instantané van het *didòng*, Gajōsche dans. Twee *goeroe didòng* houden een wedstrijd in het didòng, elk met zijn partij (kampōng) genooten achter zich. De eene goeroe (*a*) is uit Pĕnampakan, de woonplaats van den bruidegom, de andere (*b*) is uit Batjang, waarvandaan de bruid afkomstig is.
72. Instantané van den algemeenen dans van jongelieden (het *bĕrbinös*).
73. Kĕmala-Rödjö van Tjanè Oekön en Kĕmala Dĕrna van Lĕmpĕlam melden zich.
74. Radja Indra Kaloei, Tĕmiangsch hoofd.
75. Plaats waar de marechaussees Pĕnòsan binnendrongen; achteruit een schietstand.
76. Ooster-voorwerk van Pĕnòsan.
77. Mŏsigit van Gŏgarang.
78. Vrouwenbidplaats bij Gŏgarang.
79. Brand van Tampèng (18 Mei 1904).
80. Hoofden van Rĕma met ondergeschikte kampōngs, behalve Tampèng (23 Mei). Suikerriet en klappers als huldebewijs meegebracht.
81. Vertrek van het groote zieken- en gewondentransport op den 24[en] Mei.
82. Torpedo-tandoe, zooals Bén Peukan indertijd moet hebben gebruikt.
83. Tandoe, zooals door ons vervaardigd werd voor ziekentransport.
84. Punt, waar overste van Daalen Tampèng is binnengekomen, van de binnenzijde gezien.
85. Schietstand in de Z. O. saillant van Tampèng.
86. Hetzelfde punt als N°. 84 aan de buitenzijde.
87. Vischvangst door dwangarbeiders in een vijver bij Tampèng.

88. Onze begraafplaats bij Koetö Lintang.
89. Groep officieren op de Blang Kedjèrèn; twee Gajö-honden.
90. Bawars (ouderwetsche dolkmessen, beschouwd als waardigheidsteekenen) van den rödjö Rĕma (de lange) en van Siah Oetama (de korte).
91. Verschijning van de „Pĕngoeloe si doeö bĕlas" (de 12 voornaamste hoofden van Gajö Loeös) achter den Kĕdjoerön Pĕtiambang, op 2 Juni 1904.
92. Twee lepra-lijders uit de buurt van Pĕnampakan (lepra mutilans).
93. Vlakte van Pĕnggalangan met de colonne in marsch.
94. Bovenloop der Singkelrivier bij Djamboer Agoesön.
95. Bovenloop der Singkelrivier even beneden kampong Djabö van het Goempang complex.
96. Kampong Djabö (Goempang).
97. Bovenloop der Singkelrivier, 2 uur stroomafwaarts van Djabö.
98. Bovenloop der Singkelrivier bij Djamboer Balö Loetoe.
99. Boschbivak der officieren bij Djamboer Balö Loetoe.
100. De boven-Singkelrivier even beneden Djamboer Laqlaq; links eene aardstorting.
101. Boschbivak even benedenstrooms van Djamboer Tĕlĕdòq.
102. Godsdienstschool van Tĕngkoe Hadji Tĕlögö Makar in de kampöng Tĕlögö Makar.
103. Huis in aanbouw te Poeloe Nas. Bevolking van Poeloe Nas op den voorgrond; velen met kropgezwel.
104. Ziekenzaal te Lawé Sagoe.
105. Mĕrĕsah Lawé Sagoe, officiersverblijf.
106. Versterking Koetö Réh na de inname; gezicht langs de zuider borstwering.
107. Koetö Réh; gezicht langs de wester borstwering.
108. Koetö Réh; de plaats waar de marechaussees binnendrongen.
109. Versterking Koetö Réh; het westfront, van buiten gezien.

110. Měsigit Batoe Mboelan.
111. De Z.-W. saillant van Batoe Mboelan van de buitenzijde gezien.
112. Huis van den Kĕdjoerōn Batoe Mboelan.
113. Huis van den Pĕngoeloe Tjéq Batoe Mboelan.
114, 115 en 116. Drie verschillende punten in kampong Likat, na de inname.
117. Een krankzinnige in het blok gesloten, door ons in Likat gevonden.
118. Melding van Pĕngoeloe n Djohar en Pĕngoeloe Biaq Moeli op 22 Juni 1904.
119. Vischvangst in de Boven-Singkel, benedenstrooms van Bambél.
120. Het resultaat van die vischvangst (zie pl. 119).
121. De groote *djĕdjabi*-boomen (gelijkende op waringin) bij Bambél; op den achtergrond de mĕrĕsah (officiersverblijf).
122. De boven-Singkelrivier bij Bambél, stroomopwaarts genomen.
123. De Kĕdjoerōns van Batoe Mboelan en Bambél verschijnen met hunne Pĕngoeloe si mpat op 29 Juni 1904 bij den colonne-commandant.
124. Kampōng Martĕloe (Karō).
125. Roemah Kĕbō in aanbouw te Lawé Balòng (Karō).
126. Bataksche vrouw, bezig met „*pĕlabō*", het met indigo blauw verven van garen voor weefsels, in Lao Balòng.
127. Pondokjes in 't bosch met pokkenlijders uit kampong Mĕlas.
128. Colonne, de Lao Goenoeng doorwadende.
129. Ladang Sĕmbètòk (Karō).
130. De Lao Bĕloeloes bij Koetö Pinang.
131. Kampōng Koetö Pinang (bevolking gemengd Pakpaksch en Karō'sch).
132. Groep bevolking van Koetö Pinang.
133. Bataksch meisje uit Koetö Pinang.

134. Groote ladang van Koetö Radja (Pakpak).
135. Roemah Pĕrèndèn, begraafplaats der Sibajaks van Koetö Radja.
136. Koetö Radja van de N. W. zijde gezien (Pakpak).
137. Koetö Radja van de Z. W. zijde gezien.
138. *Lantoek* (doodkist) waarin sedert 2 jaren het lijk rust van den vader van den tegenwoordigen sibajak van Koetö Radja.
139. Colonne de Lao Rĕnoem overtrekkende bij Pöngèrapan Sara-Kömbang op 2 uur afstand van Koetö Radja.
140. Kampōng Lao Méang (Pakpak).
141. Roemah Kébō Lao Méang (Pakpak); wanden met houtsnijwerk; aan de rechterzijde een doodkist.
142. Roemah kōrōng te Sidi Kalang; het uitbouwsel heet *kōrōng* (Pakpak).
143. Vischvijver te Sidi Kalang.
144. Gewapenden en huis in kampong Kĕnöpĕn (Pakpak).
145. Afgodsbeelden bij de kampong Kĕnöpĕn.
146. Pĕrtakis van Sidi Kalang, Kĕnöpĕn, Koeta Dĕléng, enz. met volgelingen.
147. *Pĕlangkah* (doodkist) te Pandji Koetö Baroe (Pakpak).
148. Roemah Tĕba te Pandji Tjapa.
149. *Djĕrete*, plaats waar geofferd wordt, te Lao Kölöq.
150. Stroomgebied der Lao Rĕnoem, bovenstrooms van Pĕrboeloehan.
151. Sarcophaag met schedels van familieleden der Tĕba-Bataks (Pĕrboeloehan).
152. Balej in kampong Si Tĕmōrōng (Tĕba).
153. Sarcophaag in kampong Si Tĕmōrōng.
154. Urnen met schedels gevuld te Koetö Galong.
155. Kampong Koetö Galong.
156. Holle weg, toegang verleenende tot de poort van Koetö Galong.
157. Pagĕr, afgodsbeeld om menschen uit de kampong te weren.

158. Toba-meer bij Bakara met uitmonding van de Aĕk Bakara.
159. Vlakte van Bakara, Z. O. gedeelte.
160. Panorama van het Toba-meer en de vlakte van Bakara. De rivier, die in het meer uitmondt, is de Aĕk Bakara.
162. Gezicht op Taroetoeng.
163. Pasanggrahan te Pagĕrang Pisang.
164. Kabelbrug over de Aĕk Raisan.
165. Baai van Siboga.

BIJLAGE XVI.

NAAR AANLEIDING DER MEDEDEELING VAN DR. J. L. A. BRANDES.

In Not. Dec. 1904, VIII (pag. 129).

A.

De Hollandsche Babad-vertaling begint woordelijk als volgt, „Translaat van Javaansche beschrijving van den oorsprong der eerste bewoners van het eiland Java," en verhaalt dan wat men hieronder in het kort weergegeven terugvindt.

Een Moorsche vorst van Kodjrat, Bali Atje, voorspelt dat er een einde aan de erfopvolging van zijn geslacht zou komen, en draagt daarom aan zijn zoon, Awab, op om, met een zijner zusters, naar Java te gaan.

Daarheen, zoo zeide hij, had vroeger een zijner voorvaderen ook Adji Saka reeds gezonden, die het eiland geheel met djoewawoet overdekt had aangetroffen (4), wat geschiedde in het jaar Nir-awoe-tanpa-djaloe = 0001 (hier bedoeld als 1, en niet als 1000). Daarmede begon de Javaansche jaartelling. Hij vond twee doode reuzen in 't bosch, „houdende elk van hun eene opgerolde geschrift in hand". Uit het schrift dier handschriften nam hij eenige letters en vermengde deze met Singaleesche, en zoo ontstond het anatjarakan (7). Hij maakte de namen der 7-daagsche en der 5-daagsche week (hoofdvoorbeeld Pon-Ahad). 35 dagen noemde hij een maand (mangsa). Eén jaar bestond uit 12 zulke mangsa's (dus op Balische wijze). Opsomming der mangsa's, met omschrijving. Hij deed moeite om ook de andere reuzen te verdelgen, blijft 10 jaar, bouwt „piramieden", laat beelden vervaardigen, en beschreven steenen, die nu nog de schriftsoorten dier dagen

vertoonen. (13) Dan gaat hij terug naar Kodjrat, zonder dat men ooit meer iets van hem hoort.

Op een zelfde wijze zendt nu de vorst van Kodjrat ook Awab naar Java, met zijn zuster en 5000 menschen, waaronder ook handwerkslieden, op 3 groote en 3 kleine schepen. Awab ging eerst Z. W., dan komt hij op Malaka, eerst daarna bereikte hij eenige aaneengeschakelde bergen aan den oostkant van Java, de goenoeng Kendang (16), maar hij ging in Banten aan land. Hier maakte hij de eerste ontginning (babad). Dit gaf ziekten, en nu werd besloten oostelijker te trekken (18).

De vorst van Banda zendt zijn zoon Aroeng Bondan en diens zuster intusschen ook naar Java, met 3000 man, op 7 groote en kleine vaartuigen. Bij hun landen zagen zij 's avonds om 10 uur twee teekenen als een regenboog, wat hen deed begrijpen, dat Java al bewoond was. Aroeng's raadslieden raden hem in vrede aan wal te gaan. Dit gebeurt op Balemboangan.

Ook Awab had, in het oosten van het eiland, lichtverschijnselen gezien, en daar beide de prinsen voortreizen, ontmoeten zij elkander op het midden van het eiland, bij Prambanan. Awab houdt halt ten N.W. daarvan, in het Padjangsche, Aroeng in het N.O. Zij huwden elkanders zuster. Nu heeft hier een nieuwe ontginning plaats met het zelfde ongelukkige gevolg, pest. (28) Een gezantschap naar Kodjrat maakt dat Awab's vader nu nog eens 3000 man zendt, met 3 schepen, ook Bengaleezen, Singaleezen en Klingaleezen, met vele geschenken. Nu laat Awab krissen en wapens maken, ook poesaka-wapens. (31) Zijn wapensmid heette Soera Mandi. Hij ommuurt zijn paleis, bouwt tempels, die men nu nog te Prambanan vindt, met een aanwijzing van het jaartal (in woorden), wat 525 geven zou, en „zeedert tot en toe in dit Holld^{se}. Jaar 1807 is geleden 1208 Jaaren lang", 1208 + 525 = 1733 A. J. = 1806 of 7 A.D. Adji Saka had indertijd aan Prambanan reeds den naam van Mendangkamolan gegeven. Awab krijgt nu den naam va = Browidjaja Soe-

wela-Tjala. Hij stelt een (buiten-) patih aan (Amangkoerat), een (binnen-)patih (Mardanasraja), en een Djaksa (Kamandaka). Nu komen er handelaars van Siam, China en Bengalen. De reuzen worden bevochten. Zij worden verdelgd. Hij maakt de wajang. Van Aroeng Bondan (36) wordt slechts verhaald dat hij kinderloos sterft.

Brawidjaja Soewelatjala (Awab) heeft Ardikoesoema tot zoon (37). Deze volgt hem op.

Diens zoon was Ardiwidjaja (38), die de vader weer was van Mangoejoe (wong tani), Dandang garba (wong dagang), Karoengkala (wong toewa boeroe), Toenggoel petoeng (wong panderes), en Resi Dandang Gendis.

De laatste weigert zijn vader als koning op te volgen. (40) Inlandsche beroeringen. Alles is in de war, en daardoor de traditie ook verloren of onderbroken.

Van Dandang gendis is Dewakoesoema de jongste zoon. Hij moet hem opvolgen, maar ook hij verlaat Mendang Kamoelan en gaat naar Djenggala. (44) Djenggala werd gesticht in 785.

Zijne kinderen waren:

1. Rara (Kapoetjangan),
2. Amiloehoer (Djenggala),
3. Amiloewi (Kediri),
4. Mangarang (Baoewerna, Ngoerawan),
5. Amidjaja (Singasari), (59).

Amiloehoer had twee panakawans, Djati pitoetoer en Pitoetoer djati. Op raad van dezen gaat hij naar den vorst der Singaleezen te Kodjrat om een zwarte vlag (waarop een witte aap) uit den grond te trekken, om dan de prinses te trouwen (49). Met de prinses gehuwd gaat hij met 3 schepen en 1000 man weer terug. Onderweg vindt hij op een eiland een grooten steen, waarboven zich een vuurkolom vertoonde. Hij trapt dien steen stuk, en vindt er een kikvorsch in, die hij in tweeën scheurt. De eene helft van het dier verdwijnt in zijn arm, de andere gooit hij naar zijn broeder Amiloewi, en die tweede helft ver-

dwijnt dan in diens lichaam, (56) waarop een stem uit den hemel hun bericht, dat hun kinderen samen huwen zullen. (Deze kikvorsch is Wisnoe, zegt bladzijde 60). Teruggekeerd, krijgen nu de vier broeders van hun vader ieder een deel van het rijk (zie hierboven).

Amiloehoer krijgt nu kinderen o.a. twee zonen en een dochter (Pandji Kartapati slechts genoemd). Pandji huwt met Sekar tadji, de dochter van Kediri, met Koemaningrat van Ngoerawan, en met Nawang-woelan van Singasari.

Brawidjaja Kartapati volgt Amiloehoer op (66).

Op Kartapati volgt Lalean (67). Er komt weer pest, weshalve Lalean zijne kraton verlaat en naar het Blorasche gaat, waar hij aan zijne nieuwe kraton den (ouden) naam van Mendangkamolan geeft, in 994. Hij jaagt veel, met zijn beide volgelingen, die nu den naam Tembem (Djatipitoetoer) en Pentoel (Pitoetoerdjati) krijgen. Hij stelt zijn emban Baka aan tot zijn patih (71). Baka ziet hem te verdringen, en daarom verlaat hij ook zijn nieuwe kraton, en gaat hij naar Lodaja, en vervolgens naar de Praoe. Hier vervolgt hem Lemboe dini (een slang met een banteng kop). Hij verslaat hem. Dan gaat hij naar de Kĕloet, waar hij trouwt met een dochter van een adjar (75).

Baka wordt in Mendangkamolan (Blora) tot koning uitgeroepen. Hij had twee dochters. Een weduwe te Prambanan had een zoon Bandoeng, zijnde een zoon van Karoengkala, den koning van Sobawana (d. w. z. de jagers, toehaboeroe, vgl. 38; Sabawana = Banawasa = Bandawasa.) Bandoeng gaat in dienst bij Baka. Hij moet een vijver en lusthuizen maken. Hij doet dat in ééne nacht Dan krijgt hij de opdracht de graftombe van den eersten vorst van Prambanan in één nacht naar (nieuw) Mĕndangkamolan te verplaatsen. Hij gaat er heen, bidt, krijgt hulp van de geesten, maar toch mislukt de voltooiing van het werk, omdat een vrouw van Prambanan te vroeg in het rijstblok stampt. Hij vloekt de meisjes van Prambanan, dat zij eerst laat op ouderen leeftijd zullen trouwen (81). Hij gaat dwalen, na zijne moeder ver-

moord te hebben, en verandert in een zwarten hond. Zoo gaat hij naar Mendangkamolan. Baka had intusschen zijne dochter zelf willen huwen, wat zij niet wil. Zij wordt verbannen op een panggoeng met drie dubbele omheining. Daar zat zij maar te weven, en laat zij haar schietspoel op een gegeven oogenblik vallen. Wie haar deze weer aangeven zal, zal hare man worden, belooft zij. De zwarte hond (Bandoeng) doet dat. Zij huwen, en vluchten weg, na de geboorte van een zoon. Deze gaat met zijn vader, den hond jagen en vangt vele kidangs, maar als de hond, omdat hij eensklaps een tijger ziet, weigert zijn dienst te doen, slaat hij hem dood. (89) Zijne moeder vertelt hem nu, dat hij zijn vader heeft gedood. Hij bouwt nu een tombe voor diens lijk, en neemt den naam Bandoeng aan. Uit hem zijn de Kalangs voortgesproten.

De jongste dochter van Baka heet (91) Koemarawati. De toekon (bruidkoopschat) voor haar moest zijn een gouden kindjéng, die als een mensch sprak. Een zoon van Ardikoesoema was naar Gilingwĕsi getogen (uiterste hoek van Java aan de zuiderzee van Batavia, in Padjadjaran). Zijne kinderen waren Ambarawati (dochter) en Poerwatjatoer (een zoon). Deze laatste vraagt Koemarawati ten huwelijk. Op een weigering volgt een krijg, waarin de geesten hem helpen. Baka roept de naburige vorsten te hulp; wie Poerwatjatoer overwinnen zal, zal ook mogen huwen met Koemarawati. De strijd heeft plaats bij de Kali Sapdo. Alle hulptroepen komen om door pest. Er worden nieuwe gezocht, en daarvoor komt men nu ook aan de Kĕloet, waar Lalean is (100). Deze wenschte reeds naar Djenggala terug te gaan. Hij gaat naar Mendangkamolan, den naam Koeda Tilarsa aannemende. Tweegevecht tusschen Tilarsa en Poerwatjatoer, waaraan door Ambarawati een einde wordt gemaakt met Tilarsa te grijpen en in haar gĕloeng te bergen (109). Djati pitoetoer en Pitoetoer djati roepen Endra te hulp. Nu had Koeda Tilarsa in der tijd bij Dewi Soepraba een zoon verwekt, Pandji Endrakoesoema (111). Deze komt van de Makmeroe. Ook de geesten

van de Keloet helpen. Baka verlaat zijn rijk. Endrakoesoema neemt Koemarawati in zijne bescherming. Poerwatjatoer bevecht Endrakoesoema, maar ziet hem voor Lalean aan. Endrakoesoema wint het, en slaat zijnen tegenstaander het hoofd af. Hij legt dit in de poort Sri Manganti van het verlaten hof. Ambarawati schrikt daar van, vecht met Endrakoesoema, en daarbij valt het doosje Manik Astagina, waarin Lalean geborgen was, uit haar gĕloeng. Zij verliest het gevecht. Endrakoesoema herkent zijn vader, (120) aan wien diens gezellen dan moeten zeggen dat E. zijn zoon is. Endrakoesoema huwt met Ambarawati en het jonge echtpaar wordt naar de Mahameroe gezonden.

Lalean vervloekt Mĕndangkamolan (122), in 1027 (er staat door een schrijffout 1207), en gaat met Baka's andere dochter naar de Kĕloet. Van daar trekt hij naar Padjadjaran, waar hij gaat wonen N. O. van Gilingwesi. Uit zijn vorstenhuis zullen voortkomen de vorsten van Java, Demak, Padjang, Mantaram, en Kartasoera (Soerakarta is niet genoemd, deze pericope kan dus zijn van vóór 1764). Bij de ontginning kreeg hij een hevige oogkwaal. Zijn tweede vrouw zendt hem vergif, quasi als geneesmiddel, en wordt hem ontrouw. Het gif werkt intusschen ten goede. Zij vlucht met haren boel. Padi, djagoeng en djoewawoet worden nu op Lalean's bevel geteeld. Bij hem komen in dienst Ontong en Antring van Ngoeloenggilang. Lalean droomt van 2 kanonnen, die de heerschappij over Java zouden verzekeren. De ouders dezer beide jongens bidden om in kanonnen te mogen veranderen, de man wordt het kanon Djaka Pĕkik, van Banten, en de vrouw de Njai Stomi, van Soerakarta (133) (hier staat Soerakarta). De beide jongens worden nu buiten- en binnenpatih. De andere kanonnen, die men op Java ook kent, zijn van Portugeesche of Engelsche afkomst. De stichting van Padjadjaran had plaats in 1032.

Lalean kreeg drie kinderen, Njai Gĕde Tompo Mas, een zoon, afkeerig van het heidendom, en Moendingsari. Deze wordt koning (138). De andere zoon gaat naar Malaka om

Mohamedaan te worden. Hij komt later terug als Kadji Poerwa. De zuster, die ook niet bekeerd wil worden, evenmin als Moendingsari, begraaft een Manik-Astagina-potje op de aloen-aloen, met een stokje er bij. Den volgenden dag is dit stokje Lagoendi woeloeng geworden. Zij liet toen Kadji Poerwa probeeren dit boompje uit te rukken, maar deze kon dit niet. (141) Daarom keerde hij naar Mekka terug. De boom kan ook door Moendingsari niet verwijderd worden. Daar een pest ontstaat door het kappen, verhuist hij iets noordelijker.

Moendingwangi volgt hem daarna op. (143) Zijne kinderen waren een dochter, die zich op de Goenoeng Kombang vestigt, en daarna in de Goewa Langse; een dochter die niet spreken kan, en die geplaatst wordt op het eiland Poelo Poetri en met een „blanken reiziger" huwt; een zoon Aria Bangah, later regent over Galoeh; en een zoon Raden Tandoeran.

Een tapa, die het land ontsmetten wil, wordt gedood door den vorst zelf. De tapa zal zich incarneeren (149) in een zoon v. Moendingwangi, die nog geboren moet worden, en hem dan wreken zal. Als het kind geboren is, kan men het op geenerlei wijze dooden. De vorst laat het nu in een koperen bak met deksel leggen, en dan wegdrijven op de Tji Liwoeng. Het wordt gevonden door ki Bodo en zijne vrouw. Het krijgt den naam Banjakwide. Later gaat hij met zijn (quasi) vader naar Padjadjaran. Zij zien een aap en een tjioeng. Daarom krijgt de jonge man den naam Tjioeng Wanara (153). Hij gaat bij een smid Kiai Oema in de leer, maar daar het verboden was den naam Tjioeng Wanara te dragen ('t zou beteekenen een vorstelijk kind in de rivier, nl. Tji-joeng-Wanara), heet de jongen tijdens zijn verblijf daar weer Banjakwide. Hij maakt een ijzeren ledikant, met deuren. Als Moendingwangi met zijn gemalin er in zijn gaan slapen, sluit hij het, en laat hij het in de Zuiderzee werpen. Dan aanvaardt hij de regeering (161) in plaats van zijn vader. Arja Tandoeran wil deze wreken. Het gevecht blijft onbeslist,

maar in de nacht daarop verlaat Tandoeran het land, en gaat hij oostwaarts. Hij wordt nagezet, maar niet gevonden. Te Kali Goenting vindt hij bij een weduwe Wira, Nambi en Bandjar, zijnde afkomelingen van Saidina Abas, den oom van den Profeet. Deze was o.a. leeraar geweest van Kadji Poerwa, die hem naar Java had medegebracht, toen hij daarheen van Mekka terug was gekomen. Hij was op Java gedood geworden, waar nu zijn kindskinderen leefden. (168) Verder was er een voorspelling, dat Nambi wali zou worden te Madjapait, en den naam Soesoehoenan Kali Djaga zou voeren. Aan Tandoeran wenschen de perkoetoet's, die hij fokte, groot heil toe. Hij laat ze alle los. Eén blijft er bij hem. Met de lieden van Kali Goenting gaat hij nu verder oostwaarts. Een tapa geeft hem verdere aanwijzingen. Zijn perkoetoet, die hem niet verlaten had, zou hem een goede plaats voor een kraton aanwijzen. In het bosch van Wiratsari vindt hij nu de bittere madja, d. w. z. op een madja-boom worden ook boeloe vruchten gevonden. Dan sticht Tandoeran Madjapait, in 1201 (weer, door een schrijffout, verkeerd 1021). (176).

Madjapait bloeit. Tandoeran's broeder Aria Bangah (zie boven bl. 143—149) wil niet onder Tjioeng Wanara staan, en komt nu naar Madjapait. Hij wordt door Tjioeng Wanara vervolgd tot de Kali Pamali.

Tandoeran is nu koning te Madjapait (180), en hiermede begint de 5e afdeeling van dit vertaalde geschrift, dat, op een voor de Javanen ongewone wijze, in 57 „afdeelingen" uiteengelegd is.

Het vervolg meenen wij hier te moeten laten rusten.

B.

Hetzelfde als men hier onder A. vond, wordt verhaald in de groote Javaansche Sĕrat kaṇḍa, maar geregelder, iets uitvoeriger, en daardoor duidelijker. Van de bestaande Hollandsche vertaling van deze soort tekst het parallele gedeelte hier te geven, is niet mogelijk, omdat dit slechts zeer ge-

schonden voor ons bewaard is gebleven, en slechts fragmentarisch in het Bataviasche afschrift te vinden is. Wat hieronder volgt is rechtstreeks gebaseerd op den Javaanschen tekst.

Anglingdarma is bij zijn besan Bindiradja (301) en spreekt met dezen af het land van Kodrat weer bewoonbaar te maken. Om den drubiksa's (de geesten) de gelegenheid te ontnemen te ontsnappen, zal Bindiradja in den bodem dringen (d. w. z. naar de onderwereld gaan). Angling Darma zelf gaat, met zijn zoon Anglingkoesoema, naar het bosch, waar zij tegen de geesten, die daarin schuilen, een maslat aanwenden. De meesten vluchten. Liṇḍoepoṭapaṭi, de geestenkoning, stort zich op Anglingdarma, die hem echter overmant. Hem wordt een plaats aan het strand aangewezen, en Anglingkoesoema, Anglingdarma's zoon, wordt nu rustig koning in Kodrat. Anglingdarma gaat naar Malawa terug. De vorst ziet de pĕpakĕm Djajabaja in (302), en last dan zijn zoon Awab roepen. Hij vertelt dezen, dat in die pĕpakĕm voorspeld is, dat zijne regeering nog maar 13 jaren duren zal, en dat dan zijn rijk en zijn godsdienst door de Mohamedanen verwoest zal worden. Om nu te voorkomen, dat zijn geslacht uitsterven zal, moet Awab, terwijl dit nu nog kan, naar Java gaan, waarheen vroeger door Djajabaja Adji Saka reeds gezonden was, die daar teekens had geplaatst. Deze had daar de sĕngkala mĕngĕng gebracht en de opschriften op steen. Dezen moest hij gaan zoeken. 7000 Gezinnen zouden hem vergezellen. Hij moest daar koning worden en het schrift van Adji Saka algemeen verspreiden. Ook moest hij de pĕpakĕm (van Adam af), die overgenomen was uit de kitab Moekaral, medenemen (dan kon men deze later op Java kennen en gebruiken), terwijl hij hem geregeld jaarlijks benoodigdheden zenden zou. Voorts gaf hij hem een maslat van Djatiwisesa tegen de durubiksa, om deze daar te begraven en zoodoende die booze geesten te verdrijven. Verder zou Liṇḍoepoṭapaṭi nog medegaan om hem te beschermen. (303).

De prins, Awab, gaat nu met zijn zuster Rarawile naar Java, waar hij overal (evenals voor hem Adji Saka) djoewawoet vindt groeien. Dit vertrek heeft plaats in 497 (paṇḍita-trus-sucining). (304). Onderweg onderwerpt hij alle eilanden die hij vindt, Boegis, Bandjar, Rijo, Sijak, Ponteanak, Sokadana, Sambas, Tĕr(n)ate, Sambawa, Bangkoeloe. Van daar neemt hij naar Java vele menschen mede. Ook vele Chineezen wonen er op Java, maar dezen zijn zeer arm (mlarat). Hij doet Palembang aan, waar de koning hem een stuurman aanwijst, die Java kent, en weet, dat dat eiland door geesten onveilig en onbewoonbaar is. Awab landt in Bantĕn. De maslat wordt aan alle vier de hoeken (padjupat) van Java begraven, waardoor de drubiksa's tenonder gebracht en verjaagd worden. Verschillende plaatsen krijgen nu namen, waarbij men zich richt naar die van den Pandawatijd. Ook worden de beschreven steenen van Adji Saka gevonden, en voorts maakt Awab een sĕngkala voor deze ontginning van Java, die hij op een poort (gapura) aan het zeestrand, laat plaatsen, een sĕngkala mĕngĕng, met vier pralambang's, 1°. praniti sĕmut, 2°. pratjeka klarapannja, 3°. apĕpeka kaḍal, 4°. tĕkek mati ulonira, jalma kang mandjing ing djawa. (305) De sĕngkala luidt gapura muka laut (= 499). Het rijk krijgt den naam Mĕndangkamulan. Wat Oost van Bantĕn ligt heet Sumĕḍang, en dat was de oude plek, waar Awab's kraton eens stond. Zelf neemt hij nu den naam Soewela tjala aan, en gaat hij een groote reis over Java maken.

Ook van Bandan komt er omstreeks den zelfden tijd iemand om Java te ontginnen, met 4000 huisgezinnen, Aroeng boṇḍan, met zijn zuster, Soebĕkti. Zij gingen naar Mĕdangkamolan, in Blora en verbleven daar (hieruit blijkt wel dat naast de opvatting van zooeven de schrijver ook de overlevering kent dat Mĕṇḍangkamolan in het Rĕmbangsche gezocht moet worden). Een gedeelte zijner lieden gaat westelijker en een ander oostelijker. Die naar 't westen gingen. vinden de lieden van Soewelatjala. Een strijd volgt, die door

Aroeng's mannen verloren wordt. Die van het westen d. z. Soewelatjala's mannen trekken nu op tegen die van het Oosten (d. z. weer Aroengboṇḍan's volgers) (306). Een zevendaagsch gevecht, en een gevecht van drie maanden. Aroeng wil daarom vrede maken. (307) Soewela gaat daarop in (308). Aroeng geeft Soebökti aan Soewelatjala ten huwelijk en krijgt van deze diens zuster, met de opdracht voor hem te Blora een nieuwe stad te maken, die de nieuwe residentie worden zal. Awab verneemt nu, na 18 jaar op Java geweest te zijn, dat Kodrat Mohamedaansch is geworden, en dat zijn vader gestorven is. Die zich niet wilden bekeeren, trokken naar Java. Hij krijgt een zoon, dien hij den naam Ardikoesoema geeft (308,24), en verhuist naar de nieuwe residentie, die den naam Mĕṇḍangkamolan Prambanan krijgt (dit is een derde Mĕṇḍangkamolan, volgens een der tradities in de Vorstenlanden), (str. 31) in detja-ngapit-marga, 525. Aroeng wordt patih en heeft een dochter, (309) Sri Woelan Koesoemadewi, die huwt met Ardikoesoema. De koning krijgt ook een dochter Rĕtna Toenon, en de patih nog een zoon, Djoegoel moeḍa. Soewelatjala bouwt de tjaṇḍi Boeloeḍoewoer, in sima-ngapit-ingkang-marga, 529, dereng wontĕn ewonipun (zonder duizendtal nog). Bij de bruiloft worden hoofden van vreemde oosterlingen genoemd, als Kapitan Tjina, Kapitan Kodja, Sajid's, Kapitan Boegis, Kapitan Major (Asnoesdin geheeten), Kapitan islam, Oeproep (opperhoofd), Petor, Kapitan Litnan, Soekĕtaris, Djoeroebasa, verder bĕḍaya en sĕrimpi, wajang wong, en w. pruwa, w. gĕḍog en w. karutjil, w. beber, w. tjina, w. kodja, w. bugis, enz., geheel en al een beschrijving als bij de feesten in Kartasoera en oud-Soerakarta. (310) Rĕtna Toenon huwt met den zoon v. den patih, Djoegoel moeḍa. Ardikoesoema (de kroonprins) heeft intusschen reeds een zoon gekregen, Ardiwidjaja. Nu trekt Soewelatjala zich uit de regeering terug, opgevolgd wordende door Ardikoesoema, te Prambanan (311).

Deze wordt Brawidjaja Sri Mahapoenggoeng, in nir-bramana-wisaja, 580. Hij heeft 10 dochters en één zoon. Deze laatste

huwt met Siti Woelan, de dochter van den Adipati van Soemĕḍang, Soerjalaga, die gehuwd was met Sitidoemilah, de zuster van Mahapoenggoeng. De oude patih sterft, zijn zoon Djoegoel moeḍa volgt hem op.

Een adjar op de Tjĕrme, Salokat met name, wordt geplaagd en verjaagd door zijn collega's. Nu wordt hij struikroover. Ardiwidjaja wordt op zijn weg naar Soemĕḍang, dat hij gaat bezoeken, door hem aangehouden. (312). Deze adjar vecht, als alle andere adjar's, met een kuḍi. Djajatroena bevecht hem, maar zonder succes. Ardiwidjaja verslaat hem. De adjar verdwijnt. De prins bereikt Soemĕḍang, en zijn geleide keert na 7 dagen van daar weer terug. (313) Hij zelf blijft er langer dan een jaar en keert eerst terug, als zijn vrouw 7 maanden zwanger is. In dien tusschentijd heeft hij het westland ontgonnen. Daarom krijgt Djoegoel moeḍa de opdracht dit ook met het oostland te doen. Het kind van den kroonprins, een jongen, krijgt den naam Martawidjaja. Deze huwt later met de dochter van Djajamiroeda, van Waleri, Rĕtna Sĕsangka.

Ardiwidjaja wordt koning onder den naam Brawidjaja Kaṇḍiawan, en Djoegoelmoeḍa's zoon Koentara volgt deze op, beide in 641, ratu-warna-rasa.

De kroonprins gaat een tocht naar Waleri maken. Zijn vrouw blijft achter (314). Een eṇḍang, dicht bij de Parahoe, Rarasati geheeten, de vrouw van Adjar Ragadjati, heeft een dochter Rasaningsih. Zij was aangezocht door een adjar van G. Kombang. Haar moeder vlucht met haar weg. Onder weg wil een ieder der zes adjar's, die haar blijkbaar vervolgen, haar haar dochter afnemen. Zij plaatst deze in een Astagina, ontmoet dan den kroonprins, en zoekt bij hem heul en steun. Adjar Soekaṇḍa (= adjar G. Kombang) en de 5 andere van de G. Tjĕrme (315) wikkelen den prins in een gevecht, waaruit zijn schoonvader Djajamiroeda hem, bevrijdt als er zelfs geesten bij zijn komen helpen, en ten laatste Soekanda alleen over is, zelf daarbij sneuvelende. De prins wint het door een adji tegen de geesten uit te

spreken, die Liṇḍoepoṭapaṭi oproept. Hij verslaat Soekaṇḍa met de tjis van Salokat, zie 311. (316) In Waleri wordt Djajasoetiksna opvolger van zijn vader. De prins huwt alsnu de dochter van de eṇḍang, en gaat dan weer terug naar Prambanan. Hij krijgt 1° een zoon bij zijn eerste vrouw Raden Panoentoen (str. 8); zijn andere vrouwen zijn: 2°. Raraningsih, d. v. de eṇḍang, 3°. Tjitrawati, d. v. Tjitrasoera van Robin, 4°. Soerengrana, d. v. Soerenglaga van Djoerangmara, en 5°. Poerbaningsih, d. v. Kartaningrat van Tjiijomas. N°. 2 krijgt tot zoon Daṇḍang gĕṇḍis, N°. 3 Toenggoel pĕtoeng, N°. 4 Saṇḍang garba, N°. 5 Karoengkala. Panoentoen huwt met eene d. v. Djajengpoera (Bagĕlen), Saṇḍang garba met d. v. Djajeng kewoeh (Loemadjang), Karoengkala met d. v. Gĕṇḍing pitoe (Soekapoera), Toenggoel pĕtoeng met d. van Sindjang laga (Madijoen), en Daṇḍang gĕṇḍis met d. v. Wiranagara (Blora). De vorst sterft, zijn lijk wordt bijgezet in de Tjaṇḍi Boeloeboeḍoer. Ook Patih Koeṭara is reeds gestorven en vervangen door Kopokopo.

Martawidjaja wordt koning onder den naam Brawidjaja Sri Gĕṇṭajoe te Prambanan, in tingal-toenggal-wiku, 712. Gĕṇṭajoe laat kanonnen zoeken, (317) gagaman kang kaja gĕlap. Nu was er een sudagar, blank van huid, uit Sĕpanjol afkomstig, Etordanis (Petor Deensch?) geheeten, die kent ze, en beschrijft ze als een sinapan (geweer). Hij heeft er zelf zelfs nog één. Dit wordt afgeschoten, en aan den koning gebracht. Danis krijgt nu de opdracht er velen te gaan halen. Hij vraagt daarvoor een vaste woonplaats aan land. Dan brengt hij 100 geweeren, daarna 5000, maar tegelijkertijd ook sterken drank. Hij krijgt daarvoor een plaats in Djoengmara (vermoedelijk Djapara). Maar werkelijk goede kanonnen waren er zoo eigenlijk nog niet. Gĕṇṭajoe geeft nu aan zijn zoons eigen rijken, aan Panoentoen Bagĕlen, aan Saṇḍanggarba Djoengmara, aan Karoengkala Baṇḍoeng, aan Toenggoelpĕtoeng Panaraga, en aan Daṇḍang gĕṇḍis Blora. De vorst sterft. Na zijn dood oneenigheid onder de zoons, die ieder zelfstandig willen regeeren. (318).

Nu wordt Panoentoen ratu over de wong tani, in Bagĕlen; Saṇḍang garba ratu over de wong sudagar, in Djoengmara; Karoengkala over de wong djagal; in Bandoeng; Toenggoel pĕtoeng over de wong deres, in Prambanan; Ḍaṇḍang gĕṇḍis ratu over de tapa. Zoo wordt Java in vijven verdeeld, in putra-pañtja-pan-gurnita, 751. De patih wordt bĕgawan, zijn zoon Djĕksa (later in 319 str. 13 Djĕksanagara) wordt patih bij Ḍaṇḍanggĕṇḍis, die ook tapa is, te Koeripan, en de Tata basa dicht. Hij is rechtvaárdig en een ieder zoekt heul bij hem, maar zijn slechte broeders (kadang bang kang sĕkawan) zijn dit niet, en raken onderling in oorlog. Drie der broeders schikken zich ten laatste onder Ḍaṇḍang gĕṇḍis. Saṇḍang garba, die dat niet doet, en te Djoengmara gevestigd is, heeft veel hulp van buitenlanders, en wil nu met dezen zijn broeder bestrijden. Die vreemdelingen zien er uit als badjo ngĕdjawi (str. 18). Zij komen tot Toeban. Soerengjoeda van Djapan strijdt dapper. Panglima Boemi (Ḍaeng Tjampak of Sampak) (319) wordt verslagen. Dĕṇḍajoeda en Dĕṇḍabaja van Bañdjar treden nu op. Djapan wordt geholpen door Wirasaba en Djipang, nl. door Tum. Wirabangsa en Tum. Prawiradilaga. De strijd is echter nog lang niet uit, al zegt de schrijver hier, dat hij het verhaal zal bekorten. Er worden nog bupati's genoemd van Singasĕkar, Sasela, Paṭi, Djoewani, Tjĕngkal sasra (sewoe). De patih van Ḍaṇḍang gĕṇḍis brengt Chineezen in den strijd, hun belovende hun later aan de pasar's en aan de kali's plaatsen ter woning te geven (str. 29). Zij verkiezen (natuurlijk) dat te doen te Djoengmara (Djapara = Djĕpara = Djoepara = Djoengpara, zie boven, later heet de plaats ook Oedjoeng mara, str. 30). Zoo verliest ook Saṇḍang garba het. Hij wordt door de Chineezen vermoord, te Tajoe, en zijn lijk wordt in de rivier geworpen. De dalĕm wordt niet verwoest, maar door de Chineezen gespaard, en bewaard voor Ḍaṇḍang gĕṇḍis (320). Krijgsgevangenen van Boegis, Makaṣar, Sijak, Bandjar, Pulo Bangkaoeloe, Ponteanak, Sambas, Tĕrnate, Baṇḍan, Mĕṇṭoek, Soembawa.

CXXXI

Het lijk van Saṇḍanggarba wordt opgezocht, gevonden, en in Tjandi Tajoe bijgezet. Ḍaṇḍang gĕṇḍis gaat tot de weduwe van Saṇḍanggarba en diens zoon Tjitrasena, een djaka tanggung wajahipun, die zijn vader vervangen zal. Een jongere broeder van zijn eigen vrouw, Tisnajoeda, laat hij een stad te Toeban maken, en daarheen tijgen dan de lieden van Djoengmara, want dáár blijven alleen de vreemdelingen wonen, met uitzondering van de djinis putih, de Spanjolen, die bevel krijgen naar het westen, naar Bantĕn, te verhuizen. Over hen wordt de Dipati Parañtjah (Fransch?) aangesteld. De Chineezen krijgen het recht overal te wonen, waar maar pabejan's en pasar's zijn, zonder verplicht te zijn toe te treden tot de agama boeda, wat te voren anders geweest was, tengevolge waarvan er dan ook niet velen op Java hadden willen wonen. (14) Ḍaṇḍang gĕṇḍis laat zich nu te Koeripan tot koning over geheel Djawa uitroepen, onder den naam van Sri Gĕṇṭajoe, dien ook zijn vader gedragen had (zie 316), waarbij de upatjara opgesomd worden (lañtjang, bokor kĕñtjana, banjak ḍalang, katja, kidang mas, ardawalikạ, sawung galing, kutuk mas, tjeret, paidon, bĕḍaran, kĕṇḍi, pratola, tumbak binang, sinapan, gadjah, djaran). Ten dien tijde was er nog geen gangsa (bedoeld is de echt Javaansche gamĕlan), want deze was nog slechts tata sabrang, d.w.z. was nog slechts samengesteld uit gong, kĕṇḍang, kĕṭuk, en kĕtjapi. Dit geschiedde in 763. (320,23).

Zijn zoon Dewakoesoema huwt met Tjandrawati van Pagĕlen (320,29). Één zijner dochters met een zoon van Saṇḍang garba te Djoengmara, één andere met een zoon van Karoengkala te Baṇḍoeng, één derde met een zoon van Toenggoelpĕtoeng te Prambanan. Tjandrawati is een dochter van Tanoehoen (of Panoehoen). Op bevel van zijn vader maakt Dewakoesoema een kraton te Djĕnggala. Deze wordt betrokken. (321,4) De broeders van den vorst sterven, enz. De vorst heeft 5 kleinkinderen, over Dewakoesoema (321,11), Rara Kili, Raden Loehoer, Raden Mangarang, Raden Midadoe en een dochter Wargilwangsa. Hij sterft en wordt door Dewa-

koesoema opgevolgd in 811 (322,23). Diens kinderen huwen, behalve Rara Kili. Raden Miloehoer huwt met Moerdaningroem, d.v. Aroembinang van Pagĕlen, doch houdt van deze vrouw niet. Hij heeft nóg 3 ampeyan's, een d. v. den rangga van Blora, een d. v. den dĕmang van Tjĕngkal sewoe, en een vrouw uit Tjĕṇḍana sĕlara (hier te lezen Waṇḍan angsal lara) (322, 1 en 2). Raden Mangarang huwt met Tjandraningsih, d. van Diradjasena van Bandoeng, en krijgt Kĕḍiri. Raden Midadoe huwt met Rĕtna dewi Soemĕkar, dochter van Toenggoel seta van Panaraga, en krijgt Gagĕlang. Wargilwangsa huwt met Lĕmboe midjaja van Singasari, zoon van Djajasastra (vgl. 321,12), 322,4. Een dochter van een sĕlir van Blora, Rĕtna ajoe Kanestri (lees Kanistren?), wordt tot kind aangenomen door de parameswari. De garwa padĕmi v. d. kroonprins (Moerdaningroem) wordt zwanger, en evenzoo de sĕlir van Tjĕngkal sewoe en van Waṇḍan (7, 5 en 3 maanden). Deze beide laatste worden door een list v. d. garwa padĕmi door den kroonprins weggedaan, met bevel ze te dooden. Doch Baṭara Kala (322,12) neemt de eerste weg en plaatst haar in een bosch. Zij zal van Poenta bevallen. Antaboga ontfermt zich over de tweede, die in een hol wordt geplaatst, en van Kartala zal bevallen. De garwa padĕmi bevalt zelf. Haar zoon, die geen koning worden zal, krijgt den naam van Goḍeng, 322,15. Miloehoer wordt verbannen door zijn vader. Zijn beide broeders, Raden Mangarang en R. Midadoe, gaan met hem mede om Djati pitoetoer en Pitoetoer djati (de oudste van de twee), 323,10, op de Arga Djambangan te zoeken. Miloehoer, in wien Wisnoe zich incarneeren zal, komt bij hen. Hij en zijn broeders krijgen onderwijs van hen. 324,17 De prins hoort hier, dat hij de vrouw, waaruit de koningen v. Java zullen voortspruiten, en die hij moet gaan zoeken, niet op Java vinden kan, maar in de Tanah gĕḍe ing sabrang, in Kĕling, waar reeds een sajĕmbara uitgeschreven is: een in den grond gestoken sada moet er uitgetrokken worden, cf. de Tunggul wulung in enkele andere

Pandji-verhalen. Hij krijgt een ring, om aan zijn rechter grooten teen te doen; dan zal hij op 't water kunnen wandelen, en als hij in nood zit, moet hij maar driemaal over den grond strijken, dan zullen de kluizenaars hem komen helpen. 325,3. Zoo bereiken zij Kĕling, 325,6. Zij vinden onder de Javanen, die daar zijn, een Javaanschen djoeragan, die hun de taal en de gewoonten van het land leert, Martawangsa, uit Kĕḍiri, 325,11. Miloehoer trekt de sada uit den grond en huwt met Koesoema Sangkaningrat. (326) Met behulp van de siluman-troepen, 328,6, en van de kluizenaars, wier hulp hij heeft ingeroepen, verslaat hij de 40 koningen, die hem de prinses nog willen ontnemen. Martawangsa wordt naar Java gezonden, 329,8, en als deze met bericht terug is, gaat Miloehoer met zijn vrouw en zijn broeders weer zelf naar Java, 330,18, waar hij landt in Djoengmara en Lĕmboe Midjaja bij hem komt. Hij bezoekt met zijn oudste broeders de kluizenaars, die hij uitnoodigt met hem mede te gaan. Zij beloven hem later, als hij een zoon zal hebben gekregen, daarvoor te zullen zorgen, 331,3 maar zij zullen dan leelijk zijn en Sadaloemoer en Prasanta heeten. Nu willen de 3 broeders eerst nog hun zuster in Singasari gaan begroeten, en trekken daarom door een bergland, waar zij een licht zien. Als zij daar op afgaan, vinden zij een grooten zwarten steen, op den rand v. e. vijver. Miloehoer slaat hem stuk en vindt er een kĕdindang in, die Wisnoe was, met Dewi Sri bij zich. Miloehoer wordt door 't beest boos gemaakt, scheurt het uit elkaar, en geeft de helft aan Lĕmboe Mangarang (Kĕḍiri), waarop de 2 stukken in hunne handen verdwijnen. Dan gaan ze eerst naar hun zuster en vervolgens naar huis. De sĕlir uit Blora krijgt een zoon, 331,26, die Pamade wordt geheeten. Prasanta komt nu met Sadoeloemoer. De vorst komt te overlijden. De patih Moerdanastaja heeft 4 zonen, Koedanawarsa (Jĕnggala), Djajabara of brada (Kĕḍiri), Djaja singa (Gĕgĕlang) en Djajakasimba (Singasari), die alle patih worden. Lĕmboe Miloehoer wordt koning in Djĕnggala 880, Lĕmboe Mĕngarang in Kĕḍiri, Lĕmboe Midadoe in

Gĕgĕlang, en Lĕmboe Midjaja in Singasari. De patih wordt kluizenaar. Raden Ino wordt geboren. Kili Poetjangan (= Rara Kili) is vroedvrouw. Hij heeft een toh sĕpah op zijn rechterslaap. Zijne moeder sterft 40 dagen na zijn geboorte. Hij wil slechts zuigen bij de moeder van Pamade. Raden Goḍeg krijgt den naam Bradjanata. In Kĕḍiri wordt Rĕtna Galoeh geboren. Een brahmaan van Talkaṇḍa oefent strenge ascese (tapa), en verlangt koning van Java te worden, wat hem echter niet gelukken zal. Deze krijgt een leelijke dochter, die hij verruilt met de juist geboren dochter v. d. vorst v. Gĕgĕlang. Aan de gestolene geeft hij den naam van Bekang wĕrdeja of Bekang amĕrdeja (soms ook alleen Be genoemd). Zijn eigen dochter krijgt den naam van Rĕtna Sarak. De koning v. Djĕnggala krijgt nog een zoon, Raden Lĕmpoeng karas, 332. Zijn oudste dochter, Kĕnistren, wil hij laten huwen met Prasanta, die ook Ḍojok heet en zijn huwelijksplichten in schoone jongelingsgestalte verricht. De vrouw v. d. brahmaan krijgt een zoon, die weer verwisseld wordt met een ander kind van den vorst v. Gĕgĕlang. Het gestolen kind krijgt den naam van Kĕlana Toendjoengpoera, die koning wordt op Poelo Kĕncana. Djĕnggala krijgt nog een dochter, Ragil koening, 334,13, en Kĕḍiri nog een zoon, Goenoengsari. Voorts krijgt deze laatste nog Rĕtna Tamijaji en Mindaka als kinderen. Gĕgĕlang krijgt nog Rĕtna Sarak, Sin̄djang laga (de zoon v. d. brahmaan), en Rĕtna ajoe Koemoeda(di). Singasari krijgt nog Nawang woelan (dochter) en Banjak woelan. De oudste dochters van deze 3 vorsten worden verloofd met Ino Kartapati. Kĕrtapati krijgt een kraton te Koripan. Hij kan zeer schoon gamĕlan spelen en verbetert de gamĕlan zelfs. Hij maakt ook het krama (?). De sĕlir van Tjĕngkal sewoe (van Miloehoer) bevalt van Poenta. Deze vraagt naar zijn vader. Wie dat is, wordt hem gezegd, maar hij moet wachten tot hij een broeder gevonden heeft, en zijn vader hem heeft laten roepen, eerder mag hij niet bekennen wie hij is. Ook de andere sĕlir, die van Waṇḍan, bevalt van Kĕrtala. Hij moet ook eerst

een gezel zoeken vóór hij zijn vader opspoort. Deze beiden ontmoeten elkander, waarop een hevig, door Kala en Antaboga (naga pĕrtala) beeindigd, gevecht ontbrandt. De goden vertellen hun dat zij broeders zijn. Zij gaan over Blambangan, Tĕnggĕr, en Malang, als veroverende kĕlana's, naar Djĕnggala. Zij blijven in Lodaja. Bradjanata wordt tegen hen gezonden, met nog anderen o. a. ook Pandji, die Lómpoeng karas moet medenemen en Pamade. Poenta en Kĕrtala worden slechts overmand door Pandji, nadat zij eerst met de andere prinsen gevochten hadden, en daarbij uitgekomen was, dat zij elkander weerstonden, en hoe groote strijders zij alle waren. Zij roepen nu, op het punt van gedood te worden, den naam v. hun vader Miloehoer uit, en verhalen Pandji wat eigenlijk hun afkomst is. In Djĕnggala gebracht, worden zij erkend. Poenta krijgt den naam raden adipati Andaga en wordt over Tjĕngkal-sewoe gesteld, 337,26, en Kĕrtala krijgt den naam van dipati Kalang en wordt gesteld over Malang. Zij moeten Pandji trouw verzorgen. Nu zal men Pandji laten huwen. Brajanata krijgt tegelijkertijd Rĕtna Sarak (338,1, doch vergelijk 334,38 waar gezegd is dat zij met Pandji verloofd is). Als Pandji huwen zal (338,2), wordt in zijn pĕnganten-dagen Tjandra-kirana gestolen, maar door Pañdji teruggehaald. Zij was geschaakt door den vader van Toendjoeng-poera, den brahmaan van Talkanda, die haar eigenlijk voor dezen schaakte, maar dan, omdat hij in werkelijkheid Watoe-goenoeng is en in haar dewi Çri herkend heeft, haar voor zichzelf wil houden. Hij wordt door Pandji achtervolgd en gedood, zijn hoofd wordt naar Toendjoeng poera geworpen. Toendjoeng-poera komt nu zijn vader zoeken, en als hij dezen gedood vindt, trekt hij tegen Djĕnggala op. Zijn zuster, Rĕtna Be, gaat mede. Pandji, die Sĕkar-tadji naar Kĕdiri heeft gebracht, huwt daar met haar, en brengt haar dan naar Djĕnggala, waar men feest viert, maar gestoord wordt door de komst van Toendjoeng-poera. Men trekt tegen hem op. Aan 't hoofd der troepen van Djĕnggala staat Raden Bradjanata (Pangeran

Wanasari(?)), over die van Kĕḍiri raden Goenoengsari, dan volgt de prins van Gagĕlang, Sindjanglaga (Singganglaga), dan Banjak-Woelan van Singasari. De pangeran ing Mara bangoen (d. i. Asmarabangoen = Pandji Ino, 342,11) wordt gevolgd door de 4 volgelingen Pandji-anom (Lĕmpoeng karas), Wiroen (misschien = Pamade, 338,27, 346,6), Andaga en den dipati Kalang (Kĕrtala). Als hulptroepen van den vijand worden genoemd de Boegis (Radja Mabelah), Makasar en Patani (341,20). Tandjoeng-poera wordt gevangen genomen. Zijn zuster, Rĕtna Bengkang Mĕrdeya, vecht met Pandji (Rĕtna Be 343.24 vgl. 333,19), maar wordt door dezen tot vrouw genomen. Tandjoeng-poera wordt gedood door de panakawans. Nadat dit geschied is, wil de vorst van Djĕnggala (Miloehoer) zich uit de regeering terug trekken en bĕgawan worden. Pandji wordt tot koning gekroond onder den naam van Dewa-Koesoema. Dit geschiedt in 't jaar 935. Rĕtna Bekang mĕrdeya krijgt den naam dewi Soerengrana. Ook huwt hij nog met Nawang-woelan van Singasari (?). Lĕmpoeng-karas huwt met Rĕtna Koemoeda (van Ngoerawan ?). Goenoeng sari huwt met Ragil-Koening, en zij volgen hun vader en schoonvader op, die ook bĕgawan's worden, alle in de kluis van Kili Poetjangan (Rara Soetji). Bradjanata wordt bij Pandji patih. Het kind van Tjandrakirana krijgt den naam raden Laleyan, dat van dewi Soerengrana, die in de kraam sterft, den naam raden Padĕrman. Goenoeng-sari's dochter heet Tjĕpakaningrat en wordt verloofd met raden Laleyan, wiens ĕmban Baka, de dipati van Bali, is. Maar, als nu Laleyan met de prinses van Kĕḍiri huwen zal, wordt door Ismiya-woelan (Asmayawoelan, 345, 8, 346, 8), de koningin der djin's uit Radjĕg wĕsi, zuidwest v. Java, die van den jongen man had gedroomd, nu deze prins weer geschaakt. Zij voorspelt hem, dat hij later koning worden zal in Sigaloeh Padjadjaran, en dat zij hem zal helpen, maar dan moest hij met haar huwen. Hij doet dat op conditie dat zij nooit een ander zal willen hebben. Zij legt hem dan ook uit hoe zij van Galoeh afstamt, en dus eigenlijk een

mensch is. In Djĕnggala, waar men het verdwijnen v. d. prins bespeurd heeft, wordt besloten om R. Padĕrman uit te zenden, omdat alleen deze hem zal kunnen terugvinden. Prasanta moet met hem medegaan. Vóór zij heengaan, waarschuwt deze laatste de koningen voor een aanstaand ongeluk. Padĕrman wordt door een vogel naar Radjĕgwĕsi geleid. Hij vindt daar de vorstin, gezeten in den tuin, terwijl Laleyan nog binnen ligt te slapen. Op 't zien van de vorstin ontvlammen Padĕrman's lusten, zoodat hij er zelfs geen acht op geeft, als zij hem zegt, dat ze met Laleyan is gehuwd, en ook niet als Prasanta hem daarna nog waarschuwt. Ter voorkoming van ongelukken wekt deze Laleyan. Hij zegt hem wat er geschiedt, prijst de trouw der vorstin, maar raadt hem zich terug te trekken, daar het opstaan van den jongeren broeder tegen den ouderen ongeluk geeft (wus paṣṭi arsa bilahi, wong wani ing kadang tuha, paṣṭi wontĕn bilahi) (346,22). Een inya bericht der vorstin, dat Laleyan is heengegaan, en zij meent dat hij haar verstooten heeft. Zij ijlt hem daarom na. Nu de vorstin weggevlucht is, komt Pandĕrman tot besef, en schaamt hij zich zeer, tengevolge waarvan hij maar steeds door blijft dwalen. Laleyan, met wien Prasanta is meegegaan, wordt door de vorstin ingehaald, doch wil, vasthoudende aan de eenmaal door hem gestelde voorwaarde, van haar niet meer weten, en hij zendt haar dus weg. Toen nu indertijd de brahmaan (van Talkaṇḍa) Tjandra-Kirana had geschaakt, had hij (die eigenlijk Watoe goenoeng was) in haar Çri herkend. De gevolgen van zijn toenmaals weer wakker geworden hartstocht, waaraan hij door de vastberadenheid van Tjandrakirana niet had kunnen voldoen (kama orut), had hij in een mensch vertooverd, en aan den kluizenaar Soelinggadjati te Tjatjawindoe in Malaka, gegeven. Later was dat kind daar koning geworden, onder den naam Poerbawasesa, maar nog steeds ongehuwd gebleven. Poerbawasesa had een zuster, Andajaprana, en twee sĕlir's, Djagabahoe en Bahoerĕksa, djin's door zijn pleegvader, den kluizenaar Soelinggadjati, nagelaten.

Daarom kon hij, als zij hem oplichtten, vliegen (mila kuluk sang prabu bisa mabur). Poerbawasesa wil, als hij verneemt, dat Laleyan, die juist huwen zou, verdwenen is, diens bruid schaken en tot zijn vrouw maken. De patih Maḍĕṇḍa maakt hem er op opmerkzaam, dat Pandji er nog is, waarom besloten wordt om Pandji eerst te gaan weghalen. Hij klimt op de ruggen van zijne djin's, en bereikt zoo Djawa. Daar past hij een sĕsirĕp toe, en neemt dan Pandji en zijn vrouw Tjandrakirana, mee, doet ze in een tjutjupu en keert naar zijn rijk terug. Als men in Djĕnggala den volgenden dag om dit feit radeloos is, komen juist Laleyan en Prasanta terug. Deze belooft Pandji te zullen gaan zoeken, met Bradjanata, Laleyan, Wiroen, Andaga en Kĕrtala. Hij doet ze allen in zijn sĕlĕpi (sĕlĕpa 348,8), en vliegt de lucht in, wat allen op 't vermoeden brengt, dat hij toch eigenlijk een god is. Ook Padĕrman, die inmiddels is thuisgekomen, en vertelt dat Laleyan hem heeft achtergelaten, gaat hem zoeken. Als hij nog te vertrouwen is, zal hij daarin slagen en hem vinden, zoo niet, dan moge hij vervloekt zijn. Aan 't strand gekomen, roept hij bij wijze van bezweringsformule uit, dat als 't hem gelukken zal zijn vader te vinden, hij over de zee zal kunnen loopen. Tot zijn groote vreugde gelukt hem dit, en zoo bereikt hij Malaka. Daar verneemt hij, dat zijn vader aldaar in de gevangenis zit. Hij weet die te bereiken, en zijn vader te laten merken dat hij er is. Maar hij wordt door Poerbawasesa (die gewaarschuwd was) en door de djin's, overvallen, bevochten en gebonden, en ten laatste door Poerbawasesa zelf, met zijn vader, doodgestoken, als onderhoorigen dit met geenerlei wapen hebben kunnen verrichten. Hun lijken worden in de rivier geworpen. Andajaprana is bevreesd, dat Tjandrakirana, als zij van Pandji's dood hoort, zich van kant zal maken. De lijken worden gevonden door Prasanta en zijn gezellen. Op Prasanta's gebed komt hyang Nĕrada. Deze maakt Pandji en Padĕrman weer levend en keert dan weer naar den hemel terug (ngayangan). Pandji wil zich nu wreken. Daartoe verbergt Prasanta ook hem en

Padĕrman in zijn sĕlĕpi, en om hem in den kraton te brengen, gaat hij als goochelaar (barang djantur en emprak) naar de pasar. Lang duurt het niet of Andajaprana hoort van hem en vertelt dat aan Tjandrakirana. Als deze nu ook hoort, dat de goochelaars Prasanta en Sadoeloemoer heeten, krijgt zij hoop en vindt 't goed dat zij geroepen worden. Prasanta geeft haar een wenk en begint zijn goocheltoeren. Hij laat allerlei beesten verschijnen en zegt ook menschen te kunnen tooveren. Andajaprana vraagt, op verzoek van Tjandrakirana, nu Pandji te laten zien. Dit doet hij, en Pandji wordt daarop, want zoo had Prasanta gezegd, dat zij doen moest, door Andajaprana mee naar de puri genomen, waar Pandji haar tot zijn vrouw maakt. Na zeven dagen hoort Pandji dat Poerbawasesa door pudja geschapen was. Hij laat Prasanta aan Laleyan bevelen zijn vrouw, de djin van Radjĕg-wĕsi, te ontbieden, om de twee djin's van Poerbawasesa te bestrijden. Pandji wordt dan in de puri belegerd, maar de overigen, Bradjanata, Wiroen, Andaga, Kĕrtala (dipati kalang), Laleyan en Pandĕrman, zijn daarbuiten, en vallen den vijand in den rug aan, terwijl de djin's niet kunnen helpen, daar zij door Radjĕg-wĕsi bestreden worden. Poerbawasesa wordt gevangen genomen, gebonden en dan op Pandji's bevel door Pandĕrman op dezelfde wijze, als hij hem indertijd gedood had, omgebracht, zonder bela, en zijn lijk in de rivier geworpen. Over Tjatjawindoe wordt nu Pandĕrman tot koning aangesteld, onder den naam van Praboe Dĕrmaningrat. Met zijn vrouw en de anderen keert Pandji naar Djawa terug. Daar worden de vorsten bebesanan. De dochter van Sindjang-laga, Sĕkar-djoli, huwt met Dĕrmaningrat van Tjatjawindoe, en Laleyan huwt met de prinses van Kĕḍiri. Groote feesten, waarvan eene uitvoerige beschrijving. Pandrĕman keert terug naar Tjatjawindoe. Bradjanata, wiens dochter met den ĕmban van Laleyan, Baka, was gehuwd, sterft. Evenzoo Wiroen en Andaga. Ook de vorsten v. Kĕḍiri, Gagĕlang en Singasari sterven. Verder verdwijnt Prasanta en voorts nog de beide vrouwen van Pandji. Slechts Tjandrakirana leeft nog. Hij wil afstand

doen van de regeering, en bĕgawan worden. Laleyan wordt koning onder den naam Dewakoesoema in 989. Kort na de troonsbestijging v. Laleyan sterft Pandji. Zijn lijk verdwijnt. Dewakoesoema (Laleyan) besluit Djĕnggala te verlaten en in Blora, in Mĕṇḍangkamolan, een nieuwe kraton te stichten. Deze wordt in 990 betrokken (353,27).

Omdat Baka iemand van geringe afkomst was en daarom ook dwaas, hooghartig en aanmatigend, waren alle overzeesche vorsten weer afgevallen (354,2). Ook verliest de koning het tegen zijn broeder Dĕrmaningrat, en op raad van Baka maakt hij van alle regentschappen, door ze te verdeelen, er twee. Tot nieuwe regenten worden Balineezen, volgelingen van Baka, benoemd. Sela-sĕkar in Kĕḍiri, Selagĕṇḍaga in Gagĕlang, en Banjak-setra in Singasari zijn Laleyan's trouwe metgezellen op zijn jachttochten. Baka staat tijdens een dier veelvuldige tochten op (354,13). Tjandrakirana vlucht met Laleyan's gemalin en zijn 3 kinderen: ni mas Rara, raden Poerwa, en raden Bandjaran (354,18). Laleyan, die inziet dat hij Baka niet zal kunnen bestrijden, besluit naar 't westen te gaan (naar Padjadjaran). Baka trekt hem achterop, en achterhaalt hem bij Toegoe. Laleyan bereikt Tĕgal; hij roept de hulp in van zijn vrouw Asmayawoelan van Radjĕg-wĕsi. Baka wordt teruggedreven, maar dan daarna toch koning in Mĕṇḍang kĕmolan (in 993). Het oosten onderwerpt zich aan hem. Zijn dochter heet Rĕtna Tjĕṇḍaga. Deze wil niet huwen. Daarom wordt zij opgesloten in een tuin op een vlakte met al haar vrouwelijke gereedschappen en zonder iemand bij zich. Nu was er een afstammeling van Toenggoel-pĕtoeng van Prambanan, een eṇḍang, die een zoon had, Bandoeng geheeten. Deze wil met Rĕtna Tjĕṇḍala huwen, maar door Baka was tot conditie gesteld dat haar toekomstige man in één nacht 1000 tjaṇḍi's (Tjaṇḍi sewoe) bouwen zou. Hij belooft het en tracht 't uit te voeren, maar als er nog 10 ontbreken, wordt er al, hoewel de nacht nog niet om is, door vrouwen in 't rijstblok geslagen, wat hem doet veronderstellen dat de dag reeds aangebroken is. Daar-

door staakt hij het werk. Tengevolge daarvan zijn vloek dat de meisjes van Prambanan, nog als maagd, eerst laat zullen trouwen. Teleurgesteld, daar hem nu de prinses geweigerd wordt, wil hij haar toch zien te krijgen, maar wordt om zijn zinnelijkheid door zijn moeder vervloekt en veranderd in een rooden hond. Hij gaat naar de plek waar de prinses geborgen is. Deze laat onder het weven haar spoel (tropong) vallen. Zij doet zonder nadenken de gelofte, dat hij, die haar tropong voor haar oprapen zal, haar man zal worden. Dit doet de in een hond veranderde Bandoeng. Zij doet haar belofte gestand, trouwt den hond Bandoeng, en wordt zwanger. De hond blijft haar steeds vergezellen, en zoo komt ze in Malang. Daar bevalt ze van een jongen, van wien de kalangs afstammen (356,5).

Laleyan wordt in Tĕgal door Chineezen gevoed. Hij doet hun de belofte, dat zij later overal zullen mogen komen, waar hij maar zal zijn geweest, beveelt hun Tĕgal te ontginnen en zegt hun dat zij vooral in Tĕgal zullen wonen. Dan gaat hij naar Padjadjaran. De dipati's van Krawang en Djakarta komen tot hem, zoo ook die van Bantĕn en van Sokapoera, van Baṇḍoeng en van Soemĕḍang. Hij bouwt een kraton. De dipati van Daha, dien hij in Astina (Astinapoera, Pĕkalongan) had achtergelaten, komt tot hem. Ook de prayangan, de volgelingen van de vorstin van Radjĕgwĕsi. Het Oosten wordt bevochten en radja Baka op zijn vlucht naar Babi (Bali) gedood, nadat zijn leger te Malang verslagen was. Laleyan neemt den naam van radja Galoeh aan, in 1000. Sela-Sĕkar stelt hij over 't Oosten, tot aan Prambanan, Selagĕṇḍaga over wat westelijk daarvan ligt. Banjak-setra wordt zijn patih, enz. Ni mas Rara huwt met den dipati van Bantĕn, Soeramadĕṇḍa, maar haar man sterft spoedig. Daarna wil zij niet meer huwen, en wordt kluizenares. Raden Poerwa wordt moslim en gaat met zijn vrouw naar Mekka in 1011.

Bandjaran-sari wordt zijn vader's opvolger als koning, prabhoe Galoeh, in 1031, en krijgt een zoon Moending-sari

(Mahesa-sĕkar). Bandjaran-sari zal lang regeeren, zoo voorspelt hem zijn zuster, die kluizenares geworden is, en zal behalve dien zoon nog 8 dochters, maar van sĕlir's, krijgen. Ook voorspelt ze hem de komst van vijanden uit den vreemde, waaronder, zooals later blijkt, de koning van Manila is (358,39). Deze wil troepen zenden om Java aan te vallen, omdat men weigert zijn onderdanen als zij handel komen drijven, aan wal te laten. Vijf schepen met kanonnen en geweren en 800 man gaan naar Bantĕn. Zij komen als kooplieden binnen, zoo dat men het niet bespeurt, schieten er dan maar op los, en steken de huizen in brand. Soerenglaga van Bantĕn, tracht zich te verdedigen, maar sneuvelt. De Manilaneezen maken een biting (beteng, fort). De patih Banjak setra brengt het bericht naar Padjadjaran. De vader van den vorst, de dipati van Daha, die tevens dipati van Oerawan was(?), was juist gestorven. Een nieuw leger trekt nu naar Bantĕn, den weg nemende over Djakarta. Banjak setra sneuvelt, zonder zoon na te laten. Die van Manila bouwen een kuṭa, maar zij kunnen niet tegen het graafwerk. Zij huren daarvoor Javanen. En als nu de ladji (lodji) zoo goed als klaar is, wordt deze door hen genomen. De vorst had zich nl. teruggetrokken in de eenzaamheid, en beloofd dat wie de kuṭa nemen zou, daar pĕpatya worden zou. Een afstammeling (tjanggah) van Karoengkala die te Bandoeng woonde, Djaka pĕkik, had bij zijne vrouw Ni Sĕtomi vijf zonen, en nog vele verwanten (360). Hij had zich in Krawang een vestiging gemaakt, maar daar lag zijn waris niet. Zij droomen dat hij een zon en zij een maan op haar schoot krijgt. Zijn zonen zoeken menschen bij elkander. Deze worden kuli, en gaan naar Bantĕn. Hij zelf gaat eerst aan den vorst zijne belofte geven. Vorst Bandjaran sari neemt die aan, geeft hem 500 geldstukken, waarvoor hij wapens koopen kan, en 's nachts maakt hij dan amuk met zijn 300 gezellen, op het feest, dat juist door de Manilaneezen gevierd wordt. Zoo worden deze overvallen. Slechts die aan boord waren, konden zich

redden. Veel geweren en kanonnen worden buit gemaakt, maar daaronder zijn maar twee groote kanonnen. (361) Hij brengt deze met de lieden van Bantĕn en van Djakarta, na de loge vernield te hebben, naar Padjadjaran. 13 jaar waren te Manilaneezen te Bantĕn geweest. In het geheel waren er 1000 geweren en 300 kanonnen, plus de twee groote poesaka kanonnen. Het kleinste van die twee kanonnen krijgt den naam Djakapĕkik, en de grootste Nji Setomi, terwijl Djaka pĕkik zelf voortaan Soekarĕdja zal heeten, en dipati van Bandoeng wordt. Een zoon van den patih wordt over Bantĕn gesteld, Senapura; een andere over Djakarta, Soerawidigda; weer een andere over Tjiamis, Soeralĕksana; weer een andere over Krawang, Soerajoeda; en de jongste (pambutjit) over Dermajoe Djajapoera. De wapens worden verdeeld. Kort daarna (str. 14) komt Kadji Poerwa, de oudere broeder van den vorst Bañdjaran sari terug (vgl. 358). Deze zegt dat moeielijk is het vinden van de agama islam, maar gemakkelijk dat van de agama buda. De vorst heeft 9 kinderen, waaronder één zoon, Mahesa sĕkar (Moendingsari). Kadji Poerwa heeft er 6. Diens terugkomst had plaats in sutji-tulus-sirnanira ing abuda, 1034 (?). Ook de zuster van hen beiden, de kluizenares, komt over. Aan Poerwa wordt de stad Najaganda (dat is wel Najana-ganda = Eksiganda = Matarum = Mataram) gegeven. (362). Hij brengt de tijdrekening in overeenstemming (met de Mohamedaansche), en verzint de saṇḍangan, terwijl hij aan het schrift den naam (sastra) Krĕṇḍa geeft, en dan volgt: kang matja sĕdarum, miwah ingkang amijarsja, sampun kurup Kadji Purwa lan sang adji saka djaman kang koena. Als er velen tot Moehamad's geloof bekeerd zijn, wil hij ook zijn broeder bekeeren. Mahesa sĕkar huwt zelfs met een dochter van Kadji Poerwa, Rĕtna Kadjaminah. Maar, als Poerwa maar blijft aanhouden, laat deze zijn zuster ontbieden, en stelt zij aan Kadji Poerwa voor om een tjutjupu op het midden van de alunalun te begraven. Als daar een boompje uit ontspringt, dan is het oogenblik nog niet geko-

men, dat de vorsten van Java van geloof zouden veranderen. Hij doet dit midden in den nacht. 's Morgens is er reeds een boompje ontsproten, en dat kan men niet uitrukken, noch omhakken, het groeit integendeel daartegenin. Hadji Poerwa is beschaamd. Hij gaat naar Najaganda, en, zijn dochters achterlatende, gaat hij in nir-budjangga-nis-bumine, 1080, weer naar Mekka terug, zijn zoons echter medenemende. Najaganda krijgt nu den naam Garage. Ni Mbok Rara vertelt nu aan Bandjaran sari, dat het tjutjupuplantje Lĕgoendi woeloeng heet, en dat de kinderen van Moending sari koningen zullen blijven, maar Mohammedanen zullen worden. Ook zij gaat dan weer heen. Op het oogenblik van de geboorte van zijn kleinkind sterft Bandjaran sari, zonder 't gezien te hebben. Moending sari wordt nu koning in tinggal-dipa-nir-buwana, 1082. Zijn zoon geeft hij den naam Moeṇḍing wangi (363). Alle adjar's hadden zich aan Ni Mbok rara onderworpen, behalve die van de Ardi Kombang, Badra geheeten. Deze had een schoone dochter, Kartikawati. Hij wordt geplaagd door de andere adjars, en wil nu Kĕbo wangi belagen. Deze komt op een zijner jachttochten aan den voet van den berg Kombang, en verslaat daar den adjar, die verdwijnt en zich in den prins belichaamt (anitis rahaden mantri). Hij gaat dan naar de kluis en huwt het meisje (364). Het huwelijk beschreven. (365). Als de prinses drie maanden zwanger is, komt er een pagĕring. Patih Soekarĕdja sterft. Patih wordt de Tum. Djakarta Soerawidigdja, die in zijn ouden rang vervangen wordt door diens zoon Soerakarta. De patih schrijft de pagĕring toe aan de Lĕgoendi woeloeng. Daarom verhuist Moenḍingsari naar Bajabang. In 10 maanden is de nieuwe stad klaar, in sasi-mati-wulan-sidji, 1101. Moendingwangi krijgt nu een zoon, die Raden Pamĕkas wordt geheeten. Voorts krijgt hij 2 dochters Rara silih en Rara ingsih (366). De jonge prins houdt er van te jagen met het blaasroer, en wil tevens de adjars in 't gebergte dwingen om in plaats van gaga's te bewerken, sawah's aan te leggen.

Hij huwt met Sastrawoelan, de dochter van Poerasastra van Toeban.

Moeṇḍingsari sterft, Moeṇḍingwangi wordt vorst, in rasatri-putrane-radjeng, 1136. Rĕtna silih heeft sakit bubrah, apan kekrak, onherstelbaar. Daarom wordt zij op het eiland van Djakarta geplaatst. Wie haar genezen kan, mag haar huwen. Dit geschiedt door een koopman, kulit putih, tijang olaniku (ook later olan). Rara asih wil niet huwen. Zij gaat als kluizenares leven in de oude kluis van haar grootvader, Adjar badra (d. i. de Goenoeng Kombang). De wong olan komt met de thans genezen prinses terug en brengt twee paar kanonnen mede, en voorts lèlèmĕs, inuman en mainan, uit Holland. De vorst geeft aan deze kanonnen de namen Koemba, Kinoemba, Koembarawa en Koembarawi. Aan de wong olan wordt een stuk grond in Djakarta gegeven. Raden Pamékas had een sĕlir, gĕssannja, uit Gragi, een mohammedaansche, wier zoon den naam Raden Bangah kreeg. Ook zijn vrouw van Toeban krijgt een zoon, Raden Tandoeran.

Moeṇḍing-wangi sterft en wordt op gevolgd door Raden Pamĕkas (lir wulan tjahjanipun). Pamĕkas neemt den naam van zijn vader aan, Moeṇḍingwangi, in nateng-rĕtusatĕngah-siwi, 1161. Alle adjar's, de adjar ḍomas, wenschen te huwen met de dochter van den bujut van Krawang (367). Hij vlucht met haar tot den koning. Deze neemt Rara pantĕs tot zich, en beveelt de adjar ḍomas te dooden. De patih, die nog geen zoon had, trekt uit, met den zwager van den vorst, Djajasoedirga van Toeban, en Soerjadipoera van Soekapoera, enz. Aan 't hoofd der adjar's staat adjar Soekaṇḍa van de Megamĕṇḍoeng. De patih sneuvelt. Over dezen dood verwoed, beveelt de vorst alle adjar's te dooden. Die nog restten, vluchtten alle naar de brang wetan. De beide tumĕnggung's komen terug met ettelijke hoofden van adjar's, en hun kuḍi trantang. Tum. Toeban wordt patih, en Soerjadipoera wordt adipati. Nji Mbok Rara wordt onzichtbaar (wus njiloeman) 368. Nu wist deze dat de vorst

eigenlijk een belichaming was van Adjar Badra van de Goenoeng Kombang. Zij was vroeger het hoofd van de adjar's geweest en wil zich nu op hem wreken. Zij wordt weer eṇḍang, en doet allerlei voorspellingen. Als de vorst van haar gehoord heeft, zendt hij den patih tot haar met een onbeslapen sĕlir, van Krawang, d. v. den bujut, die men een bokor voor haren buik bindt, om de eṇḍang uit te laten maken of 't een jongen of een meisje wezen zal. Zij antwoordt dat het een zoon zal zijn, en dat die zijn vader veel kwaad zal doen. Dit doet zij om den koning boos te maken, daar zij in hem wil nitis. De vorst beveelt haar te dooden (369). De patih kan haar niet dooden. Hij werpt haar tegen een rots, deze gaat stuk; hij werpt haar in een ravijn en dan vele rotsen op haar; hij gooit haar in 't water, maar zonder gevolg. Zij wordt tot den vorst gebracht en deze geeft haar haar portie (dipunlarehi). Zij sterft en verdwijnt. Daarna komt er een gĕgĕring. Om deze te keeren moet de vorst met de sĕlir van Krawang slapen. Hoewel tegen zijn zin, doet hij het, en er wordt een zoon geboren. De jongen wordt in een kĕnḍaga in de rivier geworpen, en zijn moeder weer teruggegeven aan den bujut Krawang. Als deze zijne dochter hem nu vertelt, dat haar kind in de rivier is geworpen, neemt hij een brandjang (kruisnet) om het op te vangen, en zet hij in de monding een wiḍe (staketsel) uit. Zoo wordt het kind gered. Het krijgt den naam van Djaka Sarah en, als het volwassen is, dien van Tjioeng mĕnara. De vorst laat westelijker een nieuwe stad maken, aan de andere zijde van de Tjipanas, op de Megamĕṇḍung, en daarna krijgt Padjadjaran den naam Bagor (Bogor), in rupa-rĕsmi-putra-narendra, 1171 (?) (370). Raden Bangah en Raden Tandoeran. Bangah huwt met de oudere dochter van patih Djajasoedarga, Tandoeran met een jongere. Zijn naam wordt veranderd in Pangeran adipati Sĕḍah (d. i. Soeroeh), en hij dus tevens kroonprins. Raden Bangah komt over Galoeh als Arija Bangah. Tjioeng wanara wordt door zijn grootvader in den leer gedaan bij Mpoe Soembra. Hij leert het smeden

zoo goed, dat hij het ijzer niet heet behoeft te maken, maar het kneedt met zijn handen. Hij wordt lurah paṇḍe bij den vorst. 's Vorsten olifant maakt amuk bij het baden (371). Niemand dan Tjioeng wanara kan hem overmeesteren. Hij krijgt den naam Adipati Banjak wiḍe en wordt over Bantĕn aangesteld. Sombro bekent, dat hij slechts een aangenomen kind van hem is. De vorst erkent hem nu, en maakt hem dan hoofd over alle bupati's. Banjak wiḍe heeft een ijzeren ledikant gemaakt. Dit vraagt de vorst van hem, en hij krijgt het. Hij slaapt er in met de koningin, en dan sluit Banjak wiḍe hen er in op. Daarna zegt hij hem, dat hij de euḍang en zich zelf nu wreken zal. Een inja geeft er bericht van aan Pangeran Sĕdah. Deze laat Arja Bangah roepen. Zij vragen aan Tjioeng wanara hun vader niet te dooden. Als hij koning wil worden, zonder dat te doen, zullen zij zich daar niet tegen verzetten. (372). Tjioeng wanara wil zijn vader los laten, maar als nu het ijzeren ledikant geopend wordt, blijkt het leeg te zijn. Hij denkt, dat Sĕḍah dit veroorzaakt heeft. Hevig gevecht. Sĕḍah en Bangah vluchten weg. Te Bĕndoengan een nieuw gevecht. Daarna oostelijker op de Goenoeng Kalangan nogmaals. Bangah gaat naar Galoeh (Sĕgaloeh). Sĕḍah trekt op Banḍoeng aan, in trus-muka-putra-adji, 1199. Dan gaat hij naar Galoeh. Banjak wiḍe gaat nu terug, en wordt koning in Padjadjaran (373). Sĕdah verlaat Bangah en gaat naar de Goenoeng Kombang, waar Nji Mbok Rara kluizenares is, onderweg eerst nog, bij de Kali Goenting, een weduwe aantreffende met 4 kinderen, Djaka Wiroen, Djaka Nambi, Djaka Banda, en een (jongste, kakuntji) dochter Rara woeh. Hij logeert daar, en bij die gelegenheid ziet de weduwe boven hem een licht verschijnen. Zij zegt daarom aan hare kinderen den prins voortaan overal te gaan volgen. De prins wil het meisje echter niet mede nemen. Dan gaan zij naar de Goenoeng Kombang. De kluizenares daar zendt hem naar het oosten. Als hij een bittere madja boom zal hebben gevonden, moet hij op die plek een kraton bouwen. Om die plaats uit te vinden, geeft zij

hem twee perkuṭut's mede. Zij komen bij den Goenoeng Djanila. Ki Bandar en Ni Rara woewoeh (ook toewoeh, en te voren woeh) veranderen in rasaksa's, op het zeggen van Sĕḍah, dat hun schreeuwen op rĕksasa-geluid gelijkt. Hij wijst hun een plaats aan in het bosch Tajoe, terwijl één zijner nakomelingen hen zal ruwat. Zij zal een zoon krijgen, die koning worden zal. Nu met Wirun en Nambi overgebleven, laat Sĕḍah de pĕrkuṭut los. Zij vinden de madja pahit. Het bosch wordt ontgonnen, de raksasa en de raksasi komen daarbij helpen. (374). Zoo sticht de zoon van den vorst van Padjadjaran, Raden Sĕḍah, Madjapahit. Hij wordt koning onder den naam Brawidjaja, in sela-mungal-katon-tunggal, 1221.

Voor het vervolg, dat hier niet behandeld behoeft te worden, kan verwezen worden naar de uitgave van de Pararaton, in Verh. Bat. Gen. XLIX, bl. 188 enz., waar men een referaat vindt over Zang 374—415.

BIJLAGE XVII.

LIJST

van ingekomen boekwerken gedurende het 4e kwartaal 1904.

Ballot (*J.*), Verslag betreffende een dienstreis van den Assistent-resident van Loeboeq Sikaping —, vergezeld van den chef van den staf van Sumatra's Westkust, naar de landschappen Moeara Soengei Lolo VI, Kota Kampar en Mapat Toenggoel (Silang, Loeboeq Gedang en Moeara Takis). (Overg. uit het Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII.) Batavia 1904. 8°.

(*Bhandarkar* (*S. R.*), Report of the search for Sanskrit manuscripts, by —, professor of Sanskrit, Elphinstone College, Bombay, to the Director of Public Instruction, Poona. N°. 2 of 1904-05, 9th April 1904.) fol.

Biervillas (*Innigo de*), Voyage à la côte de Malabar, Goa, Batavia, 8 autres lieux des Indes Orientales. Contenant une description des moeurs, contumes & religion des Indiens; les différens établissemens de plusieurs nations de l'Europe, & un détail exact du commerce de Batavia, avec plusieurs avantures & singularités curieuses. Paris 1736. 8°.

Blink (*H.*), Aan de leden van het Koninklijk Nederlandsch Aardrijkskundig Genootschap. De heer J. F. Niermeijer en het Tijdschrift van het Kon. Ned. Aardr. Genootschap. Den Haag 1904. (Overdruk).

Boekoe tjerita di negri Tjina koetika Jo Boen Kong pegi perang poekoel negri Lam Ban merk „Taij Song Tiauw" tempo hongte Song Djin Tjong tersalin dari boekoe Tjina oleh O. H. T. en V. P. S. Batavia 1904. 12°.

Bormann (*R.*) und J. Neuwirth, Geschichte der Baukunst. 2 Bde. Leipzig 1904. 8°.

Bosboom (*H.*), Nota bij Semarang's oude Kaarten. (Overg. uit de Notulen van de vergad. van het Bat. Gen. van K. en W. deel XLII, afl. 3.) Batavia 1904. 8°.

Bosboom (*H.*), Beschrijving van den ontworpen gevel voor de Kasteelskerk te Batavia, naar aanleiding van het, in het Rijksarchief te 's Gravenhage onder N°. 1234 aanwezige project. (Overg. uit de Notulen van de vergad. van het Bat. Gen. van K. en W., deel XLII, afl. 3.) Batavia 1904. 8°.

Bourdaret (*E.*), En Corée. Paris 1904. 8°.

Brandes (*J.*), De verzameling gouden godenbeelden gevonden in het gehucht Gĕmoeroeh, bij Wanasaba, en naar aanleiding daarvan iets over Harihara en de geschiedenis van het uiterlijk van Garuḍa op Java. (Overg. uit het Tijdschr. voor Ind. Taal-, Land- en Volkenk. deel XLVII.) Batavia 1904. 8°.

Browne (*Edward G.*), A literary history of Persia from the earliest times until Firdawsi. London 1902. 8°.

Colin (*F.*), Labor evangelica ministerios apostolicos de los obreros de la compañia de Iesvs, fvndation, y progressos de su provincia en las islas Filipinas. Historiados por el padre —. Nueva edicion par P. Pastells. 3 tomos. Barcelona 1900. 8°.

Converse (*Harriet Maxwell*), The Iroquois silver brooches. Reprinted from the 54th report of the New York State Museum 1900. Albany 1902. 8°.

Een buitenlandsch geleerde over Javaansche oudheden. Brief van *Jos. Dahlmann* aan de Java-post. Buitenzorg 1904. 4°.

Dahlmann (*J.*), Das altindische Volkstum und seine Bedeutung für die Gesellschaftskunde. Köln 1899. 8°.

Dahlmann (*J.*), Der Idealismus der indischen Religionsphilosophie im Zeitalter der Opfermystik. Freiburg im Breisgau 1901. 8°.

Dahlmann (*J.*), Buddha. Ein Culturbild des Ostens. Berlin 1898. 8°.

Dahlmann (*J.*), Nirvāṇa. Eine Studie zur Vorgeschichte des Buddhismus. Berlin 1896. 8°.

Dahlmann (*J.*), Das Mahābhārata als Epos und Rechtsbuch. Ein Problem aus Altindiens Cultur- und Literaturgeschichte. Berlin 1895. 8°.

Dahlmann (*J.*), Mahābhārata-Studien. Abhandlungen zur indischen Literatur und Culturkunde. I. Genesis des Mahābhārata. Berlin 1899. 8°.

Koloniaal-economische bijdragen. I. Overzicht van den Economischen toestand der inlandsche bevolking op Java en Madoera, samengesteld onder leiding van en door Mr. *C. Th. van Deventer*. Met aanhangsel: De voornaamste industrieën der inlandsche bevolking van Java en Madoera, door G. P. Rouffaer. 's Gravenhage 1904. 8°.

Dickhoff (*W. C.*), De opening van het nieuwe gebouw van het Proefstation Oost-Java, op 8 October 1904. (Overg. uit het Archief voor de Jáva-Suikerindustrie 1904, afl. 21.) Soerabaia 1904. 8°.

Dutt (*Romesh*), The lake of palm a story of Indian domestic life. Second edition. London 1903. 8°.

Koloniaal-Economische Bijdragen III. Beschouwingen en voorstellen ter verbetering van den economischen toestand der inlandsche bevolking van Java en Madoera door Mr. *D. Fock*. 's Gravenhage 1904. 8°.

Fokkens (*F.*), Bescheiden wenken voor de verbetering van den economischen toestand der Inlandsche bevolking. 's Gravenhage 1904. 8°.

Forsgrén (*G.*), Bidrag till Svenstra gref- och friherreskapens historia 1561—1655. I. Erik XIVs och Johan IIIs tid. Akademisk Afhandling. Stockholm 1885. 8°.

Frazer (*R. W.*), British India. Third edition. London z. j. 8°.

Geerligs (*H. C. Prinsen*), De natuurlijke brandstoffen bij de Java-Suikerindustrie.

Idem, Filtratie van schoonsap. (Overg. uit het Archief

voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 20.) Soerabaia 1904. 8°.

Geerligs (*H. C. Prinsen*), Invloed van natronzouten in den bodem op de samenstelling van Suikerriet. (Overg. uit het Archief der Java-Suikerindustrie 1904, afl. 22.) Soerabaia 1904. 8°.

(*N. Gervaise*), Description historique du royaume de Macaçar. Ratisbonne 1700. 12°.

Uppsatzer i romansk filologi tillägnade professor *P. A. Geijer* på hans sextroårsdag den 9 April 1901. Uppsala 1901. 8°.

Goeje (*M. J. de*), Quelques observations sur le feu Grégeois. (Extracts del homenaje à D. Francisco Codera en su jubilación del profesorado.) Zaragoza 1904. 8°.

Groneman (*I.*), Nikkelpamor. (Overg. uit het Weekblad voor Indië N°. 24.) Soerabaia 1904. 4°.

Groneman (*J.*), 't Behoud van den bouwval Baraboedoer. (Overg. uit de Java-Bode van 25 October 1904.) Batavia. 8°.

Groneman (*J.*), 't Behoud van den Båråboedoer bouwval. (Overg. uit het Weekblad voor Indië N°. 31.) (Soerabaia 1904.) 8°.

H. (*R. v.*), Der Landkrieg in Ostasien und seine Chancen. Wien. z. j. 8°.

Haeckel (*E.*), Aus Insulinde. Malayische Reisebriefe. Bonn 1901. 8°.

Herrera (*A. de*), De trotsmoedige scheeps-togt van Sebastian Gaboto na de Moluccos, beneffens de scheeps-togt van Diego Garcia. Leyden 1707. 12°.

Herrera (*A. de*), Twee verscheijde scheepstogten gedaan na de Moluccos en St. Martha. Leyden 1707. 12°.

Hirth (*F.*), Chinesische Ansichten über Bronsetrommeln. Sonderabdruck aus den „Mitteilungen des Seminars für Orientalische Sprachen zu Berlin," Jahrgang VII, Abteilung I (Ostasiatische Studien). Leipzig 1904. 8°.

Houwelingen (*P. van*), Overzicht van de bemestingsproeven

in cultuurbakken. (Overg. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1905.) Soerabaia 1904. 8°.

Hove (*Jan ten*), An amut un tarendem ne Tonsea Ipawolanda, pinantik ni—. Menado 1904. 12°.

Iterson (*G. Roessingh van*), Waar vele millioenen reeds gebleven zijn en waar vele millioenen nog zullen blijven. Enstige, onrustbarende feiten. Den Haag 1904. 8°.

Kalff (*S.*), Multatuli-opstellen. Rotterdam 1904. 8°.

Keene (*H. G.*), A handbook for visitors to Agra and its neighbourhood. Sixth edition. Calcutta, London 1899. 12°.

Koloniaal-Economische Bijdragen. II. De Financiën van Nederlandsch-Indië door Dr. *E. B. Kielstra.* 's Gravenhage 1904. 8°.

Kobus (*J. D.*), Nawerking van stalmest. (Overg. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 21.) Soerabaia 1904. 8°.

Kobus (*J. D.*), Vergelijkende proeven omtrent gele-strepenziekte. (Overg. uit het Archief voor de Java-Suikerindustrie 1904, afl. 23.) Soerabaia 1904. 8°.

Koeze (*G. A.*), Zie Nederl. West-Indië.

Koster Chz. (*Paul J.*), Uit de nagelaten papieren van een Indischen Nurks. Amsterdam 1904. 8°.

Landor (*A. Henry Savage*), The gems of the East. Sixteen thousand miles of research travel among wild and tame tribes of enchanting islands. 2 vol. London 1904. 8°.

Leemans (*C.*), Zie Nederl. West-Indië.

Lethinois, Requête au roy, pour Balthazar-Pascal Celse, fils ainé du roy, et héritier presomptif des royaumes de Timor et de Solor dans les Moluques. Paris 1768. 4°.

Lévi (*Sylvain*), On some terms employed in the inscriptions of the Kshatrapas. Translated, with the author's permission and revision, from the „Journal Asiatique," 1902. (Reprinted from the „Indian Antiquary", vol. XXXVIII, 1904.) Bombay 1904. 4°.

Moll (*J. F. A. C. van*), Iets over de Java-Suikerindustrie, de bevolking en de Indische bestuursambtenaren.

(Overg. uit het Weekblad voor Indië N°. 24.) (Soerabaia 1904.) 4°.

Rapport van de commissie in *Nederlandsch-Indië* voor oudheidkundig onderzoek op Java en Madoera, 1901. Uitgegeven voor rekening van het Bataviaasch Genootschap van Kunsten en Wetenschappen. Batavia-'s Gravenhage 1904. 8°.

Neuwirth (*J.*), Zie: Spiegelberg.

Nordiska Studier tillegnade Adolf *Noreen* på hans 50-årsdag d. 13 Mars 1904 af Studiekamrater och Lärjungar. Uppsala 1904. 8°.

Pastells (*P.*), Zie F. Colin.

Poole (*Stanley Lane* —), Mediæval India under Mohammedan rule (A.D. 712—1764). London 1903. 8°.

Reinders Jr. (*O. J.*), Schriftelijke opgaven ontleend aan de toelatings-examens voor de Hoogere Burgerscholen in Ned. Indië in de jaren 1894—1904 en aan andere examens. Verzameld door. — Rekenen. Batavia 1904. 8°.

Rouffaer (*G. P.*), Zie C. Th. van Deventer.

Roxburgh (*W.*), Flora Indica; or, descriptions of Indian plants. (Reprinted literatim from Carey's edition of 1832.) Calcutta, Bombay, Madras, London 1874. 8°.

Adres Kalender. (*Russische* Regeeringsalmanak 1901.) St. Petersburg. 8°.

Sacy (*A. J. Silvestre de*), Mémoires sur diverses antiquités de la Perse, et sur les médailles des rois de la dynastie des Sassanides; suivis de l' histoire de cette dynastie, traduite du Persan de Mirkhond par —. Paris 1793. 4°.

Schmeltz (*J. D. E.*), Zie Nederl. West-Indië.

Sewell (*R.*), A forgotten empire (Vijayanagar). A contribution to the history of India. London z. j. 8°.

Spiegelberg (*W.*), Geschichte der Aegyptischen Kunst bis zum Hellenismus. Leipzig 1903. 8°.

Stead (*A.*), Japan by the Japanese a survey by his highest authorities. London 1904. 8°.

Stirum (O. J. H. Graaf van Limburg), Levensbericht van Jhr. Mr. J. K. W. Quarles van Ufford. (Overg. uit de Levensberichten van de Maatschappij der Nederlandsche Letterkunde te Leiden, 1903—1904.) Leiden 1904. 8°.

Studier i modern språkvetenskap utgifna af Nyfilologiska sälskapet i *Stockholm*, tome I & II. Uppsala 1898, 1901. 8°.

Suddhikaumadê bij Govindānanda Kavikan-, kaṇacaryya. Edited by Paṇḍita Kamalakṛṣṇa Smṛtibhuṣaṇa. Fasc. I. (Bibliotheca Indica.) Calcutta 1904. 8°.

Verloop (G. N.), Hollandsche voortvarendheid, Indische laksheid en de ethische politiek. Batavia 1904. 8°.

Les enfances *Vivien*. Chanson de geste. Publiée pour la première fois d'après les manuscrits de Paris, de Boulogne-sur-mer, de Londres et de Milan par Carl Wahlund & Hugo von Feilitzen. Edition précédée d'une thèse de doctorat, servant d'introduction, par Alfred Nordfelt. Upsala — Paris 1895. 4°.

Wahlund (Carl), Zie Les enfances Vivien.

Wely (F. P. H. Prick van), Addenda en corrigenda I. Proeve van kritiek op het Engelsch-Nederlandsch woordenboek van K. ten Bruggencate (uitgave 1902). Batavia 1904. 8°.

Bijdragen tot de anthropologie, ethnografie en archaeologie van *Nederl. Westindië*.

I. *Schmeltz (J. D. E.)*, Ueber Sammlungen aus Niederl. Westindien und Surinam.

II. † *Leemans (C.)*, Altertümer von Curaçao, Bonaire und Aruba.

III. *Koeze (G. A.)*, Schädel von Curaçao und Aruba.

Feestgave namens de Nederlandsche Regeering aan het XIV. Intern. Amerikanisten Congres te Stuttgart, aangeboden door den Directeur van 's Rijks ethnographisch Museum te Leiden. Haarlem 1904. 4°.

AANWINSTEN

VAN DE

NUMISMATISCHE VERZAMELING IN 1904.

GEDENKPENNINGEN.

Ned.-Indië. 3de Eeuwfeest van de vestiging van het Ned. gezag in Indië, 1902. — br.

Als voren, eenzijdig, Mal. opschrift. — z.

Penning voor Inlandsche inleggers in de Postspaarbank. z. j. (1902) nikkel.

G. C. DAUM, gedurende XXV jaar voorzitter van den raad van beheer der Ned. Ind. Spoorweg Mij. 1897. — br.

Britsch-Indië. CLAUDE MARTIN, generaal in Eng. Ind. dienst, 1796. — br.

Japan. Draagpenning voor menschlievend hulpbetoon (Humanitarian Medal) z. j. — nikkel.

Duitschland. Herbouwing van de St. Nikolai Kerk te Hamburg, verbrand bij de ramp van 1842 — vervaardigd uit het koper van den toren van genoemde Kerk.

Transvaal. Intocht van LORD ROBERTS in Pretoria, 1900 — tin — (draagpenning).

Generaal Sir G. WHITE, verdediger van Ladysmith, 1900. — z.

CHRISTIAAN DE WET & KOOS DE LA REY, 1902.—z.

MUNTEN.

Java.

Gouden Hindoe muntje — (driehoekig).

Gouden schilfertjes, welke vermoedelijk als geld hebben gediend, gevonden in het district Singaparna, afd. Soekapoera, Preanger Regentschappen.

Gouden vierkante munten, aan beide zijden met de gewone voorstelling van de vaas en bloemen, gevonden als boven.

Gouden Kogelvormige Hindoe munten, gestempeld met de nagari — letter Dja.

Korintji.

Ring. — z. ter waarde van ± *f* 0,25 sedert 1903 ongangbaar.

Ring. — z. kleiner — ter waarde van ± *f* $0,12^5$ sedert 1903 ongangbaar.

Ring. — z. ter waarde van ± *f* 0,25 ander model.

Ring. — z. kleiner — ter waarde van ± *f* 0,12½.

Straits. Dollar 1903. — z.

Kedah. 800 pitis — z. j. — tin — Cat. Bergsöe.

Ceylon. Larin met Singaleesche karakters. — z.

Baroda. Dubbele „presentation'' ropij, 1288. — z. (Indian Museum, pl. IV, N°. 11501).

Ettawa. Ropij. Farrukh Siyar, 1129. — z. (Indian Museum, N°. 10854.)

Engeland.

Sovereign 1902. — g.

Halve id. 1902. — g.

Crown 1902. — z.

Halve crown 1902. — z.

Florin 1902. — z.

Shilling 1902. — z.

Sixpence 1902. — z.
Fourpence 1902. — z.
Threepence 1902. — z.
Twopence 1902. — z.
Penny 1902. — z.
id. 1902. — br.
Halfpenny 1902. — br.
Farthing 1902. — br.
Dubbele Sovereign. 1902. — g.

Gotha en Altenburg. 1½ Pfennig, Friedrich III 17..? K. N. 8928.

Beyeren. 1 Pfennig 1804 — K. N. 6284.

Trier. 1 Pfennig 1789 — K. N. 6004.

België. 1/2 daalder. 1675. — z.

Denemarken. 1/2 Rigsdaler — 1854.

Zweden. 1/6 Rigsdaler — 1805 — bil.
1/24 id. O. L. 1783 — bil.
Ör. ges. te Nijköping — 1620 — k.
10 öre — 1880 — z.

Lübeck. 8 Schilling — 1729 — bil.
4 id. — 1728 — bil.

Frankrijk. 1/2 écu — 1651 — z.

Engelsch Oost Africa Protectoraat.
Pice, 1899 — Proefslag in z.

Egypte. 5 Para, 1223 — K. N. 20991.

Angola. Joao III (1521 — 57) Tostao — z. j. — z.
(de Aragao — pl. XV N°. 10).

Liberia. 1/4 dollar 1889 — nikkel, proefslag.
50 cents id. — id. id.
1/2 dollar id. — id. id.

Transvaal. Pond 1896 (imitatie sovereign) — k.

Madagascar. 5 francs 1883 — andere muntslag. aluminium.

Mexico. Philips III (1598 — 1621) Toston 1614, 16, z.
id. Peso — 1590 — z.
id. 1772, 86, 87, 88, z.
id. 1796, 1800, 02, 07, 08 st. — z.

Curaçao. 10 Centen — 1900 — z.

Duitsch W. Indië. 10 Cent. token van G Beretta — nikkel.
St. Thomé. 5 Cent token van Elisio de Leon — nikkel.

Araucanie. Peso. 1874. br. proefslag.

Jamaica. Penny. 1869. nikkel, N°. 40062, H. 7818.
Halfpenny „ „ N°. 40063, H. 7819.
„ v.M. Howard, z. j. K. N°. 22116 H. 7822.
Edward VII (1901—) Penny, 1903, nikkel.
id. id. Halfpenny „ „
id. id. Farthing „ „

PAPIEREN GELD.

Ned. Indië. 1000 gulden, creatie 1815.
100 „ , „ „
1000, 600, 300, 100, 50, 25, 10,5, 1 gulden (proeve van Joh: Enschedé en Zonen 1824).

Nederland. Muntbiljet van 10 gulden. 1846.
id. „ 5 „ „ .

BIJLAGE XIX.

AANWINSTEN

VAN DE

ETHNOGRAPHISCHE VERZAMELING IN 1904.

Uit Atjèh. Geschenk van Luit.-kolonel G. C. E. VAN DAALEN te Koetaradja (Not. Febr. 1904 p. 26):

10774. Gouden kris, afkomstig van Soeltan Djeumalōj.

10775. Zilver-vergulde kom (*batè*) op voetstuk.

10776. Zilveren versiersel (*paloe lalat*) voor 't uiteinde van een ketting of touw als trapleuning voor de huistrap.

10777. Twee gegoten koperen tandoehaken, afkomstig van Soeltan Djeumalōj.

10778, 10779 en 10780. Roode kaïns (*idja panjang*), als lenden- of schouderkleed gebruikt. Antiek Atjèhsch weefsel, thans nog wel door bruid of bruidegom gedragen.

10781 en 10782. Twee doeken, van elders ingevoerd, meest gebruikt om een lijkbaar te bedekken (*tōb kreunda*).

10783. Koperen kom (*bokor*) met ornament.

Uit Buitenzorg en omstreken. Eene verzameling landbouwgereedschappen, geschenk van het eerelid Mr. J. C. MULOCK HOUWER (Not. Febr. 1904 p. 31):

10784. Groot kapmes (*lading bĕsar*) om de galĕngans der sawahs gelijk te kappen.

10785. Hakmes (*abir bĕsar*) om tabaksbladen te snijden.

10786. Breede schoffel (*kajoel*).

10787. Kapmes (*koedi tjĕmploe*) om bamboe voor 't maken van balé-balé's te kappen en ruw te bewerken.
10788. Kapmes (*arit tjĕmploe*), om bamboe te kappen of te bewerken.
10789. Kapmes (*arit*), voornamelijk om brandhout te hakken.
10790. Mes (*arit babad*), om gras te snijden of te wieden.
10791. Krom mes (*tjĕngkroeng tjantel*) om pisangbladen of alang[2] voor dakbedekking te snijden.
10792. Mes (*pisau gobed*) voor 't snijden van cassave-stekken.
10793. Kapmes (*bĕndo*) om hout te kappen; ook op de wilde-zwijnen jacht gebruikt.
10794. Lang mes met gekromd lemmet (*gobang*) voor dagelijksch gebruik, ook bij brand om de huizen uit elkaar te halen.
10795. Klein krom mes (*pangot*), vooral om gaten in de bamboe te snijden, waarin een andere bamboe moet gestoken worden.
10796. Schoffel (*tjoengkir pantjong*) om jonge koffie- of groententuinen van onkruid te zuiveren.
10797. Schoffel (*soesoek*), om op tĕgalan's het onkruid tusschen de padi te wieden.
10798. Krom mes (*tjĕngkroeng roempoet*) om gras of ander veevoeder te snijden.
10799. Klein grasmes (*arit kĕtjil*) voor kinderen.
10800. Breede, korte houten scheede (*kolak of glaté*) voor een *koedi*. Een kant versierd met uitgesneden figuren, die gekleurd zijn. Aan weerszijden is een touw bevestigd dat om 't lichaam gebonden wordt. Door jonge mannen gedragen (Vgl. N°. 10773 en 10773 *a*, en Tijdschr. Bat. Gen. XLVII, 1904, Iets over koedjang en badi, met de platen).
10801. *Kolak* of *glaté* als N°. 10800, doch kleiner, aan den voorkant à jour bewerkt. Voor oude mannen.
10802. Zeer kleine houten scheede (*kolak* of *glaté* als 10800) met *naga* er op uitgesneden. Voor knapen (?).

Een verzameling materialen benoodigd voor de vervaardiging van een bamboehoed uit de hoedenfabriek van den Heer PETITJEAN te Tangerang (Bantam), aangeboden door den Heer C. M. PLEIJTE (Not. Febr. 1904 p. 31. Hierbij werden een stel photo's aangeboden; zie ook beneden N°. 10946 — 10959):

10803. Bamboetali reeds van de epidermis ontdaan.
10804. Bamboetali met één stuk uitgekloofd.
10805. Uitgekloofde staaf bamboe.
10806. Uitgekloofde staaf, waarvan de eerste vlechtreepen afgespleten worden.
10807. Twee afgespleten vlechtreepen.
10808. Vlechtreepen aan bamboe verbonden, om ze 's nachts op het dak in den dauw te leggen, ten einde de bamboe lenig te maken.
10809. Vlechtreepen afgeschaafd en tot splitsing in vlechtdraden gereed.
10810. Bamboesplitsstaafje, 2 stuks.
10811. Vlechtreepen ten deele in vlechtdraden gesplitst.
10812. Vlechtdraden aangepunt voor invlechting in den rand.
10813. Eerste opzet van den hoed.
10814. Vervolg met ingelegd bamboevezeltje tot stijfmaking van de eerste ringen.
10815. Voortzetting van de ringen.
10816. Bol van den hoed.
10817. Aanvang van den rand.
10818. Buitenhoed (d. i. de fijne hoed).
10819. Buitenhoed met binnenhoed.
10820. Buitenhoed met binnenhoed, de rand moet nog bijgewerkt.
10821. Gereede hoed, zooals deze naar Europa, Japan en Amerika verzonden wordt, om daar in de, door smaak en mode aangewezen, vormen geperst te worden.
10822. Werktuig tot het afwerken van den rand.

Uit Korintji. Aangeboden namens den Luit. Kolonel der Artillerie H. C. KRONOUER (Not. Maart 1904 p. 40):

10823. Geweven kain, roodbruin gestreept, in twee stukken.
10824. Vierkante zak van gevlochten palmblad, à jour bewerkt, met voering van gele zijde en andere stof.
10825. Rolletje van opengevlochten palmbladen, met gekleurde voering, waarschijnlijk om naaiwerk in te bergen.
10826. Rolletje als N°. 10824, maar met *pradah* (gekleurd of verguld dun metaalblad) versierd (als N°. 10311 en 10220 uit de Gajōlanden).

Uit Ambon. Geschenk van den Heer ED. G. TAYLOR (Not. Dec. 1903 p. 136):

10827. Notenmuskaatboompje van vogelvederen vervaardigd.
10828. Kruidnagelboompje als 10827.

Geschenk van den Heer J. H. SCHMIEDELL. Een verzameling steenen werktuigen, eertijds door de inlandsche bevolking gebruikt bij 't graven en verwerken van gouderts, gevonden op de terreinen van Lebong Donok en Lĕbong Soelit, Midden-Sumatra. De tusschenhaakjes geplaatste nummers correspondeeren met de nummers van de met de voorwerpen aangeboden teekeningen (Not. Febr. 1904 p. 30 en Maart p. 38; Dec. 1903 p. 140 en Not. 1900 p. 18, 42 en 69):

10829. (1). Een hamer.
10830. (2). Een hamer.
10831. (3). Een hamer.
10832. (4). Een wrijfsteen.
10833. (5). Een wrijfsteen.
10834. (6).
10835. (7). Hamers.
10836. (8).

10837. (9).
10838. (10).
10839. (11).
10840. (12). } Hamers.
10841. (13)
10842. (14).
10843. (15). } Ertsvijzels.
10844. (16). Ertsbeitel.
10845. (17).
10846. (18). } Ertsvijzelballen.
10847. (19).
10848. (20). } Hamers.
10849. (21). Wrijfsteen.
10850. (22). Wrijfsteen.
10851. (23). Wrijfbal.

Van Java, geschenk van den Heer W. LENS te Meester-Cornelis (Not. Maart 1904 p. 40):

10852. Twee ijzeren stijgbeugels, van boven versierd met een nâgakop, gebruikt tijdens den Java-oorlog. Javaansch maaksel (?).

Uit Bolaäng Mongondou (Noordkust v. Celebes), geschenk van het eerelid Dr. J. F. G. RIEDEL (Not. Febr. 1904 p. 32):

10853. Draagtoestel om vruchten op den rug te dragen.

10854. Twee takken van poito-palmbladen, waarin knoopen zijn gelegd, dienst doende als merkteekens op de boschpaden.

Uit Nias, verkregen door Dr. W. VAN BEMMELEN, aangeboden door Mevr. SERRURIER (Not. Mei 1904 p. 53):

10855. Houten beeldje van een man, staande met doorgebogen knieën op een klein voetstuk. Eigenaardig hoog en puntig hoofddeksel. De handen aaneengesloten op de borst.

10856. Houten beeldje als 't voorgaande, doch de romp zet zich benedenwaarts voort in een vierkant onbewerkt stuk hout. Schijnt lang in den rook gehangen te hebben.

Van Java. Gekocht van een Javaan:

10858. Een kris, 't lemmet in slangenvorm en gedamasceerd. Houten, eenigszins geornamenteerd gevest. Houten moderne scheede.

10861. Uit het Tobagebied, afkomstig van Ompoe Somba Debata, radja van Lontoeng op het schiereiland Samosir. Geschenk van den zendeling-leeraar M. JOUSTRA te Boeloeh Awar (Not. 1903 p. 99 en 132):

Bataksche tooverstaf (*toenggal panaloean*).

Uit Midden-Java. (Zie Not. 1904, III *g*, p. 24):

10862. Een bronzen vorm om kogels te gieten. Gesloten heeft het voorwerp de gedaante van een draak. Het kan over de lengte geopend worden. Binnenin ziet men 9 gaten om de kogels in te gieten.

Van Bali. Geschenk van den Heer A. H. B. AGERBEEK, student aan de afd. B (Not. Mei 1904 p. 53):

10864. Een verguld zilveren ring, met nagenoeg ronde kast, waarop ruitenornament. Rondom twee rijen puntige uitsteeksels.

10865. Geschenk van Dr. G. A. J. HAZEU. Vervaardigd in de desa Bareng, afd. Koedoes, Java (Not. Mei 1904 p. 52):

Groot kapmes (*koeḍi* of *tjaloeq*).

Collectie voorwerpen uit Centraal-Borneo, in 1897 aan 't Genootschap geschonken door Dr. A. W. NIEUWENHUIS, doch door bijzondere omstandigheden tot heden niet ingeschreven (Not. Sept. 97,

II 1°, p. 108). De achter de beschrijving der voorwerpen geciteerde pagina's verwijzen naar het eerste deel van Dr. NIEUWENHUIS' werk „In Centraal Borneo," Leiden, Brill 1900, waar bovendien nagenoeg al deze voorwerpen zijn afgebeeld):

10866. Dunne bamboestok, waar doorheen op bepaalde afstanden dwarsstokjes kruiselings zijn gestoken, en waaraan weer bamboekokertjes met touwtjes bevestigd zijn. In die kokertjes wordt voedsel en suikerrietsap gedaan voor de hantoe's (geesten).

10867. *Aö lali* met *sān lali*; pag. 157 en plaat XV.

10868. *Hblen lali*; pag. 157 en plaat XVII.

10869. *Tĕkok*; pag. 161 en plaat XVII.

10870. Houten bord (*oewit*) met tuit en versierd handvat. Dient voor toespijzen bij den maaltijd der Bahan's.

10871. *Tĕloe lali*; pag. 157 en plaat XV.

10872. *Barang lali*; pag. 159 en plaat XVI (Cf. N°. 10879).

10873. *Ingan broewa*; p. 164 en plaat XVIII.

10874. Plantaardige trechter, waarin gedurende „nangei" iederen dag voedsel (rijst, kip, visch of varkensvleesch) gedaan wordt voor de geesten.

10875. Ouderwetsche vuurmaker der Mĕndalam-kajans, gebruikt als ze gaan koppensnellen. Het rotanmatje wordt heen en weer getrokken over het gespleten hout, waarop een soort van zwam is gelegd. Pag. 165 en plaat XIX.

10876. *Tĕloe hina*; pag. 158 en plaat XVII.

10877. Kleine kalebas met kleine bamboekokers, koralen kettinkjes enz. Wordt gebruikt bij de naamgeving van een kind. In de bamboe's wordt water gedaan, waarmee de voeten van het kind gewasschen worden. Pag. 163.

10878. *Böwö nangan*; pag. 162 en plaat XVII.

10879. *Barang lali* en *barang oesoet*; pag. 158—159 en XVI (cf. N°. 10872).

10880. Model van een suikerpers. Hefboom in beweging gebracht door de zwaarte van 2 tot 4 mannen, die op een bordesje staan. De lange balken zijn wel tot 14 M. lang. Vooral bij den oogst (*dangei*) gebruikt; dan zijn de genoemde mannen in feestgewaad en is het toestel met vlaggen versierd.

10881. *Kawit mĕla*; pag. 164 en plaat XVIII.

10882. *Oessoe broewa*, zielenhand. Pag. 158.

10883. Bamboe, waarin voedsel om den geest der padi in de rijstschuurtjes te voeden; pag. 158.

10884. Metalen busje, waarin allerlei houtjes, opgerolde bladen enz. Gedekt met een deksel van gevlochten pandanbladeren. Gemaakt gedurende het nangei, voor iedere bŏlian een.

10885. *Tawè*. Pag. 161, plaat XVII.

10886. Pĕmali, die in de rijstschuur worden opgehangen, *tawè lèpo parei* en *tĕha hato toko hawo*; pag. 158 en plaat XV.

10887. Mandje (*barang boelit*) van gevlochten bamboe, waarin door de *aö lali* (lepel) de *broewa parei* (rijstgeest) wordt gestreken langs de *sān lali* (geestenladder). Dit geschiedt, wanneer men begint de rijst in de schuur te bergen. Het wordt dan in de schuur opgehangen. Pag. 157 en plaat XV.

10888. *Ingan broewa*; Geestenmandje, gemaakt bij den aanvang van het oogstfeest, om de sĕmangat langs de trap naar boven te laten stijgen.

10889. *Tĕloe boelit;* pag. 157.

10890. *Kawit njina sĕmangat*; pag. 63 en 163.

10891. *Kawit broewa*, voor het terugroepen van de ziel; pag. 152—153.

10892. *Sān-lali*, geestenladder; pag. 157 en 158 en plaat XV.

10893. *Tawè lali loeno;* pag. 159, en plaat XIX.

10894. *Hato kawit broewa;* pag. 162 en plaat XIX.

10895. *Toehè lali;* pag. 156 en plaat XV.

10896. *Hikup boelit*; pag. 157 en plaat XV.
10897. *Taring ladang*; pag. 163 en plaat XIV *i* (daar evenwel „bětoengoel" genoemd).
10898. *Ao lali*; pag. 156 en plaat XV.
10899. *Blaka měla*; pag. 165 en plaat XVIII.
10900. *Blaka měla*, als 10899, doch kleiner.
10901. *Kahè parei*; pag. 156 en plaat XV.
10902. *Tělingan oeting*; pag. 162 en plaat XIX.
10903. *Kali mata*. Kraaltjes geregen aan plantenvezels, gelegd op de oogen van den doode. Pag. 85.
10904. *Kali pro*. Een kraaltje, geduwd in de keel van den doode. Pag. 85.
10905. *Oesoet oesoe*. Kralen om de vingers van het lijk bevestigd. Pag. 85.
10906. *Těwèl boewah awong to*. Een kraal voor elk der duimen van het lijk. Pag. 85.
10907. *Oesoet oedjong haloebw*. IJzer dat op de knieën van het lijk wordt gelegd. Pag. 85.
10908. *Oesoet toedak*. 2 × 4 kralen, die men het lijk om de beenen bindt. Pag. 85.
10909. Roode kraal, geregen aan een ongedraaide plantenvezel, aan de dooden meegegeven.
10910. *Kali loöng*. Groote kraal, die men het lijk om 't middel bindt. Pag. 85.
10911. Roode verfstof voor het kleuren van nagels, gemaakt uit rotanvruchtjes.
10912. *Toeboe hallo*. Drie holle bamboesjes, gevuld met eetwaren, meegegeven aan de dooden.
10913. *Blaka ajo;* p. 165 en plaat XIX.
10914. *Bilit*, rotan hekje. Pag. 160.
10915. „Bamboe uit het mandje der padischuur" (?).
10916. Drilboor, uit de hand gesneden door de Mahakam-Kajans, gemaakt uit 2 kleine stukken bamboe, met een wit lapje omwonden.
10917. Twee *angan banga* en een *angan těpa*, samen vormend een ouderwetschen vuurhaard, waarop de

eerste nieuwe rijst wordt gekookt; pag. 156—157 en plaat XIV.

Uit Bali. Geschenk van Dr. BRANDES.

10918. Gekleurd houten beeld, voorstellend een pĕdanda.

Uit Djambi. Door de REGEERING bij Gouvernementsbesluit van 14 Aug. 1904 N°. 7 aan het Genootschap ter bewaring afgestaan (Not. Juli 1904 p. 70 en Sept. 1904 p. 79):

10919. Een gong, genaamd *si Timang Djambi*, rijkssieraad van den Sultan van Djambi.

10920. Een kris in gouden scheede, genaamd *si Gindjé*, rijkssieraad verbonden aan het Sultansgezag over Djambi.

10921. Een kris, genaamd *Sindja Mĕrdjajò*, verbonden aan het Pangeran-ratoeschap van Djambi.

N. B. Over de onder N°. 10920 en 10921 ingeschreven bijzonder rijk geornamenteerde krissen zal in het Tijdschr. Bat. Gen. van 1905 eene nota verschijnen van het directielid C. DEN HAMER.

Uit Korintji. Ontvangen door tusschenkomst van den Gouverneur van Sumatra's Westkust, door den Controleur van Indrapoera aan het Genootschap afgestaan (Not. Nov. 1904 p. 111, cf. Tijdschr. Bat. Gen. deel XXXIX, p. 23):

10922. Een mes met als heft een reegewei met 7 vertakkingen (*tandoek kidjang bertjabang toedjoeh*), legitimatiestuk van de afgezanten van den Sultan van Djambi tegenover de hoofden van de Sĕlapan hĕlai kain (Korintji).

10923. Een pinangschaar met goud opgelegd, in den vorm van een pauw (*kĕlĕkati bĕrgoembak ĕmas)*, legitimatiebewijs van de afgezanten van den Sultan van Djambi tegenover de hoofden van de Tiga hĕlai kain (Korintji).

10924. Een klein mes, met als heft een drietakkig reegewei (*tandoek kidjang bĕrtjabang tiga*), legitimatiestuk van de afgezanten van den Sultan van Djambi tegenover de hoofden van de Tiga hĕlai kain di baròh (Korintji rĕnah).

10925. Een pinangschaar (*kòlĕkati*) in den vorm van een kaaiman, legitimatiebewijs van de afgezanten van den Sultan van Djambi tegenover de hoofden van Sĕrampas en Soengei Tĕnang (Korintji).

Uit Korintji. Eenige voorwerpen, gezonden door den Heer H. K. MANUPASSA, controleur van Indrapoera, Korintji, (Not. Nov. 1904 p. 107):

10926. Een paar oorringen (*anting-anting talingo*) uit Tjoepak.

10927. Haarband voor vrouwen (*lingkoengan kapala*), met kralen versierd. Uit Pĕngasih.

10928. Hoofddoek (*koeloek tjintjin*) voor vrouwen: een opgerolde, gedeeltelijk geplooide roode doek, waarom heen hier en daar ringen. Uit Sioelak.

10929. Hoofddoek voor vrouwen als 10928. Uit Simoeroet.

10930. Slendang, geweven (*kain tanoenan*); ruitweefsel met versierde randen. Uit Hiang.

10931. Doek, door vrouwen als hoofddoek gebezigd (*koeloek perak*). De doek schijnt uit Engelsch Indië afkomstig. In den rand Arabische letters. Aan één der randen zijn kleine zilveren driehoekjes door middel van zilverdraad bevestigd. Wordt, als hoofddoek, opgerold en met ringen omwonden. Uit Tjoepak.

10932. Doek van Europeesch fabrikaat, door de vrouwen als hoofddoek gedragen. Eenige sleutels hangen er aan (evenals de *tjòlèq* bij de Gajōsche sirihdoeken, boengkōs, waarmede deze vrouwenhoofddoeken van Korintji in veel opzichten gelijken). Overigens als 10931. Uit Pĕngasih.

10933. Geweven slendang (*kain tanoenan*), ruitweefsel, donkerblauw met bruin. Uit Hiang.

Geschenk van den Heer L. C. R. BOSCH, controleur van de Ranau-districten te Banding-Agoeng, Palembang (Not. Nov. 1904 p. 110).

10934. Model van een huis van Makakau (onderafd. der Ranau-distr.): geraamte zonder 't dak, met één geheel afgewerkte zijwand en één deur.

10935. Model van een zijwand van een ouderwetsch Makakansch huis.

10936 } 10937 } Modellen van versierde paneelen voor een Makakansch huis.

10938. Model van een versierde lijst voor id.

Uit Atjèh. Geschenk van den Heer J. DOUWES, gepensioneerd dirigeerend militair-apotheker der 2de klasse (Not. Nov. 1904 p. 115):

10939. Een versierd hoofdkussen, de rand met gouddraad gestikt, gevonden in de woning van Toekoe Oemar bij de bestorming van Lam Pisang op 23 Maart 1896.

10940. Java. Geschenk van Mr. ABENDANON (Not. Dec. 1904 p. 129):

Een *koeḍi*, ouderwetsch landbouwgereedschap, met sterk geprononceerd disselvormig aanhangsel; 't uiteinde van het lemmet in vogelbekvorm en met 3 gaatjes erin. Afkomstig van Rĕmbang.

Centraal-Borneo. Gevonden in de loods van het Museum; behoort tot de onder N°. 9826 — 10048 beschreven collectie Dr. NIEUWENHUIS (Not. 1902, Bijl. XIX pag. CLXXXIII sqq.), doch destijds verzuimd in te schrijven:

10945. Een lange, dunne, aan één zijde geornamenteerde plank van een Dajaksch huis; 't ornament bestaat hoofdzakelijk uit dierfiguren.

Geschenk van den Heer C. M. PLEIJTE. Eenige toevoegsels tot de collectie materialen ter vervaardiging van een Tangĕrangschen bamboehoed (zie boven N°. 10803 — 10822):

10946. Afgescheurde vlechtreep (*sĕsĕbètan*), reeds opgeschaafd en in vlechtdraden gespleten.

10947. Vlechtdraad (*boeoek*), in tweeën gespleten, dienend tot vervaardiging van het kroontje (*mimitian*), volgens het in de afdeeling Namèng gebruikelijke model.

10948. Vlechtdraad als 10947, doch in drieën gespleten, ter vervaardiging van de *mimitian* volgens het in de desa Sĕrdang gebruikelijke model.

10949. Vlechtdraad als 10947, doch in vieren gespleten, volgens het in de desa Radjĕg gebruikelijke model.

10950. Vlechtdraad als 10948, volgens het in de desa Tjilongok gebruikelijke model. Het verschil tusschen 10949 en 10950 bestaat hierin, dat in Radjĕg 7, in Tjilongok daarentegen 6 vlechtdraden ter vervaardiging van de mimitian worden gebezigd.

10951. Kroontje (*mimitian*) van den hoed van het Namèng-type.

10952. Kroontje van den hoed van het Sĕrdang-type.

10953. Kroontje van den hoed van het Radjĕg-type.

10954. Kroontje van den hoed van het Tjilongok-type.

10955. Gereede hoed van Namèng.

10956. Gereede hoed van Sĕrdang.

10957. Gereede hoed van Radjĕg.

10958. Gereede hoed van Tjilongok.

10959. Koepiah voor export, hoofdzakelijk naar Egypte, waar om dit hoofddeksel de tulband gewonden wordt. Men kan aan deze koepiah duidelijk de twee verschillende vlechtmethoden onderscheiden, n.l. liggend (*kĕdĕng*) en staand (*tandjeur*).

Aangeboden door Dr. SNOUCK HURGRONJE, namens Luit. Kolonel G. C. E. VAN DAALEN, eene verzameling voorwerpen, bijeengebracht tijdens de excursie in 1904 door de Gajō-, Alas- en Batak-landen.

10960 — 11175. Voorwerpen afkomstig uit Gajō-Locös.
11176 — 11386. Voorwerpen afkomstig uit het Alasland.
11387 — 11413. Voorwerpen afkomstig uit de Bataklanden.

N. B. Een beschrijving dezer voorwerpen, samengesteld volgens de inlichtingen verstrekt door twee te Batavia aanwezige Gajō's, vindt men in de door het Genootschap uitgegeven „Inventaris van voorwerpen afkomstig van de Gajō-, Alas- en Batak-landen, verzameld door Luit. Kol. G. C. E. VAN DAALEN (1901 — 1904), tentoongesteld in het Museum van het B. G. van K. W. van 5 — 12 Februari 1905". Batavia, G. KOLFF & Co., 1905. Alleen de aldaar op pag. 24 genoemde weefgetouwen (N°. 10233 en 10234) behooren tot een andere collectie (Not. 1902).

VARIA.

Geschenk van Mejuffrouw E. GEERTS te Batavia (Not. Mei 1904 p. 53):

10857. Drie Japansche papieren maskers.

Van een kapper te Batavia, afkomstig uit Madras (Not. Mei 1904 p. 52):

10859. Een mutsje van paarse zijde.
10860. Een paar wollen sokjes.

Aankoop door Dr. BRANDES (Not. 1903 p. 89);

10863. Acht stukken van uitloopers van jukbalken met *tshi-hò*-ornament, afkomstig van de voorgaanderij

van een klĕntèng der toekang bĕras (rijsthandelaars) in kampoeng Baroe, bij 't Chineesche hospitaal, te Batavia.

Geschenk van den Heer C. J. A. GOKKEL, leeraar aan de Wilhelmina-school alhier (Not. Oct. 1904 p. 102):

10942. Gipsafgietsel van een Balisch houten beeld (togog).

10943. Gipsafgietsel van een Balisch houten beeld.

10944. Aangeboden door Mr. ABENDANON, namens den Heer R. H. EBBINK, ass. resid. van Malang (Not. Sept. 1904 p. 85):

een steenen beeld, door een inlander autodidact vervaardigd, naar een model uit de buurt van Singăsari.

HISTORISCHE COLLECTIE.

10941. Een houten liggende leeuw, was vroeger verguld.

LIJST

der voorwerpen, die in het jaar 1904 voor de Archaeologische Verzameling zijn verkregen.

18de Vervolg van den Catalogus.

A. VOORWERPEN VAN STEEN.

5*a*. (Invent. 4720). **Trimoerti (?)** of Brahma (?). Staand. Driehoofdig. Zwaar geschonden. In de linker afhangende hand een waterkruik. Hoog 78. — Not. Mei 1904 p. 46. Aangetroffen in de Lèmatang-ilirstreek. Zie Bijlagen V en VI bij de Not. 1904 met de plaat N°. V, middenin.

33*b*. (Invent. 4756). **Çiwa als Mahâdewa**, vierarmig, staand op een lotuskussen. Linker bovenarm tjĕmara, rechter rozenkrans. De handen van deze beide met opgestoken wijsvinger. De twee voorhanden omvatten voor de borst een niet te bepalen voorwerp. Kroon met glorie en oorvleugels. Lange oorbellen. Naast het beeld van onderen eenvoudige, klimmende plantensier, waarboven om het beeld heen de Madjapaitsche stralenkrans. Overigens gewoon ornaat. Hoog 49. — Not. Nov. 1904 p. 111 en Dec. p. 123. Geschenk van den heer MOQUETTE, te Kremboong bij Soerabaja.

33*c*. (Invent. 4757). **Çiwa als Mahâdewa**, staand op een lotuskussen. Vierarmig. In den linkerbovenarm tjĕmara, in den rechter dito rozenkrans. De twee voorhanden omvatten voor de borst een rond nièt te bepalen voorwerp. Kroon met glorie en oorvleugels. Lange oorbellen. Om 't geheele beeld heen de Madjapaitsche stralenkrans. Overigens

gewoon ornaat. Hoog 51,5. — Not. Nov. 1904 p. 111 en Dec. p. 123. Geschenk van den heer MOQUETTE, te Kremboong bij Soerabaja.

63*a*. (Invent. 4678). **Bhagawân Marîtji.** Beeld van een brahmaan, doch alleen het hoofd met een gedeelte van den romp is over. Glorie en achterstuk. 't Gelaat is tot onherkenbaar wordens toe geschonden. Alleen het bovendeel van den linkerarm is nog zichtbaar, met bovenarmband. Links van het hoofd op het achterstuk is een dewanâgarî inscriptie luidend: „Bhagawân Marîtji maharshi." Hoog 53. — Gevonden te Singasari in 1904.

126*d*. (Invent. 4677). **Oema of Pârwatî** (?). Staat op een vrij dikke, ovaalvormige plaat met vierkant onderstuk. Zoowel het weinige relief der teekening als de onbeholpen, kinderachtige vormen wijzen er op, dat men hier heeft te doen met een product van wat men kan noemen Javaansche desakunst, een zeer inferieure navolging van de altijd artistieke werken der Hindoe-Javaansche kunst. Midden op de ovalen plaat ziet men een vrouwenbeeld. In 't oogvallende eigenaardigheden zijn: de smalle nek, de plathoekige schouders (men denke aan de wajangs!); het borstkleedje (kĕmbĕn), de rechte lijnen van de sarong, en de lange, plompe voeten, die met de hielen nagenoeg tegen elkaar, de punten in tegenovergestelde richting geteekend zijn. (Zoo zijn ook de godenbeelden geteekend in de Balische handschriften). De vrouwelijke figuur heeft twee armen. In de rechterhand, die gebogen dicht bij 't lichaam gehouden wordt, zoodat de hand ter hoogte van den schouder reikt, houdt zij een niet herkenbaar, staafvormig voorwerp, in de afhangende linker een rozenkrans. Hoe 't haar is opgemaakt komt niet duidelijk uit; wel onderscheidt men aan weerszijden de lamferlinten van een soort kroon, die 't beeld op 't hoofd draagt. Aan weerskanten van 't beeld rijst een lotusstengel omhoog, met groote bladeren en bloemen, die de ruimte tusschen het beeld en

den duidelijk zichtbaren rand aan de steenplaat nagenoeg geheel opvullen. 't Beeld staat op een vierkant voetstuk. Hoog 126. Breed 68. — Not. Juni 1904 p. 61. Djèmbèr, opgekocht door den voorzitter der oudheidk. commissie.

153*h*. (Invent. 4715). **Doergâ** (?) staand op een buffel. Vier armen. In de rechterbovenhand een dubbele drietand (een stok met aan de beide uiteinden van den stok een drietand), in de linkerbovenhand een sterk vervormde vliegenwaaier (?). De beide benedenhanden gevouwen voor den buik, omvatten een onherkenbaar voorwerp. De gewonen sieraden. Merkwaardig is evenwel, dat hier om de in de bovenhanden opgehouden emblemen, aan de binnenzijde ook aanwezig is de Madjapaitsche stralenkrans, die de latere beelden vertoonen nevens de oude glorie met of zonder vlammen. Deze gedeelten toch doen erg denken aan 't vleugelvormig achterstuk aan de wajangpoppen dat ook prakhâ heet. Een tweede merkwaardigheid van dit beeld is verder, dat terwijl links van de godin, naast den naar links gewenden kop van den buffel, eene kleine mannenfiguur (de mahishâsoera?) staat, die met de rechterhand een der horens van het dier omvat, ook rechts van het beeld eene kleine mannenfiguur gevonden wordt, die den staart van den buffel vasthoudt. Hoog 84. — Aangetroffen door de oudheidkundige commissie, te Madioen. — Zie Not. 1901 p. 138 en Rapporten der oudheidkundige commissie 1901 p. 15 en 1903 p. 17—18. N.B. Achter op 't beeld is in Romeinsche cijfers het N°. XXVIII ingegrift.

256*b*. (Invent. 4667). **Onbekend beeld** (*gewoon type*). Staand vrouwenbeeld, rijk en buitengewoon fraai versierd. Aan eenige kleinigheden is te zien, dat het beeld niet afgewerkt is. De voeten en een gedeelte van de onderbeenen zijn afgebroken, ontbreken. Vier handen. Op den top van den recht opgestoken wijsvinger van de linkerachterhand een schelp, scherp uitkomend op een achtergrond van bladen en

takken (of vlammen?). Op den top van den evenzoo opgestoken wijsvinger van de linkerachterhand een driehoekig vlammenstuk. De voorhanden worden voor den buik gehouden, de rechter gedragen door de linker. Een aantal ringen versieren de vingers. Het onderkleed is aan weerszijden van de heupen met een sierlijken strik opgehouden. Bijzonder fijn bewerkt is het hoofdsieraad, een met edelsteenen versierde diadeem met een bijzonder hooge kroon of naar boven zich vernauwende muts. 't Gelaat is thans geschonden en zwart geverfd. Een breede, zoogenaamd Madjapaitsche stralenkrans omgeeft het geheele beeld, terwijl enkele gedeelten, als de schelp, nog bovendien afzonderlijk omstraald zijn. Hoog 116. Herkomst onbekend.

277*e*. (Invent. 4719). **Onbekend vrouwenbeeld.** Tweearmig. Zittend op een hoog lotuskussen (of versierd voetstuk?). Hooge kroon. Lange oorbellen. De handen, voor de borst gehouden, omvatten een potje (tjoepoe manik?) of kruik. Hoog 72. — Not. Mei 1904 p. 46. Aangetroffen in de Lematang-ilir-streek, Palembang. Zie Bijlagen V en VI bij de Not. 1904 met de plaat, N°. V links.

281*e*. (Invent. 4679). **Onbekend Vrouwenbeeld.** Torso, hoofd, voeten en onderstuk ontbreken. Eenvoudige versierselen in strenge lijnen. Vier armen. De emblemen van de bovenhanden zijn afgebroken. In de benedenhanden: rechts rozenkrans, links kruik. Links en rechts van 't beeld stijgt van beneden een eenvoudige lotusstengel naar omhoog, waarvan blad en bloem tot ongeveer ter hoogte van de benedenhanden reiken. Aan weerszijden van de beenen, tusschen deze en de lotusstengels, ziet men een kleine naakte, staande vrouwenfiguur, met weelderig loshangend haar, de handen met de palmen tegen elkaar, recht voor 't lichaam gehouden. Hoog 63. — Gevonden te Singosari in 1904.

306*a*. (Invent. 4668). **Onbekend beeld** (?) voorgesteld als eene menschelijke figuur. Zittend op een zeshoekig, vrij

hoog, ruw steenen voetstuk. De beenen zijn over elkaar geslagen. Zittend, in licht gebogen houding, de handen geopend met de palmen naar boven op de knieën rustend. 't Gelaat is zwaar geschonden en daardoor niet herkenbaar. 't Hoofdhaar is boven 't hoofd opgenomen in een hooge, uit drie deelen bestaande kondé, bijeengehouden door een boven 't hoofd zichtbaren haarband. Hoog 43,5. Herkomst onbekend.

343*b*. (Invent. 4716). **Lingga**, van onderen vierkant, in 't midden achtkantig, van boven rond. Bovenaan is een klein stuk afgebroken. Hoog 57. — Not. Mei 1904 p. 46. Vergel. Bijlage V en VI bij de Not. 1904, met de plaat, N°. IV links. Aangetroffen in de Lĕmatang-ilir-streek, Palembang.

412*c*. (Invent. 4721). **Leeuwekop**, goed gestyliseerd. Zie Bijlagen V en VI bij de Not. 1904 met de plaat N°. VI, op de tweede rij. Hoog 28. — Not. Mei 1904 p. 46. Aangetroffen in de Lĕmatang-ilir-streek, Palembang.

443*b*. (Invent. 4718). **Sierpunt van boven een kroonlijst.** Een schildvormige, platte steenplaat, waarop in bas-relief ornament is aangebracht. Over dat ornament zie men Bijlagen V en VI bij de Not. 1904 (vooral p. LI) en de plaat, N°. IV middenin. Hoog 32, lang 33. — Not. Mei 1904 p. 46. Aangetroffen in de Lĕmatang-ilir-streek, Palembang.

444*a*. (Invent. 4722). **Hoeksteen** van een kroonlijst. Van boven geornamenteerd. Hoog 30, lang 41, breed 39. Zie Bijlage V en VI bij de Not. 1904 met de plaat, N°. VI beneden. — Not. Mei 1904 p. 46. Aangetroffen in de Lematang-ilir-streek, Palembang.

449*c*. (Invent. 4717). **Topstuk** van een gebouw, in 2 stukken gebroken. Zie Bijlagen V en VI bij de Not. 1904 met de plaat, N°. VI rechts. Hoog 79. — Not. Mei 1904 p. 46. Aangetroffen in de Lematang-ilir-streek, Palembang.

464*h* (Invent. 4723 — 4735). **Brokken van ornamentstukken en steenen**, 13 stuks, aangetroffen in de Lematangilirstreek, Palembang. Zie Bijlagen V en VI bij de Not. 1904 met de plaat, N°. VI beneden. — Not. Mei 1904 p. 46.

B. VOORWERPEN VAN METAAL.

575*a*. (Invent. 4635). **Boeddha** *goud*. Zittend. De rechterhand in *bhûmisparça*-houding, het kleed over den schouder in scherpe vouwen. Onderaan één pen om 't beeld vast te zetten in een voetstuk. Hoog, met die pen: 7. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart 1904 p. 35. Desa Tjoembree, bij het Wilisgebergte, Kediri.

596*c*. (Invent. 4630). **Boeddha**, *goud*. Staand, hoog 9.5 met voetstuk en glorie, lotuskussen. Het beeld houdt de slip van het kleed opgeheven in de linkerhand, de rechterhand hangt af in *waraprada*-houding. De glorie is een ovale tjakra met vlammen-punten en is aan 't beeld bevestigd met een steeltje, dat door 2 oogjes op den rug gaat, en onderaan naar boven is opgebogen, in indischen heupstand. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart 1904 p. 35. Desa Tjoembree, bij het Wilisgebergte, Kediri.

597*a*. (Invent. 4632). **Boeddha**, *goud*. Staand, met voetstuk, een breed half lotuskussen. In de opgeheven linkerhand de slip van het kleed, de rechter in *abhaya*-houding. Op den rug één ring voor den steel van de glorie, die thans ontbreekt en boven in 't voetstuk nog een correspondeerend gat. Hoog 11 (met voetstuk). — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart 1904, p. 35. Desa Tjoembree, bij het Wilisgebergte Kediri.

597*b*. (Invent. 4633). **Boeddha**, *goud*. Staand in Indischen heupstand. De linkerhand met den slip van het kleed omhooggehouden, de rechterhand half vooruitgestoken in *waraprada*-houding, maar ring- en middenvinger eenigszins

gebogen. Hoog 85. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart 1904 p. 35. Desa Tjoembree, bij het Wilisgebergte, Kediri.

597*c*. (Invent. 4634). **Boeddha** *goud*. Staand. De linkerhand omhoog met de slip van het kleed, dat in een open vouw over den arm hangt; de rechterhand opgehouden met den top van de duim tegen den binnenkant van den wijsvinger, *dharmatjakra*-houding (?) Onder de voeten een paar uitsteeksels om 't beeldje te plaatsen in een voetstuk, dat thans ontbreekt. Achter den nek ook een uitsteeksel *met een gat dwars er doorheen*. De glorie, daarmede te bevestigen, ontbreekt. Hoog met de uitsteeksels 9. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart 1904 p. 35. Desa Tjoembree, bij het Wilisgebergte, Kediri.

597*d*. (Invent. 4636). **Boeddha**, *goud*. Staand op een rond plaatje. Het kleed opgehouden in de linkerhand, de rechter in *abhaya*-houding. Hoog 8½. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart 1904 p. 35. Desa Tjoembree, bij het Wilisgebergte, Kediri.

600*a*. (Invent. 4631). **Boeddha**, *goud*. Staand, met voetstuk, een breed, half lotuskussen. Beide handen half vooruitgestoken, opgehouden in *abhaya*-houding. In verband daarmede hangt 't kleed, dat beide schouders bedekt, van onderen ter weerskanten van de beenen aan beide zijden breed uit. Aan den achterkant zijn twee oogen voor den steel van de glorie, die thans ontbreekt. Hoog 10,5 met voetstuk. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart 1904 p. 35. Desa Tjoembree, bij het Wilisgebergte, Kediri.

606*a*. (Invent. 4680). **Bodhisatwa**, *brons*. Zittend in de gewone houding, op een ovaal lotuskussen, waaronder een vierkant voetstuk. Gewone sieraden. De rechterhand rust geopend, met de palm naar boven op de rechterknie; de linker is naar voren gebracht, en houdt, met duim en vierden

vinger, een lotusstengel vast die uit het kussen opschietend, langs den arm doorloopt en bij den schouder in een knop eindigt. Achterstuk, glorie met vlammenrand, waaraan een pajoeng bevestigd is, die zich boven het hoofd uitbreidt. Hoog 20,5. — Not. Juli 1904 p. 73. Onderneming Saragëdoeg Jogjakarta.

610*c*. (Invent. 4664). **Onbekend beeldje**, zittend, met over elkaar geslagen beenen, met godenornaat doch overigens veel gelijkend op een Bodhisatwa. De bovenarmen zijn benedenwaarts gericht, de benedenarmen recht vooruitgestoken, ter hoogte van den navel. De rechterhand is afgebroken, van de linkerhand zijn de vingers zóó gebogen, dat de top van den wijsvinger dien van den duim raakt. Bovenarmringen en polsringen. Achter op den rug is nog een gedeelte van de glorie zichtbaar. Geen lotuskussen. Onder aan het beeldje is een horizontale haak aangebracht, waarmede het op een voetstuk kan bevestigd worden. Hoog 8. — Not. Mei 1904 p. 46. Afkomstig van Palembang, gevonden bij de oudheden te Moeara Enim.

626*e*. (Invent. 4640). **Bodhisatwa** (?), *brons*, gegoten à moule perdu. In 4 stukken, een gedeelte ontbreekt. Staand. Vier armen. 't Beeld is mooi en slank van vorm en vooral sober van versiering, dus waarschijnlijk uit vrij ouden tijd. Hoog 21. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart 1904 p. 35. Gevonden bij een ontgraving op een veld in 't Wilisgebergte, Kediri.

644*c*. (Invent. 4661). **Twee onbekende figuren**, hoog drijfwerk van *zwaar bladgoud*. Op de plaat ziet men links een man, rechts een vrouw, beide met glorie achter het hoofd. De man draagt een tot boven de knieën opgeschort benedenkleed met rijk patroon. Over het naakte bovenlijf hangt een snoer met sluitstuk op de borst. Pols- en bovenarmbanden. In de langgerekte oorlellen oorbellen, een kroon op het hoofd. De rechterhand is met gestrekte vingers voor de borst ge-

houden, met de palm naar boven, terwijl met den wijsvinger en de duim een kring geformeerd is, door de toppen daarvan tot elkander te brengen. In de linker naast den schouder opgeheven hand houdt hij een grooten lotus omhoog met langen stengel. De vrouwelijke figuur draagt een niet minder rijke saroeng, waarvan twee banden zijn geslagen, één even boven de knieën de andere om de heupen. Verder draagt zij polsbanden, bovenarmbanden, een collier, oorbellen, een kroon en een enkelvoudig snoer, waarvan het slot op de rechterheup ligt en dat onder de gewelfde borst door haar met de linkerhand wordt vastgehouden, terwijl ze het met de afhangende rechterhand gracelijk dragend van onderen steunt. Onderaan is de plaat omgebogen zoodat de voeten naar voren uitsteken. Tusschen de 2 figuren en aan weerskanten daarbuiten vindt men drie rozetten. Iets hooger zijn aan weerskanten van de mannelijke figuur nog twee bloemen op stengel aangebracht. Het geheel is, op 't onderste omgebogen einde na, omlijst door een zilveren rand, die als in een gootje de plaat zoowel van voren als van achteren invat. Deze zilveren-rand zit vast geklonken met pennetjes, maar biedt aangesloten, aan den achterkant juist zooveel spatie, dat daar een houten plankje in heeft kunnen bevestigd zitten dat op een voetstuk de gouden plaat staande heeft kunnen houden. Hoog 20, breed 12. — Not. Mei 1904 p. 49. Gevonden bij 't graven van een kuil in de desa Madjasari, distr. Tjahjana, afd. Poerbolinggo, Banjoemas.

682*n*. (Invent. 4609 — 4613). **Afdruk** of afgietsel in *klei* van een rond stempel, waarop in nâgarîschrift de zoogenaamde Boeddhistische geloofsbelijdenis voorkomt. *Vijf stuks*. Diameter 2—2½ c.M. — Not. Febr. 1904 p. 24. Gevonden te Soemoerpitoe, Kĕndal, Sĕmarang. Geschenk van den Heer P. M. Klönne, aldaar.

682*o*. (Invent. 4604). **Afdruk** of afgietsel in *klei* van een ovaal medaillon, waarop een zittend beeld (Bodhisatwa?) zicht-

baar is. Zie voor nadere bijzonderheden 682f. Diameter bijna 7. — Not. Febr. 1904 p. 24. Gevonden te Soemoerpitoe, Kĕndal, Sĕmarang. Geschenk van den heer P. M. KLÖNNE, aldaar.

682*p*. (Invent. 4605). **Afdruk** of afgietsel in *klei* van een ovaal medaillon, waarop een zittend beeld (Bodhisatwa) zichtbaar is. Zie overigens 682f. Diameter 8. Dit stuk is zwart geverfd, het beeld wit. — Not. Febr. 1904 p. 24. Gevonden te Soemoerpitoe, Kĕndal, Sĕmarang. Geschenk van den heer P. M. KLÖNNE, aldaar.

682*q*. (Invent. 4606). **Afdruk** of afgietsel in *klei* van een ovaal medaillon, waarop een zittend beeld, met één afhangend been (Bodhisatwa?) zichtbaar is. Zie overigens 682f. Grootste diameter 6½. — Not. Febr. 1904 p. 24. Gevonden te Soemoerpitoe, Kĕndal, Sĕmarang. Geschenk van den heer P. M. KLÖNNE, aldaar.

682*r*. (Invent. 4607). **Afdruk** of afgietsel in *klei* van een ovaal medaillon waarop een zittend beeld, waarschijnlijk een Boeddha, zichtbaar is. Zie overigens 682f. Diameter 9½.— Not. Febr. 1904 p. 24 Gevonden te Soemoerpitoe, Kĕndal, Sĕmarang. Geschenk van den heer P. M. KLÖNNE, aldaar.

682*s*. (Invent. 4608). **Massieve leemen klok.** Zie voor de beschrijving 682 *k*, *l* of *m*. Diameter onder ruim 7. Hoog 7. — Not. Febr. 1904 p. 24. Gevonden te Soemoerpitoe, Kĕndal, Sĕmarang. Geschenk van den heer P. M. KLÖNNE aldaar.

749*a*. (Invent. 4755). **Stier,** *koper*. Liggend op een voetstuk. Op den rug van het dier is een ring bevestigd. 't Geheel herinnert aan die figuren, welke men dikwijls op hangklokken en ook wel boven lampen vindt aangebracht. Zie N°. 956*a*. Hoog 4,5. — Not. Dec. 1904 p. 121 Desa Kadaloewi, distr. Salam, afd. Magelang, Kedoe.

792*g*. (Invent. 4651). **Gouden plaatje.** Dun beschreven plaatje, langwerpig, vierkant, doch een der smalle zijden rond afgesneden. De inscriptie is niet of uiterst moeilijk leesbaar. Lang 6,6. Breed 3,4. — Not. Febr. 1904 p. 24 en Maart 1904 p. 36. Desa Andongsili, distr. Garoeng, afdeeling Wanasaba.

796*a*. (Invent. 4625). **Beker voor offerwater,** *brons*. Zodiakbeker. Bovenaan een liggende rand. Daaronder een drievoudige lijnband. Onder aan den voet een tweevoudige dito. Onderaan de bekende teekenen van den dierenriem. Boven de pijl en boog (het dierenriemsteeken de Schutter) een vogel en daarboven in oud-Jav. cijferteekens, het jaartal 1253. Overigens de gewone figuren boven de dierenriemsteekens. Zie Dr. BRANDES in Not. 1899 (deel XXXVII p. 127 sqq). Hoog 10,5. Diameter boven 14.5, onder 12. — Not. Nov. 1903 p. 120. Aangekocht door Dr. KOHLBRUGGE, Sidoardjò.

807*a*. (Invent. 4592). **Beker voor offerwater,** *brons*. Rond potje, van boven met een breeden, versierden rand, die eerst naar buiten zich verwijdend, daarna langzaam hellend, bovenwaarts loopt, om in een kleinen opstaanden rand te eindigen. In den breeden rand is een klein tuitje, zonder eenige versiering, aangebracht. Hoog 6½, diameter van den breeden rand 10½, van de opening door het opstaande randje begrensd 6½. — Not. Jan. 1904 p. 7. Desa Gĕnting, distr. Pĕnanggoenan, Malang.

808*b*. (Invent. 4602). **Beker voor offerwater ('t Bovenste gedeelte van een-).** Kleine, eenvoudige tuit. Rondom den buitenwand is ornament aangebracht, met puntige uitsteeksels. Diameter boven 10. — Not. Jan. 1904 p. 7. Desa Gĕnting, distr. Pĕnanggoenan, Malang.

816*d*. (Invent. 4593). **Beker voor offerwater** (?) *brons*. Rond dikbuikig potje met bollen bodem en niet breeden,

eenigszins opstaanden rand. Het stond misschien oorspronkelijk op een drievoet zooals de onder N°. 830 — 835 beschrevene. Diameter boven ruim 9, hoog 7½. — Not. Jan. 1904 p. 7. Desa Gĕnting, distr. Pénanggoenan, Malang.

824*b*. (Invent. 4601). **Wierookbrander**, *brons*. Rond potje met voetstuk, breeden rand en kort hol handvat, bestemd om een langeren houten steel op te nemen. Het lichaam van het potje is versierd met puntig uitloopende bladornamenten. Hoog 10. — Not. Jan. 1904 p. 7. Desa Génting, distr. Pĕnanggoenan, afd. Malang.

836*b*. (Invent. 4591). **Drievoet (Gedeelte van een —)**. Twee der voeten ontbreken. De eene poot, die nog over is, schijnt den vorm te vertoonen van een versierden nâga. Hoog 9, diameter boven, ruim 12. — Not. Jan. 1904 p. 7. Desa Gĕnting, distr. Pĕnanggoenan, Malang.

874*b*. (Invent. 4754). **Bidschel**, *brons*. Klein. 't Lichaam van de bel is versierd met guirlanden. Boven op het handvat ziet men geen drietand, maar een tricula-achtig versiersel, waarvan één punt is afgebroken. Hoog 9,5. — Not. Dec. 1904 p. 121 Desa Kadiloewi distr. Salam, afd. Magelang, Kedoe.

892*u*. (Invent. 4595). **Bidschel**, met handvat, los. Op het handvat 5 punten, één loodrecht in 't midden en vier daarom heen, eenigszins naar buiten omgebogen. Hoog 16½. — Not. Jan. 1904 p. 7. Desa Gĕnting, distr. Pĕnanggoenan, afd. Malang.

936*a*. (Invent. 4597). **Handvat van een bidschel**, met een gedrochtelijk leeuwtje in staande houding. Lang ruim 9. — Not. Jan. 1904 p. 7. Deze Gĕnting, distr. Pĕnanggoenan, afd. Malang.

942*d*. (Invent. 4594). **Bidschel**, met handvat, los. 't Handvat loopt uit in iets dat eenigszins gelijkt op een speerpunt met één weerhaak. Hoog 17. — Not. Jan. 1904 p. 7. Desa Gĕnting, distr. Pĕnanggoenan, afd. Malang.

943*c*. (Invent. 4596). **Bidschel** met handvat, los. Op het handvat ziet men een schijnbaar schildvormig voorwerp van een vorm als nog niet in de verzameling aanwezig is. Hoog 16½. — Not. Jan. 1904 p. 7. Desa Gĕnting, distr. Pénanggoenan, afd. Malang.

944*a*. (Invent. 4599). **Hangklok (Bovenstuk van een)**, *brons*; de klok zelf ontbreekt. Dit bovenstuk wordt gevormd door een daemonische figuur (râkṣasa), die op het eenigszins voorovergebogen linkerbeen schijnt te staan, terwijl het rechterbeen naar achteren is opgetrokken, waar de teenen juist even den grond raken, zoodat het beeld den indruk maakt van de houding, die in de gymnastiek wel wordt aangeduid door halve kniebuiging. De achterdeelen schijnen te rusten op een achter 't beeld aangebracht slangenvormig-bochtig ornament. Een dergelijk ornament, doch kleiner, is ook vóór het beeld aangebracht. Het lichaam is gedekt door een kort kleed, dat tusschen de beenen is opgenomen. Het gelaat is dat der râkṣasa's. Het hoofdhaar hangt van achteren in een vlecht met vele uitstekende punten naar omlaag. Beneden het voorhoofd loopt een versierde band tot aan de lange ooren. Verder: een halssnoer, een buikband met slippen, aan weerszijden langs de dijen afhangend en boven — en beneden armringen. In de rechterhand houdt de figuur een *knots* en in de linkerhand een reukwaterflesch, in vorm geheel gelijkend op de nummers 1212 — 1214 onzer verzameling. Op 't hoofd is een ring aangebracht waarin een uit fraai gevormde schakels bestaande ketting is bevestigd, die in een grooten haak eindigt. Lengte van het beeld 13, van de ketting 34. — Not. Jan. 1904 p. 7. Desa Gĕnting, distr. Pénanggoenan, afd. Malang.

952*c*. (Invent. 4598). **Hangklok**, *brons*. 't Lichaam boven en onder versierd, met banden, waarop puntige uitsteeksels. 't Bovenstuk ontbreekt. Diameter onder 14. Hoog 15. — Not. Jan. 1904 p. 7. Desa Gĕnting, distr. *Pénanggoenan*, afd. Malang.

956*a*. (Invent. 4665). **Leeuwtje**, *koper*. Zittend rechtop, de beide voorpooten rechtstandig op een voetstuk, welk voetstuk bestaat uit twee met de kleine vlakken op elkaar geplaatste pyramiden. Onderin dat voetstuk is een rond staafje bevestigd, en bovenop den kop van het leeuwtje een ring. 't Beeldje doet denken aan die figuren, welke men dikwijls op hangklokken en ook wel boven lampen vindt (zie Catal. N°. 944—958 en N°. 1072), maar onderscheidt zich in vorm vrij aanmerkelijk van de in onze verzameling aanwezige. (De onder N°. 944 sqq, ingeschreven leeuwtjes hebben allen de voorpooten opgeheven). — Not. Mei 1904 p. 46. Afkomstig uit Palembang, gevonden bij de oudheden te Moeara Enim.

958*h*. (Invent. 4603). **Hangklok**, *brons*. 't Lichaam van de klok boven en onderaan eenigszins versierd. Bovenop de klok bevindt zich een leeuw, staande op de achterpooten, de voorpooten tot bij de ooren opgeheven, de staart naar boven tegen den rug gekruld. Boven op den kop van den leeuw ziet men een ring, waaraan een ketting bevestigd is. De haak ontbreekt. Lengte van den leeuw 10, van de ketting 28. — Not. Jan. 1904 p. 7. Gevonden, met eenige munten, bij de ontgraving van het hoofdkanaal van de Waroedjajeng-Kertasānā-werken, in de desa Watoedandang.

1071*e*. (Invent. 4736). **Keteltrom** (Metalltrommel), *brons*. Zeer beschadigd: zoowel aan den mantel als aan het bovenvlak onbreken enkele stukken, en 't ornament van 't bovenvlak is verweerd en geschonden. Hoog 47½ c.M. Diameter van het bovenvlak: 66. Grootste diameter van het bovenste, uitbollende gedeelte van den mantel (ongeveer 5½ c.M. beneden het bovenvlak): 71½. Diameter van den mantel bij de handvatten: 55. Id. van den voet: 75. De trom heeft 4 dubbele handvatten (ooren of hengsels), die 7 c.M. hoog en zóó aangebracht zijn, dat het hoogste punt daaraan 16 en het onderste 23 c.M. van het bovenvlak verwijderd is. Het metaal is ongeveer 4 m.M. dik.

Het Bovenvlak (die Platte). Hierop zijn de volgende ornamentzonen, telkens afgesloten door twee concentrische cirkels, te onderscheiden:

1. In 't midden, in hoog relief, een *zestien*-stralige ster, met een straal van $7^1/_2$ c.M. In de driehoekige ruimten tusschen de stralen zijn, als een harceering, evenwijdige strepen aangebracht; de strepen in elk dier driehoeken loopen evenwijdig aan het linker van de beide stralenbeenen waardoor de driehoek gevormd wordt. Zulk een Zwischenzackenornament komt niet voor bij Fr. Heger, „Alte Metalltrommeln aus Südost-Asien", Leipzig 1902, Tafel XXXI. De stralen loopen door tot aan den rand.

2. Rondom de ster een — voorzoover te zien is — niet geornamenteerde, vlakke zone, breed ± 6 c.M.

3 Deze wordt omsloten door een 4 c.M. breeden, geornamenteerden band, bestaande uit „loopende spiralen," langgerekte, met de gekrulde uiteinden in elkaar loopende s-vormige slingers (Tangentenspiralen), linksdraaiend; maar de ruimten tusschen de tangenten zijn hier opgevuld met een soort van driehoekjes, van dezen vorm

4. Van de volgende, 5 c.M. breede, zone is het ornament nagenoeg geheel onzichtbaar geworden. Hier en daar is flauw een figuur te onderscheiden, bestaande uit een rechte lijn, die den ruggegraat vormt van een dubbel vischgraat- of daksparrenornament (Heger o. c., Tafel XLI, Fig. 32—35) en wel zóó, dat de graaten van de bovenste helft schuinsbovenwaarts, die van de onderste helft schuins-benedenwaarts gericht zijn.

5. De volgende zone, eveneens 5 c.M. breed, vertoont in 't midden een band met zgnd. oogenornament (Heger, Tafel XLI, Fig. 38), aan weerszijden ingesloten door een band met puntige driehoekjes, in wier tusschenruimten telkens twee puntjes zijn geplaatst. De driehoekjes (bij Heger „Spitzzackenmuster", zie Tafel XXXVIII, Fig. 22) van den binnensten band hebben de punten of toppen binnenwaarts, die van den buitensten band hebben ze buitenwaarts gericht.

Deze banden met driehoekjes worden weer omsloten of begrensd — de binnenste aan de binnenzijde, de buitenste aan de buitenzijde — door een band met fijne puntjes (bij HEGER „Punktreihen", zie p. 211 en Tafel II).

6. Daaromheen een laatste zone, $5^{1}/_{2}$ c.M. breed, die vlak, niet geornamenteerd is.

Kikvorschen worden *niet* op het bovenvlak gevonden, en er is niets dat reden geeft om te veronderstellen, dat ze er vroeger *wel* zouden geweest zijn.

De Mantel. De mantel vertoont twee gietnaden, vertikaal en diametraal tegenover elkaar. Hij is te verdeelen in 3 deelen: het buikvormige bovenstuk, het nagenoeg cylindervormige middelgedeelte, en het conisch naar beneden zich verbreedende onderstuk. Een klein brok van het bovendeel ontbreekt; een vrij groot gedeelte van het midden- en onderstuk is afgebroken, maar grootendeels nog in twee losse stukken aanwezig.

Het buikvormige bovenstuk, hoog 16½ c.M. Hier vindt men eene naar verhouding zeer breede middenzone, die aan de bovenzijde wordt afgesloten door een geheel van banden, volkomen overeenstemmend met dat van zone 5 van het bovenvlak: middenin oogenornament, aan weerszijden daarvan een band met driehoekjes en een band met puntjes. Aan de benedenzijde wordt de middenzone slechts afgesloten door een oogenornament, omringd door cirkelranden (boven 3, beneden 2). Zoowel boven als beneden vindt men een vlakke, niet geornamenteerde, buitenzone, de bovenste smal, de benedenste breed. Op de breede middenzone zijn, op bepaalde afstanden van elkaar, *vogels* met lange snavels afgebeeld, in 't geheel 12 stuks, die alle volkomen hetzelfde uiterlijk vertoonen. Volgens inlichtingen zouden zij den vogel „nimmerzat" (tantalus leukogaster of leukocephabus, Jav. bango ṭongṭong?) voorstellen.

Het middengedeelte van den mantel, hoog 22c. M. Is nagenoeg cylindervormig, de profiellijn loopt naar beneden toe slechts een klein weinigje buitenwaarts. Dit

middengedeelte is verdeeld in 10 rechthoekige vakken, en wel 8 grootere, elk hoog 15 en breed 12½ cM., en 2 kleinere, hoog 15 en breed 10½ cM. De twee kleinere vakken, door elk waarvaan een der gietnaden loopt, zijn geheel vlak, niet geornamenteerd. De vakken zijn van elkaar gescheiden door complexen van (loodrecht) staande banden en lijnen, die tot twee verschillende typen behooren. Het complex type A, dat zesmaal voorkomt, is geheel en al hetzelfde bandencomplex, in verticalen stand, dat in horizontale ligging voorkomt als zone 5 van het bovenvlak en boven de middenzone van het buikvormige bovenstuk van den mantel (oogenornament, aan weerszijden ingesloten door een driehoekjesband en een puntjesband). Het complex type B, dat 4 maal voorkomt, bestaat uit twee, met tegenelkaar in loopende schuine strepen, op de wijze van een harceering, versierde banden (Heger, Tafel XLI, N°. 34 — 36), aan weerszijden gesloten door een band met puntjes (Punktreihen). De 2 kleinere, onversierde vakken zijn aan weerskanten ingesloten door een bandcomplex type A, de grootere aan één kant door een bandcomplex type A, aan den anderen kant door een van type B. De verdeeling is dus aldus:

Vakken: 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Bandencomplex type: A B A B A A B A B A

(de vakken 5 en 10 zijn de kleinere, onversierde).

Op elk der 8 groote vakken zijn twee vogels afgebeeld, in 't geheel dus 16 vogels, die alle den kop naar rechts gewend hebben en m.i. volkomen gelijken op die, welke — ten getale van 12 — op het bovengedeelte van den mantel gevonden worden. De vakken worden van onderen afgesloten door een om den geheelen omtrek van den cylinder loopend bandencomplex, dat wederom volkomen hetzelfde is als dat van zone 5 van het bovenvlak. Onder deze banden is nog een vrij smalle, vlakke, onversierde zone.

Het ondergedeelte van den mantel, waarvan de profiellijn naar beneden toe vrij sterk buitenwaarts uitloopt, hoog 9 c.M., is niet geornamenteerd. De trom heeft *geen* bodem.

De dubbele handvatien of hengsels (4 stuks), zijn versierd met een soort vlechtornament, n. l. in vier zijn tegen elkaar inloopende harceerlijnen, door smalle banden gescheiden (ongeveer als Heger, Tafel XXIX, Fig. 1, maar zonder verbindingstukken). — Not. Oct. 1904. p. 101 en Nov. 1904, VIc, p. 114 Gevonden door een inlander bij het bewerken van zijn hoema bij de kampoeng Babakan, distr. Tjipoetri, afd. Tjiandjoer, Preanger-Regentschappen.

N. B. Deze, blijkens haar vindplaats ongetwijfeld zeer oude keteltrom, vertoont in verschillende opzichten eigenaardigheden, afwijkend van de tot nu toe bekende. Vooral opmerkelijk zijn: de zestienstralige ster op 't bovenvlak, de vogels op den mantel, en het ontbreken van de kikvorschen. Toch schijnt zij tot Typus I van HEGER gerekend te moeten worden. Op geen der vele door HEGER afgebeelde trommen gelijkt ze volkomen, het dichtst nadert ze evenwel aan de Trommel Moulié. (HEGER Tafel I) en aan die van Saleijer volgens de nieuwe opname daarvan, gepubliceerd in Intern. Archiv für Ethnogr. Band XVI 1903, Taf. XX en XXI (zie de opmerkingen daarbij van Baron VAN HOEVELL en van Dr. SCHMELTZ).

1078*b*. (Invent. 4590). **Lamp (gedeelte van een).** 't Oliebakje wordt door een tusschenschot in twee vakken verdeeld. Op het midden van dat schot is een soort van zetel (padmâsana?) opgericht, waarop een man, met de breede, leelijk gevormde handen op de knieën, gezeten is. 't Bovenste gedeelte van den hanger ontbreekt. Lengte en breedte van het oliebakje 15. — Not. Jan. 1904 p. 7. Desa Gĕnting, distr. Pĕnanggoenan, afd. Malang.

1241. (Invent. 4739). **Ovalen doosje,** *goud*. Ovaal, eenigszins peervormig doosje van dun goud, met dito deksel. Het doosje en de deksel, die alleen hierin van elkaar ver-

schillen, dat de deksel iets grooter is, om over den rand van het doosje te kunnen sluiten, zijn versierd met een ruitvormig ornament. Lang 4,7. — Not. Nov. 1904 p. 108 Gevonden in den grond, in een aarden potje te Glagahdâwâ, bagean desa Watoelar, distr. Ngantang reg. Malang, Pasoeroean.

1241*b*. (Invent. 4740). **Ovalen doosje**, *goud*, met deksel, evenals N°. 1241*a*, maar de opstaande wanden van het doosje en de deksel ontbreken nagenoeg geheel. Beide, de bodem van het doosje en de bovenkant van den deksel zijn geornamenteerd. Lang 4,5. — Not. Nov. 1904 p. 108. Gevonden in den grond in een aarden potje te Glagahdâwâ, bagean desa Watoelar, distr. Ngantang, reg. Malang, Pasoeroean.

1248*b*. (Invent. 4619). **Doos**, *koper*. Ronde doos met deksel, zonder versiering. Onderaan ziet men een niet hooge, staande rand als voetstuk. Diameter 25, hoog met deksel 13. — Not. Nov. 1903 p. 120 — 121. Opgedolven bij 't maken van een graf. Geschenk van Dr. KOHLBRUGGE te Sidoardjo.

1248*c*. (Invent. 4620). **Doos**, *koper*. Ronde doos. De deksel ontbreekt. Geen versiering. Onderaan een niet hooge staande rand als voetstuk. Diameter boven 28. Hoog 11.— Not. Nov. 1903 p. 120 — 121. Opgedolven bij 't maken van een graf. Geschenk van Dr. KOHLBRUGGE te Sidoardjo.

1248*d*. (Invent. 4621). **Deksel van een doos** als 1248 (?) *koper*. Een ronde plaat naar onderen toe omgebogen. Middenin, in een dubbelen cirkel, zijn ornamentsfiguren ingeslagen. Diameter 24. — Not. Nov. 1903 p. 120 — 121. Opgedolven bij 't maken van een graf. Geschenk van Dr. KOHLBRUGGE te Sidoardjo.

1268*a*. (Invent. 4737 en 4738). **Armringen** (twee), *zilver*. Holle zilverstaven, waarvan de uiteinden zich verliezen in

een daaromheen aangebrachten hollen cylinder. Diameter 7. — Not. Nov 1904 p. 108. Desa Djoemblangan, distr. Gĕdjambon, Kalasan, Jogjakarta.

1274*d*. (Invent. 4685, 4686, 4687 en 4688). **Armbanden**, van dun *goud*, hol en met gedreven bloemwerk. Een ervan is in 2 stukken. — Not. Juni 1904 p. 58 en Juli 1904 p. 72. Bosch Wanalaba, desa Kadjene, distr. Randoedongkol, Pekalongan.

1274*e*. (Invent. 4741 en 4742). **Armbanden** (een paar), *goud*, van dun goud, hol, gevuld met leem. De uiteinden zijn overelkaar gebogen. De buitenkant is versierd met figuren van gouddraad. Diameter 5,7. — Not. Nov. 1904 p. 108. Gevonden in den grond in een aarden potje te Glagahdawa, bagean desa Watoclar, distr. Ngantang, reg. Malang, Pasoeroean.

1288*a*. (Invent. 4672 — 4676). **Armbanden** van agaat. Vijf stuks. Diameter 6 tot 7. — Not. Juni 1904 p. 62. Gevonden in den grond, desa Saradan, distr. Pĕmalang.

1328*e*. (Invent. 4691). **Ring**, *goud*, de zegelplaat rond met 4 uitspringende bogen. Op de plaat de syllabe Çrî, gefigureerd. — Not. Juli 1904 p. 72. Distr. Garoeng, afd. Wanasaba, Kedoe.

1329*b*. (Invent. 4654). **Ring**, *goud*, Niet groot. Op de kast is de syllabe Çrî, sterk gefigureerd, ingegraveerd. — Not. Mei 1904 p. 49. Gevonden in den grond. Desa Malaka, distr. Soemedang, Preanger.

1331*a*. (Invent. 4711). **Ring**, *goud*. Aan weerszijden twee breede bladvormige uitsteeksels, waartusschen zich op een pen een rond kussenvormig middenstuk verheft, op het bovenvlak waarvan in sterk gefigureerden vorm de syllabe Çri is te onderscheiden. — Not. Sept. 1904 p. 80. Desa Pohidjo distr. Tajoe, afd. Pati, Semarang.

1341*b*. (Invent. 4681). **Ring**, *goud*, met ronde zegelplaat, versierd met cirkellijnen zóódanig, dat ze twee slangen, of één slang met twee koppen schijnen te vormen.(?) — Not. Juli 1904 p. 72. Desa Karangmangoe, distr. en afd. Brebĕs, Pekalongan.

1353*a*. (Invent. 4695). **Ring**, *goud*. Dik en zwaar. Op de groote ronde zegelplaat een visch en relief boven een geopende bloem (lotus?). — Not. Juli 1904 p. 72. Desa Limbangan, Wanasaba, Kedoe.

1354*a*. (Invent. 4653). **Ring**, *goud*. Op de groote, ronde zegelplaat en creux een visch boven een geornamenteerde figuur die misschien wel een gedeelte van de gestyliseerde syllabe Çrî voorstelt. Daaromheen een parelrand. — Not. Mei 1904 p. 48. Desa Tegal-sari, distr. Garoeng, Wanasaba, Kedoe.

1379*d*. (Invent. 4710). **Ring**, *goud*, in de kast ziet men een agaatsteen, waarin een viervoetig dier (leeuw?) is gegrift. — Not. Juli 1904 p. 73 en Not. Sept. 1904 p. 80. Desa Pohidjo distr. Tagoe, afd. Pati, Semarang.

1386*a*. (Invent. 4746). **Ring**, *goud*. Een kant van den ring is afgeplat. Daarop is bevestigd een ruitvormig, aan de bovenzijde geornamenteerd plaatje, waaruit 4 tanden naar boven steken, die een grooten, peervormigen steen (amethyst) vasthouden. De steen heeft geen waarde. — Not. Nov. 1904 p. 109 en Not. '04, IIe, p. 121. Desa Tjipokoe, distr. Singaparna, afd. Soekapoera, Preanger.

1409*b*. (Invent. 4709). **Oorhanger**, *goud*. Een aan een kant open ring met zes uitstekende punten, waardoor 't geheel stervormig schijnt. — Not. Juli 1904 p. 73 en Not. Sept. 1904 p. 80. Desa Pohidjo, distr. Tajoe, afd. Pati, Semarang.

1416*a*. (Invent. 4713). **Oorknop**, *goud*, klein. Ovaalvormige ring met een opening aan de oorlel. Aan één zijde verbreed, de steen, die daar tusschen gouden tandjes was

ingelegd, is niet meer aanwezig. — Not. Sept. 1904 p. 81. Desa Waroedojong distr. Tjikalong, afd. Tjiandjoer, Preanger.

1423*a*. (Invent. 4652). **Oorknop**, *goud*. Hoogst eenvoudig. Aan een zijde een kast voor een edelsteen, die echter ontbreekt. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart p. 36. Desa Andong-Sili, distr. Garoeng, afd. Wanasaba.

1434*a*. (Invent. 4758). **Oorringetje**, *goud*, bestaande uit een omgebogen, zeer fraai geornamenteerd staafje goud, met een kleine opening voor de oorlel. Het geheel is gefatsoeneerd tot de figuur van een glazenmaker, jonge sparrebouter of juffertje, zelfs de sprieten van het dier zijn zichtbaar. — Not. Jan. 1905 II *h*. Desa Djĕlopo, distr. Bareng, afd. Djombang, Soerabaja.

1437*f*. (Invent. 4628 en 4629). **Oorhangers**, *goud*, **een paar**. Bestaande uit een sterk omgebogen staaf goud, zóódat aan één zijde een smalle opening is, aan den buitenkant versierd met fraai kantille of drijfwerk. — Not. Febr. 1904 p. 25. Desa Samidan, distr. Modjo-agoeng, Djombang, Soerabaja.

1442*a*. (Invent. 4627). **Oorhangers** (?), *goud*. Fraai kantillewerk. De voorkant is een hoog opgewerkte, rijk versierde knop, die van onderen in een soort van staart uitloopt, aan den achterkant is een vrij eenvoudig sluitstuk aangebracht, waardoor het sieraad met behulp van een scharnier en een in een gleufje passend pennetje, in de oorlel (?) kan bevestigd worden. — Not. Febr. 1904 p. 25. Desa Samidan, distr. Modjo-agoeng, Djombang, Soerabaja.

1466*a*. (Invent. 4696). **Oorsieraad**, *goud*. Dikke ring met een opening voor de oorlel. De ring is met klei opgevuld. Buitenop fraai bloemornament met parelrand. Groot, fraai exemplaar. — Not. Juli 1904 p. 72. Desa Limbangan, Wanasaba, Kedoe.

1466*b*. (Invent. 4697). **Oorsieraad**, *goud*. Vrij dikke ring met eene opening voor de oorlel. De ring is met klei opgevuld. Fraai ornament buitenop. — Not. Juli 1904 p. 72. Desa Limbangan, Wanasaba, Kedoe.

1468*d*. (Invent. 4694). **Oorsieraad**, *goud*. Dikke ring, opgevuld met klei, met opening voor 't inbrengen in de oorlel. De buitenzijde is versierd. — Not. Juli 1904 p. 72. Desa Limbangan, Wanasaba, Kedoe.

1469*d*. (Invent. 4645 en 4646). **Oorsieraden**. Twee stuks. Groote, aan één kant open ringen van fraai gedreven goud, met klei opgevuld. Geornamenteerd. 't Is waarschijnlijk, dat deze ringen geen oorsieraden waren, doch op eene andere wijze werden aangewend, b.v. als ringen om een strik van den gordel of iets dergelijks doorheen te halen. Een der ringen is in twee deelen gebroken. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart 1904 p. 35. Desa Andongsili, distr. Garoeng, afd. Wanasaba.

1469*e*. (Invent. 4683 en 4684). **Oorsieraden**, *goud*. Groote, aan één kant open ringen van fraai gedreven goud, hol en met klei opgevuld. In 3 stukken niet compleet. — Not. Juni 1904 p. 58 en Juli 1904 p. 72. — Bosch Wanalaba, desa Kadjene, distr. Randoe-dongkal, Pekalongan.

1469*f*. (Invent. 4698). **Oorsieraad**, *goud*. Niet dikke ring met eene opening voor de oorlel. Kleiner dan de meeste dergelijke exemplaren. De ring is met klei opgevuld. Buitenop ziet men een fraai ornament. — Not. Juli 1904 p. 72. Desa Limbangan, Wanasaba, Kedoe.

1483*c*. (Invent. 4643 en 4644). **Hals- of borstsnoer**. (Gedeelte van een —) (?). Twee ongeveer eikelvormige ballen van dun gedreven goud, waarbinnen de leemen vorm is behouden. Geornamenteerd. Lang 4,7. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart 1904 p. 35. Desa Andongsili, distr. Garoeng, afd. Wanasaba.

1484*h*. (Invent. 4663). **Hals- of borstsnoer.** (Gedeelte van een —) (?) *Goud*. Een gouden plaatje, geornamenteerd (bladfiguren), met aan den bovenrand kastjes waarin edelsteentjes zijn bevestigd geweest. Blijkbaar is het plaatje een fragment van een band, gordel of snoer. Lang 4. — Not. Mei 1904 p. 52. Onderneming Madja-Madjoe, Djokjakarta. Verkregen door tusschenkomst van den heer R. RAAFF van den heer VAN NOUHUIJS.

1484*i*. (Invent. 4648). **Hals- of borstsnoer** (stukken van een —), *goud*. Zes palmvormige en vier priemvormige stukken, alle van dun gedreven goud en aan den bovenkant voorzien van een bol kokertje ter aanrijging. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart 1904 p. 35. Desa Andongsili, distr. Garoeng, afd. Wanasaba.

1484*k*. (Invent. 4650). **Hals- of borstsnoer** (fragmenten van een—) (?). Eenige stukjes aan één zijde versierd dun bladgoud, blijkbaar fragmenten van een snoer of gordel. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart p. 35. Desa Andongsili, distr. Garoeng, afd. Wanasaba.

1484*l*. (Invent. 4699). **Hals- of borstsnoer** (gedeelte van een —), *goud*. Een langwerpige driehoek van goud, met klei opgevuld, blijkbaar fragment van een collier. — Not. Juli 1904 p. 72. Desa Limbangan, Wanasaba, Kedoe.

1538*b*. (Invent. 4747). **Glazen kogel.** Misschien maakt hij deel uit van een diadeem (zie 1537 en 1538a. — Not. Nov. 1904 II *e*, p. 109. Desa Tjipokoe, distr. Singaparna, afd. Soekapoera, Preanger.

1538*c*. (Invent. 4748 en 4749). **Twee glazen steenen,** de eene plat, schijfvormig, de andere met één bolle en één platte zijde. Diameter 2 en 1,2. — Not. Nov. 1904 II *e*, p. 109. Desa Tjipokoe, distr. Singaparna, afd. Soekapoera, Preanger.

1543*b*. (Invent. 4712). **Fragment** van een *gouden* ver-

siersel, waarop en haut relief twee menschelijke figuren, waarvan de bovenste op nek en schouders van de geknield zittende onderste staat. (cf. N°. 15 — 43). Lang 3,7 c.M. — Not. Sept. 1905. p. 80. Desa Pohidjo, distr. Tajoe, afd. Pati, Semarang.

1545*a*. (Invent. 4662). **Versiersel van** *goud*. Een zeer mooie, fijn bewerkte nâgâkop, van binnen hol. Blijkbaar is de kop met den hals op iets anders bevestigd geweest. De nâgâ draagt een fraaien diadeem, waarin duidelijk edelgesteenten zijn bevestigd geweest, evenals in de kroon. Uit den bek en van achteren uit den gĕloeng hangen loovertjes guirlandes af. Lang 4. — Not. Mei 1904 p. 52. Verkregen van den heer VAN NOUHUIJS, onderneming Madja-Madjoe, door tusschenkomst van den heer RAAFF.

1546*b*. (Invent. 4647). **Sieraden**, 3 stuks van *gedreven goudblad*. Cylindervormig, aan beide kanten eenigszins puntig toeloopend, opgevuld met klei en in de lengte doorboord. Het lichaam van de cylinders is versierd met bladornamenten en relief. Zij zijn thans gedeeltelijk aan elkaar verbonden door een gouden kettinkje. Waarschijnlijk gedeelten van een snoer als sieraad — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart p. 35. Desa Andongsili, distr. Garoeng, afd. Wanasaba.

1546*c*. (Invent. 4692 en 4693). **Sieraden**, *gedreven goudblad*. Twee stuks, cylindervormig, gevuld met klei en in de lengte doorboord. Aan beide uiteinden eenigszins versierd. Misschien schakels van een snoer? 't Eene lang 2,5, 't andere 3,5 c.M. — Not. Juli 1904 p. 72. Desa Andongsili, distr. Garoeng, afd. Wanasaba Kedoe.

1556*c*. (Invent. 4714). **Ronde plaat**, om den hals van een kĕnḍi (waterkruik), met kegelvormig kokertje van boven met een plaatje gesloten om de kĕnḍi van boven af te sluiten. Dit kokertje is met een gouden kettinkje aan de plaat bevestigd. De plaat is versierd met bloemornament,

in twee cirkelvormige randen afgedeeld. Diameter van de plaat ruim 8. Hoogte van het afsluitkokertje 5. — Not. Sept. 1904 p. 81. Desa Bangkok, distr. Paree, Kediri.

1575*d*. (Invent. 4704). **Spade.** Stuk van een — met groot gat voor een houten steel, verroest. Lang 14, breed 10,5. — Not. Jan. 1904 p. 10. Koffieland Wånåkörtå, op de zuidel. helling van den Smeroe, Malang. Geschenk van den heer W. de Kempenaer.

1587*c*. (Invent. 4666). **Handvat?** *koper*. Een langwerpig, eenigszins ruitvormig, aan de onderzijde hol stuk metaal, waarin twee ronde gaten, en waarbovenop in 't midden een kegelvormig handvat. 't Geheel schijnt met behulp van spijkers of knoppen (in de 2 ronde gaten) op een bolvormig voorwerp bevestigd te zijn geweest als handvat. Lang 10. — Not. Mei 1904 p. 46. Afkomstig van Palembang, gevonden bij de oudheden te Moeara-Enim.

1627*e*. (Invent. 4700). **Koeḍi,** ijzeren kapmes, ouderwetsch, zonder eenige versiering. Het lemmet vertoont de bekende kromming en zeer ruw den vogelbekvorm. Los erbij is een hol, cylindervormig stuk ijzer, waarin de houten steel is bevestigd geweest. Van voren schijnt een stuk afgebroken te zijn. Lang 23,5. — Not. Jan. 1904 p. 10. Koffieland Wånåkertå, op de zuidel. helling van den Smeroe, Malang. Geschenk van den Heer W. de Kempenaer.

1627*f*. (Invent. 4701). **Koeḍi,** ijzeren kapmes, ouderwetsch, van ruwen vorm, zonder eenige versiering. Het lemmet vertoont de bekende kromming, en eenigszins den vogelbekvorm. Los erbij is een hol, cylindervormig stuk ijzer, waarin de houten steel is bevestigd geweest. Van voren schijnt een klein stuk afgebroken. Lang 25,8. — Not. Jan. 1904 p. 10. — Koffieland Wånåkĕrtå, op de zuidel. helling van den Smeroe, Malang. Geschenk van den heer W. de Kempenaer.

1627*g*. (Invent. 4702). **Koeḍi**, ijzeren kapmes, ouderwetsch, van ruwen vorm, zonder eenige versiering. Het lemmet vertoont de bekende kromming, en eenigszins den vogelbekvorm. Lang 29. -- Not. Jan. 1904 p. 10. Koffieland Wånåkěrtå, op de zuidel. helling van den Smeroe, Malang. Geschenk van den Heer W. DE KEMPENAER.

1652*a*. (Invent. 4703). **Schaar**, *ijzer*, twee mesjes aan elkaar bevestigd op de wijze van een schaapscheerdersschaar, maar veel kleiner. Lang 18. — Not. Jan. 1904 p. 10. Koffieland Wånåkěrtå, op de zuidel. helling van den Smeroe, Malang. Geschenk van den Heer W. DE KEMPENAER.

1660*b*. (Invent. 4614). **Pot** (kěṇḍil), *dun metaal*. Groot en diep, bijna platten bodem en naar buiten omgebogen bovenrand, Hoog 30. Diameter onder 32, boven 41. Not. Nov. 1903 p. 120 — 121. Opgedolven bij 't maken van een graf. Geschenk van Dr. KOHLBRUGGE te Sidoardjo.

1660*c*. (Invent. 4615). **Pot** (kěṇḍil), van dun metaal. Groot en diep, bijna platte bodem en naar buiten omgebogen bovenrand. Hoog 30; diameter onder 36, boven, 42. — Not. Nov. 1903 p. 120 — 121. Opgedolven bij 't maken van een graf. Geschenk van Dr. KOHLBRUGEE te Sidoardjo.

1660*d*. (Invent. 4616). **Pot** (kěṇḍil), dun metaal. Groot en diep, bijna platte bodem en naar buiten omgebogen bovenrand. Hoog 28, diameter onder 35 en boven 41. — Not. Nov. 1903 p. 120 — 121. Opgedolven bij 't maken van een graf. Geschenk van Dr. KOHLBRUGGE te Sidoardjo.

1660*e*. (Invent. 4624). **Deksel van een vat** (?) in den vorm van een kegel, *koper*, geheel gelijkend op een omgekeerde koekoesan. Het voorwerp bestaat uit 2 aaneen gesoldeerde deelen. Op 't lichaam zijn 4 bloempotten en relief gedreven, waaruit naar weerszijden bladen te voorschijn komen, terwijl in 't midden een stengel met bloem oprijst. De rand onder-

aan wijst er op dat het voorwerp een deksel is. Hoog 25,5. Diameter 28,5. — Not. Nov. 1903 p. 120 — 121. Opgedolven bij 't maken van een graf. Geschenk van Dr. KOHLBRUGGE, Sidoardjo.

1671*e*. (Invent. 4623). **Rijstvat**, *koper*, met een deksel. Gedreven. 't Vat zelf in den vorm van een omgekeerden afgeknotten kegel met vierkanten voet, die aan de kegel is vastgeklonken. Het deksel is pyramidevormig, en heeft een om het vat sluitende, vrij hoogen rand. Zoowel de kegel als het deksel schijnen te bestaan uit 2 aaneengesoldeerde deelen. Zulk een rijstvat met een deksel van vlechtwerk komt thans nog bij de Javanen voor, en heet *soemboel*. Een soemboel is een tjĕṭing met een deksel. Een tjĕṭing heeft den vorm van eene kleine wakoel. Diameter boven 30. Hoogte van de soemboel 27. — Not. Nov. 1903 p. 120 — 121. Opgedolven bij 't maken van een graf. Geschenk van Dr. KOHLBRUGGE te Sidoardjo.

1671*f*. (Invent. 4637). **Pot** (boejoeng) *koper*, met nagenoeg platten, kleinen bodem, dikken buik en boven een smalle opening, waaromheen een platte rand. Hoog 24. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart 1904 p. 34. Gevonden op een veld in het Wilisgebergte, Kediri.

1649*i*. (Invent. 4655 en 4656). **Bakjes**, twee stuks, *brons*. Rond, ondiep met platten bodem en bijna recht opstaanden rand, waarin aan ééne zijde, bij 't ééne bakje alleen een gaatje, bij het andere bovendien aan de buitenzijde nog een ring is aangebracht. Diameter 11,5 en 11,7. — Not. Mei 1904 p. 48. Desa Djaboeng, onderdistr. Djaboeng, distr. Pakis, Malang.

1715*e*. (Invent. 4641). **Beker of kom**, *zilver*. De rand in vier bogen verdeeld. Los erbij een laag, rond zilveren voetstuk met parelrand. Hoog 6. Diameter 10. — Not. Febr. 1904, p. 23 en Maart p. 35. Desa Andongsili, distr. Garoeng, afd. Wanasaba, Kedoe.

1715*f*. (Invent. 4642). **Beker of kom,** *zilver.* De rand is in vier bogen verdeeld. Aan de buitenzijde zijn blad- en bloemfiguren ingegrift. Het voetstuk ontbreekt, of het sub N°. 1715 *g*. (Invent. 4649) ingeschreven gouden voetstuk moet hierbij behoord hebben. Hoog 4,8. Diameter 9,8. — Not. Febr. 1904, p. 23 en Maart p. 35. Desa Andongsili, distr. Garoeng, afd. Wanasaba, Kedoe.

1715*g*. (Invent. 4649). **Beker of kom (Voetstuk van een —),** *goud.* Laag, rond voetstuk, met parelrand. Het diende als voetstuk bij kommen of bekers als 1715 *c*, *d*, *e* en *f*. Misschien behoorde dit voetstuk wel bij 1715*f*. Diameter 5,7. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart p. 35. Desa Andongsili, distr. Garoeng, afd. Wanasaba, Kedoe.

1723*e*. (Invent. 4671). **Beker,** *brons,* met ronden bodem en eenigszins naar buiten loopenden rand. De voet ontbreekt. Diameter boven 12. Hoog 7,8. — Not. Juni 1904 p. 61. Desa Njalembang, distr. Banjoemoedal, Pĕmalang.

1723*f*. (Invent. 4670). **Kom of beker,** *brons,* met ronden bodem en zwak naar buiten loopenden rand. De voet ontbreekt. Diameter boven: 10,7. Hoog 6. — Not. Juni 1904 p. 61. Desa Njalembang, distr. Banjoemoedal, Pĕmalang.

1732*d*. (Invent. 4617). **Schaal,** *koper,* met vasten, breeden voet, eenigszins in den vorm van eene moderne vruchtenschaal. Boven en beneden versierde randen. Zij is zeer beschadigd. Hoog 24, diameter onder 20, boven 28. — Not. Nov. 1903 p. 120 — 121. Opgedolven bij 't maken van een graf. Geschenk van Dr. KOHLBRUGGE te Sidoardjo.

1732*e*. (Invent. 4618). **Schaal,** *koper,* met vasten, breeden voet, eenigszins in den vorm van een moderne vruchtenschaal. Boven en beneden versierde randen. 't Ornament is goed zichtbaar. Hoog 23, diameter onder 19, boven 27. — Not. Nov. 1903 p. 120 — 121. Opgedolven bij het maken van een graf. Geschenk van Dr. KOHLBRUGGE te Sidoardjo.

1732*f*. (Invent. 4622). **Schaal**, *koper*, met vasten, breeden, zeer hoogen voet, eenigszins in den vorm van eene moderne vruchtenschaal. Boven en beneden versierde randen. De schaal is zwaar beschadigd, zoodat het deksel los is van den voet. Diameter beneden 18, boven 26. — Not. Nov. 1903 p. 120 — 121. Opgedolven bij het maken van een graf. Geschenk van Dr. KOHLBRUGGE te Sidoardjo.

1734*h*. (Invent. 4669). **Schaaltje of bakje**, *brons*, geëmailleerd. Van onderen nagenoeg plat. De voet ontbreekt. Geen versiering. De bovenrand is tamelijk scherp. Hoog 4.2, diameter boven 15. — Not. Juni 1904 p. 61. Desa Njalembang, distr. Banjoemoedal, Pĕmalang.

1747*c*. (Invent. 4600). **Waterkruik** (kĕnḍi) van zeer dun metaal, in twee stukken. Tamelijk breed, naar boven smaller toeloopend voetstuk, wijde buik, 't bovenstuk naar boven smaller wordend, terwijl rondom de opening boven een breede rand is aangebracht. Het deksel is niet aanwezig. De tuit ontbreekt, maar het tuitgat is aanwezig. — Hoog 26,5, diameter onder 16. — Not. Jan. 1904 p. 7. Desa Genting, distr. Penanggoenan, Malang.

1754*b*. (Invent. 4658). **Waterschepper**, *dun verzilverd metaal*. Platrond, buikig potje met nauwe opening. De steel ontbreekt evenals de bevestigingsplaat, waarvan evenwel de sporen op den buik van den schepper nog aanwezig zijn. Diameter 13,8. — Not. Mei 1904 p. 48. Desa Gading, onderdistr. Djaboeng, distr. Pakis, Malang.

1760*f*. (Invent. 4657). **Schepper**, *brons*. Ongeveer rond, nagenoeg plat pannetje, met een handvat, dat bovenaan plat, in een vertikale, op 't eind gekrulde figuur eindigt. Het vlak van 't schaaltje is geornamenteerd. Lang, mèt steel, ruim 18,5. — Not. Mei 1904 p. 48. Desa Gading, onderdistr. Djaboeng, distr. Pakis, Malang.

1760*g*. (Invent. 4705). **Schepper**, *brons*. Ongeveer rond,

nagenoeg plat pannetje, met een handvat, dat in een eenigszins gekrulde puntige figuur uitloopt. Op het binnenvlak is de sijllabe Çrî, waar rondom bloemfiguren, gegrift. Diameter 11,5. Lang, mèt steel 24,5. — Not. Juli 1904 p. 72 en Aug. 1904 p. 80. Desa Ngadirödjo, distr. Tegalrödjo, afd. Magelang, Kedoe.

1803*l*. (Invent. 4753). **Metalen Blad,** *koper*. Hooge, licht buitenwaarts hellende rand, bovenaan naar buiten omgebogen. Op 't binnenvlak eene slanke, hooge bloemenvaas met bloemfiguren. Daaromheen cirkelranden, waaronder één zigzagrand. Diameter 49. — Not. Dec. 1904 p. 121. Desa Kadiloewi, distr. Salam, afd. Magĕlang, Kedoe.

1803*m*. (Invent. 4751). **Metalen Blad,** *koper*. Vrij hooge buitenwaarts hellende rand, bovenaan naar buiten omgebogen. Op 't binnenvlak eene dikbuikige vaas, omringd door bladornament. Daaromheen drie concentrische streepjesranden, waarbinnen één rand van driehoeken met de punten binnenwaarts gekeerd. De lichamen der driehoeken zijn gevuld met eene soort harceering. Diameter 55. — Not. Dec. 1904 p. 121 Desa Kadiloewi, distr. Salam, afd. Magĕlang, Kedoe.

1818*a*. (Invent. 4706). **Metalen Blad,** *brons*. Binnenvlak plat. Hooge licht buitenwaarts hellende rand. Op het binnenvlak gegraveerde versiering: dikbuikige vaas met bloemfiguren en rondom een stralenrand. Diameter ruim 40. — Not. Juli 1904 p. 73 en Sept. p. 89. Desa Krambetan, distr. Salaman, afd. Magĕlang, Kedoe.

1818*b*. (Invent. 4707). **Metalen Blad,** *brons*. Binnenvlak plat. Lage, recht opstaande rand. Op het binnenvlak gegraveerde versiering, een vaas of schelp (çangkha ?) van ongewonen vorm met bloemfiguren, *niet* symmetrisch, daaromheen stralenranden. Diameter 42,5. — Not. Juli 1904 p. 73 en Sept. p. 80. Desa Krambetan, distr. Salaman, afd. Magĕlang, Kedoe.

1818*c*. (Invent. 4708). **Metalen Blad**, *brons*. Binnenvlak plat. Zeer hooge, licht buitenwaarts hellende rand, die voor een groot gedeelte zwaar beschadigd en afgescheurd is. Op het binnenvlak gegraveerde versiering: eene dikbuikige bloemvaas met blad- en bloemfiguren, omgeven door 3 randen, waarvan de middelste een breede stralenrand is. Diameter.— Not. Juli 1904 p. 73. en Sept. p. 80. Desa Krambetan, distr. Salaman, afd. Magĕlang, Kedoe.

1819*ij*. (Invent. 4689). **Metalen Blad**, *brons*. Binnenvlak nagenoeg plat. Lage, eenigszins binnenwaarts hellende rand. Op het binnenvlak gegraveerde versiering: slanke vaas met bloemen rondom. Daaromheen 3 (of 2?) randen, de middelste in stralenvorm. Diameter 44.5. — Not. Juli 1904 p. 72. Distr. Garoeng, afd. Wanasaba, Kedoe.

1819*z*. (Invent. 4690). **Metalen Blad**, *brons*. Binnenvlak plat. Lage, eenigszins binnenwaarts hellende rand. Op het binnenvlak gegraveerde versiering: slanke vaas met bladeren boven en aan weerszijden daaromheen drie randen, de middelste in stralenvorm. Diameter 87,7. — Not. Juli 1904 p. 72. Distr. Garoeng, afd. Wanasaba, Kedoe.

1889*b*. (Invent. 4752). **Metalen Blad**, *koper*, met lagen, bijna recht opstaanden rand. Het binnenvlak is versierd met symmetrische bloemfiguren, waarboven de schelp (çangkha). Omringd door 4 randen, waarvan één in stralenvorm. Diameter 47,8. — Not. Dec. 1904 p. 121. Desa Kadiloewi, distr. Salam, afd. Magĕlang, Kedoe.

C. VOORWERPEN VAN AARDEWERK.

1863*m*. (Invent. 4744). **Pot** (goetji, of martavaan), zeer groot met dikken buik, doch nauwen bodem en hals. Zes horizontale ooren, geplaatst dicht bij den hals. Voor 't grootste gedeelte grijsgrauw verglaasd. Hoog 87. Diameter van den hals 16, van den bodem 25. — Not. Oct. 1904 p. 94.

Opgegraven uit de sawah, desa Kĕmirirĕdjo, distr. en afd. Tĕmanggoeng, Kedoe.

1893*a*. (Invent. 4626). **Potje**, grijsachtig, gedeeltelijk nog verglaasd. Wijde buik, smalle mond. Twee ooren, waarvan één afgebroken. Een gedeelte van den buik is versierd met slangen en schubvormige lijnen. Hoog 5. — Not. Aug. 1903 p. 66. Aangetroffen in een bosch, 4 M. onder den beganen grond, in de afdeeling Natal der residentie Tapanoeli.

1896*h*. (Invent. 4745). **Pot** (goetji), verglaasd. Naar verhouding niet wijden buik, 4 horizontale ooren, wijde hals, met vrij hoogen opstaanden rand. Hoog 19,5. Diameter van den hals 12,5 van den bodem 14. — Not. Oct. 1904 p. 94. Opgegraven uit de sawah, desa Kĕmirirĕdjo, distr. en afd. Tĕmanggoeng, Kedoe.

1897*e*. (Invent. 4743). **Potje**, met niet zeer wijden buik, groote opening en vier horizontale ooren. Gedeeltelijk ('t bovengedeelte) verglaasd. Hoog 11,8. — N. B. In dit potje werden gevonden de gouden voorwerpen, ingeschreven onder de nummers 1241a en b, en 1274a. — Not. Nov. 1904 p. 108. Glagahdåwå, bagean desa Watoelor, dist. Ngantang, reg. Malang, Pasoeroean.

1900*b*. (Invent. 4659). **Potje**, *bruin verglaasd* (onderaan niet), met niet zeer wijden buik en wijde opening boven. Vier liggende ooren. Diameter ruim 15. Hoog 9,4. — Not. Mei 1904 p. 48. Desa Gading, onderdistr. Djaboeng, distr. Pakis, Malang.

2013*d*. (Invent. 4638). **Schotel**, *olijfkleurig aardewerk*. Tamelijk diep. Van buiten versierd met opstaande ribben. Diameter 21.8. — Not. Febr. 1904 p. 23 en Maart p. 34. Gevonden op een veld in 't Wilisgebergte, Kediri.

2017*a*. (Invent. 4660). **Schoteltje**, groenachtig aardewerk. Zonder versiering. Diameter 17,4. — Not. Mei 1904 p. 48. Desa Gading, onderdistr. Djaboeng, distr. Pakis, Malang.

2019*b*. (Invent. 4750). **Potje** in den vorm van een drinkbeter, zonder voetstuk, van groen glas. Het boogvormig ornament is er ingesneden. N. B. In dit potje werden de onder de nummers 1386a, 1538b en 1538c ingeschreven voorwerpen gevonden. — Not. Nov. 1904 p.109. Desa Tjipokoe, distr. Singaparna, afd. Soekapoera, Preanger.

BIJLAGE XXI.

KORTE INHOUD

VAN HET

BEHANDELDE IN DE NOTULEN VAN HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP VAN K. EN W. OVER HET JAAR 1904.

Archaeologie.

Gouden armbanden en doosjes van Malang, p. 108.

Ethnographie.

Boete opgebracht door de bevolking van het eiland Lirang, p.p. 6, 71, 82, 92, 109.
Geschenkgoederen van den Stedehouder van Gianjar, p. 6.
Koperen en zilveren ringen en andere voorwerpen van Korintji, p.p. 8, 24, 40, 50, 62.
Balineesche wajangpoppen, p.p. 11, 13.
Soendasche wapens en gereedschappen, p.p. 14, 26, 52, 128, 129.
Houtsnijwerk van Singkil, p.p. 20, 61.
Bronzen kogelvorm uit de Kali Opak, p. 24.
Voorwerpen van Atjeh (Luit. Kol. van Daalen), p. 26.
Steenen werktuigen uit de goudmijnen van Redjang Lebong, p.p. 30, 38.
Materialen voor het vervaardigen van een bamboehoed, p. 31.
Landbouwwerktuigen uit Buitenzorg, p. 31.
Ethnografica van Noord-Celebes, p. 32.
Steenen bal om gouderts te wrijven, p. 40.
Beeldjes van Nias, p. 53.
Terugzending der sieraden van T. Moh. Dawōt, gewezen pretendent Sultan van Atjèh, p.p. 50, 57, 74.
Olifant van brons te Batoe-radja, p. 76.
Rijkssieraden van Djambi, p.p. 70, 79.
Stempels van Djambi, p.p. 71, 79, 82.
Voorwerpen van Korintji weggevoerd, p.p. 85, 106, 120 en 121.
Aanbieding van Korintjische voorwerpen door den Heer H. K. Manupassa, p.p. 106.
Modellen houtsnijwerk aan Makakausche huizen (Rano-districten), p. 110.
Rijkssieraden van Korintji, p. 111.
Verzameling voorwerpen uit de Gajō-, Alas- en Bataklanden van Luit. Kol. van Daalen, p.p. 114, 127.
Verguld zilveren baté van Atjèh, p. 114.
Hoofdkussen van Atjèh, p. 115.

Linguistiek.

Historie.

Penningkunde, Sphragistiek.

Bibliotheek, Handschriften, Prenten, Kaarten en Photographische Collectie.

Diversen.

Rapporten Oudheidkundige Commissie, p.p. 2, 19, 89, 113, 118.
Uitgave der Rapporten bovengenoemd, p.p. 3, 47.
Zilveren voorwerpen van Kotta Gadang, p.p. 6, 25.
Onderhoud en bewaking van oudheden in Soerakarta en Jogjakarta, p.p. 6, 25, 59, 69.
Terugzending van het Manuscript „Pepakem Tjerbon", p. 7.
Kains van Bantam (Rouffaer), p. 9.
Verzoek aanvulling edita, p. 10.
Prijspenning van het Genootschap, p.p. 29, 39.
Correspondentie van de Regeering te Batavia, de Heeren XVII en het Kerkbestuur met de gereformeerde Kerken te Colombo, uit de jaren 1660 — 1700, p. 17.
Verlaging van de Contributie, p. 20.
Voorstel van de firma G. Kolff & Co., omtrent verkoop edita, p. 22.
Edita aan den boekhandel te leveren met 25% rabat, p. 22.
Herdruk blanco-woordenlijst Holle, p.p. 22, 47.
Gewestelijke rapporten omtrent oudheden, p.p. 23, 29.
Ontwerp-ordonnantie omtrent voorwerpen van oudheidkundige waarde, p.p. 33, 43.
Daghregister ('s Gravenhage), p. 34.
Toezending van aangevraagde boekwerken door de firma M. Nyhoff, p.p. 38, 62.
Oriëntalisten-Congres te Algiers in 1905, p. 40.
Schadeloosstelling aan de firma Olieslaeger voor het taxeeren van goudwerken, p. 40.
Subsidie aan den Heer A. C. Kruyt voor eene reis naar Borneo en Sumatra, p. 45.
Verdere restauratie Tjandi Mendoet, p.p. 48, 56, 64 — 66, 95 — 101.
Terugzending der sieraden van T. Moh. Dawōt, gewezen pretendent-sultan van Atjeh, p. p. 50, 57, 74.
Brieven van het Gouvernement van Siam aan de O. I. Compagnie, p. 55.

Afstand van eenige boekwerken aan het Magn. en Meteor. Observatorium, p. 57.

Lansspits van Lombok, p. 75.

Verhooging van enkele posten op de begrooting p.p. 1,13, 76.

Steenen beeld vervaardigd door een Inlander in de buurt van Singosari, p. 85.

De historische of Compagnie's kamer, p.p. 87 — 89.

Beschrijving van de ruïne bij de desa Toempang, genaamd Tjandi Djago, p.p. 91, 118.

Tegemoetkoming van de Regeering in de uitgage van H. Sundermann's „Niassisch-Deutsches Wörterbuch", p. 92.

Tontemboansche letterkunde en woordenboek van den Heer J. A. T. Schwarz, p.p. 93, 94.

Gipsafgietsels van twee beeldjes, afkomstig van een balineesch crematietoestel, p. 102.

Verzoek om gegevens nopens Europeesche en Inlandsche drukkerijen, p. 112.

Bekendmaking van den turkschen Consul te Batavia, p. 114.

Artikelen door de Regeering ter publicatie aangeboden, tegelijkertijd ook aan andere genootschappen afgestaan, p. 115.

Hollandsche vertaling van een babad, waarin de geschiedenis van Java verhaald wordt p.p. 129—134.

Boek met teekeningen van krissen uit den kraton te Jogjakarta, p. 134.

Personalia.

Ziekte, pensioneering en overlijden van den bediende Kasim, p p. 14, 41.

Aanstelling van Sahari tot bediende, p. 31.

De Heer E. A. C. F. von Essen tot directielid benoemd, p.p. 32, 33, 38.

Benoeming van den Heer Dr. Clive Day tot correspondeerend Lid, p.p. 40, 45, 84.

Verhooging der bezoldiging van de bedienden Salioen en Sahiri, p. 41.

Aftreden van den Heer W. Rooseboom als beschermheer p. 91.
Benoeming van den opgetreden G.G. Zijn Excellentie J. B. van Heutsz tot beschermheer, p.p. 91, 108.
Ontslag van den bediende Marto Soewondho, p. 115.

Edita.

J. S. A. van Dissel. Overzicht der der spraakkunst van het Kapauersch-Papoesch, p.p. 2, 47, 70.
Dr. Ph. S. van Ronkel. Over de herkomst van enkele Arabische bestaardwoorden, p. 6.
Dr. J. Brandes. Het dak van Tj. Pawon en de daken der hoofdtempels te Prambanan, p.p. 16, 20.
B Kersjes en C. den Hamer. De Tj. Mendoet vóór de restauratie, p. 17.
Dr. F. de Haan. Waterloo geen hansopper, p. 19.
P. E. Moolenburgh. Nota omtrent de nabij de duitsche grens gelegen streken van de afdeeling Noord Nieuw-Guinea, p.p. 21, 79.
Dr. J. Brandes. De verzameling gouden godenbeelden van Gemoeroeh bij Wanasaba, p. 22.
Engelsch Plakaatboek, p. 29.
J. Knebel. De vâhana's van het Brahmaansch en Boeddhistisch pantheon, p.p. 30, 34.
F. L. Broekveldt. Nota omtrent Hindoe-oudheden, p. 34.
M. Joustra. Karo-bataksche verhalen, p.p. 38, 45, 66, 90.
Dr. C. Snouck Hurgronje. Iets over Koedjang en badi, p. 15.
Dr. G. A. J. Hazeu. Iets over Koedi en tjoendrik, p.p. 40, 45.
A. Mathysen. Woordenlijst Tettum-Hollandsch met beknopte spraakkunst, p. 45.
Dr. J. Brandes. De waarde van Tj. Prambanan tegenover de andere oudheden van Java en een hartig woordje over de deblayeering, p. 45.
A. J. Knaap. Rapport omtrent Hindoe-overblijfselen aangetroffen in de Lematangstreek, p. 46.

Bijlage XXII.

LIJST
DER LEDEN VAN HET BATAVIAASCH GENOOTSCHAP
VAN
KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.
op 31 December 1904.

Beschermheer.

Zijne Excellentie de Gouverneur-Generaal van Nederl.-Indië
J. B. van Heutsz.

Directie.

Dr. C. Snouck Hurgronje, President.
Mr. J. H. Abendanon, Vice-President.
H. N. Stuart, Secretaris, Thesaurier, Redacteur der Notulen.
Mr. J. A. van der Chijs, Conservator van het Numismatisch Kabinet.
Dr. J. L. A. Brandes, Bibliothecaris, Conservator der Handschriftenverzameling, Redacteur der Verhandelingen.
Dr. G. A. J. Hazeu, Conservator van de Archaeologische Verzameling.
. . . ., Conservator van het Ethnographisch Museum en van de Historische verzameling.
Dr. Ph. S. van Ronkel, Redacteur van het Tijdschrift en mede-Conservator der Handschriften.
A. S. Carpentier Alting.
C. den Hamer.
V. Zimmermann.
E. A. C. F. von Essen.

Eereleden.

Z. K. H. Alexis Alexandrovitch, Grootvorst van Rusland.
A. Barth, Parijs.
Mr. N. P. van den Berg, Amsterdam.
Prof. Mr. L. W. C. van den Berg, Delft.
H. D. H. Bosboom, 's Gravenhage.
M. J. van Bosse, 's Gravenhage.
Mr. J. A. van der Chijs, Batavia.
G. C. E. van Daalen, Koetaradja.
W. P. Groeneveldt, 's Gravenhage.
H. Holb, Amsterdam.
Prof. Dr. J. H. C. Kern, Leiden.
Mr. J. W. van Lansberge, 's Gravenhage.
Dr. B. F. Matthes, Nijmegen.
Mr. J. C. Mulock Houwer, Bandoeng.
Prof. Dr. A. W. Nieuwenhuis, Leiden.
Dr. J. G. F. Riedel, Batavia.
G. A. Scherer, 's Gravenhage.
Mevr. M. Serrurier- ten Kate, Batavia.
Z. M. Somdet Phra Paramendr Maha Chalulonkorn, Koning van Siam, Bangkok.
Dr. R. D. M. Verbeek, 's Gravenhage.
W. F. Versteeg, Amsterdam.
J. W. IJzerman, Amsterdam.

Correspondeerende Leden.

Dr. A. Bastian, Berlijn.
Prins Roland Bonaparte, Parijs.
Dr. R. Brandstetter, Luzern.
Dr. J. Burgess, Edinburgh.
J. Chailley-Bert, Parijs.
Dr. Clive Day, Newhaven (Connecticut).
Dr. A. Ehrenfeld, Weenen.
A. G. Ellis, Amsterdam.
Prof. Dr. J. M. de Goeje, Leiden.

Prof. Dr. J. J. M. de Groot, Leiden.
Dr. B. Hagen, Homburg (Reinpfalz).
Dr. E. Hultzsch, Halle a. d. Saale.
Prof. Dr. C. M. Kan, Amsterdam.
Dr. H. ten Kate, Kobe.
Dr. J. Kohler, Berlijn.
G. Lavino, Nederland.
Mr. O. J. W. Graaf van Limburg Stirum, 's Gravenhage.
Aristide Marre, Vaucresson, St. Cloud.
A. Meulemans, Brussel.
Dr. A. B. Meijer, Dresden.
Dr. E. Modigliani, Florence.
Prof. Dr. G. K. Niemann, Delft.
Prof. Dr. J. Pijnappel Gzn., Nijmegen.
Prof. C. Poensen, Delft.
G. P. Rouffaer, 's Gravenhage.
Dr. Hugo Schuchardt, Graz.
Z. K. H. Krommun Sommot Amarabandhu, Bangkok.
Rajah Sourindro Mohun Tagore, Calcutta.
Th. Speydel, Parijs.
Mr. S. R. Steijnmetz, 's Gravenhage.
Dr. Hjalmar Stolpe, Stockholm.
Prof. Dr. A. C. Vreede, Leiden.
Alfred Russel Wallace, Londen.

Buitengewone Leden.

Dr. N. Adriani, Sonder.
K. Cephas, Jogjakarta.
S. Coolsma, Rotterdam.
Dr. I. Groneman, Jogjakarta.
J. G. de Groot, Batavia.
Dr. F. de Haan, Batavia.
O. L. Helfrich, Djambi.
J. van Kinsbergen, Batavia.
J. Knebel, Magetan.
F. Kramer, Nias.

J. Kreemer, Bandoeng.
A. Kruijt, Modjowarno.
A. C. Kruijt, Posso (Celebes).
H. L. Leydie Melville, Batavia.
Prof. Ch. A. van Ophuijzen, Leiden.
Raden Rangga Soeria Nata Legawa, Soekaboemi.
J. A. T. Schwarz, Posso.
W. H. Sundermann, Moers (Duitschland).
Sajjid Oethman bin Abdullah bin Akil bin Jahja Alawi, Batavia.

Gewone Leden.

J. van Aalst, Serang.
R. T. Achmad Djajadiningrat, Serang.
C. J. Adamse, Sawah Loentoe.
P. M. Adèr, Wonogiri.
W. F. H. van Amerom, Kediri.
Mr. G. André de la Porte, Buitenzorg.
L. A. Arends, Soerabaia.
Mr. N. B. H. F. Arriëns, Batavia.
Ch. R. Bakhuizen van den Brink, Batavia.
D. Bakker, Keboemen.
J. Ballot, Loeboe Sikaping.
C. L. Barentz, Tewah (Z. en O. afd. van Borneo).
F. H. Barkey, Singkawang.
Mr. J. Barlage Bussemaker, Soerabaia.
J. P. J. Barth, Boven-Mahakam.
H. J. M. Baumann, Batavia.
J. C. Bedding, Poerwakarta.
S. Bédier de Prairie, Prambon.
J. J. Benjamin, Soerabaia.
E. M. van den Berg van Heinenoord, Bondowoso.
M. W. J. den Berger, Boela (Oost Ceram).
Mr. J. H. L. Bergsma, Semarang.
W. A. Berkholst, Poetoes Sibau (W. afd. van Borneo).
L. G. Bertsch, Jogjakarta.

O. P. Besseling, Solok.
Mr. H. C. Beijerman, Palembang.
J. Bienfait, Soerabaia.
Billiton-maatschappij (Hoofdadministrateur) Tandj. Pandan.
Mr. W. Birnie, Soerabaia.
G. P. A. Bischoff, Kawali (Tjiamis).
C. P. J. Blok, Pekalongan.
Ch. E. Bodemeijer, Batang.
Mr. H. G. J. Boekholdt, Demak.
W. Boetje, Batavia.
J. P. Boissevain, Batavia.
R. W. Boissevain, Batavia.
W. F. L. Boissevain, Madioen.
Mr. C. H. A. Bom, Padang.
W. C. Bonebakker, Soerabaia.
Th. L. Boogaardt, Batavia.
Dr. W. G. Boorsma, Buitenzorg.
R. C. van den Bor, Saroelangoen (Djambi).
R. C. L. Bosch, Banding Agoeng (Palembang).
Mr. V. A. van den Bossche, Pamekasan.
J. A. Boulet, Cheribon.
D. F. van Braam Morris, Batavia.
D. F. A. Brautigam, Kikim (Palembang).
J. A. van der Breggen, Magelang.
J. Breukink, Limbotto.
J. van den Broek d'Obrenan, Batavia.
Th. Brouwer, Soerabaia.
J. A. G. Brugman, Makasser.
A. E. J. Bruinsma, Buitenzorg.
Mr. H. J. de Bruyn, Soerabaia.
H. J. G. van der Burch, Palembang.
A. A. Burgdorffer, Djambi.
C. R. Buss, Batavia.
B. L. van Bylevelt, Boemiajoe.
J. M. Campagne, Smitau (W. afd. van Borneo).
C. Canne, Jogjakarta.

H. Carpentier Alting, Batavia.
E. H. Carpentier Alting, Batavia.
J. K. J. Chambry, Batavia.
H. M. la Chappelle, Batavia.
S. Chavannes, Pangkadjene.
A. L. M. Clignett, Boelekomba.
W. G. A. C. Christan, Batavia.
F. D. Cochius, Batavia.
W. J. Coenen, Fort van der Capellen.
Mr. J. W. T. Cohen Stuart, Batavia.
Secretaris Societeit „Concordia", Batavia.
E. Constant, Kediri.
A. Coomans, Paleleh.
B. Coops, Mangoenredja.
V. C. Coster van Voorhout, Soerabaia.
L. H. C. Coster van Vrijenhoeven, Soerabaia.
J. R. Couperus, Jogjakarta.
H. Th. Damsté, Saleijer.
F. C. H. Darlang, Mataram.
F. M. Dekker, Natal.
E. A. G. J. van Delden, Kediri.
Mr. C. Th. van Deventer, 's Gravenhage.
J. A. E. van Deventer, Pasoeroean.
E. Dhomen, Segeri.
L. F. Dingemans, Kediri.
J. Dinger, Batavia.
Mr. N. Dirkzwager, Madioen.
J. H. Doeve, Keboemen.
L. E. Dom, Batavia.
W. Doornik, Tebing Tinggi (O. Sumatra).
J. Ph. van Driest, Moeara Doewa.
J. Dunnewold, Cheribon.
F. van der Dussen, Magelang.
J. Z. van Dyck, Batavia.
E. J. W. van Dijk, Indramajoe.
R. H. Ebbink, Malang.

H. van Eck, Tandj. Balei (Riouw).
J. Einthoven, Buitenzorg.
W. W. G. A. Elenbaas, Boeloengan.
P. S. J. Eman, Lampongs.
W. J. Enger, Tjebongan (Jogjakarta).
Mr. J. J. C. Enschedé, Soerabaia.
J. Eschbach, Bali.
Th. B. A. Faubel, Soerabaia.
Mr. P. Feenstra, Soerabaia.
J. J. Feytes, Tegal.
C. J. Feyth, Cheribon.
Mr. P. W. Filet, Tjilatjap.
J. C. L. Fonteyn, Tandj. Balei (Riouw).
L. C. A. Fonteyn, Wonosobo.
D. D. Fraser, Batavia.
G. G. L. von Freyburg, Besoeki.
A. J. G. M. Gaillard, Mr. Cornelis.
J. L. van Gennep, Kraksaän.
Mr. A. van Gennep, Soerabaia.
S. J. M. van Geuns, Menado.
L. J. Ginjoolen, Batavia.
S. G. Ginsel, Karimondjawa.
C. J. A. Gokkel, Batavia.
G. L Gonggrijp, Japara.
Mr. A. C. H. Graafland, Makasser.
K. E. C. Groen, Batavia.
D. Haagmans, Medan.
Mr. W. F. Haase, Probolinggo.
Th. R. Haasmann, Batavia.
J. Haga, Batavia.
J. E. Hagen, Bangkalan.
H. Halkema, Batavia.
C. H. Hall, Kalianda.
S. van Hamel, Magetan.
K. W. L. E. Harbord, Madja (Cheribon).
T. M. Harthoorn, Sidoardjo.

F. A. Heckler, Koepang (Timor).
J. H. Heckman, Bandoeng.
Mr. C. W. Baron van Heeckeren, Semarang.
Mr. J. J. de Heer, Medan.
W. K. F. Hekmeyer, Koeningan.
Mr. A. C. J. Helfrich, Batavia.
R. L. A. Hellwig, Koepang (Timor).
Mr. C. G. J. B. Henny, Batavia.
A. M. Hens, Djambi.
H. G. Heyting, Soekaboemi.
J. W. van Hille, Fak-fak (W. Nieuw-Guinea).
D. van Hinloopen Labberton, Buitenzorg.
J. H. Hissink, Soeroelangoen.
J. F. Hoedt, Soerakarta.
L. F. Hoeke, Koeala Kapoeas.
B. Hoetink, Medan.
H. C. van den Honert, Medan.
Mr. P. R. Hoorweg, Batavia.
D. A. Hooijer, Batavia.
J. P. W. Houtman, Soerabaia.
J. G. van Ingen, Batavia.
J. P. Jannette Walen, Batavia.
H. J. G. Janssen van Raay, Batavia.
E. F. Jochim, Batavia.
A. A. De Jongh, Batavia.
D. de Jongh, Batavia.
Z. H. Kamerling, Padang.
W. A. de Kanter, Tandj. Pinang.
J. S. C. Kasteleyn, Padang Boelan (O. Sumatra).
H. Kerbert, Batavia.
E. J. Kerkhoven, Sinagar.
W. P. A. Kloprogge, Kadjeu (Pekalongan).
A. J. Knaap, Moeara Enim.
D. C. J. Kool, Semarang.
Mr. J. W. Kool, Semarang.
J. Kreemer Jr., Fort de Kock.

C. A. Kroesen, Makasser.
J. A. Kroesen, Merauke (Z. Nieuw-Guinea).
H. C. Kronouer, Batavia.
W. F. J. Kroon, Bandar.
M. J. A. Kruseman, Tasik Melaja.
H. Kuyp, Soemenap.
C. A. M. Laane, Batavia.
Mr. S. J. Lagerweij, Batavia.
L. C. A. F. Lange, Soerabaia.
Mr. N. M. Lebret, Kedawoeng (Pasoeroean).
J. A. van der Lee, Serang.
P. L. Ch. Lesueur, Tandj. Pandan (Billiton).
F. A. Liefrinck, Batavia.
J. H. Liefrinck, Brebes.
Lim Liang Boe, Batavia.
W. van der Linde, Trenggalek.
D. K. A. van Loghem, Benkoelen.
K. Lorch, Kota Agoeng (Lampongs).
Mr. J. Loudon, Batavia.
E. S. Luypen, Batavia.
H. K. Manupassa, Indrapoera.
Ph. J. van Marle, Singaradja.
J. M. Masset, Loeboe Sikaping.
R. A. Maurenbrecher, Bandoeng.
Mr. R. Tj. Mees, Batavia.
A. P. Melchior, Batavia.
H. P. Mensinga, Batavia.
J. W. Mesman, Cheribon.
W. C. van der Meulen, Pontianak.
J. H. F. ter Meulen, Magelang.
P. J. M. Meijboom, Bandjermasin.
J. J. Meijer, Banjoemas.
A. F. Miesegaes, Soerabaja.
G. H. Mohr, Batavia.
J. F. A. C. van Moll, Cheribon.
H. C. A. Muller, Soekaboemi.

Mr. I. A. Nederburgh, Batavia.
O. Netscher, Semarang.
F. Neumann, Batavia.
A. J. C. de Neve, Pontianak.
Mr. C. H. Nieuwenhuijs, Batavia.
H. D. A. Obertop, Banjoewangi.
F. L. O'brien, Kota Bahroe (Pad. Bovenl.).
R. M. Toemenggoeng Oetoijo, Ngawi.
J. H. B. Oomen, Poerwakarta.
L. A. van Oosterzee, Manokwari (N. Nieuw-Guinea).
G. A. F. J. Oosthout, Bandoeng.
G. J. Oudemans, Utrecht.
Mr. A. Paets tot Gansoijen, Soerabaia.
C. L. J. Palmer van den Broek, Moeara Laboe (Pad. Bovenl.).
F. D. J. Pangemanann, Mr. Cornelis.
Mr. J. F. Phitzinger, Batavia.
J. A. J. C. Pieters, Kota Bahroe (Z. en O. Borneo).
C. M. Pleijte, Batavia.
Mr. Th. B. Pleijte, Semarang.
Jhr. A. A. A. Ploos van Amstel, Batavia.
W. H. P. du Pon, Palembang.
Mr. J. G. Pott, Batavia.
F. J. H. Privé, Boemiajoe.
J. F. H. van Raadshoven, Benkoelen.
R. M. E. Raaff, Jogjakarta.
H. J. A. Raedt van Oldenbarnevelt, Koetei.
W. J. Rahder, Pajakoemboeh.
D. F. W. van Rees, Batavia.
J. Reijsenbach, Batavia.
J. F. P. Richter, Pandeglang.
D. A. Rinkes, Trogong (Preanger).
P. de Roo de la Faille, Buitenzorg.
H. K. F. Roos, Ternate.
M. B. Rost van Tonningen, Batavia.
Mr. Th. A. Ruijs, Batavia.
I. A. van Rijn van Alkemade, Palembang.

P. J. van Santen, Soerabaia.
R. A. Sasra di Ningrat, Soerakarta.
R. T. Sasra Negara, Jogjakarta.
S. A. Schaafsma, Batavia.
S. H. Schaank, Sambas.
G. Schaap, Medan.
M. C. Schadée, Ambon.
B. Schagen van Soelen, Jogjakarta.
Mr. W. F. Schimmel, Soerabaia.
J. H. Schmiedell, Batavia.
L. Th. Schneider, Soerakarta.
Mr. J. Schoutendorp, Batavia.
J. G. H. F. Schuller tot Peursum, Benkoelen.
Mr. Dr. W. M. G. Schumann, Batavia.
Mr. H. Schuijten, Semarang.
H. J. E. F. Schwartz, Singaradja.
J. B. G. van Slingerlandt, Patjitan.
H. Somermeijer, Gajan (Soemenep).
P. A. M. Spaan, Toeban.
H. E. Steijnmetz, Batavia.
H. F. van Stipriaan Luiscius, Soerabaia.
J. A. Stoop, Dordrecht.
F. L. K. Storm van 's Gravesande, Padang Pandjang.
A. F. van Suchtelen, Batavia.
P. F. Sijthoff, Semarang.
A. P. Tadema, Batavia.
J. W. Tamson, Padang.
E. G. Taylor, Batavia.
C. L. Thieme, Kroë.
Mr. Th. Thomas, Batavia.
K. Tinneveld, Klaten.
Tio Tik Ho, Batavia.
Prof. Dr. M. Treub, Buitenzorg.
A. C. Veenhuijzen, Taroena (Sangi en Talaoet Eil.).
N. H. Veenstra, Bojan (Riouw).
C. van de Velde, Rengat (Riouw).

A. F. Velders, Pagelarang (Preanger).
Th. J. Veltman, Poelo Raja.
J. F. H. de Vignon Vandevelde, Batavia.
J. van Vollenhoven, Medan.
Mr. J. R. Voute, Batavia.
H. R. de Vries, Batavia.
S. Wächter, Batavia.
A. H. J. G. Walbeehm, Nederland.
J. M. Wassink, Kebajoran, Mr. Cornelis.
J. L. H. Wattendorff, Wonosobo.
W. H. Wegener, Batavia.
A. van Wetering, Ambon.
G. L. Weijnschenk, Jogjakarta.
A. J. G. A. Wiemans, Batavia.
Mr. E. H. Winkelman, Batavia.
Dr. C. Winkler, Batavia.
M. van Winsen, Bandoeng.
H. van der Wolk, Muntok.
Jhr. O. van der Wijck, Batavia.
P. Wijers, Grissee.
E. A. Zeilinga, Batavia.

